

Departament de Traducció i d'Interpretació
Programa de doctorat en Traducció i Estudis Interculturals
Facultat de Traducció i d'Interpretació
Universitat Autònoma de Barcelona

**CRITERIS PER A L'ESTANDARDITZACIÓ DE LA
TOPONÍMIA I L'ANTROPONÍMIA EN LA
LLENGUA AMAZIGA**

Tesi doctoral presentada per
Hassan Akioud

Dirigida pel
Dr. Carles Castellanos Llorenç

Bellaterra, gener de 2013

A la meva família, Najat, Tayri i Anir...
†ο00οΧ† Σ †ολλΙο ΣΙ8, ΙοΙο† Λ †ο50Σ Λ ΗοΙΣΟ...

Mal nommer les choses, c'est ajouter au malheur du monde...

Albert Camus

“Tota comunitat lingüística té el dret d’establir, preservar i revisar la toponímia autòctona. Aquesta no pot ser suprimida, alterada o adaptada arbitràriament, com tampoc no pot ser substituïda en cas de canvis o conjuntures polítiques o d’un altre tipus.”

(Decalaració Universal dels Drets Lingüístics, article 32)

AGRAÏMENTS

Vull donar les gràcies a totes aquelles persones que m'han acompanyat durant el procés de la realització d'aquest treball, persones que sense elles aquest treball no sortiria a la llum. Agraeixo en especial al meu director de la tesi, el Dr. Carles Castellanos, per la seva exigència i pels seus comentaris i orientacions durant el procés d'elaboració d'aquesta tesi. A Carles Múrcia, amic i company, que, com a expert amazigòleg, m'ha aportat informació molt valuosa. Als companys amazics que viuen a Catalunya, especialment, Âlla Nayt Lhu, Khalid i Hmmu, que m'han posat en contacte amb els informants i m'han facilitat informació interessant sobre els noms propis amazics del Marroc, a Mbark Ounnaïm, de l'IRCAM, que m'ha facilitat material sobre els topònims. I, de manera general, a totes aquelles persones que de manera desinteressada m'han ajudat amb els seus comentaris i observacions.

ÍNDEX

Agraïments	2
Índex.....	3
INTRODUCCIÓ	7
CAPÍTOL I: CONCEPTES TEÒRICS GENERALS	
I.1. Concepte de llengua estàndard	19
I.1.1. Definició del concepte d'“estàndard”	20
I.1.2. Llengua estàndard com a varietat concreta.....	20
I.2. La individuació lingüística i la formació de l'estàndard	22
I.2.1. El concepte d'individuació lingüística	22
I.2.2. Tipus d'individuació lingüística	24
I.3. L'estandardització lingüística	25
I.3.1. Aproximació al concepte d'“estandardització lingüística”	25
I.3.2. Models d'estandardització lingüística	27
I.3.2.1. Model unitarista	27
I.3.2.2. Model composicional	27
I.3.2.3. Model d'estàndard autònom	29
I.3.3. Processos d'estandardització lingüística	30
I.3.3.1. Selecció.....	31
I.3.3.2. Codificació.....	31
I.3.3.3. Implementació	34
I.3.3.4. Elaboració	35
I.4. Criteris de codificació lingüística	36
I.5. El concepte de “llengua polinèmica”	38
I.6. Altres qüestions importants en l'estandardització lingüística.....	40
I.6.1. Sobre els conceptes de “llengua” i “dialecte”	40
I.6.2. Substitució lingüística	42
I.6.3. conflicte lingüístic	44
I.6.4. Normalització lingüística	44
CAPÍTOL II. LA LLENGUA AMAZIGA: ASPECTES GENERALS	
II.1. Els estudis sobre l'amazic	46
II.2. La variació lingüística de l'amazic.....	49
II.2.1. El taixelhit	54
II.2.2. El cabilenc o <i>taqbaylit</i>	55
II.2.3 El tamaziǧt	57
II.2.4. El rifeny o <i>tarifit</i>	58
II.2.5. El tuareg	59
II.3. Característiques lingüístiques generals de l'amazic.....	60
II.3.1. Aspectes fonològics de l'amazic.....	61
II.3.1.1. El sistema vocàlic	61
II.3.1.2. El sistema consonàntic	63
II.3.1.2.1. La faringalització	64
II.3.1.2.2. L'espitantització	65

II.3.1.2.3. La tensió consonàntica	66
II.3.2. L'ús de la grafia en amazic	66
II.3.2.1. L'ús de la grafia llatina	68
II.3.2.2. L'ús de la grafia àrab.....	70
II.3.2.3. Problemàtiques entorn de la fixació de la grafia en amazic.....	70
II.3.3. La morfologia nominal	73
II.3.3.1. Els noms deverbals.....	75
II.3.3.2. El gènere i el nombre.....	77
II.3.3.3. L'estat.....	78
II.3.3.4. Els noms compostos.....	81
II.3.3.5. El nom de qualitat (o l'adjectiu).....	82
II.3.4. El participi	84
II.4. L'estandardització de la llengua amaziga.....	85
II.4.1. Problemàtiques de l'estandardització de l'amazic.....	88
II.4.2. Models d'estandardització de l'amazic.....	90

CAPITOL III. LA TOPONÍMIA: MARC CONCEPTUAL I METODOLÒGIC

III.1. Introducció.....	94
III.2. Onomàstica i estudis onomàstics.....	98
III.2.1. La toponímia	99
III.2.1.1. Toponímia i dialectologia	99
III.2.1.2. Toponímia i geografia.....	102
III.2.1.3. Toponímia i història.....	104
III.2.1.4. Algunes problemàtiques en els estudis de la toponímia.....	106
III.2.1.5. Els estudis i l'estandardització de la toponímia: Experiència d'algunes llengües.....	108
III.2.1.5.1. L'experiència catalana.....	108
III.2.1.5.2. L'experiència basca.....	116
III.2.1.5.3. L'experiència gallega.....	118
III.2.1.5.4. L'experiència asturiana.....	119
III.2.1.5.5. Recomanacions del la ONU referent a la normalització dels topònims.....	120

CAPÍTOL IV. TOPONÍMIA I ANTROPONÍMIA AMAZIGUES: ASPECTES GENERALS

IV.1. Toponímia i antroponímia amazigues: Una visió històrica.....	124
IV.2. Antecedents en la recerca sobre la toponímia i l'antroponímia en amazic.....	129
IV.3. La toponímia amaziga a l'època colonial i l'inici de l'elaboració de la cartografia al Marroc.....	131
IV.4. L'antroponímia amaziga actual: Aspectes generals.....	136
IV.4.1. Els prenomes d'origen àrab en amazic	138
IV.4.2. Sobre la legislació marroquina referent als prenomes	143
IV.4.3. Els prenomes amazics moderns.....	145
IV.4.4. Hipocorístics, malnoms i sobrenoms.....	145
IV.4.4.1. Els hipocorístics.....	146
IV.4.4.2. Els malnoms i sobrenoms.....	148
IV.4.4.3. Cognoms formats a partir d'un nom gentilici.....	151
IV.4.4.4. Cognoms formats per un morfema de filiació o pertinença.....	152
IV.4.4.5. Cognoms formats a partir d'un patronímic.....	153

CAPÍTOL V. CRITERIS PER A L'ESTANDARDITZACIÓ DELS ENDOTOPÒNIMS EN LA LLENGUA AMAZIGA.

V.1. Introducció.....	155
V.2. Tractament i criteris per a l'estandardització dels endotopònims d'origen amazic.....	157
V.2.1. Criteris que concerneixen la fonètica.....	157
V.2.1.1. Tractament de les assimilacions fonètiques.....	158
V.2.1.2. Tractament de les emfàtiques.....	161
V.2.1.3. Tractament de les tenses.....	162
V.2.1.4. Tractament de les labialitzades.....	162
V.2.1.5. Tractament de les espirantitzades	163
V.2.1.6. Tractament d'altres fets fonètics especials.....	165
V.2.1.7. Conclusions sobre els criteris que concerneixen la fonètica.....	169
V.2.2. Criteris que concerneixen la morfologia.....	170
V.2.2.1. Tractament de la vocal d'estat.....	170
V.2.2.2. Tractament dels topònims compostos.....	174
V.2.2.3. Tractament dels topònims formats pels morfemes d'atribució <i>bu</i> i <i>mu</i>	176
V.2.2.4. Tractament dels topònims formats pels morfemes de filiació <i>idaw</i> i <i>ayt</i>	177
V.2.2.5. Tractament dels topònims formats pel morfema <i>ti + n</i> (> <i>tin</i> , “la de”).....	179
V.2.2.6. Tractament dels hagiopònims formats per <i>sidi</i> , <i>mulay</i> i <i>lalla</i>	180
V.2.3. Tractament dels genèrics en els topònims amazics.....	182
V.2.3.1. Tractament dels genèrics d'origen àrab.....	183
V.2.3.2. Tractament dels casos d'homonímia	185
V.3. Tractament i criteris per a l'estandardització dels endotopònims d'origen àrab.....	188
V.3.1. Tractament dels topònims formats per noms de filiació d'origen àrab <i>bni</i> , <i>wlad</i> i <i>bn</i>	190
V.3.2. Tractament dels topònims formats per un nom del dia de la setmana.....	193
V.3.3. Tractament dels topònims formats pel nom <i>ssuq</i> “ mercat”	194
V.3.4. Conclusions.....	195

CAPITOL VI. CRITERIS PER A L'ESTANDARDITZACIÓ DELS ANTROPÒNIMS AMAZICS

VI.1. Introducció.....	198
VI.2. Tractament i fixació de la grafia dels prenomes d'origen àrab.....	199
VI.2.1. Tractament dels prenomes formats per <i>ʿabd</i> (o <i>ʿabd</i>).....	205
VI.2.2. Tractament dels hipocorístics formats a partir d'un prenom d'origen àrab.....	207
VI.3. Tractament i fixació de la grafia dels cognoms d'origen amazic.....	208
VI.4. Conclusions.....	213

CAPITOL VII. TRACTAMENT I CRITERIS PER A L'ESTANDARDITZACIÓ DELS TOPONIMS I ANTROPÒNIMS ESTRANGERS

VII.1. Introducció.....	215
VII.2. Els exotopònims amazics: Aspectes generals.....	217
VII.2.1. Formació dels exotopònims en amazic	220
VII.3. Criteris generals per a la revisió i l'estandardització dels exotopònims amazics.....	221
VII.3.1. Mètode de l'àrab clàssic en l'adaptació dels noms propis estrangers.....	223
VII.3.2. Tractament de les interferències fonètiques de la llengua àrab.....	226

VII.3.2.1. El tractament de les emfàtiques.....	226
VII.3.2.2. El tractament de les consonants tenses inicials dels exotopònims	228
VII.3.2.3. El tractament d'altres adaptacions de consonants de llengües d'origen en els exotopònims.....	229
VII.3.3. Tractament de les interferències morfològiques de l'àrab	232
VII.3.3.1. L'aglutinació de l'article <i>al-</i>	233
VII.3.3.2. Exotopònims formats a partir d'un plural col·lectiu àrab.....	236
VII.4. Criteris per a la fixació de la grafia d'exotopònims provinents de l'àrab.....	240
VII.5. Tractament de la p i la v en els exotopònims amazics.....	244
VII.6. Tractament d'exoantropònims provinents del grec i del llatí.....	246
VII.7. Tractament d'exoantropònims d'origen araboislàmic.....	249
VII.8. Tractament d'exoantropònims provinents d'altres llengües.....	251
VII.9. Tractament dels noms propis estrangers sense forma tradicional en amazic: El cas dels topònims.....	253
VII.9.2. Mètodes d'adaptació dels noms propis estrangers en tant que manlleus....	254
VII.9.3. Criteris i mètodes per a l'adaptació dels noms estrangers en amazic	255
VII.9.3.1. Tractament dels topònims provinents de llengües d'alfabet llatí.....	257
VII.9.3.2. Aplicació del criteri d'analogia amb altres llengües	262
VII.9.3.3. La traducció en l'adaptació de la toponímia estrangera.....	263
VII.9.4. Noms propis estrangers que no s'adapten	271
VII.9.5. Tractament dels noms propis estrangers provinents de llengües amb grafia no llatina.....	273
CONCLUSIONS GENERALS	278
BIBLIOGRAFIA	283
ANNEXOS.....	297
1. Corpus d'endotopònims amazics.....	297
2. Corpus d'exotopònims amazics.....	326
3. Corpus d'endoantropònims amazics.....	329
4. Noms dels Estats del món en amazic.....	348

INTRODUCCIÓ

L'onomàstica és una ciència relativament recent. Ha aparegut a finals del segle XIX i ha començat a rebre una consagració internacional cap a mitjan segle XX. Els primers lingüistes especialitzats en onomàstica restringien els seus camps d'estudi en el tractament dels noms de lloc -els topònims- i de persona -els antropònims- i s'han interessat fonamentalment en l'estudi del sentit, de l'etimologia i de l'evolució d'aquests noms.

En l'actualitat, els estudis onomàstics s'han desenvolupat i s'han interessat per tota mena de noms propis. A més dels topònims i antropònims, l'onomàstica estudia els noms de plantes (fitònims), noms d'animals (zònim), noms d'ètnies i de tribus (etnònims), noms d'entitats i d'organismes, noms d'obres literàries, de productes comercials, culturals, etc. Però les dues disciplines que concentren el major interès dels estudis onomàstics són la toponímia i l'antroponímia.

L'estudi dels topònims i antropònims és interdisciplinari, és a dir, que interessa no solament la lingüística sinó també altres branques de la ciència com la història, la geografia, l'antropologia, etc.

Actualment, els noms propis com a denominadors de les persones i dels objectes no només tenen un interès científic, sinó també una importància fonamental en el context de la mundialització de les comunicacions i dels intercanvis internacionals. La toponímia, per exemple, és molt important en el camp de les telecomunicacions, de la cartografia internacional, del turisme, etc. Com en altres àmbits i eines de comunicació que s'han internacionalitzat, darrerament hom nota una imposició de les formes toponímiques de l'anglès en alguns sectors com la informàtica, la tecnologia de la comunicació, les xarxes d'aviació, el turisme, etc.

Els topònims contenen informació sobre el passat i el present de la comunitat que ha viscut o que viu en el lloc on s'ha format el topònim. És una senya de la seva identitat. També un topònim o antropònim pot tenir connotacions ideològiques i polítiques relacionades amb les persones d'un lloc determinat en un moment

determinat. Per tant, els topònims poden ser manifestacions polítiques¹. Posar noms a espais o a objectes pot ser un acte polític com assenyala M. Roland Portier (1983, p. 295): “...«nommer» n'est-il pas l'acte premier du politique? Nommer confère puissance, par délégation et transfert, que l'instance concernée soit institutionnelle ou territoriale. De même que l'on investit de pouvoir une personne, physique ou morale, en la « nommant » à une fonction, de même on charge l'espace de puissance par le simple fait de le « nommer » : on le dote de l'épaisseur d'un projet social”.

L'onomàstica nord-africana actual, sobretot la toponímia, presenta evidències clares de l'origen amazic de la majoria dels noms de lloc i de persona. Bona part dels topònims de tota la Tamazga² són construïts a partir d'arrels amazigues. Hi ha molts estudis sobre l'etimologia dels noms de lloc nord-africans que atribueixen l'origen amazic de noms de lloc majors dels noms com “Algèria”, “Marroc”, “Mauritània”, “Tunísia”, “Marràqueix”, “Tànger”, “Orà”, etc.; o fins i tot el nom del continent, Àfrica³. Les fonts gregues i llatines contenen interessant lèxic onomàstic, sobretot toponímic, de l'antiguitat amb clares evidències sobre el seu origen amazic⁴. Aquest lèxic onomàstic antic constitueix un camp molt profitós no només per als estudis de toponímia i antroponímia, que poden aportar informació rica per als estudis diacrònics de la llengua, sinó també per a d'altres ciències com la

---

¹ A tall d'exemple, a l'Àfrica del nord, durant l'època colonial, els francesos i espanyols posaven noms a persones i a llocs en francès i en espanyol. Molts d'aquests noms es van arabitzar després amb la construcció dels nous estats nord-africans d'ideologia araboislàmica. Durant l'època colonial, ciutats actuals del Marroc com Kenitra, Yousoufia i Sidi Kacem, tenien els noms en francès: Port Lyautey, Louis Gentil i Petit Jean, respectivament; i les ciutats Al-Houceïma, Ksar Seghir i Mdiq, eren en espanyol Villa Sanjurjo, Castillejos i El Rincón. Vegeu Boujrouf i Hassani (2008, p. 43). Altres exemples de la relació entre la denominació toponímica i antroponímica, d'una banda, i la política i la ideologia, d'altra banda, és l'intent de recuperació i l'ús dels noms turcs antics en comptes dels perses i els àrabs a Turquia durant el procés de la construcció de l'estat turc modern que va endegar Kamel Atatürk a principis del segle XX; o també, el nom de la capital del Txad, N'Djamena, que era coneguda durant el colonialisme francès amb el nom de Fort-Lamy (que fa referència a un general de l'exèrcit francès anomenat Lamy, mort a la ciutat). L'any 1973, el president de Txad, François Tombalbaye, revolucionari nacionalista, va substituir el nom antic de la capital per l'actual de N'Djamena; també va canviar el seu propi nom, François, per “Ngarta” (que en llengua sara, parlada en el Txad, significa “cap” o “líder”). vegeu, Guillorel (2008, pp. 8-9).

² Emprarem aquest nom per a referir-nos al conjunt dels països nord-africans on viuen els amazics. “Tamazga” serà, doncs, l'equivalent català del nom *Berbérie*, en francès.

³ Sobre l'etimologia del nom Àfrica vegeu per exemple Benramdane, F. (2009). Sobre l'etimologia de Marràqueix, vegeu l'article de Toufik (2010) a l'Encyclopédie berbère 30.

⁴ Sobre l'onomàstica amaziga a partir de les fonts gregues i llatines, vegeu la tesi doctoral de Carles Múrcia (2010).

història, la geografia, la geologia, etc. Les poques fonts en escriptura libicoberber (precedent de l'actual tifinag) que existeixen, han estat estudiades per autors occidentals com J. B. Chabot (l'any 1940 i 1941), qui va estudiar uns epígrafs recollits entre Tunísia, Algèria i Marroc que contenen 1123 inscripcions⁵ en l'antiga grafia amaziga. Però, dels estudis d'aquests autor no s'han pogut treure conclusions clares i satisfactòries sobre les diverses dades onomàstiques amazigues de l'antiguitat. Durant l'edat mitjana, els escriptors musulmans en llengua àrab que han tractat en les seves obres sobre el Magrib Islàmic han reportat noms propis d'origen amazic. Per fi, a l'època colonial (des del segle XVIII, fins a la meitat del segle XX), els europeus, sobretot francesos, han elaborat els primers documents cartogràfics del nord d'Àfrica en llengua francesa. El sistema de transcripció adoptat per a notar els noms propis amazics a l'època colonial era basat en un mètode ortogràfic elaborat i difós fonamentalment pels funcionaris i agents militars, un sistema força simplificat amb l'únic objectiu de poder garantir una lectura fàcil en la llengua dels colons. Encara que les dades onomàstiques aplegades pels francesos eren majoritàriament a partir de les formes genuïnes amazigues, en la transcripció el mètode era basat sobretot en la fonètica de l'àrab, estàndard i col·loquial (o *darija*). El resultat d'aquest mètode ha estat la distorsió i l'alteració de la pronúncia i de l'ortografia dels topònims i antropònims amazics.

Malauradament, aquest mètode colonial és el que predomina encara avui dia en els mapes, atlas geogràfics, cartells, rètols de senyalització i altres documents oficials als països com el Marroc o Algèria. Les administracions post-colonials d'aquest dos països han pres iniciatives d'arabització de la toponímia. Actualment, tant els antropònims com els topònims tenen formes bilingües en francès i àrab, llengües reconegudes, promogudes i defensades per ambdós estats nord-africans des de la seva independència. A causa de l'absència de l'amazic en l'onomàstica oficial, les formes orals de noms de lloc i de persona que s'utilitzen en amazic es diferencien moltes vegades de les oficials adoptades per l'Estat. Fins i tot, per exemple al Marroc, després de gairebé seixanta anys d'independència de l'estat francès, encara

---

⁵ Es tracta bàsicament d'inscripcions funeràries, dedicatòries i homenatges a personalitats antigues d'alt nivell social (reis, fills de reis, governadors, etc.)

s'empren moltes formes toponímiques oficials escrites en grafia llatina que en realitat corresponen a formes exotoponímiques del francès, és a dir, noms que s'han creat en francès i que els parlants d'aquesta llengua utilitzen per a denominar localitats del Marroc, com per exemple les ciutats de Larache [laʁaʃ], Tanger [tãze], Salé [sale], etc. que s'utilitzen en detriment dels endotopònims, o les formes locals emprades per la població marroquina en amazic i en àrab col·loquial: *Lerayš*, *Ṭanja* i *Sla*, respectivament. Advertim en aquest sentit que aquesta pràctica toponímica contrasta amb les convencions internacionals de l'ONU sobre la normalització i l'ús dels topònims en les quals s'insta els governs a respectar i reconèixer les formes autòctones (els endotopònims) de cada país. Els noms de lloc afrancesats i arabitzats que no respecten les formes genuïnes amazigues són, malauradament, els que es difonen pel món a través de diversos mitjans i tecnologies de la informació. Una de les causes d'aquest fet és que, en comptes de col·laborar amb lingüistes, toponimistes o instàncies que poden garantir el rigor en la recerca científica en la toponímia, els òrgans internacionals responsables de coordinar i supervisar la normalització i la difusió dels noms de lloc, col·laboren amb els governs dels països que formen part de l'ONU. Per això, resulta inevitable que les llistes onomàstiques que faciliten aquests països siguin subjectes a ideologies i a interessos polítics diversos i poden no ser elaborades respectant la realitat lingüística de cada país.

En una llengua subordinada, els topònims i antropònims estrangers, com la nova terminologia i els manlleus en general, s'adquireixen principalment per la intermediació de les llengües dominants. En el cas de l'amazic, com hom pot imaginar, les formes de denominació de llocs i de persones estrangers que s'utilitzen són manllevades en molt bona part a l'àrab i en alguns casos també al francès i fins i tot a l'espanyol. Els noms propis d'origen estranger que en amazic s'utilitzen tradicionalment (els exònims), i que s'han adquirit per mitjà del contacte directe amb la llengua o la comunitat d'origen (directament o també per una certa intermediació de l'àrab o del francès) són ben pocs i cal advertir que sovint presenten trets d'interferències lingüístiques diverses d'aquestes dues darreres llengües esmentades.

Són diferents els mètodes d'adaptació dels noms propis estrangers en les llengües del món. Històricament, dominava el mètode de la traducció i de l'adaptació forta a la fonètica i la grafia de la llengua d'arribada. Actualment, la tendència és mantenir la forma original dels noms propis, és a dir, conservar els noms tal com són en la llengua d'on procedeixen i no canviar-los. No obstant això, aquesta tendència topa amb diversos problemes com ara la transcripció dels noms en un alfabet diferent al de l'idioma de partida, o la traducció total o parcial del sentit d'un nom de lloc o de persona a la llengua terminal. Diferents organismes internacionals especialitzats en els noms geogràfics, com ara el GENUNG (Grup d'Experts en Noms Geogràfics de les Nacions Unides), recomanen limitar l'ús dels exotopònims i sobretot no crear-ne de nous. La mateixa tendència predomina en el tractament dels antropònims estrangers.

****

L'amazic o *tamazigt*, és la llengua tradicionalment coneguda en català i en diverses llengües d'Europa amb el nom de “*berber, Beréber, berbère, berbero, etc.*”⁶ que es parla des de l'antiguitat al Nord d'Àfrica. Coneguda amb l'endoglotònim *tamazigt*, la llengua amaziga existeix en l'actualitat en forma de varietats lingüístiques que es parlen d'una forma discontinua des de l'oest d'Egipte fins a l'oceà atlàntic i des del litoral mediterrani fins a la zona del Sahel (sud de Mauritània i límits septentrionals de Burkina Faso, Níger i Nigèria). L'amazic es parla actualment en deu països africans: el Marroc, Algèria, Tunísia, Líbia, Mali, Mauritània, Egipte, Níger, Nigèria i Burkina Faso. També hi ha comunitats amazigòfones importants a les ciutats autònomes africanes de Ceuta i Melilla, que depenen de l'Estat espanyol. El Marroc és el país que conté a quasi la meitat de tota la població amazigòfona del nord d'Àfrica. En aquest país, fa poc més d'una dècada s'ha iniciat un procés d'estandardització de l'amazic i s'han creat instàncies públiques per a

---

⁶ El nom βάρβαρος, d'origen grec, primer va ser utilitzat pels grecs i en darrera instància fou adaptat al llatí *barbarus* i aplicat a tots els pobles d'origen estranger. Després el mot va ser manllevat pels àrabs durant la conquesta musulmana les terres amazigues (S. VII). En àrab, el terme *barbar*, s'empra sovint com a sinònim de l'adjectiu “bàrbar”, “salvatge” i “inculte”. Per als amazics, aquest terme té una connotació pejorativa i és per això que es prefereix el nom *amazic*, àmpliament utilitzat al nord d'Àfrica. Per a més informació sobre les denominacions *berber / amazic* des d'una perspectiva diacrònica, consulteu Múrcia (2010, p. 1 i 5).

l'ensenyament, la divulgació i l'estudi de la llengua. Al juliol de l'any 2011, el Marroc reconeix per primer cop en la història recent del nord d'Àfrica, l'oficialitat de la llengua amaziga.

El procés d'estandardització de l'amazic, endegat al llarg de les darreres dècades, s'ha concentrat fonamentalment en aspectes bàsics de la codificació de la llengua, a saber, el tractament de la variació dialectal de l'amazic i, sobretot, la fixació de l'ortografia i de la gramàtica normativa. En l'àmbit de la lexicologia, s'han elaborat i publicat uns primers treballs sobre la terminologia referent a alguns àmbits comunicatius considerats essencials per a promoure la llengua com és l'àmbit educatiu o el dels mitjans de comunicació. Els estudis toponomàstics en general, estan en una fase força endarrerida en els països del nord d'Àfrica en general i al Marroc en especial.

****

L'objectiu principal d'aquesta tesi és contribuir a la formulació d'uns criteris lingüístics per a la fixació ortogràfica i fònica dels topònims i antropònims en amazic d'acord amb les normatives lingüístiques actuals per a l'estandardització d'aquesta llengua. Per a assolir aquest objectiu, caldrà fer un estudi sobre el tractament dels noms de lloc i de persona en amazic i analitzar els seus aspectes lingüístics generals i les diferents problemàtiques que planteja el seu ús. Per als propòsits de la nostra recerca, els topònims i antropònims endògens, tant els que són d'origen amazic com els originats per l'àrab clàssic o col·loquial, no tenen una forma fixa escrita en amazic, ja que aquesta darrera llengua mai ha estat representat oficialment en els documents, cartografia, cartells, etc. produïts per l'Estat. Les formes oficials dels topònims i dels antropònims utilitzats actualment al Marroc s'han elaborat des del francès i des de l'àrab, les dues llengües oficials promogudes i defensades per aquest darrer Estat d'ençà de la seva independència l'any 1956. Bona part de les formes oficials escrites dels noms de lloc i de persona no respecten, òbviament, les normes fonogràfiques de la llengua amaziga. Tanmateix, pel que fa als topònims i antropònims estrangers, no se segueix actualment cap criteri d'adaptació d'aquests noms en amazic. Aquells topònims i antropònims que tenen una forma tradicional coneguda (exònim) presenten

també fenòmens d'interferència de les llengües intermediàries, fonamentalment de l'àrab.

Aquest treball es proposa d'abordar, doncs, una temàtica d'una gran amplitud. L'extensió del nostre camp d'estudi ha estat, però, necessària per tal d'elaborar amb el rigor desitjable les conclusions i els criteris desenvolupats.

Sense pretendre de fer un estudi exhaustiu, tenim el propòsit d'ajudar a obrir el camí als investigadors que es proposen d'endinsar-se en aquest mateix camp d'estudi.

****

El nostre interès per la recerca sobre l'amazic, que és la nostra llengua materna, remunta als inicis dels anys noranta. L'any 1996, vam acabar els nostres estudis al departament de llengua i literatura espanyoles de la Universitat d'Agadir (El Marroc) i vam elaborar el treball de fi de carrera sobre l'expressió de la identitat en la literatura oral amaziga del sud del Marroc. A partir de 1997, resident a Catalunya, hem continuat el nostre compromís per treballar sobre la llengua amaziga. A la Universitat Autònoma de Barcelona, vam conèixer el professor Carles Castellanos, que treballava sobre l'estandardització de l'amazic. El contacte amb el Dr. Castellanos va ser una motivació excepcional per a continuar avançant en els estudis de l'amazic. D'ençà de l'any 2002, vam crear a la Universitat Autònoma de Barcelona el Grup d'Estudis Amazics (GEA) integrat per estudiants i professors universitaris, catalans i amazics de diferents zones del nord d'Àfrica. Des del GEA, hem anat col·laborant en diferents tasques en els estudis, publicacions, conferències i seminaris sobre l'estandardització de la llengua amaziga, la neologia i la lexicografia. Aquest tres últims temes són les línies bàsiques de la recerca al si del GEA. Però la motivació més directa per a emprendre l'elaboració d'aquesta tesi es va produir quan, des de Linguamón - Casa de les Llengües, ens van encarregar una traducció del català a l'amazic d'un llistat de prop de 2000 topònims del nord d'Àfrica i d'arreu del món. Aquella experiència, ens va ajudar a entendre i veure d'una banda el grau de dificultat que hi ha en l'adaptació dels noms propis

estrangers en amazic i, d'altra banda, ens va portar a la necessitat de fer un estudi a fons sobre els criteris d'estandardització d'aquest noms.

Considerant la importància de la toponímia i de l'onomàstica en general en els estudis amazics, des de l'Observatori Català de la Llengua Amaziga⁷ vam organitzar, l'any 2008, un col·loqui internacional sobre la toponímia amaziga. Durant aquella trobada internacional, en la qual van participar més d'una dotzena d'experts en lingüística amaziga, es va parlar del procés d'evolució històrica dels topònims amazics sobretot al Marroc i a Algèria, i dels diferents problemes lingüístics i sociolingüístics que hi ha en el tractament de la toponímia d'origen amazic en l'actualitat. Després d'aquest col·loqui i gràcies al contacte permanent que hem mantingut amb alguns dels investigadors que hi han participat, hem decidit emprendre la tasca de l'elaboració d'aquesta tesi doctoral. Per fi, no podem deixar d'esmentar que ens ha motivat a fer aquest estudi, el nostre gran desig que la tesi, un cop acabada, pugui esdevenir un primer punt de partida per a emprendre estudis d'onomàstica en la nostra llengua. Avui dia, per a l'amazic, llengua reconeguda oficialment al Marroc i present a l'ensenyament públic i als mitjans de comunicació, la normalització dels noms propis, topònims i antropònims, és una necessitat urgent i una tasca imprescindible per a l'establiment d'aquesta llengua. Les exigències de l'actualitat més immediata ens han encoratjat encara més a portar a terme les tasques d'aquesta tesi.

****

En aquesta investigació hem seguit, fonamentalment, una metodologia basada en la recerca i la interpretació de les dades obtingudes i en l'aplicació sistemàtica de la normativa lingüística de l'amazic. Pel que fa a les dades sobre les formes oficials dels topònims i antropònims, la font de la recollida ha estat fonamentalment la cartografia oficial del Marroc i les llistes de noms de persona utilitzades en els

---

⁷ L'Observatori Català de la Llengua Amaziga (OCLA) va ser creat l'any 2007 fruit d'un conveni marc entre la Casa de les Llengües- Linguamón, la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Cadis. Al 2010, es va incorporar també a aquest conveni la Universitat de Barcelona. L'OCLA tenia com a objectiu principal promoure i donar visibilitat a l'amazic a la societat catalana.

registres civils d'aquest país. El corpus en què ens hem basat no és exhaustiu perquè creiem que, per a poder estudiar una gran part dels topònims i antropònims que es poden aplegar dels documents que hem pogut consultar, caldria fer enquestes i consultes per tot el Marroc – tasca que demanaria esforços i mitjans que superarien les nostres capacitats – per tal de recollir les corresponents formes orals i contrastar-les amb les escrites obtingudes de la documentació oficial.

Som conscients, doncs, de la complexitat de l'estudi i de les tasques que requereix la normalització dels topònims i antropònims a la nostra llengua, força dialectalitzada i en procés d'estandardització. Creiem, però, que hem pogut fer les enquestes necessàries per a poder analitzar amb rigor suficient els topònims i antropònims en amazic que ens permetran assolir el nostre objectiu principal: elaborar propostes de criteris d'estandardització de la toponímia i l'antroponímia en amazic.

En qualsevol cas, hem anat completant les diferents enquestes fetes directament amb informants pertanyents a les diferents variants dialectals de l'amazic del Marroc, amb informació que hem obtingut a través d'alguns estudis fets sobre la toponímia i l'antroponímia, els quals citem a la llista de les fonts bibliogràfiques que exposarem al final del present treball.

El model lingüístic de l'amazic estàndard, és a dir, el conjunt de les normes gramaticals elaborades en perspectiva estandarditzant que adoptarem en aquest estudi de la toponímia i l'antroponímia, serà bàsicament el que és seguit i defensat pels dos centres que més han treballat l'estandardització lingüística de la llengua amaziga: el Centre de Recherche Berbère de l'INALCO (París) i, sobretot, l'Institut Reial de la Cultura Amaziga del Marroc (IRCAM).⁸

Per a transcriure l'amazic emprarem bàsicament la notació de tendència fonològica de base llatina que presentarem amb més detall en el capítol II. Com assenyalarem, malgrat els avenços fets en matèria d'estandardització de l'escriptura amaziga de base llatina, existeixen diferències en les convencions que utilitzen els lingüistes amazics. Nosaltres ens basarem fonamentalment en les propostes de notació usual

---

⁸ Vegeu capítol II, punt 4, per a més informació sobre l'estandardització de l'amazic.

de l'amazic en grafia llatina dels tallers sobre l'estandardització de l'amazic organitzats per l'INALCO (París) els anys 1996 i 1998. En algunes ocasions, també recorrerem de manera auxiliar, a la transcripció fonètica en base al sistema de l'Alfabet Fonètic Internacional (AFI). Per criteri de simplicitat i per a facilitar la lectura dels exemples que donarem en el present treball, distingirem entre la notació convencional que se sol aplicar normalment per a la transcripció de les llengües semítiques i afroasiàtiques i la notació pròpiament fonològica de l'amazic. Així per exemple, notarem el nom Aššawn "Xauen" (topònim) i Ayt Ġiġuš (etnònim) aplicant la notació convencional; en canvi, notarem aquests dos noms com a *Accawn* i *Ayt Ġiyuc* d'acord amb les normes de la notació fonològica de l'amazic. Escrivem els noms amazics en grafia de base llatina en lletra cursiva per a distingir-los fàcilment de la resta de noms. Al costat d'aquests dos mètodes de notació que emprarem en aquesta recerca, trobarem la transcripció afrancesada representada en els topònims i antropònims oficials de l'àrea lingüística de l'amazic (especialment al Marroc). Exposarem aquest mètode de transcripció quan estudiem el tractament de la toponímia amaziga de l'època colonial (capítol IV, punt 3).

Presentem en les taules següents el sistema de notació de l'amazic i el sistema de notació convencional d'abast general, aplicat a altres llengües (l'àrab principalment) que seguirem en el present treball:

	Notació de l'amazic	Notació convencional	Valor fonològic
vocal	a	a	/a/
	i	i	/i/
	u	u	/u/
Semi-consonants	y	y	/y/
	w	w	/w/
consonants	b	b	/b/
	f	f	/f/
	m	m	/m/
	d	d	/d/
	t	t	/t/
	ḍ	ḍ	/dʔ/
	ṭ	ṭ	/tʔ/
	n	n	/n/
	z	z	/z/
	s	s	/s/
	š	š	/sʔ/

consonants	j	ž	/ʒ/
	c	š	/ʃ/
	g	g	/g/
	k	k	/k/
	ɣ	ġ	/ɣ/ /ʁ/
	x	ħ	/x/
	q	q	/q/
	ε	ε	/ʕ/
	ḥ	ḥ	/ħ/
	h	h	/h/
	r	r	/r/
	ṛ	ṛ	/rʔ/
	l	l	/l/

No hem tingut en compte en aquesta taula la notació d'aquells sons amb valor fonètic en la llengua amaziga del Marroc seguint en això la normativa lingüística vigent en aquest país. Així, hem descartat, per exemple, les consonants africades /č/ i /ǧ/ presents en alguns parlar o la xevà⁹, que té en amazic un valor fonètic i que només apareixerà en alguns contextos fonètics que explicarem més endavant¹⁰, i serà transcrita com a <e>¹¹.

Quant a la transcripció i la transliteració dels mots de la llengua àrab, seguirem el mateix sistema de notació convencional exposat en la taula anterior, al qual afegirem altres convencions per a la notació dels grafemes especials de l'àrab. En la taula següent, exposem les notacions completes de les lletres de l'àrab:

Abjad de l'àrab	Notació en grafia llatina	Valor fonològic
ء (hamza)	'	/ʔ/
ا (alif)	a, ā, i, u	-
ب	u	/b/
ت	t	/t/
ث	ṭ	/θ/
ج	j	/ʒ/
ح	ḥ	/ħ/
خ	ḫ	/x/
د	d	/d/
ذ	ḍ	/ð/
ر	r	/r/
ز	z	/z/
س	s	/s/
ش	š	/ʃ/
ص	ṣ	/s ² /
ض	ḍ	/d ² /
ط	ṭ	/t ² /
ظ	ḏ	/ð ² /
ع	ε	/ʕ/

Notació de l'amazic	Notació en grafia llatina	Valor fonològic
غ	ǧ	/ɣ/ /ʁ/
ف	f	/f/
ق	q	/q/
ك	k	/k/
ل	l	/l/
م	m	/m/
ن	n	/n/
ه	h	/h/
و	w	/w/
ي	y	/j/
ة	t	/t/

Notació de les vocals breus i llargues

vocals	Notació en grafia llatina	Valor fonològic
a breu (fatḥa)	a	/a/
i breu (kasra)	i	/i/
u breu (ḍamma)	u	/u/
a llarga ا, آ, ع	ā	/a:/
i llarga اِي, يِي	ī	/i:/
u llarga و	ū	/u:/

⁹ Utilitzarem en aquest treball el terme “xevà” que és l'adaptació al català del nom hebreu “šəwà” i que en altres llengües es coneix amb el nom “schwa”. Xevà fa referència a la vocal neutra que en l'AFI és /ə/.

¹⁰ Vegeu capítol II, punt 3.1.

¹¹ Preferim notar la xevà com a <e> i no com a <ə>, pel fet de ser la primera forma la més utilitzada en l'escriptura amaziga de base llatina i també perquè la <e> no pot ser confosa amb la vocal /e/ que no existeix a l'amazic del Marroc (de fet, la /e/ només existeix en tuareg).

****

Finalment, pel que fa a l'estructura, desenvoluparem aquesta tesi en set capítols fonamentals. Els quatre primers capítols tractaran aspectes teòrics i descriptius generals. En el primer capítol, abordarem el tema d'estandardització lingüística i algunes qüestions importants relacionades amb aquest tema; en el segon, presentarem les característiques lingüístiques generals de l'amazic i el procés d'estandardització d'aquesta llengua. El tercer capítol el dedicarem a l'estudi d'alguns aspectes teòrics fonamentals en els estudis de la toponímia i l'antroponímia en general. En el quart capítol, farem una anàlisi de les peculiaritats generals de la toponímia i l'antroponímia en amazic on exposarem els aspectes lingüístics i les diferents problemàtiques del tractament dels noms de lloc i de persona.

Els tres darrers capítols seran dedicats a l'estudi, l'anàlisi i la presentació de les propostes de criteris per a la fixació fonogràfica dels topònims i antropònims en amazic. En els dos primers capítols – V i VI – tractarem els endotopònims i endoantropònims de l'amazic del Marroc mentre que en el darrer capítol estudiarem els topònims i antropònims estrangers.

Al final de la tesi, exposarem les conclusions generals i adjuntarem com a annexos el corpus que conté més d'un miler d'exemples de topònims i antropònims als quals aplicarem les propostes de criteris d'estandardització presentades en la tesi.

CAPÍTOL I.

CONCEPTES TEÒRICS GENERALS

I.1. EL CONCEPTE DE “LLENGUA ESTÀNDARD”

Començarem aquesta part amb una aproximació al concepte de llengua estàndard i tot seguit abordarem els aspectes generals de la formació d'aquesta varietat lingüística partint del concepte d'individuació lingüística i acabant la nostra descripció amb la discussió de diferents conceptes sociolingüístics útils per al nostre estudi.

I.1.1. Definició del concepte d' “estàndard”

En àmbits no estrictament lingüístics, que ens poden ajudar a emmarcar el concepte, el terme *estàndard* utilitzat internacionalment, prové del mot anglès *standard* que va tenir un ús ampli en aquesta llengua per a designar un model de moneda anglesa, com s'esmenta, per exemple, en una obra clàssica del francès E. Chamberlin l'any (1692, p. 16) *standard = étalon, titre légal*¹². A finals del segle XIX, els francesos feien servir el mot *standard* per a referir-se, en el sector ferroviari, a *une valeur de référence*; a principis del segle XX, apareix el concepte *standard of living* que es tradueix habitualment en altres llengües com a “nivell de vida” o “estàndard de vida”¹³. En el món industrial i comercial el terme estàndard com a adjectiu, s'ha anat utilitzant com a sinònim de “punt o objecte de referència comú”.

El concepte d' “estàndard” aplicat a la llengua va parèixer al segle XVIII; els primers autors que el van utilitzar foren Anthony Ashley Cooper i Richard West. Cooper assenyala, fent al·lusió als grecs, “*they brought their beautiful and comprehensive Language to a just Standard...The Standard was in the same proportion carry'd into other Arts*”; Richard West per la seva banda, referint-se a la llengua

---

¹² Una còpia de l'obra de Chamberlin, E. *Etat Nouveau d'Angleterre, sous le regne du roi Guillaume et la reine Marie* (1692), és consultable a internet a través del cercador de llibres de Google.

¹³ El diccionari francès *Le Trésor* ofereix més informació sobre l'etimologia i l'evolució del concepte “estàndard”.

francesa, assenyala: "*is the language of the times, and that of the purest sort; so that his French is reckoned a standard*"¹⁴. El terme *estàndard* designa al si d'una certa variació, doncs, un objecte de referència, un model i una norma.

I.1.2. La llengua estàndard com a varietat concreta

La varietat estàndard és definida com la varietat amb el grau més alt de funcionalitat, la que és present en el màxim nombre d'àmbits d'ús on és utilitzada pel major nombre de parlants¹⁵. L'estàndard, per tant, és la varietat que és capaç de cobrir totes les funcions comunicatives possibles de les societats modernes, perquè ha reduït al màxim la variació no funcional en la comunicació dins d'una comunitat de parlants. Aquesta capacitat és, doncs, un valor que obtenen les llengües estàndards gràcies a la codificació de la seva ortografia, a la fixació de lèxic i la gramàtica i a l'elaboració i l'enriquiment dels seus recursos estilístics, que li permeten consolidar la seva eficàcia comunicativa i, per tant, el seu accés a tots els àmbits d'ús. Finalment, l'estàndard és una varietat referencial, referencialitat que aconsegueix a través de la seva difusió i acceptació social.

Castellanos (2000) distingeix tres fases en els processos històrics d'accés d'una varietat a l'estatus de llengua estàndard: 1) En la primera fase, aquesta varietat es converteix en *llengua comuna* quan s'aferma com a referencial en la comunicació supradialectal. 2) A la segona fase, la varietat en qüestió pot passar a ser *llengua literària*, quan adquireix funcions formals a través del seu conreu escrit, o *llengua general*, quan és vehicular en un territori ampli, 3) Finalment la varietat esdevé *llengua estàndard* quan ocupa els àmbits d'ús fonamentals en els mitjans de comunicació moderns i es generalitza entre els parlants.

Segons Dubois i al. (1973), la varietat estàndard és "*aquella forma de llengua que s'imposa en un país determinat, enfront de les varietats socials o regionals. És el mitjà de comunicació més adequat que empren comunament persones que són capaces de servir-se*

---

¹⁴ Castellanos (1997, p.19)

¹⁵ Segons la definició de Lamuela (1987).

d'altres varietats. Es tracta generalment de la llengua escrita i pròpia de les relacions oficials. La difonen l'escola i els mitjans de comunicació”¹⁶.

Segons aquesta definició, l'estàndard és una llengua sobreposada a les varietats geogràfiques o locals. L'estàndard és diferent, per tant, d'aquestes varietats i supera les peculiaritats que poden impedir la intercomunicació pública. Però l'estàndard no té perquè substituir els dialectes, pot conviure perfectament amb ells, té el privilegi de ser la llengua de tots els membres de la comunitat a que s'utilitza en els àmbits públics de la comunitat en qüestió, als mitjans de comunicació i a l'escola. Un estàndard, és la varietat que comparteixen tots els parlants d'una llengua i amb la qual s'identifiquen. No s'ha d'entendre com la varietat superior, sinó com la que normalment s'adopta d'una manera convencional al si d'una comunitat que l'accepta com a varietat superposada que pertany a tots i alhora a ningú.

Una de les funcions bàsiques de l'estàndard és la unificació. Això vol dir que, en una comunitat fragmentada en diversos blocs dialectals, el procés d'estandardització té l'objectiu de fer que els parlants s'identifiquin com a parlants de la mateixa llengua. Però, en canvi, en alguns casos, la creació de varietats estàndards pot ser causa de divisió o de separació, quan, entre diferents varietats d'un mateix diasistema¹⁷, per motius extralingüístics (polítics, geogràfics, socials, etc.) apareixen estàndards diferents; aquest és, per exemple, el cas de les llengües escandinaves, del català i l'occità o de l'urdú i l'hindi, on el procés d'estandardització ha donat lloc no a una varietat lingüística comuna de referència, sinó a llengües independents i separades. Una altra funció de la llengua estàndard consisteix en la seva consideració com a element de referència lingüística. És a dir, com a “varietat model” de correcció i de bon ús considerat referencial per a tots els parlants d'una comunitat.

---

¹⁶ Dubois i al. (1973). La traducció al català és nostra.

¹⁷ Es parla d'un diasistema per a referir-se al conjunt de varietats del mateix origen que tenen trets lingüístics comuns, vegeu el punt 4 a. d'aquest mateix capítol.

I.2. LA INDIVIDUACIÓ LINGÜÍSTICA I LA FORMACIÓ DE L'ESTÀNDARD

I.2.1. El concepte d'individuació lingüística

S'entén per individuació lingüística el procés pel qual emergeix una varietat sociolingüística com a supradialectal i referencial entre un conjunt de varietats del mateix contínuum lingüístic. La individuació fa referència a totes aquelles etapes i factors que concorren en una llengua per a generar una varietat referencial. El procés de la individuació, com veurem, pel fet de ser molt lligat a aspectes sociopolítics, s'emmarca dins de l'àmbit dels estudis de la glotopolítica¹⁸ (o política lingüística) i de la sociolingüística en general.

La individuació només pot tenir lloc entre varietats lingüístiques no gaire distants i en comunitats que comparteixen realitats sociopolítiques semblants. És, doncs, un procés de caràcter relatiu que té lloc paral·lelament a l'inici de l'estandardització lingüística (Castellanos, 2011). De fet, actualment, es pot parlar de procés d'individuació en aquelles comunitats lingüístiques minoritzades o subordinades que viuen situacions de conflicte lingüístic i que han iniciat un procés de construcció de la seva identitat lingüística i cultural. Però és un fenomen pel qual han passat la majoria de les llengües del món reconegudes oficialment per un Estat o per la comunitat internacional.

Considerem que, perquè hi hagi un procés d'individuació lingüística dins d'una comunitat lingüística determinada, ha d'haver-hi unes condicions bàsiques. En primer lloc, els parlants han de ser conscients, encara que en graus diferents, de parlar la mateixa llengua i que aquesta sigui un pilar fonamental de la seva consciència identitària. Per a la cohesió col·lectiva de la comunitat, la consciència identitària basada en la llengua es construeix a partir de referents identificadors i cohesionadors com, per exemple, la història de la llengua, la seva unitat i extensió geogràfiques en el passat, etc. Es tracta d'un referent identificador que es presenta habitualment per a explicar la variació geogràfica actual de la llengua. En segon

lloc, la llengua ha de tenir un nom propi reconegut per tots o per la majoria dels parlants de la comunitat, encara que aquest nom pot concórrer amb altres noms de varietats regionals. El nom de la llengua juga un paper simbòlic fonamental en la cohesió del grup així com en la consolidació de la identitat col·lectiva. En tercer lloc, serà necessari que la comunitat on es desenvolupa la individuació lingüística disposi d'institucions de caire cultural, polític i social disposades a promoure i defensar la llengua en qüestió. Cal que existeixi un centre de referència que permeti d'orientar i projectar la identificació i representació de la comunitat, un centre que actuarà com a agent de l'estandardització de la llengua. Sense aquest centre, la comunitat restarà fragmentada i dispersa i en cas de subordinació en desavantatge davant de l'hegemonia de la llengua dominant dotada de poder polític i d'institucions d'Estat. En quart lloc, és imprescindible, en el procés d'individuació lingüística, que la comunitat que experimenta aquest procés valori la seva llengua, i que no la consideri com a una variant o dialecte d'una altra llengua dominant. En darrer lloc, la llengua ha de tenir un mínim nivell de codificació: una gramàtica i un diccionari normatiu i, sobretot, un sistema d'escriptura i unes normes ortogràfiques pròpies. És evident que una llengua codificada té més possibilitats de difusió que no pas una que no ha estat objecte de cap mena de codificació. Disposar d'un sistema gràfic elaborat, per exemple, augmenta la confiança dels parlants i reforça la identitat lingüística col·lectiva de la comunitat. En el cas de l'amazic, que és la llengua que ens interessa en aquest treball, fins fa pocs anys, la falta d'un sistema gràfic elaborat i conegut ha estat un motiu de desprestigi de la llengua entre els seus parlants i una arma social dels defensors de les llengües dominants al nord d'Àfrica, l'àrab i el francès, per a la discriminació i la minorització de l'amazic.

En el procés d'individuació lingüística cal tenir en compte que els factors sociopolítics tenen tanta importància com els factors estrictament lingüístics. En la realitat lingüística de les societats modernes podem trobar, d'una banda, casos en els quals dues varietats del mateix diasistema, malgrat ser distants una de l'altra, han desenvolupat una única llengua estàndard; i, d'altra banda, casos en els quals dues varietats amb una distància lingüística mínima, han acabat essent, en canvi,

dues llengües referencials diferenciades, com en el cas del suec i el danès, per exemple.

El procés d'individuació lingüística dins d'un contínuum lingüístic on la distància entre les varietats és menor depèn doncs bàsicament del marc sociopolític que prefigura i condiona les relacions interlingüístiques en una àrea lingüística determinada.

1.2.2. Tipus d'individuació lingüística

En la sociolingüística catalana, la classificació de d'individuació lingüística més clara és la que ofereix Castellanos (2003). Aquest autor distingeix entre tres models d'individuació lingüística, 1) Individuació simple, 2) Individuació complexa o múltiple i, 3) Individuació distorsionada.

La individuació és simple quan el resultat del procés és una única llengua individuada. És el cas de les situacions en què les relacions entre les diferents varietats i la varietat estandarditzable porten a una sola varietat referencial. La llengua en aquests casos s'estableix en funció d'un conjunt de parlars de manera que la tensió entre la varietat estàndard i els parlars és mínima. Exemples d'individuació simple poden ser les llengües europees: el català, l'anglès o el francès.

La individuació complexa o múltiple porta a més d'una varietat referencial. És el procés en el qual, a partir d'un repertori homogeni de varietats d'una sola llengua, s'individuen dues o més varietats considerades estàndards. La individuació complexa o múltiple té lloc, en comunitats on els factors històrics, socials i polítics dificulten l'elaboració d'un únic estàndard a causa de l'existència de més d'un centre social i polític de referència, fet que permetrà el desenvolupament de varietats estàndards diferents com, per exemple, el cas ja esmentat més amunt de les llengües escandinaves (noruec, suec, danès, islandès i feroès) que provenen totes de l'antic nòrdic.

Finalment, el procés d'individuació pot donar lloc a una varietat estàndard que, per raons extralingüístiques, incorpora elements aliens al seu entorn històric i lingüístic; en aquest cas es parla de la "individuació distorsionada". Un exemple d'aquest tipus d'individuació és el gallec, llengua que en la seva versió oficial, ha desenvolupat una llengua estàndard pròpia fonamentada en normatives dependents de l'idioma espanyol (en la utilització dels signes gràfics, per exemple), en comptes de desenvolupar normatives dins les referències luso-brasileres que serien més coherents i harmòniques des del punt de vista lingüístic.

I.3. L'ESTANDARDITZACIÓ LINGÜÍSTICA

En aquest capítol estudiarem el procés d'estandardització de les llengües.

I.3.1. Aproximació al concepte d'"estandardització lingüística"

Les diferents llengües del continent europeu s'han anat estandarditzant al llarg dels últims segles. Però, com a camp d'estudi lingüístic, l'estandardització lingüística no ha aparegut fins a finals del segle passat gràcies sobretot als estudis de sociolingüística i, especialment, als estudis sobre la planificació lingüística.

Podem dir, doncs, que els estudis sobre l'estandardització de les llengües forma part dels estudis generals sobre la planificació lingüística (*language planning*, en anglès). Aquest concepte, creat per Einar Haugen l'any 1959, fa referència, en un primer moment, als processos i problemàtiques d'intervenció en la codificació de la llengua. Als anys seixanta del segle passat, el concepte es va estendre per a referir-se a totes les intervencions que es fan amb l'objectiu de resoldre les problemàtiques sociolingüístiques.

El concepte de planificació lingüística ha estat substituït en la tradició francòfona pel terme *aménagement linguistique* gràcies sobretot als treballs de l'escola quebequesa i especialment, als estudis del sociolingüista Jean-Claude Corbeil. L'*aménagement linguistique* s'ha fet servir per tal d'evitar relacionar

“l'estandardització” exclusivament amb les polítiques de planificació lingüística endegades pels Estats.

En el context català, el terme més utilitzat, és el de *normalització lingüística*. El concepte de normalització, que es refereix fonamentalment a l'ús social de la llengua, fou encunyat pel sociolingüista Lluís V. Aracil als anys seixanta. La normalització, per a aquest autor i per a altres sociolingüistes catalans, s'entén com un procés sociopolític i lingüístico-cultural que permet, d'una banda, la recuperació dels àmbits d'ús perduts en la situació de minorització que pateix la llengua davant del castellà i del francès, i d'altra banda, accedir al ple exercici de la ciutadania en condicions normals en la llengua pròpia¹⁹.

Alguns autors però, distingeixen entre *estandardització* i *codificació* (Lamuela, 1994). Segons aquests autors, l'estandardització és el procés de difusió de la varietat codificada a través de l'ensenyament obligatori, els mitjans de comunicació i les administracions públiques, mentre que la codificació es refereix a les tasques de fixació de les normes lingüístiques explícites de la varietat estandarditzable. Segons Lamuela, no pot haver-hi estandardització sense la difusió de la varietat codificada. Aquesta ha de passar per un procés d'anivellament o, segons la terminologia emprada per Castellanos (2000), d'homogeneïtzació interdialectal, que consisteix en el procés social pel qual s'aconsegueix la reducció de la variació dialectal en els usos formals i l'ús gradual i extens de la varietat estàndard.

En aquest treball, utilitzarem el concepte de l'estandardització lingüística tal com l'ha proposat Einar Haugen (1983) i que conté les quatre etapes: selecció, codificació, elaboració i implementació. El concepte de “codificació”, tal com el tracta Lamuela (1994), el considerarem com a una fase dins del procés d'estandardització. Entenem que, perquè es completi un procés d'estandardització d'una llengua, és necessari que aquest procés passi per totes les seves etapes, que són intercomplementàries. La codificació, que consisteix en la fixació de les normes de funcionament de la llengua, és una fase més d'aquest procés. En la comunitat amaziga, la tendència general és considerar l'estandardització com un procés de

---

¹⁹ Per a més informació sobre normalització lingüística consulteu entre altres estudis els de Lluís Aracil (1968, 1982, etc.). Tractarem el concepte de normalització a l'apartat 6.4 d'aquest mateix capítol.

formulació de la varietat estàndard on la codificació és fonamental. L'extensió social de l'ús de la varietat codificada s'inclou en aquest procés.

I.3.2. Models d'estandardització lingüística

El procés d'estandardització pot seguir diferents models de realització que depenen de factors tant lingüístics com extralingüístics (socials, polítics, etc.) de cada llengua. En general, cal destacar quatre models d'estandardització.

I.3.2.1. Model unitarista

S'entén per estandardització unitarista aquell procés en el qual la construcció de l'estàndard es fa a partir d'una varietat concreta. Aquesta varietat sol correspondre's a algun grup social privilegiat. Segons G. Babiloni (1997), es pot parlar de l'estàndard unitarista quan *“una varietat geogràfica serveix de base per a l'estàndard i es prescindeix de les altres”*. Entre les llengües que s'han estandarditzat a base d'aquest model podem citar, per exemple, el francès, l'italià i l'espanyol. El francès s'ha desenvolupat històricament a partir de la llengua literària, de les Corts i de l'aristocràcia, amb París com a capital. L'italià estàndard, s'ha basat fonamentalment en el dialecte toscà, a la ciutat de Florència com a capital, i també en els parlars de Roma. Aquestes dues ciutats eren els centres culturals i literaris que van donar lloc a obres d'escriptors clàssics coneguts com Dante, Petrarca o Boccaccio, etc. Per la seva banda, l'espanyol ha tingut com a base el dialecte castellà de la regió de Castella, que tenia el poder polític ja d'ençà de l'Edat Mitjana.

I.3.2.2 Model composicional

El model d'estandardització composicional és el model que permet l'elaboració de la llengua estàndard integrant les diverses varietats geogràfiques de la llengua que es vol estandarditzar de manera que totes aquestes varietats es tinguin en compte en el procés d'estandardització i que totes aportin elements per a la construcció de l'estàndard.

Quan la varietat resultant presenta una certa pluralitat de formes es parla de *model composicional plural*. Bibiloni (1997) defineix aquest model com: “una opció de planificació lingüística, un mètode d’actuació, un estil o un esperit que hem convingut a denominar model compositiu o model composicional. Un model que pretén la integració de les diverses varietats geogràfiques de la llengua en la construcció de l’estàndard comú, sense renunciar ni a la unitat de l’estàndard ni a la diversitat de les seves fonts”.

Aquest model d’estandardització contrasta amb el model unitari que només es basa en un dialecte concret deixant de banda les altres varietats que normalment restaran subordinades i contrastades amb la varietat estàndard. Val a dir que les aportacions dels diferents dialectes a la codificació de l’estàndard composicional no ha de ser necessàriament equitativa. Els dialectes lingüísticament més conservadors i els que tenen més parlants, per exemple, aportaran més elements a l’estàndard que no pas els altres que, posem per cas, han tingut evolucions específiques importants respecte de la resta de varietats o, si escau, de la llengua històrica.

Com que l’estàndard composicional es crea sumant elements de diferents varietats geogràfiques o socials, la llengua elaborada a partir del model composicional pot donar lloc a una varietat que els parlants podrien percebre inicialment com a “artificial”, la qual cosa pot crear, en una primera etapa, dificultats per a la seva difusió i acceptació social. També hi pot haver grups de parlants d’una o més varietats que no estiguin d’acord amb l’estàndard composicional per no sentir-s’hi representats, o perquè la seva varietat no s’ha tingut prou en compte en el nou estàndard. Això pot passar per exemple en grups de parlants que per raons històriques, polítiques, culturals o socials, no tenen el grau suficient de sentiment de pertànyer a la mateixa comunitat que representa la llengua estàndard. La disconformitat dels parlants d’un geolecte amb la llengua estàndard que es proposa dins del model composicional pot portar, en casos extrems, al que s’anomena en sociolingüística *secessionisme lingüístic*²⁰.

---

²⁰ Per a més informació sobre el secessionisme lingüístic en general, i en el país valencià en particular, vegeu Pradilla (2005).

Per concloure, podem dir que el model composicional en l'estandardització lingüística pot garantir i enfortir la unitat social i lingüística de la comunitat. És un model que té en compte el conjunt de varietats lingüístiques i que per tant és, com hem assenyalat abans, el model que pot garantir, en principi, la “bona entesa” lingüística en la comunitat. Un requisit fonamental per a crear un estàndard composicional és el sentiment de pertinença dels parlants dels diferents geolectes a una mateixa comunitat. Els factors polítics, econòmics, etc., poden ser determinants en l'elaboració de l'estàndard composicional. Com assenyalarem més endavant (capítol II, punt 4), en el cas de l'amazic es proposa un model d'estandardització composicional (i més concretament, un model composicional plural) comú al paísos del nord d'Àfrica (especialment per a Algèria i el Marroc). Aquesta proposta topa però, amb diferents problemes sobretot polítics, com les fronteres polítiques entre els diferents Estats nord-africans, i sobretot, la falta d'una voluntat política oficial conjunta a favor de l'estandardització de l'amazic. En el mateix sentit, dins dels Països Catalans, un dels problemes amb què enfronta el procés de la normalització del català és la tendència secessionista, generada fonamentalment per motius polítics, al País Valencià.

I.3.2.3. Model d'estàndard autònom

L'estàndard autònom és el model en el qual les diverses varietats susceptibles d'estandardització conjunta, segueixen processos d'estandardització propis per a cadascuna, d'una manera autònoma. S'acostuma a considerar un exemple d'estandardització autònoma la que han seguit les llengües escandinaves (danès, suec, noruec i islandès), llengües que, com hem vist, han seguit un procés d'individuació de caràcter múltiple. Es tracta, com sabem, de llengües que a causa de la seva proximitat lingüística haurien pogut ser objecte d'un procés conjunt d'estandardització, però, els diferents factors geogràfics, històrics i polítics, han portat aquestes llengües a processos d'estandardització en paral·lel. La proximitat lingüística ha permès, però, abordar alguns aspectes d'elaboració, com per exemple de neologia, de manera conjunta.

I.3.3. Processos d'estandardització lingüística

Després d'analitzar els diferents models d'estandardització, veurem en aquest capítol les etapes per les quals ha de passar el procés que segueix una llengua per tal d'esdevenir una llengua socialment establerta.

Segons Einar Haugen (1983, p. 275) existeixen quatre fases en els processos d'estandardització d'una llengua. Les resumim reproduint el quadre presentat per aquest autor:

	Form (policy planning)	Function (language cultivation)
Society (status planning)	1. Selection (decision procedures) a. problem identification b. allocation of norms	3. Implementation (educational spread) a. correction procedures b. evaluation
Language (corpus planning)	2. Codification (standardisation procedures) a. graphization b. gramaticalization c. lexication	4. Elaboration (functional development) a. terminological modernisation b. stylistic development c. internationalisation

Font: Haugen (1983)

Les quatre fases de l'estandardització lingüística segons Haugen, tal com es llegeix en aquesta taula, són selecció, codificació, implementació i elaboració.

El model proposat per Haugen articula les accions d'estandardització (*planning* segons l'autor) a l'entorn de dos àmbits fonamentals: l'àmbit social, o planificació de l'estatus (*status planning*), i l'àmbit lingüístic, o planificació del corpus (*corpus planning*).

Al primer àmbit, el social, s'inscriu la selecció de la varietat estàndard i la seva implantació o difusió social. El segon àmbit, el lingüístic, concerneix els processos de fixació de la norma interna: la codificació i l'elaboració dels diversos recursos estilístics i terminològics.

En els apartats següents, analitzarem cada una de les etapes del procés d'estandardització exposades a la taula anterior.

I.3.3.1. Selecció

Consisteix a determinar i triar els elements lingüístics bàsics a partir dels quals es desenvoluparà el procés d'estandardització. En aquesta fase es triaran els trets fonetico-fonològics, morfològics, gramaticals i lexicals de la varietat estàndard. Es precisa quins elements s'accepten i quins es rebutgen.

Normalment, aquest punt del procés d'estandardització, se centra més en aspectes morfològics i ortogràfics que no pas en aspectes semàntics o sintàctics. En aquests darrers àmbits, les varietats d'una llengua no solen presentar grans divergències; la uniformitat es busca per tant, en primer lloc, en la morfologia i l'ortografia, tal com assenyala I. Marí (1998, p. 87):

“La posició de la varietat estàndard respecte a les altres varietats dialectals (...) consisteix a actuar com a síntesi de tots els elements dialectals útils per a la comunitat lingüística en conjunt. En principi, l'estàndard tendeix a expandir-se incorporant el màxim d'elements de procedències geogràfiques, socials i cronològiques, per exemple, en favor de l'increment de la variació semàntica i estilística”.

I.3.3.2. Codificació

La segona etapa del procés d'estandardització és la codificació lingüística. Consisteix a fixar les normes de la varietat que s'està estandarditzant. És una tasca de lingüistes i experts amb un alt domini i coneixement del funcionament dels sistemes lingüístics en general i un coneixement suficient de les varietats - o de la varietat seleccionada - de les quals es parteix per a construir la varietat estàndard. L'etapa de codificació (segons Haugen, 1983) inclou tres fases: grafització, gramaticalització i lexicació.

a) Grafització

La primera etapa de codificació de la l'estàndard correspon a l'establiment de les normes ortogràfiques. En el cas de les llengües sense tradició escrita prèvia, es tractaria aleshores de triar un sistema d'escriptura determinat per a la representació gràfica de la llengua que és necessari per al seu desplegament social. En la tria de l'alfabet poden influir factors extralingüístics i que poden fer que la tria de l'alfabet no sigui simbòlicament neutra.

En aquesta etapa de grafització, també es decideix sobre els signes gràfics de la varietat estàndard, es fixen especialment les normes ortogràfiques de les paraules tenint en compte la variació lingüística de l'àrea que pretén cobrir l'estàndard. La fixació de normes ortogràfiques també pot no ser una decisió neutra sobretot en els casos en què la diferència entre les varietats lingüístiques és important o en comunitats on la unitat identitària no sigui forta.

Les normes ortogràfiques que s'estableixen per a construir un estàndard normalment donen prioritat a unes normes d'escriptura en detriment d'altres, fet que pot repercutir en el grau d'acceptació - o no acceptació - del model de llengua estàndard presentat. Cal tenir en compte que la codificació en general, i la fixació de la grafia en concret, té una funció identificadora i sol haver-hi tensió important, de cara a la vehiculació social de la llengua, entre aquesta funció identificadora i la funció comunicativa de la codificació. Veurem un exemple del que acabem de dir quan tractem els aspectes gràfics de la llengua amaziga (capítol II, punt 5) i les problemàtiques de caire sociolingüístic i polític que s'han generat entorn de la tria del sistema gràfic²¹.

---

²¹ En el cas de la nostra llengua d'estudi, l'amazic, la tria de la grafia ha estat, i encara continua essent, objecte de debats i discussions. Abans de l'adaptació de forma oficial de l'alfabet tifinag al Marroc per l'Institut Reial de la Cultura Amaziga (IRCAM), d'ençà l'any 2003, en alguns sectors de la societat, sobretot de tendències religioses i defensors del nacionalisme i d'ideologies panarabistes, es defensava l'ús de l'alfabet àrab. En canvi, universitaris i altres investigadors formats en centres acadèmics, tant al Marroc com a Europa, defensaven l'ús de l'alfabet llatí.

b) Gramaticalització

En aquesta segona fase de codificació de l'estàndard, s'estableixen les normes de la morfologia i de la sintaxi. Això vol dir, fixar les regles morfològiques (de derivació, flexió, formació de paraules, etc.) i de les regles sintàctiques que s'han d'adoptar per a la llengua estàndard.

Normalment, totes les decisions que es prenen en aquesta etapa de codificació són recollides en un manual de gramàtica normativa de l'estàndard i es difonen a l'ensenyament i a les escoles i instituts d'aprenentatge de la llengua.

c) Lexicació

En aquesta fase, els lingüistes encarregats de la codificació fan un inventari del lèxic tot fixant d'una manera acurada el significat precís de cada mot. Si la forma de la gramaticalització pot resultar molt tècnica i complexa, la de lexicació necessita una elaboració més aviat llarga i exhaustiva. Els inventaris del lèxic poden recollir una gran quantitat de formes procedents dels diferents parlars; les formes acceptades s'editaran i es publicaran en un diccionari normatiu de referència per a tots els usuaris de l'estàndard.

És interessant de remarcar que en aquesta fase de la codificació es pot percebre més clarament el valor social del procés de l'estandardització. D'una banda, permet veure clarament les formes retingudes i considerades "aptes" i "correctes" per a un ús general i aquelles que s'hauran rebutjat i quedat com a "dialectals"; i d'altra banda, fixa formes d'expressió que abans no es coneixien o s'utilitzaven amb mots d'una altra llengua estrangera, ampliant d'aquesta manera les capacitats comunicatives genuïnes dels usuaris.

I.3.3.3. Implementació

La tercera etapa del procés d'estandardització d'una llengua, després de la selecció i la codificació, és la implementació²² (també anomenada *extensió social del coneixement i de l'ús*²³ o *realització*).

En aquesta etapa es preveu difondre el model de llengua que s'ha elaborat perquè esdevingui socialment estàndard. Aquesta difusió es fa habitualment a través de l'ensenyament de la varietat estàndard a tota la comunitat, mitjançant les escoles i altres sistemes d'aprenentatge de l'idioma. Per tal d'aconseguir la difusió desitjable i l'acceptació per una major part de la comunitat, cal que hi hagi un poder polític amb capacitat per a impulsar satisfactòriament la difusió i la promoció del model estandarditzant. Si per exemple, una llengua no té - o en té poc - accés a l'ensenyament i als mitjans de comunicació (televisió, ràdio, premsa, Internet, etc.), tindrà poques possibilitats perquè la seva varietat estàndard pugui ser coneguda i acceptada pels parlants.

I.3.3.4. Elaboració

Aquesta etapa d'elaboració complementa la de la codificació. Consisteix a enriquir els elements de la varietat que es vol estandarditzar, ampliant i modernitzant els diferents elements preexistents de la llengua. L'objectiu d'aquesta etapa és aconseguir la completesa de la llengua²⁴, o sigui, fer que la varietat codificada sigui completa i pugui cobrir tots els àmbits de comunicació. En l'etapa de l'elaboració, són importants els treballs sobre la lexicologia. La creació d'inventaris de terminologia especialitzada de diversos àmbits és vital per a la compleció d'una llengua. Recordem que el present treball nostre s'emmarca dins d'aquesta etapa del procés de l'estandardització de la llengua amaziga.

---

²² El terme català "implementació" és l'adaptació de la paraula anglesa *implementation* usada per Haugen (1983).

²³ Bastardas i Boada (1996, p. 100)

²⁴ Segons Lamuela (1994, p. 47) "*Les llengües completes [...] són les que fan possible el funcionament de la societat en què són parlades. Són doncs, llengües de practicitat completa, en el sentit que permeten de participar en totes les activitats conegudes en laa societat que les utilitza*".

I.4. CRITERIS DE CODIFICACIÓ LINGÜÍSTICA

Tenint en compte la importància de l'etapa de codificació en tot procés d'estandardització lingüística, pensem que és necessari explicar amb una mica més de detall els diferents criteris que s'apliquen a l'hora de codificar una llengua. Lamuela (1995), partint d'uns criteris establerts prèviament pel sociolingüista occità Taulet, destaca vuit criteris de codificació lingüística, que exposem a continuació.

a. **Diasistematicitat:** El concepte de diasistema ha estat presentat per primera vegada per Weinreich (1954)²⁵. Es parla d'un diasistema per a referir-se al conjunt de varietats del mateix origen que tenen trets lingüístics comuns. El criteri de diasistematicitat permet estudiar les relacions entre diferents varietats geogràficament distants per a poder practicar, per exemple, la codificació basant-se en criteris objectius de proximitat lingüística. Una o més varietats poden tenir elements (lèxics, gramaticals, etc.) que no existeixen en una altra o altres del mateix diasistema. A través del criteri de diasistematicitat es pot analitzar objectivament la variació entre les diferents varietats i per tant, disposar d'una informació àmplia que permeti seleccionar i analitzar els elements que són rellevants per a la codificació de la varietat estàndard. Un exemple de diasistema lingüístic és el que es pot considerar que existeix entre el català i l'occità o entre les llengües escandinaves.

b. **Historicitat:** La historicitat es refereix bàsicament al fet de donar preferència en un procés de codificació a les formes antigues i amb un ús mantingut a través del temps sobre aquelles que són més recents. Tanmateix, les formes que tenen una tradició escrita més llarga en la llengua poden substituir aquelles que s'han introduït per interferències d'una altra llengua. Això no vol dir, però, que les formes més antigues hauran de substituir d'altres que siguin contemporànies i totalment integrades en la llengua. En cas que això es produeixi, serà molt probable que les formes antigues facin competència a les modernes, fet que podria provocar una pràctica d'un purisme no funcional innecessari.

---

²⁵ Citat per Lamuela, op.cit, p. 26.

c. Regularitat: El criteri de regularitat consisteix a triar formes considerades més regulars gramaticalment. Aquest criteri conté tres subcriteris, 1) la unitat morfològica, 2) l'homogeneïtat i, 3) la distintivitat. Els dos primers criteris consisteixen a evitar i/o reduir casos d'allomorfeisme (és a dir, variació fonològica d'un mateix morfema) per tal d'unificar paradigmes i produir una unitat morfològica coherent i homogènia (els criteris d'unitat morfològica i d'homogeneïtat corresponen al principi general: un significat per a cada forma i una forma per a cada significat). Pel que fa al tercer subcriteri, la distintivitat, serveix per a evitar casos d'homonímia (és a dir, paraules que presenten una idèntica forma fònica o gràfica però semànticament, són diferents).

d. Regularitat evolutiva: Segons aquest criteri, en la codificació lingüística cal preferir aquelles formes que tenen una evolució històrica regular i sistemàtica i no altres que han tingut canvis especials i interferències causades per la influència d'altres llengües.

e. Coherència estructural: D'acord amb aquest criteri, s'han de preferir les formes que respecten les regles generals de la formació de paraules en la llengua objecte de la codificació.

f. Funcionalitat: Aquest criteri porta a donar prioritat a aquelles formes que tenen o poden tenir més valor funcional. És a dir, tenir en compte les formes més conegudes i més difoses, les que tenen més acceptació entre els parlants i les considerades més simples.

g. Autonomia: El criteri d'autonomia en la codificació lingüística consisteix a prioritzar aquelles formes que poden marcar una distància lingüística respecte a la llengua dominant. En aquest criteri, cal tenir en compte dos principis importants:

- i) La genuïnitat, és a dir, que és necessari considerar les formes tradicionals, genuïnes o autèntiques emprades pels parlants de la llengua i excloure'n les altres manllevades a altres llengües o les que són introduïdes a causa de la interferència lingüística.

ii) L'especificitat remarca la preferència a aquelles formes que augmenten la distància amb altres llengües dominants. Aquest criteri se sol aplicar sobretot quan hi ha proximitat genètica entre llengua dominant i llengua subordinada.

L'autonomia lingüística, segons Lamuela (1987, pp. 73-75), és una característica de les llengües no subordinades.

h. Analogia amb altres llengües: Segons aquest criteri, són preferibles aquelles formes que presenten característiques anàlogues d'altres llengües que ja han assolit un alt nivell de codificació i d'estandardització, o en altres paraules i seguint els conceptes de Lamuela, de les llengües considerades establertes.

I.5. EL CONCEPTE DE LA “LLENGUA POLINÒMICA”

Al llarg dels darrers anys, en el cas d'algunes llengües en procés d'estandardització, s'ha tractat amb una certa insistència del model anomenat “polinòmic”. En el cas concret de la llengua amaziga, és interessant de remarcar que en el si de l'Institut Reial de la Cultura Amaziga (IRCAM), s'ha començat a parlar darrerament de l'aplicabilitat d'aquest model per a l'amazic²⁶. En aquest capítol, farem una aproximació al concepte de llengua polinòmica i en comentarem l'aplicabilitat per al cas de l'amazic.

El concepte de llengua polinòmica va ser introduït per primera vegada per J. B. Marcellesi en la sociolingüística corsa. Segons Marcellesi (1983, p. 314), la llengua polinòmica és *“une langue dont l'unité est abstraite et résulte d'un mouvement dialectique et non de la simple ossification d'une norme unique, et dont l'existence est fondée sur la décision massive de ceux qui la parlent de lui donner un nom particulier et de la déclarer autonome des autres langues connues”*.

Marcellesi va establir aquesta definició que va presentar per primera vegada en el XVII Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques (celebrat a Ais de Provença, l'any 1983), després d'haver realitzat enquestes en tot el territori cors per a posar a prova el seu concepte d'individuació lingüística. Els resultats

---

²⁶ Vegeu Ameur (2009, pp. 75-78)

d'aquestes enquestes han demostrat que els corsos tenen gran capacitat per a identificar les diferents varietats del cors i, fins i tot, per a reconèixer-les com a varietats que tenen un mateix valor lingüístic. A partir d'aquestes enquestes, Marcellesi ha constatat que els parlants corsos tenen un grau elevat de tolerància davant la variació lingüística de la seva llengua.

El model polinòmic, tal com ha estat explicat i defensat per Marcellesi, tolera la variació lingüística, dóna una legitimitat d'ús a les varietats dialectals i no permet la jerarquia entre elles. Els usuaris de les llengües polinòmiques poden, doncs, reconèixer diversos models de llengua coexistents en la mateixa comunitat. Contràriament als models estàndards de la majoria de les llengües modernes que hem tractat anteriorment (Capítol I, punt 3), en el model polinòmic no es pot parlar d'una varietat estàndard elaborada a partir, o en detriment, d'altres varietats del mateix diasistema. El model polinòmic no ha de tenir la funció discriminatòria envers les varietats locals que tenen, per exemple, els models d'estandardització lingüística unitària. En el cas de la llengua polinòmica, totes les varietats tenen les mateixes funcions i això permet que hi hagi la mateixa representativitat dels diferents grups socials que usen aquestes varietats.

Una llengua polinòmica és, doncs, un conjunt de pràctiques lingüístiques en les quals el moviment escapa a una norma fixa i no pot tenir la funció discriminatòria pròpia dels models d'estandardització unitaris (model espanyol, francès, anglès, etc.) i tampoc no pot conduir a situacions de diglòssia on una varietat alta tindrà funcions formals i una altra, la baixa, restarà en les funcions informals com per exemple els casos de l'àrab o del grec.

Però, ens sembla convenient d'assenyalar que les llengües que s'han descrit en algun moment com a polinòmiques tenen un aspecte que els és comú: totes tenen una llengua de contrareferència amb la qual concorre al seu propi territori (el francès en el cas del cors, l'italià en el cas del friülà i del sard etc.). La llengua de contrareferència en les llengües polinòmiques sempre es presenta com a llengua altament codificada i reconeguda com a llengua oficial en el territori corresponent,

fet que li confereix bons avantatges sobre les llengües polinòmiques en qüestió²⁷. Diferents autors exposem aquestes observacions referents a les llengües polinòmiques:

- 1) El procés d'alfabetització massiva en les comunitats de llengües polinòmiques s'ha fet en la llengua de contrareferència.
- 2) La producció cultural en la llengua polinòmica és molt inferior a la de les llengües de contrareferència.
- 3) Les llengües polinòmiques presenten trets extralingüístics molt particulars en comparació amb les de contrareferència: el caràcter insular del cors i del sard, l'aïllament del friülà i la submissió dels friülans fins a èpoques recents.
- 4) La llengua polinòmica no posseeix nuclis urbans forts per a poder difondre la llengua estàndard codificada.

Fetes aquestes observacions, ens sembla convenient de remarcar que és possible considerar la teoria polinòmica com un corpus teòric aplicable amb comoditat únicament en unes circumstàncies sociolingüístiques com les que hem descrit més amunt.

I.6. ALTRES QÜESTIONS IMPORTANTS EN L'ESTANDARDITZACIÓ LINGUISTICA

I.6.1. Sobre els conceptes de “llengua” i “dialecte”

Les peculiaritats de l'estandardització de la llengua amaziga fan necessàries algunes precisions que exposem en aquests darrers apartats d'aquesta primera part del nostre treball. En primer lloc, ens sembla convenient d'establir diferents aspectes de distinció entre el concepte de llengua i el concepte de dialecte.

Són molt esteses les connotacions sociolingüístiques pejoratives que hom associa al concepte de dialecte. Sovint aquest concepte al·ludeix a varietats lingüístiques socialment desprestigiades. La noció de la llengua és reservada per a les categories

---

²⁷ Sobre aquest tema, vegeu Leprêtre, M. & Bañeras, J. (1993, pp. 79-85)

més altes, mentre que el dialecte moltes vegades ha estat sinònim de varietat inferior i corrompuda d'una llengua.

Podem considerar que la dicotomia llengua – dialecte apareix al segle XVI amb la consolidació dels Estats moderns europeus. Els lingüistes d'aquesta època, consideren llengua aquella varietat reconeguda com a nacional i culta, sovint pròpia de les classes més altes de la societat i amb una tradició literària escrita. La resta de varietats són considerades simplement dialectes o formes de parlar de les classes més baixes, inferiors i incultes²⁸.

Aquesta manera d'entendre el dialecte i la llengua ha portat fins i tot a aplicar la denominació de dialecte a una llengua en un context on aquesta és dominada per una altra.

Lamuela (1994) parla de llengua instituïda referint-se a tot allò que els parlants d'una comunitat reconeixen com a tal. Una llengua en aquest sentit és el conjunt de varietats lingüístiques que els seus parlants consideren que pertanyen a la mateixa col·lectivitat lingüística. Representa la seva visió del món i una referència per a la seva cultura com a grup social. Hudson (1981) analitza els falsos criteris en els quals es basen els parlants per distingir entre llengua i dialecte; en citarem aquests tres:

1. Prestigi: la varietat que té més prestigi social és la que rep el nom de llengua i la que no en té serà un dialecte. La varietat que normalment té prestigi en una comunitat és l'estàndard.
2. Volum: una llengua és més estesa i té més funcionalitat que el dialecte.
3. La mútua intel·ligibilitat: si els parlants de dues varietats es poden entendre, aquestes varietats seran doncs, dialectes de la mateixa llengua.

Els dialectes no sempre són resultat d'un procés de fragmentació cronològica de la llengua tal com fan sovint entendre els estudis de lingüística moderna, en particular la dialectologia. Aquest procés és més aviat a l'inrevés; moltes llengües

---

²⁸ Aquestes varietats són anomenades a França amb el nom pejoratiu de *patois*.

del món modern han nascut a partir dels dialectes, si entenem per dialectes les varietats orals no elaborades.

Volem recordar finalment que durant aquest treball evitarem en tot moment l'ús d'aquestes concepcions tradicionals jeràrquiques que hem exposat entorn dels conceptes de llengua i dialecte. Per a nosaltres, un dialecte és una simple varietat d'una llengua. Justament, l'equilibri en els usos de les diferents varietats lingüístiques constitueix un dels elements fonamentals de tot procés d'estandardització d'una llengua.

I.6.2. Substitució lingüística

En la sociolingüística catalana, un dels primers autors que han tractat el fenomen de la substitució lingüística és Aracil (1982). Segons aquest sociolingüista català, la substitució lingüística és *“la redistribució de les varietats que formen el repertori lingüístic d'un àmbit sociocultural. Implica contacte i ha de ser descrit en termes d'àmbits d'ús”*²⁹. La substitució lingüística és el resultat generalment d'una situació de subordinació on l'ús d'una llengua A domina per damunt de l'ús d'una llengua B. En la comunitat que viu en una situació de substitució lingüística, una varietat (la dominant) s'imposa en els diferents àmbits d'ús en detriment d'una altra varietat lingüística (la dominada o subordinada), que entra en un procés de recessió i va perdent i deixant terreny a la primera variant. Aquesta recessió pot fins i tot portar la varietat dominada a l'extinció total del seu ús.

En situació de conflicte lingüístic pot succeir que una llengua subordinada perdi competències i capacitat per a cobrir algunes funcions comunicatives necessàries, de manera que esdevindrà llengua incompleta³⁰. És molt corrent, per exemple, en el cas de llengües que han patit un procés llarg de subordinació i minorització, que els parlants, per tal de cobrir les incapacitats comunicatives perdudes de la seva llengua, recorrin a les llengües que poden cobrir aquestes funcions.

---

²⁹ Aracil (1982)

³⁰ Segons la terminologia de Lamuela (1994)

Bastardes (1996) distingeix quatre fases en el procés de substitució lingüística entre dues llengües, una de dominant i l'altra de dominada. Aquestes fases són:

- 1) Etapa de bilingüisme, en la qual la comunitat lingüística es veu forçada a aprendre i usar en determinats àmbits la llengua dominant.
- 2) Modificació de les relacions entre els grups de la mateixa comunitat: l'ús de la llengua dominant per a comunicar-se amb parlants que també parlen la llengua dominada.
- 3) Trencament de la transmissió lingüística entre les generacions. En aquesta fase, els pares deixen de transmetre la llengua dominant als seus fills i aquests automàticament l'abandonen i passen a la llengua dominant.
- 4) Extinció: si el procés d'abandó de la llengua dominada ja no és reversible l'ús d'aquesta es perd definitivament per deixar lloc a la dominació total de la llengua dominant.

Un dels objectius de l'estandardització lingüística en el cas de les llengües minortzades és fer aturar el procés de substitució lingüística de la llengua subordinada de manera que aquesta recuperi les funcions que ha anat perdent, normalitzar i consolidar el seu ús. Aracil (1968), partint del cas valencià, explica el fenomen de la substitució lingüística en el marc de la teoria del conflicte lingüístic. Segons Aracil, en una situació de conflicte lingüístic, es produeix *“una alteració en la relació dialèctica entre les funcions lingüístiques de la societat i les funcions socials de la llengua, una alteració que porta a un dèficit”*. Per a resoldre el problema del dèficit causat pel conflicte lingüístic, Aracil pensa que, davant d'aquesta situació, poden passar dues coses: la primera és que s'empren un procés d'autocorrecció per a establir l'equilibri i arreglar els desajustaments entre les dues llengües provocat per la situació de conflicte; la segona és que el dèficit lingüístic augmenti i provoqui més dèficits, i així successivament.

I.6.3. conflicte lingüístic

El fenomen de conflicte lingüístic, segons diferents autors, apareix sempre que hi ha contacte lingüístic. L'experiència lingüística al món ha demostrat que dues llengües difícilment comparteixen el mateix espai sense que hi hagi alguna mena de conflicte. Sempre apareixen aspectes d'imposició d'una llengua sobre l'altra segons les condicions sociopolítiques dels parlants de les dues llengües, la seves actituds per a defensar o rebutjar una llengua.

Segons Valverdú (1980), es pot parlar d'una situació de conflicte lingüístic "*quan el contacte de llengües genera una situació en què dos sistemes lingüístics competeixen entre ells provocant el desplaçament parcial o total d'un sistema en els diversos àmbits d'ús lingüístic*".

Hom distingeix dos tipus de conflicte lingüístic, el conflicte sobre l'estructura i el conflicte sobre els àmbits d'ús. El primer es refereix als conflictes que tenen lloc sobre aspectes purament lingüístics, és a dir, que afecten el corpus (lèxic, gramàtica, sintaxi, etc.); i el segon concerneix els conflictes referents als àmbits d'ús social que ocupa una o altra llengua.

I.6.4. Normalització lingüística

Com ja hem assenyalat en tractar el concepte de d'estandardització lingüística, la normalització lingüística és un concepte àmpliament emprat en la sociolingüística catalana. El concepte de "normalització" en la tradició catalana és concebut com a procés que té com a objectiu resoldre els problemes resultants del conflicte lingüístic i fer front, fonamentalment, al problema de la substitució lingüística.³¹ De fet, la teoria de la normalització als Països Catalans consisteix a aturar i intentar invertir el procés de substitució del català pel castellà i pel francès. Segons aquestes

---

³¹ El diccionari de sociolingüística catalana defineix el terme *normalització lingüística*, com: "*Procés de reorganització social consistent en l'extensió - a través dels mitjans educatius, polítics, culturals, etc. - de l'ús de la llengua minoritzada en quatre aspectes: augment de la quantitat de parlants; augment de la freqüència d'ús, ocupació de tots els àmbits d'ús, i facilitació de normes d'ús lingüístic més favorables a la presència hegemònica de la llengua dominada, especialment en aquells àmbits en què el seu ús sigui més clarament deficitari o regressiu. El seu objectiu és la normalitat lingüística*".

referents teòrics, el procés de normalització es farà a través de la revitalització de la llengua i dels seus usos socials perquè aquesta recuperi totes les seves funcions dins la societat i sigui llengua referencial dels seus parlants.

CAPÍTOL II.

LA LLENGUA AMAZIGA I EL PROCÈS D'ESTANDARDITZACIÓ LINGUISTICA

En aquest capítol tractarem alguns aspectes generals de la llengua amaziga que considerem fonamentals per a l'elaboració de les parts ulteriors del present treball. En primer lloc, farem un breu resum sobre la història i l'estat actual dels estudis sobre l'amazic; en segon lloc, comentarem la variació dialectal de la llengua. En tercer lloc, tractarem les característiques lingüístiques generals de l'amazic; i en quart lloc, parlarem de l'ús de la grafia. Finalment, abordarem el procés de l'estandardització de l'amazic i exposarem els diferents models que se n'han proposat així com les problemàtiques que s'hi plantegen.

II.1. ELS ESTUDIS SOBRE L'AMAZIC

Els primers estudis sobre l'amazic remunten a l'època colonial dels Estats nord-africans, al segle XIX³² i XX. La majoria d'aquests estudis són obres de militars francesos³³ (com Hanoteau³⁴, autor d'obres sobre l'amazic d'Algèria, Justinard, Aspinion, Loubignac, Laoust, etc. sobre l'amazic del Marroc) o evangelistes, missioners o viatgers europeus, com, entre d'altres, Charle De Foucauld, Sarrionandia, Ibáñez, etc. Molts d'aquests viatgers i missioners eren motivats fonamentalment per l'aventura o per missions religioses al nord d'Àfrica. Però una de les finalitats bàsiques dels diferents estudis i investigacions dutes a terme pels colons francesos, era proporcionar informació detallada i útil per a les administracions i els govern dels seus països, informació que permetria un

---

³² L'any 1844, es va publicar l'obra de Venture de Paradis "Grammaire et dictionnaire abrégé de la langue berbère", una de les primeres obres sobre l'amazic que fou escrita abans de l'ocupació francesa als països del nord d'Àfrica.

³³ Alguns estudis sobre l'amazic de l'època colonial s'han fet per encàrrecs dels governs dels Estats europeus, principalment, França. Per exemple, el *Dictionnaire Kabyle-français* (Imprimerie Royale, París, 1844) apareix sense nom d'autor i amb el logo del Ministeri de la Guerra, del govern francès, com a editor.

³⁴ Hanoteau és autor de dos estudis descriptius del dialecte cabilenc (1858) i del tuareg (1860).

coneixement millor de les poblacions amazigues i que servirien posteriorment per a facilitar la conquesta i el domini de les terres nord-africanes. Així, molts dels primers estudis fets a principis de l'època colonial (des de finals del segle XIX fins a principis del segle XX, bàsicament) són obres d'autors sense experiència remarcable en estudis lingüístics i sense formació en metodologies de recerca. Els seus treballs són principalment estudis descriptius de les varietats amazigues (gramàtica, fonètica, lèxic, etc.) on apliquen, en general, les normes gramaticals i ortogràfiques pròpies de la llengua francesa. Malgrat això, els seus treballs, sobretot els que s'han fet sobre la lexicologia (però també en altres àmbits com la morfologia), han estat molt profitosos per als estudis posteriors sobre l'amazic³⁵.

A principis del segle passat van començar els primers estudis més rigorosos sobre l'amazic amb la creació d'instituts de caire acadèmic i universitari especialitzats en estudis amazics. És el cas de l'*Institut des Hautes Études Marocaines*, creat a Rabat l'any 1915, del qual formaven part experts que avui es consideren "mestres de l'amazigologia"³⁶ com André Basset, Edmond Destaing, Lionel Galand, Arsène Roux, Alfonse Leguil, etc.

A finals de la segona meitat del segle passat, especialment a partir dels anys 70, apareixen els primers especialistes d'estudis amazics d'origen nord-africà³⁷ (algerians i marroquins sobretot). Els treballs d'aquests nous estudiosos, que seguien la línia ja marcada pels lingüistes europeus citats abans, van tractar al començament qüestions concretes limitades bàsicament a aspectes de lingüística

---

³⁵ Segurament, un cas destacable i excepcional és el de Charles De Foucauld; l'aportació d'aquest autor ha estat molt útil per als estudis amazics actuals, sobretot en el cas tuareg. Foucauld és autor d'un important *Dictionnaire touareg - français*, en quatre voluminosos toms.

³⁶ Aquests investigadors han realitzat estudis que fins avui es consideren recursos bàsics en la recerca de l'amazic. Per exemple, a més de Charles de Foucauld esmentat abans, A. Basset, ha fet els primers estudis sobre la dialectologia amaziga en general, Destaing ha fet el primer diccionari taixelhit - francès, etc.

³⁷ En aquesta època apareixen les primeres tesis doctorals elaborades per lingüistes d'origen amazic formats per amazigòlegs francesos a les universitats de França (com Salem Chaker 1972, Ahmed Boukous 1974, Ahmed Akouaou, 1976, etc.). També és en aquesta època quan comença la internacionalització dels estudis amazics. Es creen centres i seccions per a la recerca sobre l'amazic en diferents universitats europees com a Dinamarca (Universitat de Copenhagen), Rússia (Institut d'Estudis Orientals de Moscou), Països Baixos (Universitat de Leiden), etc.

general aplicats als parlars locals de les seves regions de procedència (la Cabília, el Sus, el Rif, etc.)

Amb el creixement de la presa de la consciència identitària dels amazics, els estudis sobre la llengua, tant a la diàspora com als països de l'Àfrica del Nord, especialment a Algèria i al Marroc, ha suposat un punt d'inflexió en els estudis amazics. Els nous amazigòlegs ja no tan sols tracten temes dels seus parlars locals, sinó que comencen a estudiar aspectes de la llengua amaziga en general. Els fruits d'aquest treball s'han començat a veure sobretot a partir de la dècada dels anys noranta.

Els estudis interdialectals més importants sobre l'amazic, han aparegut als anys setanta del segle passat. El lingüista danès K. Prasse (1972 i 1974), partint dels estudis sobre el tuareg fets per De Foucauld, fa la comparació entre el tuareg i els dialectes amazics del nord³⁸. Prasse estableix, a partir dels seus estudis, una distinció fonamental entre dos blocs diferents de dialectes al si de la llengua amaziga: 1) el bloc tuareg, 2) el bloc de la resta de les varietats amazigues del nord.

Altres amaziguistes com A. Basset, L. Galand, etc., ofereixen estudis diacrònics sobre alguns aspectes bàsics com la fonètica, la morfologia, l'aspecte verbal o el lèxic, fonamentalment. Més recentment, cal destacar els treballs de Chaker que, basant-se en els estudis dels primers amaziguistes europeus, tracta en diferents ocasions aspectes diversos de diacronia i de dialectologia amb un enfocament pan-amazic.

També, en els estudis interdialectals amazics, cal esmentar els recents treballs del lingüista holandès Marteen Kossman, autor de diversos estudis sobre diferents dialectes amazics. Kossman ha tractat també aspectes de la lingüística diacrònica de l'amazic, dels quals cal destacar els treballs sobre l'evolució de la fonologia i la morfologia amazigues.

En l'àmbit de lexicologia panamaziga, destaquem els recents estudis de Kamal Naït-Zerrad, membre del *Centre de Recherche berbère* de l'INALCO (París) que des de fa

---

³⁸ Vegeu els apartats descriptius dels dialectes d'aquest mateix capítol.

alguns anys està elaborant un important diccionari d'arrels amazigues del qual ja s'han publicat diversos volums.

II.2. LA VARIACIÓ LINGÜÍSTICA DE L'AMAZIC

La complexitat i l'entramat que presenta el conjunt dels dialectes de la llengua amaziga, les diferències lingüístiques interdialectals juntament amb les enormes distàncies geogràfiques entre alguns dialectes (pensem, per exemple, en la distància entre els parlars de Siwa, a Egipte, i els de taixelhit, a la costa atlàntica del Marroc) o, fins i tot, les diferències culturals i les característiques socials i ètniques dels grups amazics, són factors que fan que alguns estudiosos hagin qüestionat en diverses ocasions la unitat de l'amazic³⁹ i que d'altres promoguin diferents teories de classificació dels dialectes. Les classificacions que s'han fet dels dialectes amazics han estat acceptades per alguns i criticades o rebutjades per uns altres. Sense cap intenció d'analitzar exhaustivament els fonaments d'aquestes classificacions, presentem a continuació les propostes principals que se n'han fet⁴⁰.

La primera classificació que ens sembla més interessant és la que divideix l'amazic en dialectes *sanhaja* i dialectes *zenata*. Està basada en la teoria de l'historiador musulmà medieval Ibn Ḥaldun (1332-1406), que divideix els amazics en dos grans grups tribals. El primer, correspon a les tribus *zenates* o *iznatn* (en amazic), caracteritzades, segons Ibn Ḥaldūn, per ser camellers nòmades. El segon grup és el de les tribus *sanhaja* o *iznagn* (en amazic), amb un estil de vida sedentari. Aquesta classificació s'ha aplicat a la dialectologia amaziga on es parla de *dialectes zenata* i *dialectes sanhaja* a partir de l'observació de trets dialectals remarcables. Entre les diferents i diverses propostes que s'han fet per a classificar les varietats amazigues, algunes a les quals farem al·lusió en aquest mateix capítol, la classificació *dialectes*

---

³⁹ Citem entre aquests lingüistes L. Galand i A. Basset que, en diversos estudis, han volgut tractar l'amazic com a un conjunt de "llengües".

⁴⁰ Per a més informació sobre la classificació dels dialectes de l'amazic, vegeu entre altres estudis M. Ameur (1990).

zenata ~ *dialectes senhaja* és la que ha obtingut més acceptació entre els lingüistes i estudiosos⁴¹. Pertanyen al primer grup *zenata* les varietats següents⁴²:

- 1) Rifeny o tarifit
- 2) Parlars amazics de Figuig, al nord-est del Marroc
- 3) Parlars amazics de l'Atles Mitjà oriental, al Marroc
- 4) Parlars Taixawit: a la zona Xawiya (Chaouia) i les muntanyes de l'Aurès, a Algèria.
- 5) Parlars occidentals d'Algèria: Ayt Snus (Beni Snous) i Xènua (Chenoua).
- 6) Parlars del nord-est i del centre i sud d'Algèria: Tamzabit i Teggargrent (a les regions de Mzab i Wargla) i els parlars dels oasis de Gurara, al sud.
- 7) Parlars amazics de Líbia: Zuara (prop de Trípoli)
- 8) Parlars de l'illa de Gerba i del sud de Tunísia.

El segon grup de dialectes, el *sanhaja*, agrupa les varietats següents:

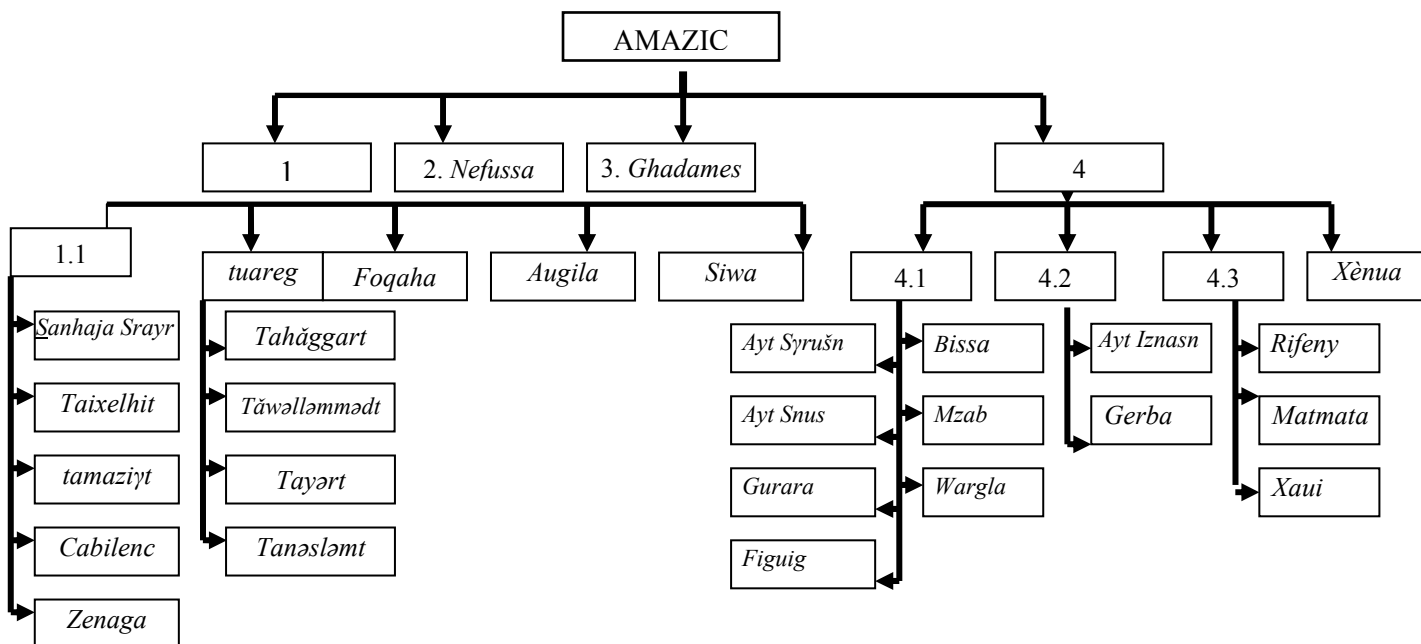
1. Taixelhit (al sud del Marroc)
2. Tamazight (al centre del Marroc)
3. Cabilenc o Taqbaylit (al nord d'Algèria)
4. Zenaga (a Mauritània)

A més d'aquesta classificació general de les varietats amazigues, el lingüista Kamal Naït-Zerrad (2005) elabora una classificació genealògica basant-se en criteris etimològics i morfològics més detallats de la llengua amaziga. Naït-Zerrad fa la classificació que exposem a l'esquema següent:

---

⁴¹ Fins i tot hi ha alguns estudis que utilitzen els noms *zenata* i *senhaja* per a referir-se, en general, al conjunt de les varietats agrupades en cadascú dels dos blocs esmentats, tractant-los com si fossin una sola llengua. El nom més usual que es fa servir en aquest cas és el de *zenata* (l'amazic *zenata*, el *zenata*, etc.)

⁴² A aquest grup cal afegir, també, alguns parlars del Rif com el *Gomara* encara que a aquesta regió, es parla majoritàriament la variant *tarifit* (rifeny) que forma part del grup *zenata*.

Una tercera proposta de classificació és la que parteix d'aspectes fonètics. Divideix l'amazic en varietats oclusives i varietats espirantitzades. Els fonemes que concerneix el criteri d'oclusió o espirantització són bàsicament els següents: /b/, /t/, /d/, /k/ i /g/. Els dialectes espirantitzants per excel·lència són el cabilenc i el rifeny; i els oclusius, el taixelhit i el tuareg. La varietat tamaziğt, en canvi, inclou parlars que són oclusius (concretament els parlars del sud, més propers a la taixelhit) i d'altres que només espirantitzen les velars /k/ i /g/ (parlars del nord i nord-est, propers al rifeny). El problema d'aquesta classificació en dialectes oclusius i dialectes espirantitzants, és, doncs, que no sempre les varietats regionals són del tot oclusives o del tot espirantitzades i, com succeeix al tamaziğt del centre i sud est dels Marroc, dins de la mateixa varietat podem trobar parlars totalment oclusius i parlars parcialment espirantitzants.

Per fi, hi ha una darrera classificació encara que ens sembla que mereix ser al·ludida. Es tracta de la classificació fonamentada en les propostes de K. Prasse (1972) que considera el tuareg com a un sol bloc (segons alguns, com a una sola "llengua") i el separa dels anomenats dialectes del nord (és a dir, l'amazic del Marroc i d'Algèria, bàsicament).

Com acabem d'exposar breument les propostes de classificació lingüística de l'amazic són ben diverses i es fonamenten en criteris diferents: ètnics, fonètics, geogràfics, etc. Totes les propostes que s'han fet semblen incompletes i fins ara cap

d'elles s'ha pogut imposar del tot en els estudis amazics. En aquest sentit, Chaker (1995, p.8) assenyala: “la classification (linguistique) des dialectes berbères est de ce fait un véritable casse-tête pour les berbérissants”. En aquest present treball, adoptem en general, la classificació: zenata – senhaja encara que, en ocasions concretes (quan ens referim a aspectes fonètics) farem distinció entre varietats (o parlars) oclusives - varietats (o parlars) espirantitzants.

Si la classificació dels dialectes posa problemes, el nombre de parlants en presenta prou més encara. Mai s'ha fet cap cens seriós per a saber quants amazigòfons hi ha actualment al món. Diversos treballs de l'època colonial, obres de francesos fonamentalment, oferien algunes estimacions sobre el nombre dels amazics de cada país; per al Marroc, s'estimava que a finals del segle XIX i principis del XX, dos terços de la població parlava amazic⁴³. Els Estats nord-africans, el Marroc i Algèria principalment, no solen publicar estadístiques sobre els usos lingüístics, llevat d'algunes ocasions⁴⁴. Per exemple, en el cens de 1960 al Marroc, es parla d'un 34% de la població amazigòfona i en el d'Algèria, de 1966, d'un 17,8%⁴⁵. El cens oficial de 2004 del Marroc, xifra en 28% els marroquins i marroquines que parlen amazic. Els estudis sobre la lingüística amaziga de les últimes dècades eviten normalment donar nombres exactes sobre els parlants d'amazic però presenten percentatges aproximats de cada país, i de vegades estimacions referent als nombres de grups d'amazics tuaregs i d'altres grups petits fora d'Algèria i el Marroc⁴⁶. Dit tot això,

⁴³ Vegeu per exemple, A. Muliéras (1895, p. 22). Tanmateix, A. Basset (1952) parla “d'une petite majorité berberophones”.

⁴⁴ Evolució dels amazigòfons al Marroc i a Algèria segons el censos realitzats durant l'època colonial i post colonial (font: Filhon (2009, p. 71)):

	Marroc				Algèria				
	1936	1947	1960	2004	1860	1910	1954	1966	2003
Amazigòfons	42 %	38 %	34 %	28 %	37 %	29 %	20 %	19 %	17 %
No amazigòfons	58 %	62 %	66 %	72 %	63 %	71 %	80 %	81 %	83 %

⁴⁵ Chaker (1984, p. 8)

⁴⁶ Consulteu per exemple el Centre de Recherche Berbère de l'INALCO, a través del seu lloc web www.centrederechercheberbere.fr

podem establir el nombre aproximat de parlants amazics com mostra la taula següent⁴⁷:

	Nom del dialecte	Nombre de parlants aproximadament	Estat/s on es parla
1	<i>Taixelhit</i>	Entre 7.500.000 i 8.000.000	Marroc
2	<i>Cabilenc</i>	Entre 6.500.000 i 7.000.000	Algèria
3	<i>Tamazigt</i>	Entre 3.500.000 i 4.000.000	Marroc
4	<i>Rifeny</i>	Entre 2.500.000 i 3.000.000	Marroc
5	<i>Xaui</i>	Entre 2.500.000 i 3.000.000	Algèria
6	<i>Tuareg</i>	Entre 1.500.000 i 2.000.000	Algèria, Mali, Níger, Burkina Faso
7	<i>Mzab</i>	Entre 250.000 i 350.000	Algèria
8	<i>Dialecte de nefussa</i>	Entre 150.000 i 200.000	Líbia
9	<i>Xènua</i>	Entre 80.000 i 100.000	Algèria
10	Altres dialectes d'Algèria: <i>Wargla, Gurara, Tuat i Tuggurt</i>	Entre 350.000 i 400.000	Algèria
11	Altres dialectes de Tunísia: <i>Gerba, Matmata, Douiret i Sened</i>	Entre 80.000 i 100.000	Tunísia
12	Altres dialectes de Líbia: <i>Ghadames, Sokna i Augila</i>	Entre 10.000 i 20.000	Líbia
13	<i>Siwa</i>	Entre 20.000 i 25.000	Egipte
14	<i>Zenaga</i>	Entre 200 i 300	Mauritània

Analitzarem tot seguit les especificitats dels dialectes més importants. Ens limitarem a presentar els dialectes principals de la llengua amaziga, és a dir, els cinc primers de la taula, el taixelhit, cabilenc, tamazigt, tuareg, rifeny; més el tuareg⁴⁸.

⁴⁷ Les dades del quadre següent són el resultat de la comparació d'estadístiques de diferents fonts d'estudis i de referències recents.

⁴⁸ Hem triat aquestes varietats, d'una banda perquè són les més importants de la llengua amaziga actualment, no només pel nombre de parlants, sinó també perquè són les més conegudes gràcies al volum interessant dels estudis que se n'han fet. D'altra banda, per als nostres propòsits en aquest treball, hem volgut descriure les varietats amazigues del Marroc en les quals en basarem. Hem deixat de banda el xaui per la simple raó de que no volem estendre més aquesta presentació, que pretén ser breu i amb l'objectiu d'exposar els trets principals que caracteritzen els dialectes amazics.

II.2.1. El taixelhit

El taixelhit és la varietat amaziga que es parla al sud del Marroc, a la vall del Sus, a la costa atlàntica entre la ciutat d'Essaouira (o Taşşurt) i la vall de Dra al sud d'Ifni (o Sidi Ifni). S'estén cap a l'est, a les muntanyes de l'Anti Atlas i l'Alt Atlas, i al voltant de la ciutat de Marràqueix fins a la zona de Warzazat, al sud-est del país. En les grans ciutats del Marroc, hi ha comunitats importants de parlants de taixelhit, com a Casablanca, Rabat, Tànger; etc. Als països europeus, hi viuen actualment una bona part d'amazics de parla taixelhit. Segons assenyala el *Centre de Recherche Berbère* de París, hi ha actualment a França uns 400.000 parlants de taixelhit.

Des d'un punt de vista lingüístic, la taixelhit és la varietat amaziga del Marroc que menys variació té. La intercomprensió entre els usuaris de taixelhit és normalment alta malgrat les diferències que hi ha entre alguns dels seus parlars.

El taixelhit forma part del grup de dialectes anomenats sanhaja juntament amb els dialectes tuareg, cabilenc i tamaziçt. Fonèticament, és una varietat del grup dels oclusius ja que, llevat d'alguns casos particulars i limitats, aquest dialecte, com el tuareg, no espirantitza.

El sistema vocàlic es redueix al triangle de les vocals bàsiques panamazigues: /a/, /i/ i /u/. L'anomenada vocal neutra o xevà és quasi imperceptible en aquesta varietat de l'amazic. Pel que fa al consonantisme, destaquem l'absència de l'espirantització, com ja hem esmentat, i la tendència a la labialització: /g/~g^w/, /x/~x^w/, /k/~k^w/, /q/~q^w/ i /ɣ/~ɣ^w/. A nivell del lèxic, el taixelhit és un dels dialectes amazics més conservadors, i el menys contaminat, després del tuareg, per altres llengües que dominen, o han dominat, a l'Àfrica del Nord, especialment l'àrab⁴⁹. També és el més estudiat juntament amb el cabilenc i el tuareg, tant a l'època colonial com a l'època contemporània. Aquesta varietat del sud del Marroc, destaca també per tenir una literatura escrita en grafia àrab que remunta al segle XII.

---

⁴⁹ El taixelhit és per exemple l'únic dialecte del Marroc i d'Algèria (a més del tuareg) que encara manté la numeració original en amazic.

Al costat de la denominació *tašlhit* (forma en català: taixelhit), aquest geolecte rep també el nom de *šluḥ* (*Chleuh* en transcripció francesa), un mot d'origen àrab en la forma del plural amb el qual es denominen habitualment els parlants de taixelhit al Marroc (l'equivalent en amazic seria *išlhiyn*). La forma *Chleuh* és àmpliament utilitzada en la recerca sobre l'amazic per a referir-se a la varietat amaziga taixelhit⁵⁰.

II.2.2. El cabilenc o *taqbaylit*

El cabilenc és la varietat coneguda entre els amazics amb l'endoglotònim *taqbaylit*. Es parla fonamentalment a la Cabília algeriana, zona coneguda amb el nom "*lqbayl*" o "*tamurt lqbayl*" (país cabilenc), en amazic. *Lqbayl* ve del mot plural àrab: *al-qabā'il*, literalment "les tribus", (plural de *qabīla* "tribu"); *Lqbayl* també és la denominació que s'utilitza en àrab estàndard i col·loquial algerià per anomenar aquesta zona amaziga.

El *Taqbaylit* o cabilenc es parla a la zona del nord-est d'Algèria, principalment al massís de *Jerjer* (el nom oficial és *Djurjura*), zona muntanyosa amb una població molt densa. És el dialecte més important d'Algèria, parlat per més de sis milions de persones. Representa dos terços del total dels amazigòfons d'aquest país. Quasi la meitat dels cabilencs viu fora de la Cabília⁵¹, principalment a la ciutat d'Alger (però també en altres ciutats algerianes) i a França, on es calcula que hi ha actualment prop d'un milió de persones d'origen cabilenc.

Com hem esmentat abans, el *taqbaylit* (juntament amb el taixelhit i el tuareg), és una varietat molt estudiada per diferents lingüistes europeus i amazics. Els parlars cabilencs presenten una certa homogeneïtat lingüística. El parlar més fort i més dominant és el de la zona coneguda com la Gran Cabília, situada al voltant d'*Adrar n Jerjer* per la seva importància demogràfica, la seva extensió geogràfica i pel fet de

---

⁵⁰ Al Marroc, en àrab col·loquial, s'acostuma sovint a utilitzar el nom *šlha* (denominació del taixelhit en àrab marroquí) per a fer referència a qualsevol o a totes les varietats de l'amazic del Marroc, i de vegades a l'amazic de tot el nord d'Àfrica. *Šlha* en aquest sentit, seria sinònim vulgar àrab del terme *amaziy*.

⁵¹ Segons S. Chaker (2004)

ser l'origen d'intel·lectuals moderns cabilencs i de gran influència per a la causa amaziga, com Mouloud Maammeri.

El cabilenc, igual que el dialecte taixelhit que hem vist abans, forma part del grup de dialectes sanhaja. Però, a diferència d'aquest segon dialecte, el cabilenc coneix el fenomen d'espitantització. Les consonants: /b/, /d/, /t/, /k/ i /g/, que en taixelhit i tuareg, per exemple, es realitzen en general com a oclusives, en cabilenc, en canvi, solen ser fricatives [β], [ð] [θ] [ç] i [j]. El cabilenc forma part, per tant, de les varietats amazigues espitantitzants, com el rifyeny i altres dialectes zenates.

El cabilenc també es distingeix per la seva llarga trajectòria en l'escriptura amaziga en grafia llatina que remunta a principis del segle passat, amb escriptors cabilencs formats en escoles del colonialisme francès. El pas de la tradició oral a l'escripta a la Cabília s'ha accelerat sobretot a partir dels anys setanta del segle passat amb el despertar de la consciència identitària amaziga i l'interès dels cabilencs per llur llengua i cultura. Ha estat important particularment la traducció a l'amazic d'obres de literatura universal i, particularment, de la literatura francesa al cabilenc. Cal remarcar la importància i el rol d'intel·lectuals i investigadors cabilencs en el desenvolupament de l'escriptura en grafia llatina de l'amazic a partir del anys 70; destaquem, per exemple, els treballs i estudis del polifacètic intel·lectual Mouloud Mammeri.

Tanmateix, no s'ha d'oblidar que la zona de la Cabília ha estat, i encara segueix essent d'alguna manera, destacable pel seu procés de la defensa i la reivindicació política de la identitat amaziga en general. Des de 1980, aquesta regió ha liderat actes importants per a reivindicar el reconeixement i la promoció de la llengua amaziga (com la Primavera Amaziga de l'any 1980, la Vaga de la Cartera de 1994 o la Primavera Negra del 2001), que han aconseguit entre altres coses que l'amazic s'ensenyés a les escoles públiques algerianes a partir de 1995 i que se li atorgués l'estatut de llengua nacional a Algèria l'any 2002⁵².

---

⁵² Per a més informació sobre el moviment amazic de la Cabília i les reivindicacions lingüístiques en aquesta regió, consulteu Chaker (1998).

II.2.3. El tamaziǧt⁵³

El tamaziǧt (o *tamaziyt* en la notació estàndard amaziga), és el segon dialecte més parlat del Marroc després del taixelhit, es parla al centre i part del sud-est del Marroc, bàsicament a l'Atles mitjà i en algunes zones orientals de l'Alt Atles cap a la vall de Dra i la regió de Tafilalt. En aquestes últimes zones, el tamaziǧt limita amb el taixelhit i resulta molt difícil de determinar exactament, des d'un punt de vista purament lingüístic, els límits geogràfics de cadascun d'aquests dos dialectes.

De fet, en algunes zones al sud de l'àrea coneguda tradicionalment com de *tamaziyt*, els amazigòfons empren indistintament categories gramaticals i lèxiques d'ambdues varietats, encara que sovint diuen que parlen més aviat el taixelhit.

El tamaziǧt pertany al grup de dialectes senhaja, com el taixelhit i el cabilenc, encara que aquesta varietat inclou geogràficament dos parlars, el d'Ayt Sǧrušn i d'Ayt Warayn, que compten com a dialectes zenates. Quant a l'espirantització, com hem assenyalat abans, els parlars de tamaziǧt presenten característiques variables. Mentre que a la zona nord la /k/ i la /g/ són fricatives ([ç] i [j] respectivament), en altres zones de l'est i del sud són oclusives. Les labials i dentals /b/, /t/ i /d/, en canvi, es realitzen oclusives en gairebé tota l'àrea de tamaziǧt.

El tamaziǧt, a diferència del taixelhit, coneix una forta variació interna; a banda de les diferències fonètiques esmentades més amunt, aquest dialecte presenta diverses diferències a nivell morfològic i lèxic.

Pel que fa a la recerca, hi ha molts estudis de l'època colonial que han tractat la varietat tamaziǧt com A. Willms, E. Laoust, J. Durand, etc. A l'època actual, s'han fet estudis interessants per lingüistes nadius de la zona on es parla tamaziǧt com M. Taïfi, M. Chafik, A. Amaniss, D. Azdoud, M. Ameer, etc. autors d'importants diccionaris i d'altres estudis.

---

⁵³ Preferim utilitzar la forma Tamaziǧt en aquest treball, per a referir-se al nom de la varietat amaziga del centre del Marroc, que no pas la forma *tamazic* que el Termcat ha adoptat recentment (Consulteu el cercador de Termcat al web: www.termcat.cat/ca/carcatem)

El endoglotònim *tamazigt*, a més de ser el nom del dialecte que descrivim en aquest punt, també és el nom amb el qual els amazics designen la llengua amaziga en general. Paral·lelament, hi ha altres denominacions utilitzades per estudiosos europeus aplicades a aquest dialecte, com la de *Berber*, aquest nom i altres tal com *zayan*⁵⁴, però, han caigut en desús en detriment del nom *tamazigt*.

II.2.4. El rifeny o *tarifit*

El rifeny o *tarifit* és la varietat amaziga que es parla al nord del Marroc, a les muntanyes del Rif, a la costa mediterrània excepte a la zona de Jbala. És el tercer dialecte més parlat al Marroc després de taixelhit i *tamazigt*. Actualment, s'estima que el nombre dels parlants de *tarifit* supera els dos milions de persones, repartides entre la zona del Rif, incloent-hi la ciutat autònoma espanyola de Melilla⁵⁵. També, el rifeny és parlat per un nombre important d'habitants de ciutats del nord del Marroc com Tànger, Tetuan, Xauen, etc. i en països europeus com Bèlgica, Holanda, Alemanya i a l'Estat espanyol, on resideix una comunitat important de persones d'origen rifeny.

El *tarifit* pertany al grup dels dialectes amazics *zenata*. Lingüísticament, és un dels dialectes que més han evolucionat en comparació amb la resta de dialectes amazics i també un dels que més influència d'altres llengües, com l'àrab o l'espanyol, ha rebut. El *tarifit* té una notable variació dialectal. Kossmann (2000, p. 3) distingeix tres grups de parlars rifenys: 1) Parlars occidentals: *Ibqqayn* i *Ayt Waryağl*, 2) Parlars centrals: *Ayt Tmsaman*, *Ayt Tuzin*, *Ayt Wlišk* i *Gilaya*, 3) Parlars orientals: *Ikbdanen* i *Ayt Iznasn*.

Els parlars rifenys tenen algunes peculiaritats lingüístiques que els distingeixen de la resta del dialecte. Aquestes peculiaritats són bàsicament de tipus fonètic, com: 1) la palatalització de la tensa [ll] > [dʒ], exemple: *illa* > [idʒa] “hi ha, existeix”; 2) El

---

⁵⁴ *Zayan* ve del nom d'unes grans tribus de l'Atles mitjà, *Izayann*. Actualment, el nom *zayan* és la forma amb la qual els marroquins, amazigòfons i arabòfons, designen els amazics d'aquesta zona del Marroc.

⁵⁵ A Melilla, s'estima que hi ha unes 40.000 persones que parlen *tarifit*.

rotacisme de la /l/ en [r]: exemple: *ul* >[ur] “cor”; 3) L’emudiment de la /r/ implosiva que dóna lloc a una vocal llarga, exemple, *anzar* > [anz^ʔa:] “pluja”; l’africació del grup [lt] > [tʃ], *ultma* > [utʃma] “la meva germana” i la realització del grup [sk] com a [šš] (AFI: [ʃ:]) per assimilació, exemple, *tiskrt* > [θiʃʃa:t] “all”. Aquestes característiques del rifeny a nivell fonètic, que evidentment augmenten el grau de dificultat en la intercomprensió amb la resta de dialectes, existeixen de forma desigual a l’àrea geolectal del rifeny i són més presents en uns parlars que en d’altres⁵⁶.

El tarifit és un dels dialectes espirantitzants igual que el cabilenc. Les consonants /b/, /d/, /t/, /k/ i /g/ en rifeny es realitzen, en general (però no en totes les zones), com a fricatives [β], [ð] [θ] [ç] i [j], respectivament.

II.2.5. El Tuareg

Els parlars tuaregs es troben dispersos en una àrea geogràfica molt àmplia al desert del Sàhara, entre els Estats d’Algèria, Líbia, Níger, Mali i Burkina Faso. També hi ha grups petits de tuaregs al Txad, Nigèria i Mauritània. És difícil de saber el nombre total dels tuaregs, com ja passa amb d’altres zones amazigòfones, per falta de dades fiables; a més a més, en el cas tuareg, el fet d’estar en diferents Estats independents i els desplaçaments dels tuaregs a causa del seu estil de vida nòmada, dificulta molt la realització de càlculs aproximatius sobre el nombre de parlants tuaregs. Però, malgrat aquestes dificultats, en diferents estudis sobre l’amazic i sobre el tuareg en particular, hom estima que hi ha actualment prop d’un milió i mig de parlants. El tuareg conté quatre parlars amb quatre formes de denominar-los que només es distingeixen en la realització resultant del so */z/ protoamaziga (* /z/ < /š/, /j/, /z/ i /h/): el *tamašāq*, el *tamajāq*, el *tamazāq* i el *tamahāq*.

El Tuareg té un sistema fonològic molt més complex que el de la resta de varietats. Referent al vocalisme, el tuareg compta en general amb vuit vocals amb valor fonològic, a més de les tres vocals de l’amazic del nord /i/, /u/ i /a/, els parlars tuaregs tenen /e/, /o/, /ə/ i /ɐ/.

⁵⁶ Per a una informació més detallada sobre la variació del rifeny consulteu Lafkioui (2007).

El sistema consonàntic és generalment més semblant al de la resta de les varietats amazigues i coneix els trets peculiars més importants del consonantisme amazic com la tensió i la faringalització. Però, a diferència de l'amazic del nord, el Tuareg és una varietat que no espirantitza ni labialitza.

El domini on es destaca més el tuareg de la resta de varietats amazigues és en el lèxic. Aquest es caracteritza pel seu alt nivell conservador i per ser el que millor s'ha resistit a la influència d'altres llengües com l'àrab. De fet, des de fa temps, el Tuareg és la font des d'on poen diversos treballs de lexicologia amaziga, especialment en la terminologia en perspectiva estandarditzant. Dit això, pensem que els futurs estudis sobre la recerca en l'etimologia de l'onomàstica amaziga, especialment de la toponímia, hauria de tenir en compte la importància i la utilitat del lèxic tuareg que segurament tindrà una aportació molt valuosa per a investigar el significat de molts topònims antics de la llengua amaziga.

II.3. CARACTERÍSTIQUES GENERALS DE LA LLENGUA AMAZIGA

Com hem assenyalat a la introducció d'aquest treball, l'amazic existeix actualment en forma de varietats i parlars geogràficament dispersos i discontinus en una àmplia zona del nord d'Àfrica. Aquesta situació ha estat històricament el resultat de diferents factors (socials, econòmics, polítics, demogràfics, de moviments de població, etc.). A les condicions històriques dels amazics i del nord d'Àfrica, o la Tamazga, s'ha d'afegir el fet de que, en èpoques recents, l'amazic ha estat, i encara és, confinat i marginat socialment als països de la Tamazga on els Estats es defineixen com a Estats-Nació araboislàmics, situació que segurament ha accentuat la fragmentació sociocultural i lingüística de la comunitat amaziga. A causa del seu contacte amb les diferents llengües de l'entorn i amb les que han anat penetrant a l'Àfrica del Nord, l'amazic ha rebut diversos influxos lingüístics. Així, l'amazic ha rebut la influència de llengües estrangeres com el púnic, el grec o el llatí en l'antiguitat, el francès, l'espanyol, en l'actualitat⁵⁷. Però, de totes aquestes llengües,

---

⁵⁷ També, l'amazic ha rebut influències del portuguès, del turc o de l'italià, però, menys importants que les de la resta de llengües.

els influxos més importants que ha rebut l'amazic en tota la història són sens dubte, de la llengua àrab, que s'ha anat imposant a tota l'àrea de l'amazic des del segle VII d.C. data de l'arribada dels àrabs musulmans i la propagació de la religió islàmica a la Tamazga. També hi és constatable, però amb un grau menor, la influència de les llengües africanes del Sàhara i Sahel com el bambara, el wòlof, el soninke, el haussa, el fula, el mandinga, el songai, el teda-daza.

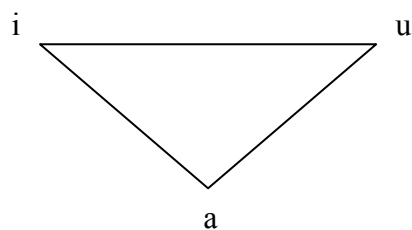
II.3.1. Aspectes fonològics generals de l'amazic

Segons diferents estudis de dialectologia amaziga (Chaker 1985, Naït-Zerrad 2001, etc.), és en l'àmbit fonètico-fonològic on les varietats amazigues presenten trets més diferenciats. Tenint en compte les varietats més importants de l'amazic, descrivim tot seguit els trets fonètics i fonològics generals de l'amazic.

3.1.1. El sistema vocàlic

El sistema vocàlic panamazic ja va ser identificat en els primers estudis de la llengua amaziga (Basset, 1952; Prasse, 1972; etc.). Segons aquests estudis i altres de lingüistes amazics moderns (Chaker, Boukous, etc.), el sistema vocàlic bàsic de l'amazic conté tres vocals bàsics: /a/, /i/ i /u/. Fonèticament, però, aquestes tres vocals s'obren i es realitzen com a [ɑ], [ɪ] i [ʊ] respectivament en alguns entorns, com quan estan en contacte amb consonants faringalitzades: /ʂ/, /ɖ/, /ʈ/, /z/ o /ʀ/ o amb les uvulars: /ɣ/, /q/ o /x/.

Sistema vocàlic de l'amazic:

A més d'aquestes vocals bàsiques, algunes varietats amazigues tenen altres vocals

amb valor fonològic. El tuareg, per exemple, distingeix dues vocals breus centrals /ǎ/i /e/ i posseeix la /e/, la /o/ i la /ə/.

La xevà no té valor fonològic en la majoria de les varietats amazigues. Chaker (1996), la descriu com “lubrifiant phonétique”. El seu paper fonamental consisteix a facilitar la pronunciació, especialment, en casos de mots amb seqüències de tres o més consonants seguides⁵⁸. L’existència fonètica de la xevà és més perceptible en alguns dialectes amazics, com el cabilenc i el rifeny, que en d’altres com tamaziǧt i taixelhit, del centre i del sud del Marroc, respectivament. La posició de la xevà dins de la paraula és inestable i la seva realització fonètica no sempre és igual en tots els dialectes. En rifeny per exemple, la xevà sol obrir-se i ser realitzada com a una [a], i quan es troba davant de la /r/ implosiva, aquesta s’enmudeix donant lloc a una [a] llarga (> a:). Exemple, *ayerda* = se pronúncia [aʁa:rdɛ] (ratolí), *aberkan*, [aβa:rkən] (negre), etc.

Val a dir que l’escriptura de la xevà /ə/⁵⁹, de caràcter fonètic en molts dialectes amazics, en una notació fonològica usual de base llatina, divideix actualment els amaziguistes entre els qui consideren que la seva escriptura és necessària (l’argument bàsic que fan servir és el de facilita la lectura) i els qui recomanen no escriure-la, llevat de casos concrets i limitats. Per exemple, a la *Nouvelle grammaire de l’amazigh*, elaborada i editada per l’IRCAM el 2008 i que hom considera un primer manual de la gramàtica normativa per a l’amazic del Marroc, limita els casos de l’escriptura de la xevà en dos:

1. Per a separar tres consonants idèntiques seguides, exemple, t-ttawi “ella-porta” s’escriu *tettawi* en lloc de *tttawi.

2. En les arrels verbals que contenen consonants idèntiques: exemple, *mlel* >*mll “ser blanc”, *snen* > *snn “cuinar”

L’amazic té dues aproximants: /y/ i /w/. Existeixen en totes les varietats de l’amazic i hi tenen un valor fonològic. La /y/ i la /w/ tenen les tenses: /yy/ i /ww/,

---

⁵⁸ Actes del Col·loqui sobre l’escriptura amaziga a Centre de Recherche Berbère de l’INALCO (1996).

⁵⁹ Des de l’època colonial, en el estudis sobre l’amazic la xevà s’escriu generalment com a <e> (com la e neutra del francès).

respectivament. La /ww/ s'alterna amb [bb] (la tensa de la /b/) o amb la [gg^w] (la tensa de la /g/) en alguns dialectes. Exemples: *taggurt* ~ *tawwurt* ~ *tabburt* “porta”, *taggunt* ~ *tawwunt* “pedra llisa”.

II.3.1.2. El sistema consonàntic

Com en el cas del sistema vocàlic analitzat a l'apartat anterior, diversos estudis (Basset (1952), Galand (1988), Boukous (2009), etc.), han presentat i han tractat el sistema consonàntic comú de l'amazic. Presentem el sistema consonàntic adoptat per l'IRCAM en grafia tfinag que transcrivim en aquesta taula, en lletres llatines d'acord amb els criteris de notació fonològica de l'amazic que hem presentat en la introducció:

Articulació	Consonants
Labials	/b/, /m/, /f/, /w/
Dentals	/t/, /d/, /ṭ/, /ḍ/, /n/, /r/, /ṛ/, /l/
Alveolars	/s/, /z/, /ṣ/, /ẓ/
Palatals	/c/, /j/, /y/
Velars	/k/, /g/
Velars labialitzades	/k ^w /, /g ^w /
Uvulars	/q/, /x/, /ɣ/
Faringals	/ħ/, /ε/
Laringals	/h/

Totes les consonants amazigues, excepte la laringal /h/, tenen una corresponent tensa que no hem exposat en aquesta taula. Així, per exemple, la consonant /b/ té com a tensa la /bb/, la /m/ té la /mm/, la /t/ té la /tt/, etc. Tractarem el fenomen de la tensió consonàntica en aquest mateix capítol (punt 3.1.2.3.).

A més de la tensió consonàntica, el sistema consonàntic amazic ofereix altres

aspectes fonològics fonamentals i molt particulars de la llengua amaziga com la faringalització i la labialització. Exposarem a continuació aquests dos aspectes importants i presentarem també un altre tret fonètic interessant del sistema consonàntic amazic que és l'espitantització.

II.3.1.2.1. La faringalització

La faringalització és un fenomen fonètic que existeix en algunes llengües afroasiàtiques com l'amazic i l'àrab. Es defineix com “*une coarticulation dans laquelle les segments concernés ont un double point d'articulation, l'un situé à l'avant de la cavité buccale, précisément la pointe ou la couronne de la langue, et l'autre à l'arrière de la cavité buccale au niveau du pharynx*”.⁶⁰

Les faringalitzades amb valor fonològic testimoniades en amazic són: /ḍ/, /ṭ/, /z/, /s/ /ž/ i /r/. La /s/ és d'origen àrab mentre que la /r/ i la /ž/ són molt poc productius i a penes es poden trobar parells mínims amb oposició /r/~r/⁶¹ i /ž/~ž/. La consonant tensa que correspon a la dental sonora /ḍ/ és la [t̪]. Els estudis diacrònics afirmen que només les faringalitzades /ḍ/ i /z/ formen part del sistema consonàntic de l'amazic antic i que la /γ/ es comporta, diacrònicament, com una farinagalitzada, equivalnet a /Ḥ/⁶². Les altres faringalitzades són obtingudes per la influència d'altres llengües com l'àrab. De fet, la consonant /s/ per exemple, és molt freqüent en el lèxic manllevat a l'àrab i poc present en mots d'etimologia amaziga. Els primeres manlleus a la llengua àrab, de fet, adapten la /s/ d'aquesta darrera llengua com a /z/ amaziga (per exemple, àrab: ṣalāt “oració, pregària” → tazallit, ṣawm “dejuni” → użum, etc.). Una dada que també creiem important en aquest sentit, és que en la toponímia formada a partir d'ètims amazics, com veurem en la part següent d'aquest treball, el so /s/ és, en general, molt poc freqüent, com també, les faringals /ḥ/ i /ε/.

---

⁶⁰ Boukous (2009b, p. 387)

⁶¹ Un exemple força freqüent d'un parell mínim en amazic amb /r/ i /r̥/, segurament per la dificultat de trobar-ne més, és: rwiγ ~ r̥wiγ “estic mullat” ~ “estic tip”.

⁶² Vegeu Kossmann (1999, p. 249) i Múrcia (2010)

Les consonants faringalitzades tenen un aspecte propagatori en amazic, és a dir que poden “contagiar”, per assimilació, el seu entorn consonàntic i vocàlic dins del mot. Aquest fet de vegades dificulta distingir entre les consonants que etimològicament són faringalitzades i les que ho són per propagació⁶³.

II.3.1.2.2. L’espírantització

L’espírantització afecta en general les consonants oclusives dentals: t → t̥ [θ]; d > d̥ [ð], la labial: b → b̥ [β]; i les velars, k → k̥ [ç] i g → g̥ [j]. El fenomen de l’espírantització en amazic és una característica especialment dels parlars del cabilenc i del rifeny, però també hi ha altres parlars de l’amazic, com els del centre del Marroc (dialecte tamaziġt) que fan fricatives la /k/ → k̥ [ç] i la /g/ → g̥ [j]. També hi ha evidències de l’existència d’espírantització en alguns parlars de taixelhit del sud del Marroc, però en menor grau⁶⁴.

En general, les consonants tenses no s’espírantitzen; en rifeny, les oclusives que normalment són afectades per l’espírantització, quan són tenses, es converteixen en simples. Per exemple: *issn-tt* “ell la coneix” es realitza [is:nt] però, *issn-t* [is:nθ] “ell el coneix”.

Presentem en aquesta taula comparacions amb exemples referent a l’espírantització en diferents dialectes amazics:

Consonant	Taixelhit	Tamaziġt	Rifeny	Cabilenc	
b	<i>abaw</i>	<i>abaw</i>	<i>ab̥aw</i>	<i>avaw</i>	“fava”
t	<i>itri</i>	<i>itri</i>	<i>it̥ri</i>	<i>it̥ri</i>	“estel”
d	<i>udm</i>	<i>udm</i>	<i>uđm</i>	<i>uđm</i>	“cara”
k	<i>akal</i>	<i>aḳal</i>	<i>ḳar</i> o <i>šar</i>	<i>aḳal</i>	“terra”
g	<i>mgr</i>	<i>mgr</i>	<i>mgr</i>	<i>mgr</i>	“recollir”

⁶³ En aquest sentit, la nova gramàtica de l’IRCAM, marca com a emfàtiques totes les que ho són fonèticament dins del mot, per exemple: *Azru* (topònim), *ašmmiđ* (fret) etc.

⁶⁴ Vegeu Boukous (2009b).

II.3.1.2.3. La tensió consonàntica

En amazic existeix l'oposició entre les consonants tenses i les consonants no tenses (o simples). Fonèticament, la tensió consonàntica es realitza amb una energia articulatòria forta i una duració més llarga que la de les consonants geminades d'algunes llengües romàniques per exemple. Totes les consonants amazigues poden tenir una corresponent tensa⁶⁵. Exemples: *su* “beure” ~ *ssu* “fer beure”, *imi* “boca” ~ *immi* “mare”, etc.

D'altra banda, l'al·lomorfe tens de /d/ es [t̪t̪]: *iḏs* [iḏˤʕ sˤ] “son” ~ *t̪ts* [t̪ˤʕ sˤ] “dormir”, i el de /ɣ/ és, generalment, [qq]: *mɣar* [mɣarˤ] “esser gran” ~ *amqqr̪an* [amq̪ˤran] “gran”. Les consonants oclusives tenses no espirantitzen: *aṭṭas* [at̪ˤ:asˤ] “molt”.

La tensió consonàntica és molt productiva en la morfologia amaziga (en la formació dels verbs en imperfectiu, per exemple).

II.3.2. L'ús de la grafia en amazic

Tenint en compte la importància de la fixació de les normes d'ortografia en els processos d'estandardització lingüística, considerem oportú d'analitzar en aquest apartat els aspectes més importants de la grafia en amazic.

La llengua amaziga ha estat fins fa poc una llengua majoritàriament de tradició oral. A part d'alguns pocs manuscrits de l'època medieval escrits en alfabet àrab⁶⁶ i dels usos reduïts de l'escriptura en tiffinag entre els tuaregs, l'escriptura en llengua amaziga només es va recuperar i desenvolupar de manera més significativa a partir de mitjan segle XX amb l'aparició dels estudis amazics d'autors d'origen nord-africà. Però tot i aquesta “recuperació” de les pràctiques escripturàries, l'amazic encara hi és a l'actualitat, una llengua majoritàriament d'ús oral.

---

⁶⁵ En amazic del Marroc, la consonant laringal /h/ és tensa sobretot en les paraules d'origen àrab.

⁶⁶ Existeixen manuscrits diversos en llengua amaziga escrits en alfabet àrab, citem per exemple els documents escrits en taixelhit, al sud del Marroc, i els de Mzab (documents ibadites) a Algèria.

A l'època antiga, l'amazic emprava una escriptura pròpia anomenada *libicoberber*, que hom acostuma a remuntar al segle VI a.C. (Camps, 1978). Però, l'escriptura libicoberber va ser substituïda per les tfinag que els tuaregs han mantingut des de èpoques antigues fins a l'actualitat. En els països septentrionals aquesta escriptura va deixar de ser utilitzada definitivament pels amazics possiblement entre els segles VII i VIII, amb l'arribada dels àrabs i de l'islam al nord d'Àfrica (Chaker, 2002). Avui dia, hi ha restes d'inscripcions en libicoberber en diverses zones de l'Àfrica del nord; les més importants es troben a la zona de Dugga (o Dougga) al nord de Tunísia. Aquestes inscripcions i d'altres, que contenen fonamentalment mots d'estructura consonàntica que expressen dedicatòries a personatges històrics i polítics, fan pensar que aquesta escriptura podria tenir un caràcter de tipus oficial per als amazics a l'antiguitat (Chaker 2002). Aquestes inscripcions libicoberbers testimoniades en regions de tot el territori nord-africà, i també a les Illes Canàries, contenen dades lingüístiques, sobretot onomàstiques, importants que poden aportar informació valuosa sobre la llengua amaziga antiga; aquestes dades però, encara no s'han explotat suficientment en els estudis amazics⁶⁷.

Diferents treballs de recerca consideren que les inscripcions libicoberbers són la versió antiga de la escriptura tfinag (o *tifinay*) emprada fins a l'actualitat entre els tuaregs. Tifinay (nom adaptat com a Tifinag, en català), és un nom femení plural que designa el conjunt de lletres que utilitzen els tuaregs. És d'ordre consonàntic i té entre 21 i 25 signes segons els parlars (Hawad, 2005). L'ús d'aquest abjad és limitat, però, a àmbits molt especials en la societat tuareg (per exemple, per a escriure petits missatges, jocs de paraules, signatura de documents etc.) No hi ha, per tant, documents històrics o literaris escrits coneguts amb aquest alfabet. No obstant això, simbòlicament, l'alfabet tfinag té un valor molt especial sobretot per a la identitat del poble tuareg⁶⁸.

L'alfabet tfinag ha començat a fer-se conèixer als països com Algèria i Marroc a partir dels anys 60 i 70 del segle passat, a partir de diferents adaptacions conegudes com a neotifinag.

---

⁶⁷ Per a més informació sobre la grafia amaziga consulteu Chaker (1995).

⁶⁸ Els tuaregs s'autoanomenen *Kel Tefinay* (gent de tfinag) per distingir-se d'altres pobles que no són tuaregs (àrabs o altres pobles africans).

Al Marroc, L'Institut Reial de la Cultura Amaziga (IRCAM) ha adoptat des de l'any 2003 l'escriptura tfinag com a grafia oficial per a escriure l'amazic⁶⁹. La grafia tfinag de l'IRCAM és elaborada a partir de la neotfinag presentada per l'*Académie berbère* a finals dels anys 1960⁷⁰ introduint-hi, però, diversos canvis i transformacions.

La tria del tfinag per a l'escriptura estàndard de l'amazic al Marroc s'ha fet en base a criteris científics (ortogràfics, pedagògics, etc.) però també sociopolítics⁷¹. El tfinag IRCAM posseeix 33 lletres: quatre vocals i 29 consonants (vegeu punt 4.3).

II.3.2.1. L'ús de la grafia llatina

L'ús de la grafia llatina per a transcriure l'amazic, com ja hem esmentat anteriorment, ha aparegut amb els primers treballs sobre la llengua amaziga fets pels estudiosos colonials o per autors locals (cabilencs bàsicament) ja a principis del segle XX⁷². Però és a partir dels anys 1970 que la grafia llatina es comença a difondre de manera més significativa en l'escriptura de l'amazic, gràcies sobretot a la intervenció dels amazics, fonamentalment d'origen cabilenc, residents a França⁷³.

A partir de 1980, la grafia llatina ha tingut un gran èxit en les produccions literàries i lingüístiques amazigues a Algèria i al Marroc, encara que en aquest darrer país,

---

⁶⁹ Des d'aleshores, els materials de l'ensenyament de l'amazic i diferents publicacions, sobretot de literatura infantil, els llibres de text, etc. són escrits en tfinag IRCAM.

⁷⁰ A finals dels anys 1960, l'*Académie Berbère* formada per joves cabilencs va recollir els caràcters tfinag emprats pels tuaregs del sud d'Algèria els va adaptar i els van difondre amb el nom de *neotifinagh*.

⁷¹ Bounfour (2011) pensa que hi ha tres criteris en els quals s'ha basat l'IRCAM per a adoptar el tfinag com alfabet oficial per a escriure l'amazic del Marroc: 1) Criteri pedagògic 2) criteri d'adequació (ser l'alfabet més adequat) 3) criteri d'historicitat. Bounfour, analitzant aquests criteris, critica la decisió de l'IRCAM i opina que l'elecció de tfinag ha estat feta per motius polítics i no científics i tècnics.

⁷² Es destaquen els treballs del cabilenc Saïd Boulifa que ha recollit i editat texts orals de la Cabília i d'un parlar del sud del Marroc, en grafia de base llatina, a principis del segle XX (entre 1900 i 1920, especialment).

⁷³ Chaker (2010): comunicació al col·loqui sobre l'estandardització de l'escriptura de l'amazic a Boumerdès (Algèria) el setembre de 2010. Text publicat per l'associació Tamazgha www.tamazgha.fr (dades actualitzades a l'agost de 2011)

també hi ha hagut un ús important de la grafia àrab. Actualment, l'escriptura en alfabet llatí és la que predomina en els estudis de recerca en l'àmbit universitari amazic i entre alguns escriptors⁷⁴. D'ençà dels anys 1990, el Centre de Recherche Berbère de L'INALCO ha anat organitzant trobades internacionals sobre l'estandardització de l'escriptura amaziga en grafia llatina, les més importants, les de 1996 i 1998, que esmentem en diferents ocasions en el present treball. Exposem la taula amb la notació usual en grafia de base llatina adoptada pel taller de 1996:

SYSTEME DE NOTATION USUELLE POUR LE BERBERE (dialectes nord)

Voyelles	i	e	u ("ou" français)
		a	
Semi-voyelles	y		("j" de F.A.P.L.)
	w		
Consonnes			
Labiales	b	[b̥]	<i>ibawen</i> "fèves"
	f		<i>tafat</i> "lumière"
	p		<i>apaki</i> "paquet" (emprunt français)
	m		<i>am</i> "comme.."
Dentales	d	[d̥]	<i>da</i> "ici."
	t	[t̥]	<i>ta</i> "celle-ci"
	ɗ	[d̥]	<i>id</i> "nuit"
	ɣ		<i>afas</i> "beaucoup"
	n		<i>ini</i> "dire"
Sifflantes	z		<i>izi</i> "mouche"
	s		<i>as</i> "jour"
	ʒ		<i>az</i> "s'approcher"
	ʃ		<i>ʃʃabun</i> "savon"
Pré-palatales	j		<i>ʃʃi</i> "guérir"
	c		<i>iccew</i> "corne" ("ch" français)
	č		<i>ečč</i> "manger"
	ǧ		<i>eǧǧ</i> "laisser"
Vélaires	g	[g̥]	<i>taga</i> "carde"
	k	[k̥]	<i>akal</i> "terre"
	ɣ		<i>iɣi</i> "petit-lait" ("gh")
	x		<i>axxam</i> "maison" ("kh")
	q		<i>qqed</i> "brûler/cautériser/passer au feu"
Pharyngales	ʕ		<i>yerya</i> "il est fatigué"
	ħ		<i>ħudd</i> "protéger"
Laryngales	h		<i>ih</i> "oui"
Liquides	r		<i>tarwa</i> "progéniture, enfants"
	ʕ		<i>ʕwiɣ</i> "je suis rassasié"
	l		<i>ali</i> "monter"

⁷⁴ A Internet, les pàgines web d'associacions i entitats amazigues són escrites en aquest alfabet (mireu per exemple: www.imedyazen.com, <http://tamazight.fr/>, <http://www.amazighworld.org> etc.)

II.3.2.2. L'ús de la grafia àrab

Com hem dit abans, l'amazic posseeix una documentació escrita en grafia àrab que remunta a l'època medieval i que aplega els textos més antics en la llengua amaziga. Hem d'assenyalar que durant l'època de les dinasties d'origen amazic que van governar el nord d'Àfrica era molt freqüent escriure l'amazic en alfabet àrab; citem per exemple: els Kherijites (entre 750 i 990), els Burgwata (742-1184), els Almoràvits (1040-1147), els Almohades (1121-1269), etc.

Algunes zones amazigòfones, com Mzab a Algèria o el sud del Marroc, àrea del dialecte taixelhit, s'han conservat importants manuscrits amazics en grafia àrab. Més recentment, a partir dels anys 1970, en aquesta darrera zona del Marroc, s'ha desenvolupat una pràctica d'escriptura amaziga en caràcters àrabs. Es tracta sobretot de textos de literatura oral transcrits en aquest alfabet i d'algunes altres creacions literàries d'autors joves formats en àrab. Darrerament però, en aquesta zona, com al Marroc en general, apareix una creixent tendència d'ús de l'alfabet llatí i sobretot, del tifinag.

II.3.2.3. Problemàtiques entorn de la fixació de la grafia en amazic

Com hem vist abans, l'amazic emprava, en general, tres alfabetos diferents: el llatí, l'àrab i el tifinag. La tria de la grafia per a escriure l'amazic ha estat, i encara és, objecte de polèmiques i debats entre lingüistes, polítics, associacions, militants, etc. en diferents països de la Tamazga. La fixació d'una grafia, com hem esmentat en tractar el tema dels processos d'estandardització, és una de les principals etapes de la codificació d'una llengua. En el cas de l'amazic, l'alfabet llatí guanya suport majoritàriament entre intel·lectuals i militants cabilencs i entre d'altres lingüistes i

acadèmics, sobretot els que són formats a les universitats europees⁷⁵. L'alfabet tifinag, reconegut oficialment al Marroc per l'IRCAM, és també defensat per algunes associacions i militants amazics. Per fi, l'alfabet àrab, és reclamat principalment per sectors propers als governs dels Estats nord-africans, partits polítics conservadors o d'ideologia arabo-musulmana i també per alguns intel·lectuals amazics de formació religiosa o arabista.

Pensem que en la tria de la grafia per a l'escriptura de la llengua amaziga i la polèmica que se'n fa actualment, intervenen factors lingüístics i extralingüístics, polítics i ideològics. En aquesta tesi, i com ja hem assenyalat a la introducció, optem per l'ús de l'alfabet llatí per comoditat i per evitar possibles problemes tècnics i pràctics que es poden tenir amb tifinag. Creiem, però, que seria necessari elaborar els corpus en les dues grafies que més s'utilitzen en aquest moment en la recerca sobre l'amazic: en primer lloc, l'alfabet llatí adoptat per el Centre de Recherche Berbère de l'INALCO des de 1998; i en segon lloc, el tifinag amb la versió de l'IRCAM, escriptura actualment oficial al Marroc. Tot seguit, exposem la taula on representem les transcripcions en les tres grafies, tifinag, àrab i llatí, segons les convencions que s'utilitzen generalment en amazic:

---

⁷⁵ Vegeu, per exemple, l'article important del cabilenc Salem Chaker (2010) "*la codification graphique du berbère: Etat des lieux et enjeux*", disponible a Internet al lloc web www.tamazgha.fr

	Tifinag IRCAM	Grafia llatina	Garafia àrab	Transcripció fonològica	Exemples
1.	ⴰ	a	ء / ا (alif)	/a/	atay “té”
2.	ⴱ	b	ب	/b/	baba “el meu pare”
3.	ⴳ	g	گ	/g/	gnu “cosir”
4.	ⴷ	g ^w	گھ	/g ^w /	g ^w ma “germà”
5.	ⴻ	d	د	/d/	da “aquí”
6.	ⴼ	ḍ	ض	/ḍ/	aḍar “peu”
7.	ⴽ	e	-	/ə/	tettr “demandar”
8.	ⴾ	f	ف	/f/	fad “set”
9.	ⴿ	k	ك	/k/	akal “terra”
10.	ⵀ	k ^w	كھ	/k ^w /	ak ^w l “trepitjar”
11.	ⵁ	h	ھ	/h/	uhu “no”
12.	ⵃ	ḥ	ح	/ḥ/	ḥmu “ser calent”
13.	ⵅ	ε	ع	/ʕ/	aεrab “àrab”
14.	ⵇ	x	خ	/x/	xxa “ser lleig”
15.	ⵉ	q	ق	/q/	qs “fer mal, picar”
16.	ⵏ	i	ي	/i/	imi “boca”
17.	ⵊ	j	ج	/ʒ/	jjj “estar curat”
18.	ⵌ	l	ل	/l/	laz “gana, fam”
19.	ⵍ	m	م	/m/	man “quin, què”
20.	ⵎ	n	ن	/n/	ns “passar la nit”
21.	ⵏ	r	ر	/r/	rar “retornar”
22.	ⵑ	ɾ	رھ	/r ^ɕ /	ɾwu “ser bo, sà”
23.	ⵓ	ɣ	غ	/ɣ/	ayanib “bolígraf”
24.	ⵔ	s	س	/s/	su “beure”
25.	ⵖ	ʂ	ص	/ʂ/	ʂʂabun “sabó”
26.	ⵉ	c	ش	/ʃ/	cnu “ser bo”
27.	ⵏ	t	ت	/t/	ta “aquesta”
28.	ⵓ	ɸ	ط	/t ^ɕ /	tiɸɸ “ull”
29.	ⵖ	u	و	/u/	ul “cor”
30.	ⵓ	w	وھ	/w/	awlk “sac”
31.	ⵙ	y	يھ	/j/	yan “u” (número)
32.	ⵓ	z	ز	/z/	izi “mosca”
33.	ⵓ	ʒ	زھ	/z ^ɕ /	aʒalim “ceba”

II.3.3. La morfologia nominal

En aquest capítol, estudiarem alguns aspectes morfològics que pensem són interessants per a l'estudi que ens proposem en el present treball, els noms propis en amazic.

Com en les llengües semítiques i afroasiàtiques en general, en amazic el nom es forma a partir d'una arrel consonàntica i unes vocals afixos.

La formació dels noms en amazic es fa a partir d'una arrel, un esquema i un tema. Per la importància d'aquest tema en els estudis onomàstics en general en la llengua amaziga, tractarem amb una mica més de detall els conceptes de l'arrel i d'esquema en aquest capítol.

Les nocions d'“arrel” i “esquema” són tractats per primera vegada pels lingüistes semitistes, particularment J. Cantineau. Aquest lingüista va ser el primer en utilitzar aquests dos termes per a l'anàlisi de l'àrab clàssic. Cantineau seguint el mètode lingüístic estructural de Ferdinand De Saussure considera que l'arrel i l'esquema corresponen als signes lingüístics *signifiant* i *significat*, tal com són definits per aquest últim lingüista. L'arrel té com a signifiant “els elements formals que la constitueixen” i com a significat “el concepte més o menys precís, comú al grup”. El signifiant de l'esquema correspon a “la seva pròpia forma” i el seu significat “ al valor gramatical comú a cadascun dels mot integrats en aquest esquema”. Així, l'arrel té un valor lèxic identificable implícitament i l'esquema un valor gramatical reconeixible explícitament. Segons Cantineau, el sistema de les arrels pertany al vocabulari mentre que el dels esquemes pertany a la gramàtica.

L'arrel en els mots en amazic és clarament perceptible, al contrari, per exemple, de les llengües indoeuropees, on s'ha de reconstruir. Com en les llengües semítiques, l'arrel en amazic es constitueix d'un conjunt de consonants disposades en un ordre estable. Les vocals no poden formar part de l'arrel i tenen valors morfològics. Les arrels en amazic són generalment biconsonàntiques o triconsonàntiques encara que també n'hi ha d'una i de quatre consonants.

Basset (1952, p. 12) assenyala que l'arrel és “un groupement exclusif de consonnes que constitue le radical et, pourtant, l'armature sémantique du mot. Ces consonnes sont généralement au nombre de trois, mais il peut y en avoir d'une à quatre. Dans une racine donnée, elles sont immutables en nature, en nombre et en position respective”.

Alguns semitistes com Diakonoff, citat per Chaker (1990), opinen que el biconsonantisme de les arrels amazigues és el resultat de la pèrdua de consonants feble, com la /w/, /y/ i altres sons laringals, faringals i nasals⁷⁶, en una etapa antiga de la llengua. En l'amazic, com en les llengües semítiques, predominen les arrels de tres consonants. Exemples: √lmd → *anlmad* “alumne”, *asslmd* “aprenentatge”, *aslmd* “professor”; √zr → *izri* “visió”, *amzr* “observador”.

Tot i ser important en la morfologia i la derivació dels mots en amazic, l'arrel no té una realitat concreta en el pensament del parlant; necessita incrustar-se en un mot derivat a partir d'un esquema. Per a Cohen (1973) “l'arrel és com un esquelet consonàntic, no dóna lloc a cap realitat concreta”⁷⁷. Una arrel com •swl només la podem lligar amb la noció de parlar, discutir i conversar coneixent que els mots *awal*, *sawl*, *amsiwl* signifiquen “la parla”, “parlar” i “conversa”, respectivament. Resulta de vegades difícil lligar una arrel amb els seus noms derivats. Hi ha mots amb sentits semàntics molt diferents però aparentment comparteixen la mateixa arrel, fet que crea algunes dificultats per als treballs de lexicologia com, per exemple, a l'hora d'elaborar entrades de diccionaris a partir d'arrels. Tal com diu Taifi (1991) “la racine pose des problèmes quant à son utilisation dans un travail lexicographique”. De vegades, trobem arrels que han desaparegut i només en queden mots derivats corresponents. És el cas per exemple de *argaz* (home) que hom associa habitualment a l'arrel *rgz* que només existeix en tuareg i utilitzada en el sentit de “caminar”.

Per a la reconstrucció d'arrels panamazigues, les dades interdialectals, obtingudes a través de la comparació dels diferents dialectes, poden ajudar, en alguns casos, a

---

⁷⁶ Vegeu també Chaker (1990, pp. 28-57)

⁷⁷ Cohen (1973).

conèixer les arrels que són comunes. Sabem, però, que la reconstrucció de les arrels és una tasca complexa per la manca de fonts documentals històrics importants⁷⁸ i per la complexitat del teixit dialectal de l'amazic. Fins avui, no s'ha fet cap diccionari etimològic del conjunt de les varietats amazigues, però sí que s'han fet treballs de lexicologia des d'un punt de vista sincrònic⁷⁹.

L'estudi de les arrels protoamazigues té una funció primordial en l'estudi etimològic dels noms propis amazics, sobretot la toponímia. El significat de molts noms de lloc opacs, es pot deduir, o al menys se'n poden donar pistes del seu sentit i la seva motivació gràcies a l'estudi de les arrels. La reconstrucció de la fonologia i la morfologia de la llengua pot ajudar, juntament amb les aportacions històriques, geogràfiques i socials, a fer aproximacions i hipòtesis sobre l'etimologia dels noms de lloc amazics.

Però pot ser encara més important, la inversió d'aquest mateix procés en sentit contrari; l'estudi dels noms propis, els topònims especialment, poden guiar-nos a reconstruir arrels amazigues. Molts topònims presenten fossilitzacions de formes arcaïques de mots amazics. Noms que han desaparegut, per exemple, en l'ús actual de la llengua en una zona determinada els podem retrobar en la toponímia. La forma antiga d'alguns noms actuals pot ser mantinguda en un topònim, com per exemple, en amazic, el nom *Tahala*. Aquest topònim que es troba al Rif i al sud del Marroc, i és la forma protoamaziga del nom de la font, que encara es manté en tuareg però que en amazic modern del nord ha donat lloc a *tala*, després de la pèrdua de la /h/ *tahala → *tala*.

II.3.3.1. Els noms deverbals

Els noms deverbals són noms formats a partir de verbs. Aquests, si són dinàmics, donen lloc a noms d'acció concreta o abstracta, al nom d'agent i al nom

---

⁷⁸ Els pocs documents escrits en la llengua amaziga corresponen a l'època medieval, i dels segles XVI al XIX, en taixelhit, i tots són escrits en grafia àrab.

⁷⁹ Vegeu per exemple, el diccionari de Kamal Naït-Zerrad, *Dictionnaire des racines berbères* (volum I publicat l'any 1998) o de Miloud Taifi (1992) *Dictionnaire tamazight-français*.

d'instrument i de lloc. Els verbs estàtics donen lloc al nom d'estat, al nom de pacient i, de vegades, també al nom d'instrument.

Els noms d'acció són formats a partir d'un verb dinàmic en aorist⁸⁰ i expressen una acció concreta o abstracte. El nom d'acció s'obté mitjançant diferents procediments de derivació, els més importants són: a) l'afixació d'una vocal *a, u, i*, al principi, al mig o al final del nom, b) la prefixació - i la sufixació en alguns casos - del morfema del femení *t---(-t)*, c) a més dels dos procediments anteriors, en alguns noms, pot haver tensió d'una consonant radical. Exemples: *azzl* "córrer" → *tazzla* "el córrer", *mgr* "recollir" → *tamgra* "recollita", *bbi* "tallar" → *abbay* "tallada", *ffɣ* "sortir" → *uffuɣ* "sortida", *zm* "extraure" → *izmi* "extracció", etc.

El nom d'agent en amazic es forma a partir d'un verb dinàmic mitjançant la prefixació del morfema *(a)m-*, que de vegades es *(a)n-* en alguns contextos fonètics. Es refereix majoritàriament a éssers vius, sovint humans. Alguns noms d'agent, a més d'aquest prefix, poden introduir vocals afixades. Exemples: *akr* "robar" → *amagr* "lladre", *ks* "pasturar" → *amksa* "pastor", *azum* "fer dejuni" → *anazum* "el que fa el dejuni", etc.

Els noms d'instrument són derivats dels verbs d'acció i es formen generalment pel prefix *s-* del verb causatiu en aorist i l'afixació d'una vocal. Semànticament, els noms d'instrument corresponen amb els noms d'acció concrets dels verbs derivats causatius. Exemples: *krf* "lligar amb corda" → *askrf* "instrument per lligar" o "acció de lligar (amb corda)", *qqn* "tancar" → *asqqn* "tap" o "acció de fer tancar", *dl* "cobrir" > *asdl* "objecte que cobreix" o "acció de fer cobrir", etc.

El noms manllevats a altres llengües, principalment l'àrab, mantenen normalment l'estructura morfològica de la llengua d'origen. En el cas dels manlleus de l'àrab, la

---

⁸⁰ El sistema verbal en amazic, com en les llengües afroasiàtiques en general, distingeix entre dos aspectes bàsics, el perfectiu i l'imperfectiu (en francès, s'utilitzen altres termes com *accompli* i *inaccompli* "acomplert" i "inacomplert"), els verbs es conjuguen en quatre temes bàsics: l'aorist, el perfectiu positiu, el perfectiu negatiu i l'imperfectiu. L'aorist és el tema no marcat de l'aspecte perfectiu ~ imperfectiu. S'utilitza amb valor modal (amb la partícula preverbal *ad*, generalment), en imperatiu i en contextos de narració per a expressar una seqüència d'accions.

majoria dels noms porten en amazic la *l-* inicial (de l'article àrab *al-*) o una consonant tensa resultant de l'assimilació de *l-* a la primera radical del nom. Exemples de manlleus àrabs, *lx dmt* “feina”, *lx laş* “pagament”, *rryaða* “esport”, etc.

II.3.3.2. El gènere i el nombre

L'amazic distingeix dos gèneres: el masculí i el femení. El masculí no té cap marca morfològica especial. La marca del femení és la *t-*, prefixada i sufixada *t---t*, o només prefixada *t---*. Exemples, *tamyart* “dóna”, *taddart* “casa”, *tagant* “bosc”, *tayri* “amor”, *tala* “font”, etc.

Com en les llengües afroasiàtiques, el femení en amazic té les funcions semàntiques següents: 1) Designar el nom de la unitat o de la vegada que es forma habitualment a partir d'un nom col·lectiu. Exemples: *azmmur* “olives (col·lectiu)” ~ *tazmmurt* “una oliva”, *axsay* “carabassa (col·lectiu)” ~ *taxsayt* “una carabassa”; el nom de la vegada s'obté a partir de noms d'acció de verbs transitius. Exemples: *bbi* “tallar” → nom d'acció *abbay*, nom de la vegada *tabbayt* “un tall”; *bðu* “dividir” nom d'acció: *abtðu*, nom de la vegada: *tibðit* “una divisió”. 2) Designar el diminutiu: *anu* “pou” ~ *tanut* “petit pou”, *afus* “mà” ~ *tafust* “maneta”. 3) Designar conceptes abstractes: *tizzla* “el córrer”, *taguði* “tristesia”, *tag^wmat* “germanor”, etc.

Els noms de lloc estrangers normalment són considerats masculins o femenins segons el gènere del nom de lloc al qual fan referència en amazic (país, ciutat, riu, mar, etc.), així, el nom de les ciutats i els països són femenins, mentre que els rius, muntanyes i mars són masculins. Exemples de noms en femení: *tfulki Ruma* “Roma és bonica”, *Fransa d tamqqrant* “França és gran”; noms en masculí: *iyyzif Nil* “El Nil és llarg”, *yyzifn Idrarn n Alp* “les muntanyes dels Alps són altes”, etc.

Pel que fa al nombre, l'amazic té singular i plural. Tenint en compte la flexió del nom, el plural en amazic pot ser: 1) Extern, és a dir, que es forma mitjançant prefixos o sufixos, 2) Intern o apofònic, és el plural que es forma mitjançant

atermància vocàlica dins del nom. 3) Plural mixt que combina entre els dos primers tipus de plural.

La marca del plural extern és generalment el sufix *-n* o un altre segment acabat en *-n*, bàsicament *-an* o *-awn* per al masculí i *-in* o *-awin* per al femení. Exemples:

mas. *argaz* → *irgazn* “homes”, *igr* → *igran* “horts”, *ul* → *ulawn*,

fem. *tafunast* → *tifunasin* “vaques”, *tiṭṭ* → *tiṭṭawin* “fonts”.

No hi ha regles unívocues de formació del plural apofònic, però, podem indicar algunes de les combinacions més freqüents:

u-a. Exemples: *anu* → *una* “pous”, *aɣwi* → *uɣwa* “vedells”

i-a. Exemples: *agadir* → *igudar* “graners fortificats”, *agru* → *igra* “granotes”.

i-u-a. Exemples: *aɣbalu* → *iɣbula* “fonts”, *tasarut* → *tisura* “claus”, etc

Els plurals mixtos combinen entre diferents vocals i la terminació *-n*. Exemples:

ifis → *ifasiwn* “hienes”, *izbl* → *izbaln* “cabells”, *iyir* → *iyariwn* “braços”

Finalment, el plural en amazic es pot obtenir mitjançant la partícula *id* + nom. *id* s'utilitza per a formar els plurals de: 1) els noms propis: *ɛli* “Ali, nom de persona” → *id ɛli* “els Ali” 2) els manlleus no integrats: *uru* “euro(moneda)” → *id uru* “euros”, 3) numerals d'origen àrab: *myya* “cent” → *id myya* “cents”, 4) noms compostos per una partícula de filiació o d'atribució de pertinença: *bu tɣyult* “el de la burra” → *id bu tɣyult* “els de la burra”.

II.3.3.3. L'estat

L'estat en amazic és un tret morfosintaxi que afecta generalment el nom en determinades condicions sintàctiques, la categoria d'estat existeix també en les llengües semítiques com l'àrab i l'hebreu. El nom pot estar en estat lliure o en estat

d'annexió ⁸¹. En amazic, aquest fenomen gramatical es representat en la majoria dels parlars. Morfològicament, l'estat afecta la primera síl·laba dels noms amb vocal inicial *a-*, *i-*, *u-*; i amb els prefix *t-*, normalment del femení, seguit d'una vocal (*ta-*, *ti-*, *tu-*). El nom en estat d'annexió rep alteracions en aquesta síl·laba si es troba en els contextos sintàctics següents:

1) darrera una preposició:

<u>Estat lliure</u>	<u>Estat d'annexió</u>
<i>adrar</i> “muntanya”	<i>n udrar</i> “de la muntanya”
<i>tamyart</i> “dona”	<i>i tmyart</i> “per a l'home”

2) quan el nom és un subjecte posposat al verb:

<i>argaz</i> “gat”	<i>idda urgaz</i> “ha marxat l'home (l'home ha marxat)”
<i>anzar</i> “pluja”	<i>illa unzar</i> “hi ha pluja (plou)”

3) quan el nom és complement d'un nom numeral:

<i>tifunasin</i> “vaques”	<i>smmust tfunasin</i> “cinc vaques”.
<i>Alln</i> “ulls”	<i>snat waln</i> “dos ulls”

4) davant de morfemes diversos que prescindeixen de la preposició *n* “de” com els de filiació o pertinença: *u*, *g^w* o *w* “el de”, *ult* “la de” i els plurals *ayt* “els de”, *ist* “les de”; d'atribució: *bu* “el de, l'amo de”, *mu* “la de”; etc.:

<i>asif</i> “riu”	<i>ayt wasif</i> “els del riu” (gent que viu al costat del riu)
<i>Targa</i> “canal” (topònim)	<i>u Trga</i> “el de Targa”
<i>tafunast</i> “vaca”	<i>bu tfunast</i> “el de la vaca”

Els canvis que obté un nom en estat d'annexió en amazic són generalment aquestes:

---

⁸¹ Alguns amaziguistes utilitzen igualment la terminologia *estat absolut* i *estat constructe* en lloc de *estat lliure* i *estat d'annexió*, respectivament.

	<u>Estat lliure</u>	<u>Estat d'annexió</u>
a → u	<i>adrar</i>	<i>udrar</i> “muntanya”
ta → t∅	<i>tabrat</i>	<i>tbrat</i> “carta”
ti → t∅	<i>tifunasin</i>	<i>tfunasin</i> “vaques”
tu → t∅	<i>tumzin</i>	<i>tmzin</i> “ordi”

Pelò, hi ha noms comencen en estat lliure que no canvien la a- inicial en estat d'annexió com als exemples anteriors (per exemple, *adrar* → *udrar*). De la mateixa manera, alguns noms quan estan en estat d'annexió no perden la vocal que tenen a l'estat lliure. A aquests noms se sol anomenar “noms a vocal constant”. Exemples:

<u>Estat lliure</u>	<u>Estat d'annexió</u>
<i>akal</i>	<i>wakal</i> “terra”
<i>aman</i>	<i>waman</i> “aigua”
<i>tamart</i>	<i>tamart</i> “barba”
<i>tizi</i>	<i>tizi</i> “coll” (en geografia)
<i>turin</i>	<i>turin</i> “pulmons”

Pel que fa al prefix *wa-* en estat d'annexió (com en els exemples anteriors, *aman* → *waman* “aigua”; *akal* → *wakal* “terra”), segons Prasse (1974) – seguit per altres lingüistes com Brugnatelli (1997)- es tracta d'un suport determinatiu singular masculí amb valor demostratiu (*ta* i *ti* en femení singular i plural, i *wi* en masculí plural).

D'altra banda, un grup de noms en amazic comença directament amb una consonant radical, aquests noms no coneixen l'oposició estat lliure ~ estat d'annexió. Exemples: *Laz* “fam”, *fad* “set”, *sksu* “cuscús”, *kra* “cosa”, etc. Aquesta mateixa observació podem fer per als noms manlevats a altres llengües, principalment l'àrab: *lmal* “diners, bens”, *ddunit* “món, vida”, *lmut* “mort”, etc.

II.3.3.4. Els noms compostos

La composició és el procediment de formació de mots per mitjà de la combinació de dos o més lexemes (substantius, adjectius, verbs, participis, etc.) que independentment ja posseeixen un sentit propi. En amazic, com en les llengües afroasiàtiques en general, la composició nominal és poc freqüent. Alguns noms compostos en amazic són formes fossilitzades que de vegades resulten poc o gens identificables. L'estructura morfològica d'alguns d'aquests mots presenta trets morfològics i fonètics arcaics (absència de la vocal d'estat o de la preposició *n* (de), arrels amb conservació o “fossilització” d'antics fonemes, etc.), Chaker (1984, p. 184) assenyala que “els compostos pertanyen a una etapa primitiva de la llengua amaziga”.

La composició en amazic pot donar lloc a noms compostos pròpiament dits i els compostos sintagmàtics⁸². Aquests darrers són els formats mitjançant un sintagma nominal, habitualment de l'estructura [nom + preposició *n* (de) + nom], que s'ha lexicalitzat o ha assolit un grau alt de lexicalització en la llengua⁸³.

Les formes més freqüents dels noms compostos propiament dits són aquestes:

a. Nom + nom: del lèxic comú citem aquests exemples: *Iysdis* “costella” → *iys* “os” + *(a)dis* “panxa”, *asyrimi* (metafòricament, cosa que cansa o molesta, problemes) → *asyr* (nom d'acció del verb *syr* “assecar”) + *imi* “boca”; *aysmar* “barbeta” → *(a)ys* “os” + *amar* “barba”; *mafaman* “saurí” → *maf* “qui troba” + *aman* “aigua”.

b. Verb + nom: En aquests casos, el compostos tenen un verb transitiu i un nom que funciona com a objecte directe d'aquest verb. Exemples: *Ttaykra* “malaltia, tenir una malaltia” (compost de *tay* “seer afectat” + *kra* “alguna cosa”). Aquesta

---

⁸² Sobre la definició els noms compostos, vegeu Cabré (1994)

⁸³ Cabré (1994, p. 78) cita cinc criteris lingüístics generals per a determinar quan un nom és compost, és a dir, quan forma una unitat lexicalitzada: 1) aspectes de tipus sintàctic (quan la unitat complexa rebutja la inserció d'elements estranys dins de la seva estructura); 2) criteris de base referencial (si remet a una realitat estabilitzada); 3) criteris de base semiòtica (si representa una denominació concreta); 4) criteris de desviació (quan representa una distorsió sintàctica); 5) criteris de tipus lèxico-cogneti (quan responen a esquemes d'interpretació establerts prèviament).

composició és freqüent en antropònims amazics. Exemples: *Tlaytmas* (nom femení) (de *tla* “ella té” + *aytmas* “germans seus”); *Tufitri* (de *tuf* “ella és millor” + *itri* “estrella”), etc.

c. Nom + preposició *n* “de” + nom: Els noms sintagmàtics formats per un nom i la preposició del genitiu *n* “de” i un altre nom, corresponen als noms de dependència i de possessió. El segon element d'aquests noms és complement determinatiu del primer. El plural d'aquests compostos es fa amb la partícula *id*. Exemples: *Amarir n izlan* “poeta dels cants (un peix)”; *Azalim n wuccn* “ceba del xacal” (ceba Marina), etc.

II.3.3.5. Els noms de qualitat o l'adjectiu

Entre els lingüistes amazics, n'hi ha que reconeixen l'existència de l'adjectiu en la majoria dels dialectes; uns altres en reconeixen una certa existència en alguns dialectes; i un tercer grup no reconeix cap existència de l'adjectiu en el conjunt de la llengua amaziga.

Així, Chaker (1995) defensa l'existència d'aquesta categoria gramatical i parla *strictu sensu* d'*adjectius*; Prasse (1974) fa referència a *adjectius verbals*; Penchoen (1973) parla de *noms-adjectius* i el Moujahid (1981 i 2005) de *sintagmes qualificants* i de *noms de qualitat*. Aquesta darrera denominació és la que s'ha adoptat també en el manual de la *nouvelle grammaire de l'amazigh* de l'IRCAM (2008) tot i fer esment al terme “adjectiu” entre parèntesi quan es parla del *nom de qualitat*.

Chaker (1995, p. 21) assenyala que “Com a categoria semàntica i morfològica, l'adjectiu existeix en la totalitat del domini amazic. Com a categoria sintàctica [...] l'adjectiu és conegut en una gran part d'aquest domini. Els dialectes on no és conegut com a categoria sintàctica són el tuareg i el dialecte de Ghadamès”.

L'adjectiu té totes les característiques morfològiques del nom i pot tenir la flexió del gènere, del nombre i de l'estat. Exemples: masc. *aydi amllal* “gos blanc” → fem. *taydit tamllalt* “gossa blanca”; sing. *adrar amqqrان* “muntanya gran” → plur. *idrarn imqqrان* “muntanyes grans”; *abrkan* “negre” → estat d'annexió: *ubrkan*.

L'ús dels adjectius varia segons les varietats amazigues. A les septentrionals (el rifeny, el cabilenc, etc.) per exemple, l'ús és més freqüent que en les del sud com el taixelhit. En tuareg, l'adjectiu és gairebé inexistent. En aquesta darrera varietat, normalment, són les categories verbals (els verbs d'estat i els participis) que fan la funció de l'adjectiu per a determinar qualitats o atributs referent al substantiu. Així per exemple, en rifeny i cabilenc, una locució com *argaz amqqrان* "home gran" on *amqqrان* funciona com a adjectiu, en taixelhit, aquesta locució és *argaz mqqurn* "l'home que és gran" on *mqqurn* és participi del verb *mγr* "ser gran".

Generalment, l'adjectiu té l'estructura dels noms derivats, especialment la del nom d'agent. Es forma amb els afixos següents:

1) Afixos vocàlics (-a-, -u-, -i-, *accac*, *acacac*, *acucac*, *acicac*...)

- *awray* "groc", *azilal* "bo, bonic", *awssar* "vell"
- *am-*: *amksa* "pastor", *amarir* (malalt), *amzwaru* (primer)
- *an-*: *anrmuy* (cansat), *anzammu* (pudent), *anafal* (boig)
- *u-*: *umlil* (blanc), *uyzif* (alt), *usdad* (fi, prim), *ulg^wiy* (tou), etc.

2) El sufix *-an*: exemples: *amqqrان* "gran", *amzyan* "petit", *abrkan* "negre" *asbħan* "bonic", etc. Chaker (1995, p. 30) assenyala que *-an* és propi dels adjectius en molts dialectes amazics i pensa que aquest sufix seria un indicatiu d'una possible existència d'aquesta categoria en el protoamazic. Aquest autor pensa que no se tracta d'una innovació en els dialectes del nord, sinó d'una possible pèrdua de l'adjectiu en el tuareg. Múrcia (2010) destaca alguns possibles antropònims antics amb el sufix *-an* que podrien ser antics adjectius: *Gatidan*, *Mastiman*, *Acasan*, *Tilaucan*, etc. També, alguns topònims que hem recollit al Marroc tenen aquest sufix com: *Agaran*, *Slwan*, *Akrsan* (tots tres són localitats del nord del Marroc).

Alguns gentilicis en amazic, es formen amb els sufixos *-i* o *-y* que hom s'atribueix a l'àrab. Aquesta llengua semítica utilitza els sufixos *-ī*, *-iy* i *-yy* per a formar els adjectius de relació anomenats *nisba*. En amazic, les formes més freqüents les trobem en els etnònims: *iħiħi* "persona dels Iħaħan"; *iziki* "persona dels Idaw Ziki",

etc. La -i, també pot ser la marca del diminutiu en tuareg, *ākāhmi* “cabra negra de panxa bruna o roja” d’*akham* “nom que es refereix tan a cabra o xai com a vaca”⁸⁴. Alguns lingüistes hi viuen en la -i - dels gentilicis en amazic - un hipotètic morfema antic de cas⁸⁵.

II.3.4. El participi

El participi és considerat com una categoria molt antiga de la llengua⁸⁶. La funció principal del participi és la de marcar una proposició relativa en la qual el subjecte és idèntic a l’antecedent. És a dir que el participi en amazic funciona com a referent a un antecedent, exemple: *ayyis imqqurn* “*ayyis*: cavall, *i-mqqur-n*: participi de *mɣr*: ser gran”, literalment: cavall- ell- és gran (el cavall que és gran, el cavall gran).

El participi, per la seva funció com a referent al antecedent, només pot representar la tercera persona. És per tant, impersonal. Té totes les característiques gramaticals del verb: gènere (masculí i femení), nombre (singular i plural) i aspecte (perfectiu i imperfectiu). Tanmateix, el participi existeix en totes les varietats amazigues. En tuareg i altres dialectes del Marroc com la taixelhit, és molt freqüent l’ús del participi que hi fa la funció de l’adjectiu. Galand (1952) classifica els dialectes amazics en tres tipus segons la concordança d’aquesta categoria gramatical en gènere i nombre. Aquesta classificació dona les desinències següents:

	Masculí		Femení	
Singular	<i>i(y)-_____n</i>	<i>_____n</i>	<i>t-_____t</i>	<i>_____t</i>
Plural	<i>_____nin</i>			

A partir d’aquestes desinències, les varietats amazigues es classifiquen pel que fa al participi en tres grups: a) varietats que tenen totes les desinències de gènere i nombre indicades en la taula anterior, és el cas del tuareg i del parlar de Ghadamès;

⁸⁴ Múrcia (2010, p. 976)

⁸⁵ Op cit. p. 963

⁸⁶ Galand (2006, p. 45)

b) varietats que no tenen la desinència t-____-t del femení singular, com el taixelhit, el tamaziġt, al Marroc, i el zenaga de Mauritània, c) varietats que només tenen la forma i-____-n per als tres casos, com el rifyen i cabilenc.

Un fenomen conegut referent als participis en diverses varietats amazigues és que el prefix del singular *i-*, *y-*, *t-* es perd en el cas dels verbs que expressen una qualitat o un estat (anomenats verbs d'estat) i que destaquen per una morfologia particular formada generalment amb els afixos (i__i_). Exemples: *imyur* “ser gran” *imlul* “ser blanc”, *ifsus* “ser lleuger”, donen lloc als participis *mqqurn*, *mluln* i *fsusn*, respectivament.

Algunes varietats amazigues distingeixen entre un participi negatiu i un de positiu. En alguns parlars com els tuareg o els de Ghadames, quan s'utilitza la partícula de la negació *wr* o *wəl*, el sufix *-n* o *-t* passa al davant i es posa al costat de la partícula negativa⁸⁷. Exemple, *alammi wəl ən ifil* “El camell que no ha marxat” en comptes de **alammi wəl ifil-ən*. En l'amazic del nord, i del Marroc especialment, no hi ha aquest fenomen i el sufix del participi es manté sempre al seu lloc en les formes positives i negatives.

II.4. L'ESTANDARDITZACIÓ DE LA LLENGUA AMAZIGA

Com hem puntualitzat en els capítols anteriors, els estudis amazics, des de la seva aparició fins als anys vuitanta del segle passat, s'han orientat sobretot vers l'estudi i la descripció de les varietats locals (a nivell fonètic, gramatical, lèxic etc.). A partir dels anys 80, però, comença a aparèixer l'interès pels estudis amb tendència a l'estandardització de la llengua.

L'aparició d'aquest interès, a parer nostre, és degut a dos motius fonamentals: En primer lloc, la consolidació del moviment cultural amazic i l'augment de la consciència identitària panamaziga a nivell nord-africà. En segon lloc, l'aparició, en les tres últimes dècades, de lingüistes nadius d'origen amazic que es dediquen a la recerca sobre diversos aspectes de la llengua amaziga en general. Pel que fa al

---

⁸⁷ Galand (2006, p. 50)

primer punt, pensem que la consolidació del moviment amazic al nord d'Àfrica, a Algèria i al Marroc especialment, va ser un factor clau en el desenvolupament dels estudis panamazics. Encara que el seu origen remunta al començament dels anys 60 i 70⁸⁸ del segle passat, és a partir dels anys 1980 que es produeix el punt d'inflexió en les reivindicacions culturals i lingüístiques dels amazics que va tenir un gran impacte en el desenvolupament dels estudis de la llengua amaziga.

L'any 1980, després dels esdeveniments de la Primavera Amaziga⁸⁹ que van tenir lloc a la Cabília (Algèria), el moviment amazic - format bàsicament per associacions culturals i alguns intel·lectuals i polítics independents - va passar de ser passiu a ser actiu i reivindicatiu. Les línies principal d'aquest moviment són, d'una banda, la protesta contra la ideologia arabomusulmana dels règims nord-africans; i d'altra banda, la demanda del reconeixement de l'amazic com a llengua oficial i la seva introducció a tots els àmbits de la vida pública: ensenyament, mitjans de comunicació, administració, etc.

També, als anys 80, va començar l'ús de l'escriptura en alfabet llatí i en tifinag i van aparèixer els primers mitjans de comunicació en amazic (revistes, diaris, butlletins, etc.). En aquest mateix període, es publiquen a França, els primers números de *l'Encyclopédie berbère* i dels *Études et documents berbères* amb continguts de diferents temàtiques sobre la llengua i la cultura amazigues en general.

La creació de xarxes de col·laboració i d'intercanvi per a defensar i promoure la llengua i la cultura amazigues a tots el territoris amazics i a nivell internacional⁹⁰, ha tingut un impacte important en el desenvolupament de la consciència identitària col·lectiva dels amazics al nord d'Àfrica.

---

⁸⁸ Als principis dels anys 1970, Mouloud Maammeri ja havia realitzat treballs basant-se en diferents dialectes amazics com la primera gramàtica que va redactar íntegrament en amazic, la *Tajejrumt n tmaziyt* "Gramàtica de l'amazic" l'any 1976 o l'*Amawal*, el primer lèxic de neologismes francès-amazic que inclou terminologia d'altres varietats lingüístiques de Tamazga.

⁸⁹ La Primavera amaziga o "Tafsut imaziyn" va tenir lloc a la Cabília el 20 d'abril de 1980 arran dels esdeveniments en els quals els amazics cabilencs es van enfrontar a les autoritats algerianes que haurien prohibit l'organització d'unes conferències de Mouloud Maammeri sobre l'amazic a la Universitat de Tizi Wuzzu (Cabília).

⁹⁰ L'any 1995, es crea el Congrés Mundial Amazic (CMA), entitat que té com a objectiu defensar i coordinar xarxes d'associacions per defensar els drets (lingüístics, culturals, socials etc.) del poble amazic a nivell internacional.

A nivell acadèmic, a partir dels anys 80⁹¹, s'han accelerat els treballs de recerca sobre l'amazic tant a les institucions dels països de la diàspora com a les universitats nord-africanes. El *Centre de Recherche Berbère de l'INALCO* de París, institució que es dedica a la recerca i l'ensenyament de l'amazic a França, agrupa investigadors de diferents zones amazigòfones (Cabília, sud del Marroc, tuareg, etc.), permet consolidar els estudis de caràcter panamazic i promoure tasques sobre l'estandardització de la llengua amaziga.

A l'INALCO, l'any 1993, es va celebrar per primera vegada una trobada internacional sobre la fonologia i notació usual en amazic de base llatina, amb el fi de trobar un sistema ortogràfic unificat, basat en la fonologia estàndard de l'amazic.

A Algèria, després d'uns quants anys d'una forta pressió social dels amazics d'aquest país, es crea, l'any 1994, el *Haut Commissariat à l'Amazighité* (HCA), una institució oficial que depèn de la presidència del govern algerià encarregada de "promoure la llengua i la cultura amazigues a Algèria". La tasca principal de la HCA des de la seva constitució ha estat la gestió de l'ensenyament de l'amazic a les escoles públiques algerianes. La HCA, però, no ha pogut comptar amb el suport de tots els experts amazics algerians.

Al Marroc, l'any 2001 es va crear l'Institut Reial de la Cultura Amaziga (IRCAM) per decret reial. L'IRCAM, agrupa investigadors i estudiosos formats en diferents universitats marroquines i estrangeres. Com en el cas del HCA, l'IRCAM també s'ha enfrontat al repte de l'ensenyament de la llengua amaziga que s'ha introduït a les escoles marroquines d'ençà de l'any 2003. L'IRCAM però, a diferència de l'HCA, i gràcies als lingüistes experts que en formen part, ha fet passos importants en els processos d'estandardització de la llengua amaziga. Així, una de les primeres decisions importants d'aquest institut ha estat l'adopció de la grafia tifinag per a escriure

---

⁹¹ Durant els anys 80 i 90, moltes tesis doctorals i treballs de recerca (de final de carrera, diplomatura, etc.) es feien sobre l'amazic en departaments de filologia o de llengües estrangeres (francès, anglès, espanyol, etc.), ja que en aquella època no existien ni departaments ni seccions d'estudis amazics a les universitats nord-africanes.

oficialment l'amazic⁹². L'any 2008, l'IRCAM publica la primera gramàtica normativa de l'amazic del Marroc.

A l'apartat següent, estudiarem els aspectes de l'estandardització de la llengua amaziga, analitzarem les problemàtiques que dificulten el procés d'estandardització i explicarem alguns models que se n'han proposat, o que es proposen actualment.

II.4.1. Problemàtiques de l'estandardització de l'amazic

Elaborar un estàndard amazic comú per a tota la Tamazga (països amazics del nord d'Àfrica) no és actualment l'objectiu fonamental dels estudis sobre la llengua amaziga. Diferents amazigòlegs veuen “exagerat” pensar en un estàndard amazic que inclogui totes les varietats amazigues disperses i escampades per diferents Estats des de l'oceà Atlàntic fins a Egipte. Un d'aquests amazigòlegs és Salem Chaker. Aquest lingüista considera un estàndard amazic comú com “una ficció” i explica la seva consideració exposant tres arguments generals⁹³: primer, perquè existeixen grans diferències entre els diversos dialectes, sobretot els que estan allunyats geogràficament, segon, perquè no hi ha hagut en el passat una varietat codificada comú per a tota l'àrea de la llengua amaziga i tercer, perquè no hi ha condicions socials ni polítiques comunes entre totes les zones amazigues que afavoririen l'elaboració d'un estàndard comú.

Chaker sintetitza la seva postura precisant que *“Comme il ne peut y avoir d'aménagement «pan-berbère» sans un espace institutionnel «pan-berbère», on ne voit pas par quelle opération miraculeuse une «normalisation pan-berbère» serait-possible [...] En d'autres termes, pour être simple et explicite, il ne peut y avoir de standard berbère commun unique parce qu'il n'y a pas d'espace politique berbère unique⁹⁴”*.

Segons Chaker, tot i que la unitat lingüística de la llengua amaziga està científicament demostrada pels estudis amazics, la realitat sociolingüística de les

---

⁹² A l'apartat 3.2.4. d'aquest mateix capítol tractem amb més detall aquesta qüestió.

⁹³ Chaker, S. (2008)

⁹⁴ Ibid.

distintes zones amazigòfones, en canvi, és diferent en el sentit que cada una d'aquestes zones representa una àrea sociocultural particular diferent de les altres àrees.

A parer nostre, hi ha factors que poden afavorir l'estandardització de l'amazic i d'altres que la poden dificultar. Entre els factors que pensem que poden afavorir l'estandardització de l'amazic citem:

1. La consciència identitària creixent dels amazics alimentada pels moviments socials reivindicatius que reclamen canvis per a restaurar els valors democràtics, fet que ja ha donat alguns signes que han estès l'optimisme entre la població nord-africana, especialment, al Marroc.
2. La unitat lingüística interna que manifesta la llengua amaziga a través de les seves varietats.
3. La disponibilitat d'eines tecnològiques modernes (informàtica, internet, audiovisuals, etc.) en l'àmbit de la comunicació que ajudarien a escurçar les distàncies entre els diferents blocs dialectals i a establir xarxes comunes de difusió i d'intercanvi lingüístics.
4. La creació de centres de recerca que agrupen lingüistes formats i experimentats en temes de lingüística i sociolingüística amaziga.
5. L'estatus legal que té l'amazic actualment als països nord-africans: oficial al Marroc, nacional a Algèria, Mali i Níger.

Entre els factors que pensem que poden dificultar l'estandardització de la llengua amaziga, assenyallem els següents:

1. La dialectalització de la llengua i l'existència de varietats molt distants geogràficament.
2. La falta d'una llengua clàssica escrita que podria accelerar l'elaboració de l'estàndard.
3. El predomini de l'oralitat en la literatura amaziga i en totes les formes de comunicació dels amazics.

4. La competència amb llengües majoritàries i potents com l'àrab i el francès, dominants en la pròpia àrea d'ús de la llengua amaziga.
5. El fet de que els dialectes amazics estiguin confinats en diferents Estats independents nord-africans dificultaria la creació d'institucions estatals comunes per a l'estandardització de la llengua a nivell de Tamazga.

Ara bé, pensem, com Chaker, que seria difícil actualment elaborar una varietat de referència estàndard per a tots els amazics de l'Àfrica del Nord; però, en canvi, sí que veiem possible pensar en una estandardització que tindria en compte algunes de les varietats més conegudes i amb més difusió social a Algèria i al Marroc; ens referim concretament a les cinc varietats amazigues: taixelhit, tamaziǧt, rifyeny, cabilenc i xauí. Aquestes varietats de l'amazic del nord són les més estudiades i les que han estat més desenvolupades lingüísticament i socialment. En aquesta mateixa línia es troba el model d'estandardització composicional plural que s'ha proposat per a l'amazic des d'alguns sectors⁹⁵.

II.4.2. Models d'estandardització de l'amazic

Analitzarem en aquest apartat els models que han estat proposats per a l'estandardització de la llengua amaziga per diferents estudiosos i amazigòlegs.

Des de l'inici dels estudis sobre l'amazic amb tendència estandarditzant, a principis de la dècada de 1990, i sobretot a partir de la creació de l'IRCAM i la introducció de l'amazic a l'ensenyament públic al Marroc i a Algèria, diferents trobades internacionals s'han organitzat dins i fora dels països nord-africans per a debatre la qüestió de l'estandardització panamaziga. Entre les trobades més importants que han tingut lloc en els darrers anys citem les següents: 1) Tallers: *Aménagement linguistique de la langue berbère*, organitzat pel Centre de Recherche berbère de

---

⁹⁵ Aquest model d'estandardització s'ha defensat des de fa alguns anys per amaziguistes de Catalunya. Carles Múrcia amb la col·laboració d'altres membres, dels quals formem part, està elaborant un diccionari amazic-català, català-amazic (d'un 8000 entrades) en perspectiva estandarditzant tenint com a varietats de base: el rifyeny, el tamziǧt, el taixelhit, el cabilenc i el xauí. Fins al novembre de 2012 aquest diccionari es troba en la fase final (487 pàgines).

l'INALCO, a París, els anys 1996 i 1998; 2) Col·loqui: *Standardisation de l'amazigh*, organitzat per l'IRCAM a Rabat, l'any 2003; 3) Col·loqui: *Tamazight langue nationale en Algérie: Etat des lieux et problématique d'aménagement*, organitzat pel Centre National Pédagogique et Linguistique pour l'Enseignement de Tamazigh, a Alger, l'any 2006; 4) Col·loqui, *La standardisation du berbère à la lumière des évolutions récentes en Europe et dans le Nord de l'Afrique*, organitzat pel Centre de Recherche Berbère de l'INALCO, a París, l'any 2008; 5) Col·loqui, *Aménagement de l'amazigh*, organitzat per l'IRCAM, a Rabat, l'any 2009.

Pel que fa als estudis que han tractat aspectes i mètodes generals sobre l'estandardització de l'amazic, a part dels treballs presentats en les esmentades trobades i publicats en manuals d'actes i d'altres documents, només coneixem la tesi doctoral elaborada per Carles Castellanos l'any 1997 a la Universitat Autònoma de Barcelona, sobre l'estandardització en una perspectiva panamaziga.

En aquesta tesi doctoral, com a proposta per a l'estandardització de l'amazic, Castellanos parteix de tres varietats de base: cabilenc, taixelhit i rifyeny. Deixant de banda els parlars tuaregs considerats per l'autor exocèntrics, és a dir, situats fora de l'"àrea gravilectal" en la qual s'ha basat l'estudi.

L'autor proposa un model d'estandardització composicional plural partint de l'anàlisi dels trets generals de fonologia, morfosintaxi i lèxic de les tres varietats estudiades. A partir d'aquesta anàlisi, Castellanos proposa criteris de codificació convergents de l'amazic comú que serviria per a assolir les funcions primordials en l'estandardització de les llengües: la intercomunicació social i el caràcter representatiu i emblemàtic de la llengua amaziga⁹⁶.

---

⁹⁶ En aquest sentit, Castellanos (2000) mostra un altre aspecte en la seva proposta per a l'elaboració de l'amazic comú a partir del desenvolupament de dues modalitats. Tot i que l'autor en els estudis posteriors s'ha anat decantant per la proposta inicial d'un sol estàndard composicional plural, la proposta de les dues modalitats preveu 1) *un amazic comú emblemàtic*, molt formal, format a partir d'una codificació elevada de les categories lingüístiques (grafia, gramàtica i lèxic). Aquesta modalitat tindria una funció simbòlica i referencial per als amazigòfons; i 2) *un amazic comú vehicular*, definit per un nivell menys alt de formalitat, elaborat a partir d'una fonètica amb un cert grau de variació, una morfosintaxi polimòrfica i un lèxic plural però depurat. Aquesta varietat serviria per cobrir els àmbits d'ús més importants de la llengua com l'ensenyament públic o els mitjans de comunicació.

Un altre model que s'ha proposat per a l'estandardització de l'amazic és el model independent. Aquest model ha estat generalment defensat per alguns lingüistes i militants amazics sobretot d'origen cabilenc com Chaker, Mammeri, Naït-Zerrad, etc. Aquests s'han mostrat en diferents ocasions partidaris de que l'estandardització de l'amazic s'hauria de fer des de la varietat local. Per això, han treballat en els seus estudis per a construir un estàndard independent que només té en compte la seva varietat local, encara que també han intentat sovint cercar la convergència amb la resta de dialectes amazics. L'argument que presenten aquests lingüistes per la seva preferència al model independent és que un altre model, com el model composicional plural per exemple, no seria possible a causa de la conjuntura política existent en els estats on es parla l'amazic, especialment, Algèria i el Marroc, que no afavoriria pas la implantació d'un estàndard comú.

Una altra visió més recent encara de l'estandardització de l'amazic que s'està proposant especialment al Marroc és la que coneixem com de "la llengua polinòmica". Aquesta proposta, inspirada en el model de la llengua corsa, és defensada en els darrers anys per l'IRCAM⁹⁷. Una aplicació del model polinòmic, permetria, segons aquesta proposta: a) garantir la representativitat de les diferents varietats lingüístiques del Marroc, b) mantenir una relació sòlida amb l'ús social de la llengua, i, c) garantir la pau i la cohesió socials⁹⁸. La proposta polinòmica, però, no es presenta com a alternativa a l'estandardització composicional plural que es va endegar fa anys al Marroc, tal com ho explica Ameur: "*La vision polynomique de l'amazighe ne devrait pas exclure une stratégie de normalisation convergente, souple et progressive*"⁹⁹.

De fet, en alguns àmbits comunicatius de l'amazic al Marroc, es viu una certa aplicació del model polinòmic que es proposa, especialment als mitjans de comunicació. A la televisió amaziga per exemple, sovint veiem programes i entrevistes on participen locutors de dos o fins i tot de les tres varietats amazigues del Marroc. Normalment, sol haver-hi més facilitat en la intercomprensió entre les varietats taixelhit i tamaziǧt, que no pas entre aquestes i el rifyeny, que, com ja hem

---

⁹⁷ Vegeu Ameur (2009)

⁹⁸ Op. Cit.

⁹⁹ Op. Cit.

assenyalat, té característiques fonètiques especials que l'allunyen de la resta de varietats. Tanmateix, haurem de considerar, en aquesta pràctica "polinòmica" en la comunicació, el problema del fenomen de canvi de codi, és a dir, el recurs a altres llengües, fonamentalment l'àrab (darija o clàssic), com a solució a la qual s'acudeix davant del bloqueig comunicatiu.

Sobre aquesta qüestió pensem que el model polinòmic, aplicat a la llengua amaziga, encara que garanteix una representativitat dels components dialectals de l'amazic al Marroc, pot tenir diverses dificultats si es planteja com a model normatiu amb el propòsit d'integrar la variació lingüística de l'amazic. En el mercat lingüístic marroquí, l'amazic conviu amb llengües ben establertes i simbòlicament molt potents, de tal manera que hom dubta de l'eficàcia d'un model polinòmic semblant al del cors que pugui competir amb les llengües predominants en els usos lingüístics al Marroc, l'àrab i el francès.

CAPÍTOL III.

TOPONÍMIA I ANTROPONÍMIA: MARC CONCEPTUAL I METODOLÒGIC.

III.1. INTRODUCCIÓ

En aquesta capítol de la tesi farem una aproximació general a la definició i a la funció lingüístiques dels noms propis. En primer lloc, tractarem alguns aspectes generals referents a la toponímia i l'antroponímia, en tant que àmbits interdisciplinaris, i exposarem les metodologies de recerca sobre aquestes dues branques de la lingüística. En segon lloc, abordarem les problemàtiques d'estandardització dels topònims i antropònims en general fent referència a alguns models desenvolupats en llengües minoritzades com el català, el basc, el gallec i l'asturià, que, al nostre parer, s'acosten més al cas de la nostra llengua d'estudi, l'amazic. Finalment, exposarem les recomanacions dels convenis internacionals sobre l'estandardització dels noms de lloc.

Molts estudis onomàstics sobre toponímia i antroponímia, que tenen com a objecte l'estudi dels noms propis, generalment no solen presentar definicions clares del concepte de nom propi. A parer nostre, hi ha una tendència en aquests estudis onomàstics a considerar que la noció del nom de lloc o de persona està prou definida i que no cal esbrinar-ne definicions precises. És a dir que el concepte de nom de lloc o nom de persona és intuïtiu i forma part del pensament espontani de l'ésser humà.

Des del nostre punt de vista, considerem que, en un estudi de recerca sobre onomàstica, com en qualsevol altra disciplina científica, el primer que s'ha de fer és definir l'objecte que s'estudia i sobre el qual es recerca. Per aquesta raó, considerem necessari fer en aquest capítol unes reflexions generals sobre el concepte de nom propi tot responent a preguntes fonamentals com les següents: Què és el nom propi? Quina diferència hi ha entre un nom propi i un nom comú? Els noms propis tenen un significat precís?

Pensem que les respostes a aquestes preguntes i les conclusions que se'n poden extreure, podran aportar aclariments entorn dels plantejaments que fem en el present treball sobre els topònims i antropònims en amazic.

Alguns autors, com Alcina & Blecua (1975), des d'un punt de vista de la lingüística estructuralista, consideren que el nom comú té semànticament tres funcions: la denominativa, la predicativa i la connotativa, mentre que el nom propi només en té dues: la denominativa i la predicativa. Aquests dos autors consideren que els noms propis no tenen significació pròpia, excepte els anomenats apel·latius, com per exemple els cognoms en amazic *Amzil* “ferrer” o *Amyar* “cap”, etc.; o els cognoms en català *Ferrer*, *Sastre*, *Blanc*, etc. En la mateixa línia, Calvo (1986) destaca el caràcter “particularitzador” dels noms propis. Segons aquest autor, els noms propis particularitzen o individualitzen l'objecte o l'ésser al qual fan referència. Per tant, es pot dir resumint que els noms propis no connoten, però tenen la facultat de convertir-se en noms apel·latius.

En algunes gramàtiques tradicionals de llengües europees, com el francès, es fa palès que el nom propi és un nom especial perquè té algunes particularitats que li són específiques; aquestes peculiaritats poden ser formals (o factuais), morfosintàctiques, semàntiques o pragmàtiques.

Un dels aspectes formals que fan dels noms propis noms especials és l'ús de la majúscula inicial. Els noms propis en diverses llengües escrites en alfabet llatí comencen amb una lletra majúscula. Aquest criteri pot ser simplement formal i utilitari, en el sentit que pot ajudar a identificar i a distingir, a primer cop d'ull, un nom propi d'un altre mot dins d'una frase o d'un text. Però, alguns autors pensen que es tracta d'un criteri sòlid de cara a l'aprenentatge bàsic de l'idioma¹⁰⁰. Creiem que la presència o no de la majúscula en el nom propi no pot ser de cap manera un criteri definitori del nom propi. En primer lloc, aquest criteri només concerneix algunes llengües que se serveixen de l'alfabet llatí; en segon lloc, la presència de la majúscula en el nom propi només es té en compte en l'escriptura; en la pràctica oral, en canvi, és evidentment impossible recórrer a aquest element distintiu.

---

¹⁰⁰ Vegeu per exemple, Leroy (2004, p. 8)

En les llengües que empren l'alfabet llatí i que tenen com a norma escriure el nom propi en majúscula inicial, aquest criteri té un paper fonamental sobretot quan es tracta de noms propis apel·latius o amb etimologies transparents. No marcar amb majúscula aquests darrers noms faria que se'ls pogués confondre fàcilment amb noms comuns impedit així la comprensió de la idea que transmet la frase¹⁰¹.

L'altre criteri peculiaritzant dels noms propis és l'absència de traducció. Generalment, els noms propis són considerats noms que no es tradueixen. La traducció o no del nom propi es relaciona sovint amb factors extralingüístics. En els topònims, per exemple, aquest caràcter de no traducció no sempre es respecta. Si observem els mapes en diferents llengües del món comprovarem que hi ha noms de lloc que tenen formes pròpies per a cada una d'aquestes llengües. Per exemple, del país conegut en català amb el nom *Cap Verd*, que és la traducció del nom original en portuguès *Cabo Verde*, és en Francès, *Cap-Vert*, en àrab *Al-Ra's Al-Aḥḍar*; el país anomenat en català *Costa d'Ivori*, és *Costa de Marfil* en castellà, *Sāḥil Al-Ēāj* en àrab i *Côte d'Ivoire* en francès, que és la llengua oficial d'aquest país africà. Els exemples de traducció són més freqüents en el cas de topònims internacionals que tenen etimologies transparents; pel que fa a noms de persona, és molt menys freqüent la traducció, i generalment només hi ha traduccions de noms de persones considerades d'interès general com són, per exemple, els noms de sants famosos (hagiònims), dels Papes, etc. o noms d'alguns personatges històrics¹⁰².

Aquest caràcter de la “traduïbilitat” dels noms propis en una llengua determinada és molt interessant quan es tracta dels exònims, sobretot exotopònims i exoantropònims, ja que depèn del seu grau d'ús, que es porti a terme l'adaptació en una llengua determinada. Reprendrem aquesta qüestió a l'hora d'abordar els criteris d'estandardització de la toponímia i l'antroponímia d'origen estranger en amazic.

---

¹⁰¹ Com ho podem veure en els exemples següents, en català i en amazic 1) català: *He estat a Les Fonts* (és a dir, he estat a un lloc que es diu “Les Fonts”) ~ *he estat a les fonts* (he estat a un lloc on hi ha fonts d'aigua). 2) Amazic: *ddiy s Agadir* (he anat a la ciutat marroquina que es diu Agadir) ~ *ddiy s agadir* (he anat al castell emmurallat; *agadir* “castell emmurallat”).

¹⁰² Per exemple, el nom del Papa d'origen polonès *Karol Józef II* és en català *Joan Pau II*, en anglès *John Paul II*, en francès *Jean-Paul II* i en àrab *Yūḥanna Būls II*.

Un últim criteri sobre el caràcter peculiar que s'atribueix als noms propis té a veure amb les seves característiques morfològiques. Per exemple, que no són, en general, categories flexibles, no solen tenir variació en quant al nombre, gènere, cas, etc. Però això no és del tot cert. Els noms propis han estat primerament noms comuns abans de passar a tenir la funció de designar llocs o persones. Poden mostrar, per tant, alguna mena de flexió morfològica segons el concepte del seu referent. A tall d'exemple, en català, els noms de lloc *Els Pirineus*, *Els Alps*, per un costat, i *Les Maldives* i *Les Amazones*, per un altre costat, porten la marca morfològica del masculí i del femení plural, respectivament; i en amazic, hi ha noms de persona que morfològicament tenen la forma del masculí: *Anir*, *Idir*, *Azulay*, etc. i d'altres que porten la t-, marca morfològica del femení: *Tanirt*, *Tamimunt*, *Tlaytmas*, etc. Alcina & Blecua (1975) i Calvo (1986) assenyalen que el nom propi i el nom comú poden de vegades compartir alguns trets morfològics comuns, com la variació en nombre o gènere¹⁰³.

Per a resumir, la manca de flexió i la invariabilitat dels noms propis no poden ser considerats criteris específics sòlids per a definir aquests noms, com hem demostrat en els exemples anteriors.

En algunes llengües, els noms propis fins i tot poden portar un article determinat; en català i castellà, per exemple, s'admet aquest article (català: *el Carles*, *la Mercè*, *en Joan*, etc.; castellà: *la María*, *el Antonio*, etc.). En alguns topònims, també és freqüent l'ús de l'article determinat (per exemple en català: *el Marroc*, *la Xina*, *l'Uruguai*, etc.; en Castellà: *la China*, *la India*, *las Filipinas*, etc.; en francès: *l'Italie*, *l'Afrique*, etc.; i en àrab: *Al-'urdun* "Jordània", *Al-Arjuntīn* "Argentina", *Al-Andalus* "Andalusia", *Al-Hindūrās* "Hondures", etc.). L'ús o no de l'article en el nom propi no és una norma regular en moltes llengües; n'hi ha unes que accepten article i d'altres on el nom en porta sempre; i, finalment, n'hi ha algunes que fan alternar lliurement la seva presència o absència. Una afirmació general evident que pot fer-se en aquest sentit és que els noms propis no necessiten article definit pel seu caràcter determinatiu i singularitzador. Recordem també que la regla general que regeix l'ús de l'article dels noms propis, sobretot en els topònims, en algunes llengües, es fa en al·lusió a

---

¹⁰³ Per exemple la variació en gènere dels noms en català: Joan ~ Joana, Lluís ~ Lluïsa, i en castellà: Adrià ~ Adriana, Antonio ~ Antonia, etc.

l'objecte al qual fan referència. Algunes vegades, l'ús de l'article en alguns noms de lloc pot ser per criteris fonètics i ortogràfics en la llengua en què s'utilitzen; en aquest cas la combinació del nom amb l'article té una funció estilística tal com assenyala Gary-Prieur¹⁰⁴.

Per acabar aquest capítol, exposem, per la seva claredat, un quadre comparatiu, elaborat per Cuenca¹⁰⁵ que resumeix diferents aspectes distintius entre en el nom comú i el nom propi:

Nom comú	Nom propi
- Categoria nominal prototípica	- Categoria nominal
- Denotatiu i connotatiu	- Denotatiu
- Té intensió ¹⁰⁶	- No té intensió
- Referència autònoma	- Referència no autònoma
- Nucli del sintagma nominal	- Constitueixen sintagmes nominals sencers
- Constitueixen una sèrie oberta	- Designen entitats individuals
- Concordança en gènere i en nombre	- El seu ús sol limitar-se al singular
- Pot ser especificat per determinants i quantificadors	- Article determinat i indeterminat quan indica restriccions
- Admet complements restrictius	

III.2. ONOMÀSTICA I ESTUDIS ONOMÀSTICS

L'onomàstica com a disciplina de la lingüística pertany a la branca de la lexicografia que estudia els noms propis. És una ciència molt antiga que ha interessat estudiosos diversos, des de filòsofs grecs antics fins a gramàtics i erudits medievals que l'han anat abordant per mitjà de diferents mètodes d'estudi i de recerca. No

¹⁰⁴ Citat per Moran (2009, p. 73).

¹⁰⁵ Dades comparatives entre el nom propi i el nom comú segons Cuenca (1996).

¹⁰⁶ El filòsof alemany Carnap (1947) –citad per Fernández (1999)– basant-se en la diferència establerta per Frege entre sentit i referència, assigna a cada expressió una intensió (noció anàloga al sentit) i una extensió (noció similar a la referència) de manera que els noms propis expressen un concepte d'individu com intensió i designen un individu únic com extensió; el nom propi es distingeix així del nom comú per la intensió.

obstant això, l'onomàstica no s'ha conegut com a disciplina independent fins a finals del segle XIX. El terme mateix "onomàstica", com també "toponímia", no era conegut fins a aquesta època, quan els estudis lingüístics van començar a tenir bases sòlides.

Els estudis onomàstics comencen a tenir un interès internacional sobretot després de la Primera Guerra Mundial amb l'aparició de tres publicacions de revistes: La primera és *Zeitschrift für Ortsnamenforschung* que va començar a publicar a Munic l'any 1925 i després, a partir de l'any 1938, passà a anomenar-se *Zeitschrift für Namenforschung*; la segona és la *Revue de dialectologie et toponymie*, publicada a Bèlgica; i la tercera, la *Revue des études anciennes*, que va aparèixer a França vers 1932. El punt d'inflexió en la internacionalització dels estudis onomàstics es va produir, però, l'any 1938, amb la celebració del *Premier congrés de toponymie et anthroponymie* celebrat a París.

L'objectiu principal de l'onomàstica consisteix en l'estudi i la recerca dels noms propis, el seu origen, el seu sentit i la seva evolució. Però, s'ha de dir que l'onomàstica no és un camp de recerca exclusiu de la lingüística sinó que també interessa altres disciplines com la història, la geografia, la topografia, l'antropologia, la geologia, etc.

L'onomàstica, com a ciència que estudia els noms propis, comprèn diferents branques d'estudi, les més conegudes i les més estudiades de les quals són la toponímia i l'antroponímia. L'onomàstica estudia, a més d'aquestes dues branques fonamentals, altres categories de noms propis com la *Teonímia*, que estudia el noms divins o noms religiosos; l'*Hagionímia*, que s'ocupa de l'estudi dels sants i persones sagrades; l'*Etnonímia*, o l'estudi dels noms d'ètnies i de tribus, etc.

III.2.1. La toponímia

Els noms de lloc com a noms propis han estat poc estudiats pels lingüistes en comparació amb els noms comuns. És cert, durant molt de temps els topònims han estat al marge de la recerca lingüística i és poc l'interès que han despertat entre els

investigadors. Una de les causes d'aquesta falta d'interès per l'estudi dels topònims és sens dubte que els topònims han estat considerat com una categoria especial de la lexicografia i, per tant, necessita un tractament diferent al de la resta dels noms.

Joan Coromines (1965, I, p.7) destaca el valor dels noms de lloc i la dimensió afectiva que tenen per als usuaris d'una llengua i assenyala:

"L'estudi dels noms de lloc és una de les coses que més han desvetllat la curiositat dels erudits i àdhuc la del poble en general. És natural que sigui així. Aquests noms s'apliquen a l'heretat de què som propietaris, o a la muntanya que enclou el nostre horitzó, o al riu d'on traiem l'aigua per regar, o al poble o la ciutat que ens ha vist néixer i que estimem per damunt de totes les altres, o a la comarca, el país o l'estat on està emmarcada la nostra vida col·lectiva. Com fóra possible que l'home, que, des que té ús de raó, es pregunta el perquè de totes les coses que veu i que sent, no cerqués el d'aquests noms que tots tenim contínuament en els llavis?"

Per la seva banda, Menéndez Pidal es refereix a la dimensió popular dels noms de lloc, al seu origen i al seu ús, assenyala, al·ludint al principi de permanència dels topònims i la seva particular supervivència en el temps:

"Los nombres de lugar son viva voz de aquellos pueblos desaparecidos, transmitida de generación en generación, de labio en labio, y que por tradición ininterrumpida llega a nuestros oídos en la pronunciación de los que hoy continúan habitando el mismo lugar, adheridos al mismo terruño de sus remotos antepasados; la necesidad diaria de nombrar este terruño une a través de los milenios la pronunciación de los habitantes de hoy con la pronunciación de los primitivos."

Una descripció que ens ha semblat particularment clara i detallada per a referir-se als topònims és la que formula Moreu-Rey (1982, p. 10):

"Hom entén per noms de lloc -o noms geogràfics- en el sentit més ampli de la paraula, tots els noms simples o expressions compostes que designen els indrets habitats, tant actualment com antigament (noms de països, de comarques, de territoris de tota mena, d'aglomeracions urbanes o rurals -ciutats, viles, pobles i llogarets-, o subdivisions d'aquestes aglomeracions -barris, ravals, carrers, places-, o d'edificis aïllats de totes les categories, etc.); com també els llocs deshabitats (partides, peces de terra, llocs dits, objectes característics); els noms del

relleu interior o coster (anomenats també "orònims"): de muntanyes, plans, altiplans, illes, caps, cales, badies; els noms de lloc de l'aigua (dits també "hidrònims"), corrent o estancada, terrestre o marítima: mars, llacs, rius i rieres, torrents, fonts, estanys, aiguamolls; els noms de les vies de comunicació. I, naturalment, tant si es tracta de noms utilitzats encara com si es tracta de noms en desús o pretèrits."

III.2.1.1. Toponímia i dialectologia

Les dades dialectals ajuden a esclarir dubtes sobre l'origen d'un topònim i sobre la seva motivació. La toponímia dibuixa la distribució geogràfica de la llengua; topònims que tenen una forma fònica i morfològica i un significat etimològic en un lloc poden tenir un altre diferent en una altra zona de la mateixa àrea lingüística. De la mateixa manera, els topònims poden ser lligats al nom comú de l'àrea dialectal. Per exemple, el topònim amazic *Tiṭṭawin* "Tetuan" que és la forma plural de *tiṭṭ* "ull o font d'aigua" existeix en zones dialectals zenata, al Rif i a la zona dels parlars de Tunísia, però no pas a les zones dels dialectes senhaja on aquesta forma de plural no és corrent ja que fan servir el nom *alln* per al plural de *tiṭṭ* (parlars de taixelhit, tamaziġt, cabilenc, etc). Alguns antropònims molt corrents en amazic com *Amzzyan* "petit" el trobem als parlars tarifit però no, per exemple, a taixelhit, que no utilitza aquesta forma per a "petit". En la toponímia d'alguna zona, es poden trobar noms que els parlants ja no utilitzen o els consideren formes opaques, amb sentit desconegut, però que en canvi formen part del lèxic quotidià d'una altra varietat de la mateixa llengua.

Moltes vegades trobem informació lingüística que ha quedat fossilitzada en el topònim. El nom per exemple de *Tagant*, que significa "bosc" en amazic, correspon a una localitat mauritana que avui dia és un desert sec. Un altre fenomen que concerneix la relació entre la dialectologia i la toponímia consisteix en la conservació, en una varietat, d'alguns topònims de consonants radicals primitives que s'han perdut en el llenguatge quotidià d'altres dialectes. Un exemple és el topònim *Tahala* "font" que hem assenyalat abans, que trobem en algunes zones del

Marroc (en concret al Rif i al Sus) que conserva el fonema /h/ de la forma primitiva del nom de la font *tahala que en els parlars d'aquestes zones és actualment “*tala*”. La forma “*tahala*” es conserva encara en tuareg.

III.2.1.2. Toponímia i geografia¹⁰⁷

La toponímia, en tant que disciplina que s'interessa pels noms de lloc en una zona determinada, té per definició una projecció geogràfica. L'estudi dels topònims implica necessàriament l'estudi de l'espai geogràfic al qual fa referència. Els estudis de la toponímia són força lligats a la geografia, com també a la història. La geografia i la lingüística són complementàries en l'estudi dels topònims; les aportacions de la geografia ens ajuden a entendre el significat del topònim i la lingüística aporta informació sobre les característiques geogràfiques del lloc que designa el topònim en qüestió.

Moreu-Rey (1982, pp. 12-13) destaca dos grans grups de topònims:

1. Els noms de lloc, el sentit dels quals és clar i entenedor, que són anomenats també “transparentes” o “descriptius”.
2. Els noms de lloc sense cap sentit conegut que “*en realitat havien tingut un sentit, en llenguatges desapareguts, o en conceptes abandonats . Se'ls anomena “fòssils” perquè són antics noms comuns cristal·litzats o petrificats, alguns d'ells, durant mil·lenaris*”.

En el primer grup, el topònim descriu un lloc clar i entenedor, ja que el nom en qüestió també és un nom comú que es fa servir en la llengua parlada i està recollit en els diccionaris o en obres de lexicografia. Els noms *Tittawin* i *Tagant*, que hem citat abans, i que signifiquen “ulls o fonts” i “bosc”, respectivament, o els noms de les ciutats marroquines *Accawn* “Xauen”, que vol dir “banyes” en amazic, *Ifran*

---

¹⁰⁷ Per a més informació sobre la relació entre toponímia i geografia, consulteu els treballs de Joan Tort i Donada.

“coves” o Azru “pedra”, són topònims transparents perquè el seu sentit s’entén i són noms que es fan servir actualment en la llengua.

Des de la geografia, els noms transparents són importants perquè ofereixen informació valuosa per al geògraf. Més importants per al geògraf són també els topònims que designen accidents geogràfics que per algun motiu, de canvi climàtic, desertificació, moviments sísmics, etc., han desaparegut. En aquest sentit, citem l’exemple dels noms de fonts i rius del nord d’Àfrica, sobretot de la part sahariana, que s’han assecat, i de diferents accidents geogràfics relacionats amb l’aigua, dels quals només en queda ara el nom.

El segon grup dels topònims, que correspon als noms que no tenen cap sentit conegut (anomenats també opacs o obscurs), es refereixen a noms que no tenen un sentit identificable perquè són noms arcaics sense denotacions conegudes. Normalment són més freqüents els topònims transparents que els opacs. Per treure’n profit, la geografia ha de recórrer a la lingüística, que s’haurà d’ocupar d’estudiar l’etimologia d’aquests topònims i analitzar-ne el seu sentit semàntic.

L’aportació de la geografia a l’estudi de la toponímia és evident en la “recerca d’ordre”¹⁰⁸. L’estudi de la toponímia des de la geografia permet obtenir l’organització i la classificació de tots aquells elements geogràfics lligats al topònim. Perquè només des de la geografia es pot explicar d’una manera clara i coherent tota la informació que serà posteriorment molt útil per a l’estudi lingüístic i històric dels topònims. El toponimista i filòleg català Joan Coromines reconeix haver après “el mètode observacional” que proporciona la geografia del fundador de la geografia catalana moderna, Pau Vila¹⁰⁹.

Partint d’un enfocament geogràfic, J. Tort (2006) destaca tres principis en la recerca dels noms de lloc que pensem que seran també aprofitables en l’estudi de la toponímia des de la lingüística:

1. Principi de transparència: És a dir que, si els topònims són transparents, i tenen un sentit clar i conegut, no cal recórrer a anàlisis lingüístiques i etimològiques per

---

¹⁰⁸ Tort (2006).

¹⁰⁹ Citat per Tort, op. Cit.

a esbrinar què signifiquen. D'altra banda, les característiques geogràfiques d'un lloc ens poden ajudar a confirmar el sentit del topònim en cas de dubtes.

2. Principi d'excepcionalitat: Aquest principi es refereix als casos on els topònims fan referència a accidents excepcionals. Segons els toponimistes quebequesos (com Dorion i Poirier, citats per Tort), aquest principi es refereix al cas en què els topònims testimonien, pel fet mateix de la seva ocurrencia, la mancança o la raresa del fenomen al qual fan referència; un exemple d'aquest fet és el cas dels llocs referents a l'aigua a les regions seques del nord d'Àfrica i de l'Àsia Central.

3. Principi de significativitat territorial: Aquest principi se situa entre els primers dos principis: el de transparència i el d'excepcionalitat. Fa referència als fets considerats significatius en un pla territorial. Segons aquest principi, el nom designa fenòmens geogràfics concrets que no són ni del tot transparents, ni del tot excepcionals, sinó que al·ludeixen a un aspecte que només l'expert o el bon coneixedor d'aquell lloc pot saber. Tort, per a aquest principi, esmenta l'exemple del topònim català Montsec situat als Prepirineus occidentals. L'adjectiu "sec" que inclou aquest nom s'explica per l'absència dels corrents d'aigua superficials en aquest lloc a causa de l'estructura calcària de la muntanya en qüestió.

Així doncs, és clar que la geografia té un interès crucial en l'estudi de la toponímia. Remarquem, doncs, que la informació geogràfica facilita i orienta la recerca lingüística dels topònims alhora que aquesta pot aportar coneixements sobre aspectes geogràfics d'un lloc determinat.

III.2.1.3. Toponímia i història

La història té un paper important en els estudis toponímics i onomàstics en general. La toponímia s'ha utilitzat sobretot com a recurs per a estudiar la història del poblament dels espais. Aquesta tendència de la recerca històrica ha començat cap a finals del segle XIX a Alemanya amb Wihelm Arnold i a França amb Arbois de Jubainville i Auguste Longnon, que van treballar sobretot en la recerca d'estudis etimològics dels noms de lloc amb l'objectiu d'estudiar l'evolució històrica del

poblament d'un territori. El recurs a la toponímia per a estudiar la història de l'ocupació dels espais s'explica pel fet que, fins als anys 70 del segle XX, les aportacions de l'arqueologia que dominaven anteriorment aportaven informació històrica equiparable amb la que proporciona la toponímia¹¹⁰.

L'estudi del procés històric del poblament dels territoris a partir de la toponímia ha estat, però, criticat per toponimistes i historiadors que pensen que aquest mètode no sempre proporciona dades fiables, sobretot d'ordre cronològic. És per això que, a partir de les dècades dels anys 80 i 90 del segle passat, l'evolució de l'arqueologia ha permès fer un gran salt en la datació del procés de poblament dels terrenys, desbancant la toponímia en aquesta funció.

L'estudi dels noms de lloc, però, sí que ajudaria a fixar mapes de dominis lingüístics d'èpoques antigues. L'existència per exemple de topònims de possible origen púnic al nord d'Àfrica – com *Igilgili* (actualment *Cherchel*) i *Cartago*, i d'origen llatí com *Volubilis* (al Marroc), *Cirta* (Cirte, a Líbia), etc. – i l'absència d'aquests noms en les zones del sud de Tamazga certifica que tant la llengua púnica com la llatina es van implantar especialment en el litoral mediterrani d'aquesta zona. Tanmateix, l'etimologia amaziga dels topònims en les zones del Sàhara occidental i de Mauritània, testimonia que l'amazic dominava en aquesta àrea que avui està dominada per l'àrab hassaniya i de l'amazic només queden petits illots.

Cal conèixer doncs la història com a fet global i com a procés que guia l'evolució dels pobles i les cultures. El coneixement de la història pot ser clau per a endevinar els fets o aspectes que han motivat l'aparició dels topònims, i per tant, poder fer aproximacions sobre l'etimologia, especialment en els topònims opacs.

La documentació escrita antiga és molt interessant en la recerca toponímica i onomàstica en general. Totes les interpretacions en aquest domini d'estudi han de recolzar en fonts documentals per a conèixer l'estat dels noms propis en una època determinada, per a fer comparacions amb les formes actuals d'aquests noms i per a analitzar el procés d'evolució històrica que han tingut. Sobre la importància dels

---

¹¹⁰ Vegeu Mallorquí (2006).

documents escrits en els estudis toponomàstics, Joan Coromines assenyala¹¹¹: “ *Ens cal conèixer les formes antigues dels noms de lloc, tal com surten en les documents de l’Edat Mitjana, o almenys en els censos i llistes tributàries de segles més acostats als nostres; quan d’un nom no coneixem més que la forma moderna, anem bastant a cegues i amb gran risc d’equivocar-nos del tot*”

Finalment cal advertir l’existència d’un fenomen habitual en la formació històrica dels topònims dels nuclis de població, que podríem anomenar *encriptació toponímica*. Essent la funció de la toponímia la denominació unívoca de la realitat geogràfica a què fa referència, en la designació del topònim se sol desenvolupar històricament un procés d’allunyament de la forma originària que reflecteix característiques i aspectes del moment de la primera denominació. Així, el topònim amb una història prolongada tendeix a posseir una denominació d’etimologia críptica (no transparent) una característica que afavoreix justament la seva funció de designació unívoca. L’encriptació del topònim és el resultat d’un procés històric prolongat, en el qual el topònim manté formes arcaïtzants tendents a una certa fossilització. Una de les causes de la encriptació dels topònims es la variació de la pronúncia popular de la varietat de la zona al qual pertany el topònim. Els topònims encriptats solen ser utilitzat amb la pronunciació que els usuaris locals fan servir, encara que aquests poden conèixer l’etimologia real del nom. Uns exemples en català són els topònims: *Santpedor* (que ve de Sant Pere d’Or) o de *Purreig* (que ve de Puig Reig), etc.

III.2.1.4. Algunes problemàtiques en els estudis de la toponímia

La recerca en toponímia i en onomàstica en general des del punt de vista lingüístic, i sobretot pel que fa a l’estudi de l’origen etimològic dels noms, és un terreny relliscós i ple de perills i de problemes. D’entrada, cal assenyalar que per a investigar sobre els noms propis de lloc s’ha de tenir una preparació i una formació sòlides no només en la llengua dels noms que es volen estudiar sinó també en altres

---

¹¹¹ Onomasticon, tom II (p.36)

llengües de l'entorn i les que han passat pel lloc al qual pertanyen aquests noms. A més dels coneixements en les llengües, el toponimista ha de tenir coneixements suficients de la història, la geografia i la cultura de la zona dels topònims objecte del seu estudi.

Un dels problemes més coneguts en el tractament dels noms de lloc és l'etimologia popular. Quan el nom d'un lloc és desconegut o opac, la gent sol inventar relacions entre aquest nom i noms comuns de la pròpia llengua. De vegades es donen explicacions llegendàries sobre la motivació del topònim. Els parlants tendeixen a adaptar, d'aquesta manera, pronunciacions perquè el topònim concordi amb allò que ells suposen que vol dir, motivats per la curiositat i la inquietud que normalment tenen els humans per saber què volen dir les denominacions¹¹². Perquè no s'entengui que les etimologies populars són considerades formes generades per la "ignorància" del poble, sinó com a etimologies errònies, en els estudis toponímics de vegades se sol distingir dos termes oposats "etimologia popular" ~ "etimologia científica". Les etimologies populars, com a formes utilitzades erròniament, poden despistar l'expert en toponímia en la mesura en que aquestes etimologies poden canviar o transformar el topònim. Les etimologies populars solen ser, en un primer moment, noves denominacions populars d'un lloc, però després, es poden difondre fins que siguin adoptades totalment pels habitants o parlants de la llengua del lloc en qüestió, que abandonen la vella denominació d'aquest lloc. Un exemple conegut, citat per Terrado (1994, p.70) i també per J. Tort, (2006, p.76), d'una etimologia popular que ha donat lloc a un canvi d'un topònim, és la muntanya asturiana denominada *Naranco de Bulnes*, situada als Picos de Europa,

---

¹¹² En la llengua amaziga, darrerament concorren, a través de fòrums d'internet, petites publicacions no especialitzades, o fins i tot en alguns mitjans de comunicació oficials, etimologies inventades de topònims diversos, com ara, que el topònim *Fas* "Fes" és un nom compost del verb *fk* "donar" + el sufix del complement indirecte *-as* "a ell", *fk-as* [fas]: "Dóna-li", o que *Ṭanja* (Tànger) és la transformació d'un nom original format pel possessiu *Ti n* + l'adverbi *iggi* (amunt) "la que està amunt, l'aixecada". En algunes ocasions, fins i tot podem trobar escrites o pronunciades aquestes formes populars entre membres i militants del moviment amazic.

que actualment és coneguda com a *Naranjo de Bulnes*¹¹³, de manera que la llengua castellana ha forçat la introducció del mot comú *naranjo* “taronger”.

III.2.1.5. Els estudis i l'estandardització de la toponímia: Experiència d'algunes llengües

Pensem que conèixer l'experiència d'altres llengües en l'estudi i l'estandardització de la toponímia i l'antroponímia ens serà molt important en aquest present treball. Hem d'assenyalar que els estudis i l'interès institucional per la normalització de l'onomàstica, especialment la toponímia, en diferents països és un procés que ha començat fa poc temps. I, en diverses llengües, aquest procés encara no ha finalitzat. En aquest capítol abordarem de manera general l'experiència en l'estandardització de la toponímia d'algunes llengües com el català, el basc, el gallec i l'asturià. Començarem amb el model català al qual dedicarem una atenció especial pel fet de ser el model que, a parer nostre, més s'ha desenvolupat en comparació amb les altres llengües, i també perquè és el model que més coneixem i el que ens resulta més proper. Completarem aquest capítol fent aproximacions als models basc, gallec i asturià. Cal assenyalar que l'estudi de les experiències lingüístiques en l'estudi i estandardització de l'onomàstica en general ens ha estat una font d'inspiració i d'orientació important per a elaborar aquesta recerca.

III.2.1.5.1. L'experiència catalana

A Catalunya¹¹⁴, l'Oficina d'Onomàstica, vinculada a l'Institut d'Estudis Catalans, és oficialment la institució encarregada de realitzar la tasca de revisió normativa de la toponímia a tota Catalunya i a les Illes Balears. Un primer antecedent de la revisió

---

¹¹³ Un exemple semblant en la toponímia amaziga és el cas del llac *Aglmam Azgza* (literalment “llac verd”) a l'Atlas mitjà, en que el terme *azgza* “verd” se sol transformar en àrab col·loquial marroquí per *Eaziza*, adjectiu i antropònim alhora que vol dir “estimada”.

¹¹⁴ La informació que exposem sobre la normalització de la toponímia a Catalunya l'hem aconseguida a través, bàsicament, de les publicacions de la societat d'Onomàstica. Un llistat amb referències bibliogràfiques i amb altra informació interessant es troba al lloc web: www.onomastica.cat

de l'onomàstica catalana es va produir amb la publicació del report de les activitats de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) corresponent al beien 1922-1923, i amb l'establiment de l'Oficina de Toponímia i Onomàstica. En el report esmentat, s'insinua la necessitat de revisar el "Nomenclàtor de les ciutats, viles i pobles de Catalunya" que va ser publicat l'any 1918. L'any 1931, després de la instauració de la República a Espanya i de la restauració de l'autonomia a Catalunya, la Generalitat de Catalunya encomana a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) la tasca de redactar una llista dels noms de municipis de Catalunya, que es publicarà l'any 1933. Les tasques bàsiques que calia fer eren dues: primer, revisar l'ortografia dels noms dels municipis de Catalunya i, segon, restablir la forma catalana dels noms que havien estat castellanitzats. L'IEC va encomanar la tasca de revisió a tres experts il·lustres de la llengua catalana: Pompeu Fabra, Joan Coromines i Josep M. Casacuberta. Aquests van basar el seu estudi en la recerca etimològica dels topònims i en les dades de la documentació escrita antiga.

Els primers problemes que es van trobar durant la revisió de la toponímia catalana foren dos. D'una banda, diverses formes oficials no coincidien amb la forma popular; i d'altra banda, un mateix nom es trobava en dos o més municipis. L'IEC es va fer càrrec de la revisió de les normes ortogràfiques de les formes dels topònims del nou nomenclàtor.

Durant la dictadura de Franco (1936-1975) i la pèrdua de l'autonomia de Catalunya no va tenir lloc cap activitat interessant de l'IEC referent a la normalització de l'onomàstica tot i que l'oficina de Toponímia i Onomàstica continuarà existent. També continuaven durant tota aquesta època els estudis de recerca sobre els noms propis catalans, topònims i antropònims. Es van publicar obres i articles interessants d'experts en onomàstica, com els de Joan Coromines, Enric Moreu-Rey, Antoni M. Badia i Margarit, Joan Veny, etc.

La *Societat d'Onomàstica* havia estat fundada a Barcelona el 1980, per impuls del professor Enric Moreu-Rey i un grup de persones que formaven part d'una primera comissió gestora que havia organitzat alguns col·loquis i trobades en els anys

anteriors. Des d'aquesta data, va començar la publicació del “Butlletí d’Onomàstica-Butlletí Interior”¹¹⁵.

Després del franquisme i l’arribada de la democràcia, Catalunya va recuperar la seva autonomia. El primer estatut de 1982 reconeix la llengua catalana com a llengua pròpia i oficial de Catalunya. A base d’aquest reconeixement, el govern autònom de Catalunya va dissenyar polítiques lingüístiques per a la normalització de la llengua catalana. En aquest àmbit, l’Institut d’Estudis Catalans va continuar les tasques de recull, estudi i normalització de l’onomàstica catalana.

L’any 1998, la resolució 563/V del Parlament de Catalunya insta explícitament el govern de la Generalitat a elaborar un nomenclàtor oficial de la toponímia major de Catalunya. L’IEC va ser la instància encarregada de fixar la forma gràfica correcta d’acord amb la normativa general de la llengua catalana. L’article 18 de la llei 1/1998, del 7 de gener, de la política lingüística de la Generalitat de Catalunya, en el seu punt 1 referent a la toponímia, estableix que:

- 1. Els topònims de Catalunya tenen com a única forma oficial la catalana, d’acord amb la normativa lingüística de l’Institut d’Estudis Catalans, excepte els de la Vall d’Aran, que tenen l’aranesa.*
- 2. La determinació de la denominació dels municipis i les comarques es regeix per la legislació de règim local.*
- 3. La determinació del nom de les vies urbanes i els nuclis de població de tota mena correspon als ajuntaments, i la dels altres topònims de Catalunya correspon al Govern de la Generalitat, incloses les vies interurbanes, sigui quina en sigui la dependència.*
- 4. Les denominacions a què es refereixen els apartats 2 i 3 són les legals a tots els efectes i la retolació s’hi ha d’acordar. Correspon al Govern de la Generalitat de reglamentar la normalització de la retolació pública, respectant en tots els casos les normes internacionals que han passat a formar part del dret intern.*

---

¹¹⁵ Fins al desembre 2011 s’han publicat 117 números del Butlletí de la Societat d’Onomàstica.

Mentre que l'article 19 de la citada llei de política lingüística fa referència a l'antroponímia i assenyala que:

1. *Els ciutadans i ciutadanes de Catalunya tenen dret a l'ús de la forma normativament correcta en català de llurs noms i cognoms i a incloure la conjunció "i" entre els cognoms.*
2. *Les persones interessades poden obtenir la constància de la forma normativament correcta en català de llurs noms i cognoms en el Registre Civil, qualsevol que en sigui la data de la imposició, per simple manifestació a la persona encarregada, amb aportació dels documents que n'acreditin la correcció lingüística, els quals s'han d'establir per reglament.*
3. *Aquesta norma és aplicable als noms i als cognoms aranesos respecte a la normativa lingüística aranesa.*

Però el procés de l'elaboració del nomenclàtor de la toponímia actual catalana, Nomenclàtor de la Toponímia Major de Catalunya, havia estat iniciat fonamentalment a partir de l'any 1990 per l'Institut d'Estudis Catalans, a través de la seva Oficina d'Onomàstica i en col·laboració amb altres institucions del govern català, com la Direcció General de Política Lingüística (DGPL), l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC) i sobretot, el Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL)¹¹⁶.

El projecte d'elaboració del nomenclàtor va tenir tres fases principals d'elaboració: La primera fase consistia en fer el buidatge i l'estudi de les dades dels mapes i d'altres documents facilitats per l'ICC d'altres fonts escrites provinents de documents i obres antigues; elaborar un mètode i uns criteris de recull i de selecció dels topònims i fer enquestes orals sobre el terreny, tasca encomanada als tècnics i professionals del CPNL, per a comprovar l'existència, la pronúncia i la localització

---

¹¹⁶ Per a crear el Nomenclàtor de Toponímia Major de Catalunya es va constituir una comissió l'any 1998, presidida pel director general de Política Lingüística i integrada per membres d'institucions i del grup de treball que feia la coordinació de les tasques del projecte. L'abril de 2003, es va dissoldre aquesta comissió i es va crear la Comissió de Toponímia de Catalunya, que es va fer càrrec de la darrera fase del Nomenclàtor.

de les formes presentades seguint els criteris lingüístics i metodològics establerts prèviament. Els criteris bàsics que es van aplicar són els següents:

- a) Comprovar si la grafia del topònim i la grafia del llistat coincidien i diferenciar les pronúncies “populars” de les genuïnes, d’ús general i històric. En cas que hi hagi formes divergents de les del llistat, els tècnics del CNPL les havien d’apuntar.
- b) Verificar que els topònims existissin, i comprovar si el llistat a partir del qual partien no tingués cap topònim inexistent, o poc interessant que no pogués ser considerat “major”. O si, en aquest llistat no constava algun topònim considerat molt representatiu a la comarca i, per tant, que mereixia ser recollit en aquest llistat.
- c) Assenyalar si hi havia algun o alguns topònims susceptibles de ser objecte de conflictes socials; per exemple, casos de rètols de topònims que apareixien amb pintades o els que representaven alguna problemàtica popular¹¹⁷.

En la segona fase, les dades obtingudes pels tècnics de CPNL es van presentar a l’Oficina d’Onomàstica per a contrastar-les amb les dades obtingudes a partir de la recerca bibliogràfica per tal d’elaborar les correccions i revisions oportunes. Paral·lelament al procés de revisió dels topònims s’ha anat fent l’estudi etimològic dels noms partint de la forma més antiga documentada i tenint en compte totes les formes etimològiques d’altres obres toponímiques. En aquest sentit és fonamental l’Onomàsticon Cataloniae de Joan Coromines.

Finalitzada la correcció i la revisió, l’Oficina d’Onomàstica de l’IEC¹¹⁸ va elaborar propostes de correccions i d’addicions de topònims de cada comarca i les va presentar a l’Institut de Cartografia de Catalunya¹¹⁹.

---

¹¹⁷ Són freqüents en diferents indrets on es parla català pintades en cartells, rètols, parets o altres indicacions on la gent manifesta la seva insatisfacció o rebuig envers el nom oficial i en proposa un altre que creu “correcte”.

¹¹⁸ L’Oficina d’Onomàstica, a banda de l’elaboració del nomenclàtor toponímic, també treballa sobre altres àmbits de l’onomàstica. Fa, per exemple, entre d’altres tasques, assessorament en antroponímia i toponímia i certifica la grafia de noms especialment per a les administracions públiques i per als departaments de la Generalitat, centre per al Consorci per a la normalització lingüística etc. Té un servei permanent obert per a rebre

En la tercera i darrera fase, després que l'ICC incorporés les correccions i modificacions, va enviar els llistats als ajuntaments i municipis corresponents. La consulta amb aquestes institucions va generar debats i noves propostes, correccions, canvis de localització d'alguns noms, etc. El 29 d'octubre de 2003, l'Oficina d'Onomàstica de l'IEC va presentar oficialment el *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*¹²⁰.

Per a la normativització de la toponímia, la Comissió de Toponímia de Catalunya aplica uns criteris lingüístics que resumim a continuació:

- a. S'ha de tenir en compte la pronúncia actual genuïna, que cal recollir mitjançant l'alfabet fonètic internacional llevat en casos de noms on la pronúncia és molt difosa i que ja tenen una forma gràfica consolidada.
- b. S'admeten algunes formes dialectals que tenen una representació gràfica general com Munt i Mont.
- c. En cas de neutralitzacions fonètiques que puguin donar lloc a més d'una forma gràfica, cal recórrer a les formes documentades anteriors a la neutralització.
- d. L'etimologia semàntica, sempre quan sigui clara i indiscutible, pot corroborar una grafia documentada. Però, cal evitar ultracorreccions; això vol dir que, quan es tracta d'una simple diferència entre la forma gràfica

---

consultes sobre l'onomàstica catalana, organitza congressos i fa formació per a toponimistes.

L'Oficina d'onomàstica de Catalunya va impulsar també la creació del *Nomenclàtor de la Catalunya del Nord*, publicat l'any 2007, que recull els topònims normalitzats en català d'aquesta regió que depèn administrativament de l'Estat francès. En aquesta regió de parla catalana, la toponímia ha patit una francesització gràfica i fonètica considerable. El Nomenclàtor de la Catalunya del Nord conté aproximadament uns 2400 topònims ordenats per comarques (Aspres, Capcir, Alta Cerdanya, Conflent, Rosselló i Vallespir) i dins de cada comarca, els topònims estan ordenats per municipis (*communes* en francès) i apareixen en ordre alfabètic.

¹¹⁹ Els topònims que es van analitzar eren en total 40.153; l'oficina d'Onomàstica va proposar 6718 correccions i 1350 addicions.

¹²⁰ Inicialment, es preveia que el nomenclàtor contingués uns 5.000 topònims, però finalment, en va contenir uns 40.000 després de que la Conselleria de Política Territorial i Obres Públiques va decidís d'incloure-hi, a més dels noms dels municipis, els noms procedents de la cartografia oficial i privada, de les obres de referència, de guies de viatge i de navegació, de llibres de text i de la retolació.

existent i la forma etimològica, és preferible deixar la primera forma que correspon a la pronúncia genuïna del topònim.

L'any 1989 es publica a Barcelona el primer volum de l'*Onomasticon Cataloniae* del filòleg català Joan Coromines (1905-1997). L'any 1997 va tenir lloc la publicació de l'últim volum per a posar fi a gairebé seixanta anys de treball sobre l'onomàstica catalana. L'obra de Coromines conté en total vuit volums, de 500 pàgines cadascun. Coromines descriu la seva obra – en el pròleg del primer volum de l'*Onomasticon*– com a: “*[...]un vast recull d'onomàstica que enregistrarà i explicarà etimològicament tots els noms de persona, antics i moderns, emprats dins el domini lingüístic català (Catalunya, el Rosselló, el País Valencià i les illes balears i la zona oriental d'Aragó), així com tots els noms de lloc habitats, indrets (sigui quina sigui la importància de cada un), noms de cursos d'aigua o d'estanys, noms d'accidents orogràfics, de cases aïllades, de coves, fonts, arbres renomats, etc.*”

Coromines xifra en 400.000 els topònims que havia arreglat en les seves enquestes i recerques que va fer en més de 2000 municipis catalans¹²¹. La finalitat de l'*Onomasticon* és sobretot etimològica; gran part de l'estudi s'adreça a explicar aquesta de la manera més clara possible. Coromines, ja en la seva obra “*Estudis de Toponímia Catalana*” publicat l'any 1965, reconeix la dificultat i la complexitat d'aquesta tasca: “*Però per més que indaguem hi ha una part de la toponímia que resta sempre irreductible, i si aquesta part és la menys nombrosa, en canvi està integrada per noms tots ells importants. Són els més antics.*”

Per a realitzar l'*Onomasticon*, Coromines va fer primer un buidatge de tota la documentació escrita que fa referència a l'onomàstica catalana: mapes, plànols, cadastres, guies, monografies, escrits inèdits d'amics i corresponents, etc.

El buidatge d'aquesta documentació li va servir per a conèixer de primera mà les formes antigues dels noms propis perquè després els pogués contrarestar amb les formes actuals. I amb un estudi previ dels mapes, l'autor va fer posteriorment una col·lecta de topònims i antropònims de la llengua oral que es feien servir sobre el terreny, comptant en aquesta tasca amb l'ajut de col·laboradors experts i

---

¹²¹ El volum de l'antroponímia de l'*Onomasticon Cataloniae* va quedar sense fer; però Coromines va deixar fitxes i dades interessant molt útils per als estudis antroponímics catalans.

professionals en llengua i toponímia. L'autor va fer un llarg recorregut per tots els territoris de parla catalana¹²² interrogant a la gent del país, preferiblement, pagesos, caçadors, pastors, etc. que coneixien bé el seu entorn.

Pel que fa a la redacció del diccionari, cada article contenia les parts següents:

- Nom del topònim i localització geogràfica del lloc al qual fa referència.
- Pronunciació del topònim.
- Gentilici si és un municipi.
- Crítica a alguna errada de normalització.
- Documentació antiga, si n'hi ha, ordenada cronològicament.
- Etimologia, amb una anàlisi crítica de les propostes anteriors, reflexions personals i altres explicacions.
- Homònims i parònims, derivats del català i d'altres llengües romàniques.
- Referències a altres obres seves o a altres volums de l'*Onomasticon*.

Les aportacions de l'obra de Coromines a l'onomàstica catalana són molt importants. L'*Onomasticon* ofereix l'etimologia definitiva de la majoria dels noms de lloc catalans i ha recuperat nous termes que s'havien perdut o que havien quedat fossilitzats en la toponímia, contribuint d'aquesta manera a l'enriquiment del lèxic català. L'*Onomasticon* també ha estat de gran utilitat per a la fixació de la grafia i la pronúncia dels topònims i ha aportat correccions d'explicacions etimològiques de molts noms ajudant així en la normalització de la toponímia catalana. Ha facilitat molta informació històrica i social obtinguda a través de l'anàlisi i l'explicació etimològica dels topònims. En definitiva, l'*Onomasticon* ha marcat el camí dels estudis i el desenvolupament de l'onomàstica catalana.

---

¹²² Coromines va fer estudis de topònims a Catalunya, País Valencià, Illes Balears i la Franja del Ponent.

III.2.1.5.2. L'experiència basca

La llengua basca¹²³ és la llengua de més d'un milió de persones que viuen al País Basc i a Navarra. La normalització de la llengua basca, parlada en diferents zones que depenen administrativament dels Estats espanyol i francès, va començar des de principis del segle XX amb la creació de la Reial Acadèmia de la Llengua Basca, que té seu actualment a Bilbao.

Semblantment al cas d'altres llengües de l'Estat espanyol com el català o el gallec, després de l'època de la dictadura franquista i l'arribada de la democràcia, l'euskara és proclamat llengua oficial a la comunitat Autònoma Basca i a Navarra. Dins l'Estat francès, com la resta de llengües minoritàries que s'hi parlen, el basc no és llengua oficial.

La llei del Parlament Basc de 1986, estableix que els topònims s'han d'escriure en la grafia de la llengua original i deixar una doble versió en els casos de topònims amb formes diferents com, per exemple, *Donostia* (forma basca) / *San Sebastián* (forma castellana). A la dècada dels anys noranta del segle passat, el Govern de Navarra va estudiar i oficialitzar la toponímia menor de Navarra. El govern basc, per la seva banda, va realitzar estudis de normalització de la toponímia a escala 1:25.000, però l'ús d'aquesta toponímia va ser molt limitat a causa de la divisió sobre la competència entre les diferents administracions implicades¹²⁴.

La Reial Acadèmia de la llengua Basca / Euskaltzaindia, que ja va començar a treballar sobre l'Onomàstica en l'època franquista¹²⁵, va crear l'any 1984 la Comissió d'Onomàstica. L'any 1996 el govern basc va crear la Comissió Especial de la Toponímia, que ha anat treballant i estudiant el corpus toponímic de l'euskara. En el País Basc francès, el procés de normalització de la toponímia està més

---

¹²³ És corrent la denominació en llengua basca: *euskara* o *euskera*.

¹²⁴ Hem basat aquesta descripció en la informació que ens ha facilitat personalment Mikel Gorrotxategi, membre de la Comissió de Toponímia Basca, qui va participar en el col·loqui de la toponímia amaziga organitzat a Barcelona, el novembre del 2008.

¹²⁵ L'Acadèmia va publicar dos nomenclàtors d'antropònims, el 1972 i el 1977; i de toponímia, l'*Euskal herriko udalen izendegia* / *Nomenclator de municipios vascos*, el 1979.

desenvolupat gràcies a la col·laboració entre l'*Euskaltzaindia* i l'*Institut Geographique National*, de l'Estat francès.

Els criteris generals de normativització dels topònims i antropònims bascos són els següents:

- S'han respectat les formes orals testimoniades en la llengua basca
- S'ha tingut en compte la documentació escrita. Davant de diferents varietats de formes d'un mateix topònim, la normativització es fa decantant-se per la forma basca històrica documentada.
- La normativització de la grafia i la pronúncia dels topònims i antropònims es fa d'acord amb les normes de la llengua basca establertes per la Reial Acadèmia de la Llengua Basca.
- Els topònims que tenen una grafia idèntica en euskara i espanyol o francès, i per tant, no presenten problemes ortogràfics, la forma estàndard i oficial d'aquests topònims és la basca.
- Els topònims que, per la influència del castellà, tenen un accent en alguna de les seves vocals, s'escriuen sense accent en la forma estàndard.
- Pel que fa als topònims que no respecten la forma basca, l'actuació és diferent. En aquest cas, es fa la correcció sempre que el topònim sigui documentat en basc o que l'ètim tingui un significat clar i conegut.
- En el cas dels topònims amb una doble tradició, una en basc i l'altra en espanyol o francès, (exemple: Agilu/Agillo), la solució és l'estandardització i l'oficialització de totes dues formes.
- En el cas de la traducció o substitució dels topònims, quan la forma basca original és documentada, exemple, *Arbaltzaga* (forma basca) / *Peñas Negras en Galdames* (forma espanyola), s'ha de recuperar la forma original i intentar que aquesta sigui l'única forma oficial. Si no es coneix la forma original del nom basc traduït però la traducció és recent i òbvia, cal posar la forma basca com a segona forma al costat de la castellana.

III.2.1.5.3. L'experiència gallega

El gallec és la llengua que es parla a la comunitat autònoma de Galícia a Castella i Lleó i una part d'Astúries. Té prop de 2.500.000 parlants, que viuen sobretot a Galícia. L'Estatut de l'Autonomia de Galícia, de 1981, estableix l'oficialitat del gallec i el declara llengua pròpia de Galícia. L'Estatut gallec insta a *“la necessitat de l'ús i de la promoció de la llengua gallega en tots els àmbits de la vida pública, cultural i informativa, disposar dels mitjans necessaris per a facilitar el seu coneixement i recuperació amb el fi de superar la situació de desprestigi en la qual es troba.”*

Pel que fa a la toponímia, la llei 3/1983, del 15 de juny, de la normalització lingüística del gallec, declara a l'article 10 que¹²⁶:

- Els topònims tindran com a única forma oficial la gallega.
- Correspon a la Xunta de Galícia la determinació dels noms oficials dels municipis, territoris, nuclis de població, vies de comunicació interurbanes i topònims de Galícia.
- Aquestes denominacions són les legals a tots els efectes. La Xunta de Galícia reglamentarà la normalització de la retolació pública respectant les normes internacionals que subscriu l'Estat.

A partir de l'any 2000, es va engegar el “Projecte Toponímia de Galícia”, promogut per la Comissió de Toponímia amb el suport de la direcció general de Política lingüística i altres instàncies cartogràfiques i geogràfiques del govern gallec.

Els diversos processos d'aquest projecte són els següents¹²⁷:

- Actuació en el territori i la implicació d'institucions públiques i no públiques (ajuntaments, universitats, associacions, etc.)

---

¹²⁶ Vegeu la pàgina web de Reial Acadèmia Gallega www.realacademiagallega.org

¹²⁷ Comissió de Toponímia de Galícia ofereix informació sobre l'estudi i la normalització de la toponímia gallega, també hi ha bases de dades amb els topònims, la seva localització, la pronúncia i la forma normalitzada en gallec, vegeu la secció de toponímia en www.realacademiagallega.org.

- Recull de la informació toponímica, enquestes i documentació.
- Prèviament a les enquestes directament sobre el terreny, es fa un buidatge de les dades documentals que serà posteriorment corregida i revisada. Per a les enquestes orals, es van establir diferents materials necessaris per a la realització de les enquestes i la localització dels topònims: fitxa del topònim, fitxa de l'informant, fotografia aèria del lloc, etc.
- Base de dades: serveixen per a recollir tota la informació de manera coordinada de les fitxes que els tècnics han utilitzat per a fer la recerca.
- Normalització lingüística: Realitzada per la Comissió de Toponímia. Cada topònim s'analitza de manera individualitzada i es corregeix seguint les normes de la llengua gallega estàndard.

III.2.1.5.4. L'experiència asturiana

La llengua asturiana, o *bable* que n'és l'endoglotònim, és la llengua que es parla al Principat d'Astúries, a les províncies de Zamora i León i a Miranda do Douro, a Portugal. Tot i que Astúries té un règim d'autonomia política, no reconeix el bable com a llengua oficial. Des de 1980, el parlament asturià s'ha pronunciat en diferents ocasions a favor de la promoció de l'ús de la llengua asturiana. L'*Academia de la llingua Asturiana* treballa des de 1980 en l'estandardització, l'ensenyament i la difusió de l'asturià. L'any 1998, el parlament asturià va crear la *Xunta Asesora de Toponímia* per a la normalització i l'estudi dels topònims.

Detallem a continuació els principis lingüístics bàsics aplicats a la normativització de la toponímia asturiana.

- a) En el cas de la toponímia oral, les formes populars tenen preferència sobre les de la tradició escrita (les formes que s'empren per exemple en la literatura, documents administratius, etc.) i sobre aquelles formes considerades cultes.
- b) Les formes tradicionals, les que tenen un ús testimoniatiu, tenen preferència sobre les formes introduïdes recentment.

- c) La *Xunta Asesora de Toponimia* d'Astúries no té en compte les formes antigues o arcaiques de topònims, que han caigut en desús.
- d) Les formes tradicionals autòctones asturianes tenen preferència sobre les formes d'origen castellà o les castellanitzades. Però, hi ha excepcions per a aquest criteri i en alguns casos, es permet normalitzar les dues versions asturiana i castellana. Exemple: Anes/Samartindianes, Arenes/Carabayín; Argüelles/Argüeyes, etc.
- e) En cas que hi hagi diferents variants d'un mateix topònim, cal triar només una d'aquestes formes com a forma normalitzada.
- f) Pel que fa a l'escriptura dels topònims, la *Xunta Asesora de Toponimia* d'Astúries estableix que l'escriptura correcta de la toponímia en Astúries ha de ser d'acord amb les normes ortogràfiques de l'*Academia de la Llingua Asturiana*.
- g) Es respecten les formes dialectals dels topònims d'origen asturià. Això vol dir que els noms de lloc conserven la seva pronúncia tal com és coneguda a la zona a la qual pertanyen; la seva escriptura, però, ha de ser d'acord amb la normativa de la llengua asturiana. Són acceptats els noms Rebollà, Ribielles i El Caliyu, que en la llengua asturiana estàndard serien: *Rebollada, *Ribielles i *El Caley, respectivament¹²⁸.
- h) En el cas dels topònims que tenen formes bilingües asturiana i castellana, la Xunta proposa que només la forma asturiana sigui la normalitzada.

III.2.1.5.5. Recomanacions de la ONU referents a la normalització dels topònims

“La toponímia genera un sentiment d'identitat i de continuïtat per als essers humans. Aquests poden recrear els topònims quan es perden. Els topònims són considerats fenòmens culturals alhora molt antics i fràgils. Aquesta fragilitat s'atenua més en el cas de les societats de tradició oral, o en aquelles que no han tingut un ús històric i sòlid de l'escriptura”. “ La toponímia pot estar, per tant, com d'altres fenòmens culturals, en risc d'extinció...”¹²⁹. És a partir d'aquests arguments que l'UNESCO durant la novena conferència sobre la

---

¹²⁸ Exemples d'Andrés Díaz (2009, pp. 1027-1038).

¹²⁹ Jaillard (2009a, pp. 81-82)

normalització dels noms geogràfics, celebrada el mes d'agost de 2007 a Nova York, declara que els topònims, com a categories de la llengua, formen part del patrimoni cultural immaterial que cal salvaguardar¹³⁰. La declaració de l'UNESCO ve per aplicar la convenció anterior aprovada el 2003 a favor de la protecció de la cultura immaterial. A base d'aquest reconeixement, l'UNESCO ha elaborat unes recomanacions on insta els països i els Estats a protegir i salvaguardar la toponímia, protecció que consisteix a promoure, normalitzar i estudiar els noms geogràfics d'acord amb uns criteris científics.

El concepte de normalització dels topònims s'explica en la resolució II/31 de l'ONU sobre els noms geogràfics: *“La normalisation internationale des noms géographiques est l'activité qui a pour objet de fixer une graphie aussi uniforme que possible pour chaque nom géographique terrestre et pour les noms de détails topographiques situés sur d'autres corps du système solaire, par une normalisation au niveau national et/ou par un accord international, notamment en établissant des équivalences entre les différents systèmes d'écriture”*¹³¹.

L'any 1967, es va celebrar a Ginebra, la primera Conferència de la Organització de les Nacions Unides sobre els Noms Geogràfics. Durant aquesta conferència, per a tractar els noms geogràfics de tot el món, es va acordar classificar els països en diverses “divisions” o grups de regions que “comparteixen interessos i problemes compartits” per a tractar qüestions de l'estandardització dels topònims a partir de criteris, normes i procediments científics comuns¹³². El mateix any, 1967, les

---

¹³⁰ L'article 2, punt 1, de la convenció del 17 d'octubre de 2003, assenyala que:

«le patrimoine culturel immatériel, transmis de génération en génération, est recréé en permanence par les communautés et groupes en fonction de leur milieu, de leur interaction avec la nature et de leur histoire, et leur procure un sentiment d'identité et de continuité, contribuant ainsi à promouvoir le respect de la diversité culturelle et la créativité humaine.»

L'article 2, punt 2, precisa que aquest patrimoni es manifesta en *“les traditions et expressions orales, y compris la langue comme vecteur du patrimoine culturel immatériel”*.

¹³¹ Font: “Résolutions adoptées par les neuf conférences des nations unies sur la normalisation des noms géographiques”, acte editat i difós pel Grup d'Experts de les Nacions Unides per als Noms Geogràfics (GENUNG), 2007.

¹³² Donem a continuació la llista de les divisions establertes pel GENUNG:

1. Estats Units i Canada
2. Amèrica llatina
3. Grup del Regne Unit
4. Grup dels països de llengua alemanya o neerlandesa

Nacions Unides van impulsar la creació del Grup d'Experts de les Nacions Unides per als Noms Geogràfics (GENUNG), amb l'objectiu fonamental de coordinar i supervisar l'estudi, el tractament i sobretot la normalització dels topònims a nivell internacional. El GENUNG organitza trobades regulars cada cinc anys per a tractar i fer el seguiment de les tasques de normalització dels noms geogràfics en col·laboració amb els governs dels Estats membres de la ONU.

El GENUNG ha adoptat tres recomanacions sobre les llengües minoritàries. En la Recomanació II/36 (Conferència de 1972) insta els diferents països on es parla una mateixa llengua minoritària a adoptar una ortografia comuna per a la notació dels topònims. En la Recomanació V/22 (Conferència de 1987) i en la Recomanació VIII/1 (Conferència de 2002), el GENUNG demana que els països que tinguin “grups de població autòctona”, recullin i enregistren els topònims d'aquests grups.

Un dels aspectes de la normalització dels topònims que més ha treballat el Grup d'Experts de les Nacions Unides en els Noms Geogràfics és el de l'exotoponímia. El GENUNG defineix el concepte “exotopònim” com: *“Name used in a specific language for a geographical feature situated outside the area where that language is widely spoken, and differing in its form from the respective endonym(s) in the area where the geographical feature is situated”*. I recorda que *“The United Nations recommends minimizing the use of exonyms in international usage”*. El concepte “exotopònim” s'oposa al d'“endotopònim” que es defineix com *“Name of a geographical feature in an official or well-established language occurring in that area where the feature is situated”*¹³³.

Uns exemples d'exotopònims en català són, *Londres*, *Moscou* o *Iemen* que s'utilitzen en comptes de: *London*, *Moskva* i *Al-Yaman*, que són les formes endotoponímiques.

-
5. Països nòrdics (Norden)
  6. Divisió de les llengües romàniques (excepte Amèrica Llatina)
  7. Europa de l'est, del centre i del sud-est
  8. Unió de les Repúbliques socialistes soviètiques
  9. Grup àrab
  10. Àsia del Sud-oest, llevat del grup àrab
  11. Grup hindi
  12. Sud-est d'Àsia
  13. Àsia oriental
  14. Àfrica subsahariana

¹³³ GENUNG (Grup d'Experts en Noms Geogràfics de l'ONU) (2002).

En amazic, uns exemples d'exotopònims són: *França*, *Bṛtqqiz* i *Ṛuma* “França”, “Portugal” i “Roma”, respectivament.

El GENUNG, com acabem d'assenyalar, en la seva novena conferència sobre la normalització dels noms geogràfics, recomana la reducció de l'ús dels exotopònims i que “*les pays intensifient leurs efforts pour convaincre les organismes privés et publics tels les institutions d'enseignement, les sociétés de transport et les médias, de réduire dans leurs publications l'usage des exonymes ou du moins d'utiliser davantage les noms géographiques dans leur forme locale standardisée (c'est-à-dire les endonymes)*”¹³⁴.

Per resoldre els problemes gràfics en l'escriptura de topònims de i cap a diferents llengües, el GENUNG recomana recórrer a sistemes de transliteració i/o transcripció elaborats per institucions oficials de diferents països, i que siguin reconeguts a nivell internacional.

---

¹³⁴ GENUNG (Grup d'Experts en Noms Geogràfics de l'ONU) (2007).

CAPÍTOL IV.

LA TOPONÍMIA I L'ANTROPONÍMIA EN AMAZIC: ASPECTES GENERALS

IV.1. TOPONÍMIA I ANTROPONÍMIA AMAZIGUES: UNA VISIÓ HISTÒRICA

Per a entendre la situació actual de la toponímia i l'antroponímia amazigues, pensem que és necessari conèixer, ni que sigui breument, el procés històric de la seva evolució.

Tal com hem esmentat en els capítols anteriors, la documentació antiga escrita en llengua amaziga és escassa. Els testimonis històrics sobre l'onomàstica ens vénen fonamentalment a través d'altres llengües. Els pocs epígrafs en grafia líbica antiga contenen dades onomàstiques importants de l'amazic antic. Sense oblidar les fonts gregues, cal remarcar sobretot que els escriptors en llengua llatina, han transmès valuoses informacions de topònims i antropònims amazics de l'època de la presència romana a l'Àfrica del nord. Aquesta informació ha estat tractada i estudiada per diferents lingüistes en l'actualitat¹³⁵. Les obres d'escriptors musulmans en llengua àrab de l'època medieval especialment, Al-Bakrī (1014-1094), Al-Idrīsī (1100-1165) o Ibn Ḥaldun (1332-1406) són fonts importants d'onomàstica amaziga d'aquesta època. Més ençà, cal esmentar els diferents treballs i estudis de lingüistes i investigadors europeus més moderns, sobretot francesos, que han transmès quantitat d'informació sobre els noms de lloc i de persona dels segles XIX i XX abans de la constitució dels Estats moderns nord-africans cap a mitjan segle passat i la instauració de la toponímia i l'antroponímia oficials actuals al nord d'Àfrica.

En aquest capítol tractarem de la toponímia i l'antroponímia en amazic en algunes fonts antigues i exposarem alguns aspectes sobre el tractament de la toponímia amaziga del Marroc durant l'època colonial ja que l'onomàstica oficial dels Estats

---

¹³⁵ Remetem especialment per a una informació general sobre aquest tema a Múrcia (2010).

nord-africans en l'actualitat, s'ha fonamentat majoritàriament en les fonts colonials, especialment franceses.

Múrcia (2010) ha realitzat una important tesi doctoral sobre la llengua amaziga a l'antiguitat. A partir de les fonts gregues i llatines, Múrcia ha aplegat i analitzat una important quantitat de topònims i antropònims amazics antics. Presentem, a tall d'exemple, alguns topònims de les fonts gregues que Múrcia (2010) ha tractat:

– Αζαρ: Segons l'autor, aquests mot es pot relacionar amb el mot *azar* i *tazart* “figuera”, mot freqüent en la toponímia amaziga. El corpus que hem aplegat per a la present recerca nostra conté, per exemple, els topònims: *Tazarin* i *Tazart*.

– Δαρνις : Múrcia pensa que aquest mot és constituït possiblement de l'ítem *adrn*, nom de “l'alzina” i també del seu fruit “l'aglà” en amazic. Nom que possiblement ha donat lloc a la denominació de l'Alt Atlas en amazic *Adrar n Drn*.

– βαρκη o βαρκα: Relacionat amb el nom de la ciutat coneguda abans com a *Thabarca*, a Tunísia (forma actual: *Tabarka* en francès i *Ṭabarqa* en àrab), l'autor veu una relació entre aquest topònim i els mots *abarrak*¹³⁶ i del mot tuareg *ebärkän*¹³⁷, etc.

L'estudi de la toponímia de la Tripolitana (zona que inclou gran part del nord-est de l'actual Líbia) permet destacar diferents formes antigues de noms de lloc en amazic. Per exemple, el nom *Golas* - que designa la zona que actualment es denomina *Ghelaia* - i els topònims veïns com *Arnum*, *Boinag*, *Esuba*, *Thebunte*, *Auxiqua*, *Annesel*, poden ser d'etimologia amaziga. Múrcia (2010) relaciona el nom *Golas* amb l'arrel *√gly* que significa en amazic “conduir bèsties, empènyer algun vehicle o objecte per darrera”. Tanmateix, de Fazània (actual zona on es troben les ciutats Ghat i Sebha al sud-oest de Líbia) i del Sàhara Central, Múrcia ha cercat l'etimologia

---

¹³⁶ Significat en francès citat per Múrcia (2010, p. 508) “protège-tente (contre le vent)”.

¹³⁷ “sorte de case en paille, hutte” en Op. Cit. (p. 509). Múrcia veu una relació entre aquest topònim i els noms amazics i el mot “barraca” que s'utilitza actualment en les llengües romàniques (pp: 508-509)

d'alguns topònims d'origen amazic del poble dels Garamants (habitants antics de Fazània) i altres pobles libis¹³⁸. Citem alguns exemples d'aquests topònims:

- *Ater Mons*: que correspon a l'atiplà libi actualment anomenat Ḥammāda al-Ḥamrā'; Múrcia proposa relacionar aquest nom amb el nom del peu en amazic: *aṭar*, *aḍar* o *ṭar*, com en el nom de la ciutat mauritana d'Atar (forma oficial transcrita en àrab: Aṭār).

- *Garama*: correspon actualment a la localitat de Djerma; l'autor el relaciona amb l'arrel $\sqrt{grm}$ com en el nom *tagərma* en el parlar zenaga que significa "tropa, colla o grup de persones o d'animals".

- *Tabudium Oppidum*: actual Thouda (forma oficial) prop de Biskra (Algèria). Segons Múrcia, aquest topònim es pot relacionar amb els actuals topònims *Tabuda* "planta dels maresmes".

- *Cizania*: Aquest topònim es relaciona amb l'arrel $\sqrt{yz}$ "cavar" que apareix en molts topònims amazics actuals. Citem per exemple *Tayzut* i *Tiyzin*, al Marroc.

Pel que fa als noms de persona o els antropònims d'origen amazic, cal dir que són menys presents en les fonts antigues en comparació amb els topònims. Múrcia cita els exemples següents trobats en una inscripció llatina de Fazània: *Athualath*, *Mufel*, *Buth Nasif* i proposa com a formes amazigues originàries les formes següents: *Thualath*, *Mufela* i *Buth n Asif*, respectivament.

Per la seva banda, Gustave Mercier (1924) estudia la toponímia antiga del nord d'Àfrica i destaca uns 180 topònims transmesos pels textos llatins. Una bona part d'aquests topònims tenen la marca morfològica del femení en amazic: *t-* que en la documentació llatina apareix com a *th-*, com en els casos següents: *Thabbora*, *Thabudeos* (actual Tabuda escrit oficialment Tabouda), *Tacapas* (actualment: Gabès), *Thacentium* (forma actual arabitzada: jabal fkīrīn), *Thaenae* (actualment: Sfax), *Thagari* (actualment: Zaghuan), *Thusuro* (actualment: Tozeur); *Tasaccora* (actualment: Sig en francès; Sīq en àrab), etc. Referent a aquest darrer nom, Mercier (1924) i també Múrcia (2010), consideren que designa la perdiu (animal) que en amazic és *taskkurt*. De fet, hi ha molts topònims per tot el nord d'Àfrica que

---

¹³⁸ Aquesta toponímia antiga va ser també estudiada per alguns autors com: Desanges (1957 i 1980) i Lhote (1954)

es poden relacionar amb aquest topònim com els següents: Hassi Ouskir (forma oficial) “pou de la perdiu” o Oued Ousekkourt “Riu de la perdiu” que Mercier localitza prop de Constantina (Algèria)¹³⁹.

Les inscripcions líbiques antigues ofereixen riquíssimes i valuoses informacions sobre el vocabulari de l'amazic antic. El lèxic més abundant en els epígrafs líbics és de caire onomàstic, sobretot antroponímic. Però, d'ança de l'inici de l'estudi del libicoberber fins l'actualitat, només s'han pogut desxifrar un nombre limitat de seqüències d'inscripcions. Un dels estudis més importants sobre les inscripcions líbiques és el de Jean Baptiste Chabot (1940). Aquest estudi continua essent la font fonamental per l'estudi de l'amazic antic i en especial per als estudis de l'onomàstica líbica.

Toudji (2005) fa una aproximació lexicosemàntica d'alguns antropònims de les inscripcions líbiques basant-se en l'estudi de Chabot. Toudji, en el seu estudi, parteix, en primer lloc, d'una anàlisi morfològica dels antropònims per a identificar les formes simples i les compostes dels antropònims líbics; i en segon lloc, fa una anàlisi semàntica tenint en compte les dades lèxiques interdialectals de l'amazic. Presentem a continuació una mostra de l'anàlisi de l'antroponímia de l'amazic antic realitzada per Toudji¹⁴⁰:

Forma original	Proposta d'interpretació	Significat
BBGDL	<i>Bab n wegdal</i>	“protector”
BBRGM	<i>Bab n ureggem</i>	“prometedor”
DBR	<i>Adbir</i>	“colom, bonic”
FRN	<i>Ufrin</i>	“elegit”
IDR	<i>Yidir</i>	“viu, que visqui!”
IRTN	<i>Yra-ten</i>	“(ell) els estima”
SL	<i>Isli</i>	“nuvi, bonic”
TSLT	<i>Tislit</i>	“núvia, bonica”
MZUN	<i>Amazon</i>	“enviat, delegat”

¹³⁹ Mercier (1924, 286).

¹⁴⁰ Toudji, S. (2005, p. 19)

Pel que fa a l'època medieval, entre les fonts escrites en àrab que tracten l'onomàstica amaziga, mereixen atenció especial les obres del geògraf i historiador musulmà d'origen andalusí 'abū Eubayd al-Bakri (1014-1094). Al-Bakri va ser autor d'obres com *Kitābu al mamālik wa al-masālik* “llibre dels regnes i els itineraris” i *Waṣf Ifrīqiya* “descripció de l'Àfrica septentrional” on va citar diferents noms de lloc, de persona, de tribus, etc., d'origen amazic. En el seu estudi, l'autor de vegades ofereix explicacions referents al significat del nom que cita o altra informació relacionada. Chaker (1981) fa un estudi aproximatiu de l'onomàstica amaziga medieval a partir d'aquesta font¹⁴¹.

---

¹⁴¹ Ens sembla interessant esmentar alguns topònims i antropònims citats per Al-Bakri i estudiats per Chaker (1981a). Hem triat aquests exemples:

- *Ameskur*: “Conc”, i també “depressió, conca”. El terme *ameskur* testimoniat en tuareg i en taixelhit, *Asskar*, de l'arrel √skr que vol dir “fer”, “posar”.
- *Azila / Ašila*: Ciutat del Marroc: Asila o Asilah; el nom era antigament *Zilis*, relacionat amb el verb d'estat en amazic, *izil* “ser bo”.
- *Fares o Fires*: Topònim prop de Tahert (Algèria) i antropònim conegut al Marroc.
- *Gellidasen*: Beni Gellidasen: ciutat entre Tenès i Achir. (a)gellid “rei” + -asn “seu, d'ells = el seu rei”.
- *Gennun*: Etnònim. Antropònim (Cabília, Sus, etc.)
- *Gezzul*: Guezoul (orònim, el Marroc) Etnònim: sud del Marroc. √gzl, *igzul* “ser curtet, baixet”.
- *Ifren, Yefren*: Nom de diferents localitats al Marroc i a Líbia. També un etnònim: Beni Yifran √frn “ser triat, elegit”. També, *Ifran*, plur. d'*afri o ifri* “cova”.
- *Ihawwarn*: Etnònim freqüent en tot Tamazya. Chaker relaciona *Ihuwwarn* amb *Ihuggaren / Ahaggar*, regió d'Algèria. El significat de √hwr és desconegut.
- *Taliwin*: Noms de localitats al sud del Marroc i al Sàhara. Plural de *Tala* “font” o de *Tili* “ombra”
- *Tamesna*: Nom d'una plana, i d'una localitat a la costa atlàntica, i també al nord de Níger entre l'Air i l'Ahaggar.
- *Tasegdalt*: Nom de diferents localitats al Marroc i Algèria. De l'arrel √gdl. *Tasgdl* “Ciudadella, edifici fortificat o protegit”
- *Tasigda*: Nom de l'actual ciutat de Skikda, a Algèria.
- *Tawnt*: Un castell costaner prop de Tlemcen, Taount. *Tawwunt* o *Taggunt* vol dir “la pedra grossa”.
- *Tawirt*: Forma oficial Taourirt, nom de diferents llocs de Tamazga. Significa “pujol, turó”.
- *Temsamen*: Etnònim i topònim del Rif.: *Temsaman*. Chaker pensa que aquest nom és compost de: (t)ms + aman: (ms “escalfar” “embrutar” o “rascar” i aman “aigua”)
- *Tiṭṭawin*: Ciutat del nord del Marroc, en català: Tetuan. *Tiṭṭawin* plural de *tiṭ, ull*, “font”.
- *Wansifen*: Hidrònim, el Marroc.
- *Zemmur*: Nom de localitats com: Zemmour, Azemmour (formes oficials). *Azmmur*: “olivera”
- *Ziri*: Antropònim. Ha donat lloc al topònim: *Ayt Ziri* (a la Cabília).

IV.2. ANTECEDENTS EN LA RECERCA SOBRE TOPONÍMIA I ANTROPONÍMIA EN AMAZIC

Com hem assenyalat a la introducció d'aquest treball, no coneixem cap estudi que hagi tractat el tema de la normalització de la toponímia i l'antroponímia en amazic i en concret els aspectes de fixació de la grafia i de la fonètica. Aquest fet es pot explicar evidentment pel començament tardà del procés d'estandardització de la llengua amaziga. Però en canvi, existeixen diversos treballs sobre l'etimologia i el recull dels topònims, antropònims i etnònims amazics al nord d'Àfrica i també a altres zones on la llengua amaziga ha estat present històricament com les illes canàries o la Península Ibèrica. S'ha de dir, però, que tot i la seva abundància aquests estudis solen mancar de profunditat, no existeix per exemple cap diccionari onomàstic – toponímic o antroponímic – amazic. Els estudis realitzats (dels quals molts són articles o escrits relativament curts publicats en revistes i enciclopèdies) s'han centrat sobretot en el recull de dades onomàstiques i en el tractament i l'anàlisi de dades concretes d'una zona i d'una època determinades. Bona part d'aquests treballs d'onomàstica amaziga són obra d'antropòlegs o historiadors. Els treballs realitzats per lingüistes són en general aplecs onomàstics i anàlisis de l'etimologia i de l'evolució dels noms propis.

De l'onomàstica amaziga antiga, que ja hem esmentat a l'apartat anterior, hi ha diferents estudis que tracten els noms propis amazics a partir de les fonts llatines i gregues. De l'onomàstica amaziga a partir de les inscripcions libicoberbers, els estudis de Chabot (1940-1941) contenen informació abundant de l'onomàstica antiga. D'altres experts, com L. Galand (1975), G. Camps (1980), etc., també han fet treballs sobre el lèxic onomàstic a partir de les inscripcions libicoberbers.

De l'època medieval, trobem informació i estudis onomàstics importants a les obres ja esmentades abans – d' Al-Bakri, Ibn Ḥaldūn i Al-Idrīsī (1100- 1166)¹⁴² als quals

---

¹⁴² Els estudis d'aquests autors representen una font molt profitosa per a l'estudi de topònims i antropònims de l'època medieval. Recordem, però, que aquestes obres són escrites en àrab, molta informació onomàstica que tracten està arabitzada.

cal afegir també les d'Al-Ḥasan Al-Wazzān o Lleó l'Àfrica (1488 – 1554)¹⁴³; i els d'Al-Baydaq (mort aproximadament l'any 1170) autor del llibre *Kitāb al-'ansāb fi ma'rifat al-'aṣḥāb* que és un replec d'antropònims i etnònims amazics de l'època almohade, entre d'altres autors medievals. A partir de les fonts medievals, altres autors contemporanis han fet estudis sobre l'onomàstica amaziga d'aquesta època com T. Liwiski; G. S. Colin, S. Chaker, etc.

Durant l'època colonial, són sobretot importants els treballs fets concretament sobre toponímia, destaquem els treballs d'Emil Laoust (1940) sobre la recerca de la toponímia de l'Alt Atlas. J. Dresch ha elaborat mapes de les zones amazigues del sud del Marroc i G. Mercier fou autor de treballs sobre la toponímia amaziga d'Algèria. Molts lingüistes i especialistes de l'època colonial en general com S. Gsel, A. Basset, A. Roux, Ch. De Foucauld, A. Pellegrin, R. Montagne, etc., han tractat qüestions onomàstiques i han elaborat sobretot estudis etimològics i glossaris toponomàstics d'una varietat dialectal, d'una zona o, fins i tot, d'una localitat petita.

A l'època postcolonial, és a dir, a partir de 1956, fins a l'actualitat, ha continuat l'interès pels estudis onomàstics concentrat especialment en l'elaboració d'inventaris toponímics i antroponímics. Els diccionaris d'amazic fets en aquesta època inclouen lèxic toponímic. Per exemple, el diccionari Tuareg- francès de K. Prasse & M. Alojaly (2003), conté abundants dades toponomàstiques, el diccionari de M. Taïfi (1991) i el de J. M. Dallet (1985) sobre el dialecte tamaziǧt del Marroc i el cabilenc d'Algèria respectivament, ofereixen llistats onomàstics en amazic.

L'“Encyclopédie berbère”, que s'edita i es publica d'ençà de l'any 1982 a França, conté diferents articles sobre els noms propis amazics. Semblantment, revistes conegudes, com *Awal* o *Etudes et documents berbères* entre d'altres, publiquen regularment estudis sobre temes onomàstics de l'amazic.

A Algèria, fa temps que el CRASC (Centre National de Recherche en Anthropologie Sociale et Culturelle) té una línia d'investigació sobre l'onomàstica algeriana i nord-africana en general. Entre d'altres treballs onomàstics fets a Algèria destaquem els

---

¹⁴³ Autor del llibre *Cosmographia de Affrica* (en llatí) traduït al francès l'any 1530, *Description de l'Afrique*. Una versió nova ha estat traduïda des de l'italià al francès per Epaulard, Monod, Lhote i Mauny el 1956, editada per Maisonneuve, París, 2 volums.

de B. Attoui, F. Cherigan, F. Benramdane, O. Yermeh, A. Hadaddou, alguns dels publicats pel CRASC o pel *Haut Commissariat a l'Amazighité* (HCA)¹⁴⁴.

Al Marroc, són importants els treballs realitzats a partir dels anys noranta sobre la toponímia amaziga. Autors com A. S. Azayku, M. Chafik¹⁴⁵, M. Hamam¹⁴⁶, L. Rachid, L. Askan, etc. han fet treballs importants sobre la toponímia amaziga del Marroc, alguns han estat editats i publicats per L'IRCAM recentment. Sobre els antropònims i concretament sobre els prenomes d'origen amazic (no són inclosos els que són d'origen àrab), hi ha dos estudis importants apareguts fa poc al Marroc, el primer és de M. Handaine (2010)¹⁴⁷ i l'altre és de B. Lasri, i K. Agnaou (2011).

IV.3. LA TOPONÍMIA AMAZIGA A L'ÈPOCA COLONIAL I L'INICI DE L'ELABORACIÓ DE LA CARTOGRAFIA AL MARROC.

La toponímia i l'antroponímia oficials en grafia llatina que coneixem avui al Marroc – com també a la resta d'altres països de Tamazga– té els seus orígens a l'època colonial. Els mètodes aplicats durant aquesta època, especialment pels francesos, per a transcriure els noms de lloc i de persona en grafia llatina s'han aplicat després per les administracions marroquines des de la independència fins a l'actualitat.

Quan va començar l'època del protectorat francès i espanyol d'ençà els principis del segle XX, la cartografia del Marroc era encara molt endarrerida. Els mapes que hi

---

¹⁴⁴ Destaquem entre altres publicacions: M. A. Haddadou (2003) *Recueil des prénoms amazighs*, HCA, Alger, (conté uns 1100 noms); F. Cherigan (1993): *Toponymie algérienne des lieux habités* (les noms composts), Dar Al-Ijtihād, Alger; A. Brahim (2007) *Toponymie et espace en Algérie*, Institut National de cartographie, Alger, (702 pàgines); les revistes *Insaniyat* editada i publicada pel CRASC dedica alguns números a l'onomàstica nord-africana en general.

¹⁴⁵ Chafik ha tractat en diferents ocasions l'origen amazic de la toponímia del Marroc, per exemple en Chafik (2005).

¹⁴⁶ Hamam, M. (2004) ha reeditat i ha traduït a l'àrab l'obra *Iyasra d ibridn d idrarn ynfusn mamu ymlt s tmaziyt* (traducció literal al català “Castells i camins de les muntanyes de Nefusa en amazic”) obra original escrita en amazic, en grafia àrab, per Ibrahim Uslayman Ašmaḥi. Va ser editada per primera vegada, a Algèria, l'any 1885, pel francès Calassanti (De), A. El llibre reeditat i traduït Hamam (2004) a l'àrab, ha estat publicat per l'IRCAM.

¹⁴⁷ L'obra de M. Handaine (2010) *Les prénoms amazighes d'après les sources historiques- Essai d'une étymologie*, Bouregreg, Rabat (153 pàgines), conté aportacions interessants referents a l'etimologia dels prenomes d'origen amazic i de la seva evolució.

havia eren en general de viatgers europeus del segle XIX que representaven aquelles zones controlades pel govern colonial francès. Les zones muntanyoses i rurals eren gairebé absents en aquests mapes¹⁴⁸.

Amb l'arribada del francesos a principis del segle XX, els militars van elaborar mapes per a garantir un coneixement millor del país. Aquests mapes han estat utilitzats de forma immediata durant els anys 1907 i 1908 pels *Bureaux topographiques des Troupes*, instal·lats a Casablanca i a la zona nord-oriental del Marroc. L'any 1912, el general francès Lyautey va ordenar l'elaboració immediata de mapes del Marroc amb finalitats militars i polítiques. L'activitat cartogràfica dels *Bureaux* es va atenuar, però, amb l'inici de la primera Guerra Mundial a partir de l'any 1914.

Els autors dels primers mapes geogràfics a l'època colonial del Marroc i, en general, de tots els països de Tamazga, van seguir les regles de transcripció que els serveis militars francesos van establir, inicialment, per a la transcripció de la toponímia d'Algèria.

El 1917, el *Bureau topographique du Maroc*, va proposar noves regles de transcripció dels noms de lloc, amazics i àrabs. El sistema ortogràfic que utilitzaven els militars en l'elaboració dels mapes al nord d'Àfrica des del 1893 va ser substituït per un altre que segons l'esmentat Bureau “*n'admettent que l'alphabet français à l'exclusion de tout signe additionnel et de tout figuré de sons empruntés aux langues étrangères*”¹⁴⁹. L'objectiu fonamental d'aquest nou sistema de transcripció era “*se faire comprendre des indigènes en prononçant un nom de localité tel qu'il est orthographié sur les cartes du Maroc*”.¹⁵⁰

El mètode de notació dels noms geogràfics al Marroc durant l'època colonial va ser fonamentalment elaborat a partir de l'ortografia i de la pronúncia de l'àrab escrit. Els seus autors consideren que les mateixes normes de transcripció serveixen per a

---

¹⁴⁸En aquest sentit, destaquem els importants treballs de Charles de Foucauld com el llibre *Reconnaissance du Maroc*, escrit entre 1883 i 1884; i d'Auguste Mouliéras, autor d'un llibre titulat *Le Maroc inconnu*, publicat l'any 1895, conté molta informació geogràfica, cultural, social, etc. a més de mapes de tribus i pobles del Marroc de finals del segle XIX; Mouliéras va invertir 22 anys per a escriure el llibre en qüestió (entre 1872 i 1893), etc.

¹⁴⁹ Troupe d'Occupation du Maroc (1917)

¹⁵⁰ Op. Cit.

notar els noms propis de l'amazic i de l'àrab col·loquial o darija¹⁵¹. Resumim les regles de la transcripció dels topònims tal com s'han difós al report de 1917 en el quadre següent:

Lletres àrabs	Transcripció en francès
ا (alif)	Sol ser transcrita com a <a>, <e>, <i> o <ou> segons la seva funció fonètica en àrab.
ب	<b>
ت	<t>
ث	
ط	
د	<d>
ذ	
ظ	
ض	
ح	<h>
ه	
ر	<r>
ز	<z>
س	<s>
ص	
ش	<ch>
ف	<f>
ك	<k>
ل	<l>
م	<m>
ن	<n>
خ	<kh>
غ	<gh>
ق	<g> o <k> depèn de l'ús en cada dialecte
ج	<dj> en àrab, <j> en amazic,
ع	<â>, <ê>, <î>, <ô>, <ôû>
ي	<i>, <i>, <y> (<y> per a trencar el hiatus)
و	<ou>
La damma (vocal /u/)	<o>, <ou>
La fatha (vocal /a/)	<a>, <e>
La kasra (vocal /i/)	<i>

¹⁵¹ El report considera que “la prononciation berbère est la même que celle des arabes, à l'exception de quelques lettres inusitées ou de sons modifiés. La transcription française des mots berbères sera donc soumise aux mêmes règles que celle des mots arabes”. p. 69. El report presentat pel Bureau topographique reconeix la importància de la llengua amaziga al Marroc: “On estime que les trois quarts environ des indigènes actuels du Maroc sont des berbères, dont la plupart ne parle que leur dialecte; une partie d'entre eux seulement emploient la langue arabe pour leurs relations commerciales. Le quatrième part est constitué par les arabes établis au Maroc, qui ont pu imposer aux autochtones leur religion mais pas leur langue ».

A més d'aquestes lletres, el report inclou la notació de la xevà (“voyelle neutre” en francès) que s'escriurà principalment en els noms acabats en *-an*, *-en* o *-in*¹⁵² amb l'objectiu d'evitar una pronúncia nasalitzada de les vocals al final de paraula (exemples: *Ouezzane* (topònim), *Zaïane* (etnònim), *Lahsene* (antropònim), *Amine* (antropònim)).

A partir de 1917, les autoritats militars franceses van elaborar el mapa de reconeixement del Marroc utilitzant-hi sobretot la fotografia aèria. L'ús de l'avió va permetre fotografiar els llocs que no estaven sota control francès. Aquesta tasca la va elaborar el *Service Géographique du Maroc*. A partir de 1926, el topògraf francès Jean Delaye Téophile –de formació militar– va dirigir les missions de reconeixement del Rif entre 1925 i 1926 en col·laboració amb els espanyols. La missió per a l'elaboració del mapa del Rif va finalitzar l'any 1929¹⁵³.

A la zona del Rif i altres zones del nord del Marroc, el colonialisme espanyol, en col·laboració amb organismes francesos, en especial amb la *Commission Géographique du Maroc*, va elaborar el mapa del Protectorat Espanyol al Marroc. Les tasques més importants van ser l'elaboració del mapa de les zones ocupades per Espanya gràcies a les missions dels *Interventores*, encarregats d'explorar el territori ocupat i d'elaborar croquis i mapes de tribus, pobles i muntanyes.

Pel que fa a la transcripció dels noms amazics, hem d'assenyalar que el sistema elaborat pels francesos l'any 1917, és gairebé el mateix que s'utilitza en l'actualitat per a transcriure oficialment els topònims i els antropònims amazics. No cal dir que aquest sistema de transcripció està molt lluny de poder permetre una pronúncia fidel, o al menys molt aproximada, dels noms d'origen amazic. Aquest fet es pot entendre per les necessitats de l'administració de l'època colonial que tenia com a objectiu primordial facilitar la lectura i l'ortografia en francès dels noms de la població autòctona sotmesa i colonitzada. El que trobem incoherent i sorprenent és que el sistema en qüestió continuï vigent després de la independència.

---

¹⁵² Segons el report: “*L'e muet ne figurera dans le corps d'un mot que lorsqu'il sera indispensable pour séparer plusieurs consonnes qui doivent être prononcées en deux syllabes*” p. 8.

¹⁵³ En aquesta missió els topògrafs van col·laborar amb l'aviació militar per a sotmetre la rebel·lió rifenya sobretot dels Ayt Wryayl, tribu del cèlebre líder rifeny, Abdelkrim.

La transcripció afrancesada presenta diverses dificultats i problemes de notació dels topònims i dels antropònims amazics. Citem tot seguit algunes d'aquestes dificultats:

1. Absència de les faringalitzades: /š/, /ḍ/, /ṭ/, /ẓ/ i /ř/. El mètode de transcripció francès neutralitza l'oposició fonològica en amazic entre emfàtica i no emfàtica. Un mateix grafema representa dos sons (per exemple, la [s] i la [š] són representades per un sol grafema: <s>, la [ḍ] i la [d] per <d>, etc.)
2. Les consonants labialitzades reben un tractament semblant al de les faringalitzades. Així, les labialitzades /g^w/, /k^w/, /q^w/, /ɣ^w/ i /x^w/ no es tenen en compte en la transcripció en qüestió. Aquestes consonants són representades sense el signe de labialització, així la /g^w/ en amazic es transcriu com a <g> o <gu>, la /k^w/ com a <k>, la /q^w/ com a <k>, la /ɣ^w/ com a <gh> i la /x^w/ com a <kh>.
3. Tant la laringal /h/ (AFI: [h]) com la faringal /ħ/ (AFI: [ħ]) són notades com a <h> de manera que és impossible endevinar de quin so es tracta exactament.
4. Semblantment al cas anterior, la lletra <k>, en la notació afrancesada, correspon tant al fonema uvular /q/ (AFI: [q]) com a la velar /k/ (AFI: [k]).
5. El dígraf <ou> representa tant la vocal /u/ com la semiconsonant /w/.

A més d'aquests problemes de transcripció dels mots amazics, podem afegir-ne d'altres que dificulten i fins i tot distorsionen les pronúncies de les formes genuïnes d'aquests noms; citem per exemple el problema de la notació de les consonants tenses que de vegades es noten com a tals, és a dir, amb dues lletres (<tt>, <dd>, <ss>, etc.) i d'altres vegades com a simples (<s>, <t>, <s>, etc.). Igualment, la <e> que normalment representa la xevà, s'empra en alguns casos per a notar la /a/, ja que en la tradició francesa, se sol confondre la /a/ de l'amazic (i també de l'àrab) amb la [ə] (xevà) que s'escriu normalment com a <e> en la transcripció afrancesada; etc.

IV.4. L'ANTROPONÍMIA AMAZIGA ACTUAL: ASPECTES GENERALS

En la llengua amaziga, la majoria dels prenom¹⁵⁴ són d'origen àrab. Els noms amazics tradicionals – sense comptar els que s'han recuperat recentment amb l'inici del despertar de la consciència amaziga a principis dels anys 1980 – són limitats. Fins i tot, en el món tuareg, que sempre ha estat la fortalesa contra l'arabització, els noms de persona d'origen àrab són nombrosos. Els noms amazics femenins com *Ijja*, *Izza*, *Tlaytmas*, *Mammas*, etc.; i masculins, com *Idir* o *Iddr*, *Baha*, *Bassu*, *Baddu*, etc. que han sobreviscut a l'arabització són d'ús limitat.

Per a entendre el procés de la substitució i d'arabització al qual s'han sotmès els noms de persona amazics, pensem que és important fer una aproximació al valor i a la funció de la denominació de les persones en la cultura arabomusulmana i en especial, en la religió islàmica.

L'islam atorga als noms de les persones un valor primordial; posar el nom al fill o la filla és considerat generalment un acte religiós i de “bona fe”¹⁵⁵. Tot i que no hi ha evidències clares a l'islam sobre l'obligatorietat de posar noms concrets, existeixen diferents recomanacions, lleis i *fatwas*¹⁵⁶ per a l'autorització o la desautorització de noms de persona. En la *ḥadiṯ*, font bàsica de la *xaria* islàmica, hi ha dues dites atribuïdes al profeta sobre els noms de persona: “en el dia de la resurrecció, sereu cridats pel vostre nom i el dels vostres pares; trieu, doncs, noms bonics” i “Aquell que posa el nom de Muḥammad al seu fill per amor a mi i per a tenir la meva benedicció sobre aquest fill, entrarà al paradís amb ell”. Actualment, el nom de Muḥammad és el nom d'origen àrab més utilitzat en tot el món musulmà.

---

¹⁵⁴ Utilitzem el terme “prenom” per fer referència al nom individual de la persona i que normalment precedeix el cognom o nom de família. En català, el prenom és l'equivalent del “nom” que és el terme que s'utilitza habitualment.

¹⁵⁵ El fet de posar el nom al nadó forma part dels fets de la “sunna” (dites i fets del profeta) que en la tradició musulmana, se sol respectar. Al Marroc, se celebra el dia de posar el nom al nadó; en algunes regions amazigues, aquest dia es coneix amb el nom *Ass n ism* (el dia del nom).

¹⁵⁶ *Fatwā* –en català “fàtua”– és segons l'Enciclopèdia Catalana: “Resposta del muftí a una consulta jurídica”. Als països nord-africans, en general, no es practica la *fatwā*.

Hom parla de quatre grups de noms de persona permesos a l'islam classificats segons l'ordre de preferència que s'estableix en la teologia islàmica¹⁵⁷. El primer grup conté els noms de *ʿabd Al-lāh* (Abdallah)¹⁵⁸ i *ʿabd Al-Raḥmān* (Abderrahman). Aquests dos noms tenen preferència en la denominació seguint un ḥadīth del profeta “Els noms que són més estimats per Al·là són Abdallah i Abdarrahman”. El segon grup de noms més desitjats en la religió islàmica és el grup dels noms que comencen amb el terme *ʿabd* (transcrit en diferents llengües europees com “Abd”) que vol dir en àrab “servidor” o “esclau”, seguit d'un nom de Déu com per exemple *ʿabd Al-Qādir* (Abdelkader), *ʿabd Al-Kabīr* (Abdelkebir), *ʿabd Al-Wāḥid* (Abdelouahid), etc. El tercer grup de noms agrupa aquells que fan referència als profetes anteriors a Muḥammad com *ʿĪsā* (Aissa) “Jesús”, *Mūsā* (Moussa) “Moisès”, *Nūḥ* (Nouh) “Noe”, etc. El quart grup comprèn els noms de persona i de sants coneguts a l'islam per la seva “gran religiositat” com els primers seguidors de Muḥammad i els primers califes de l'era islàmica: *Ḥamza* (Hamza), *ʿAli* (Ali), *ʿUṭmān* (Otmane).

En aquesta classificació és evident el paper fonamental que té la religió i la llengua àrab en la denominació de les persones al món musulmà. L'islamització dels noms de persona, sobretot en zones no històricament àrabs, implica la imposició i l'arabització dels noms en les llengües de zones en que l'islam s'ha implantat com l'amazic, el curd, l'urdú, el wòlof, etc. Un fet important és que els noms que no són de cap dels quatre grups que hem citat es poden considerar en la xaria islàmica rebutjats, il·lícits o inapropiats.

En general, en la tradició islàmica són prohibits els prenomes d'altres cultures i llengües que no siguin d'origen araboislàmic així com els noms cristians, jueus o d'altres religions i creences¹⁵⁹. No s'admeten tampoc noms que fan referència a comunistes, personatges estrangers ateus o que han criticat o s'han oposat als principis de la fe islàmica¹⁶⁰. L'argument que sempre es dóna en la teologia islàmica per a justificar les prohibicions de noms estrangers consisteix en el fet que, a

---

¹⁵⁷ Vegeu per exemple Al-ʿawda (2004).

¹⁵⁸ Donem entre parèntesis les formes oficials afrancesades dels noms de persona conegudes al Marroc. Recordem que en les formes ortogràfiques oficials hi ha molta variació de manera que un nom pot ser transcrit de més d'una manera.

¹⁵⁹ Al-ʿawda, op. Cit.

¹⁶⁰ Ibid.

l'islam, imitar o adoptar alguna característica o nom de persones “infidels” es considera il·lícit¹⁶¹.

IV.4.1. Els prenomes d'origen àrab en amazic

En amazic, podem distingir diversos grups de noms de persona o prenomes d'origen àraboislàmic:

A. Els prenomes teòfors: Són prenomes que fan referència a Déu. Els teòfors més freqüents en amazic són:

- noms constituïts pel terme *ʿabd* “servidor, esclau” més un adjectiu atribuït de Déu substantivat i determinat amb l'article *al-* de l'àrab¹⁶²:

Noms àrabs transliterats	Significat	Forma afrancesada coneguda
<i>ʿabd al-Lāh</i>	“servidor d'Al·là”	Abdallah
<i>ʿabd al-Raḥmān</i>	“servidor del clement”	Abdarrahman o Abderrahman
<i>ʿabd al-Karīm</i>	“servidor del generós”	AbdelKarim o Abdelkrim
<i>ʿabd al-Qādir</i>	“servidor del poderós”	Abdelkader
<i>ʿabd al-Laṭīf</i>	“servidor de l'amable”	Abdellatif
<i>ʿabd al-Kabīr</i>	“servidor del gran”	Abdelkebir
<i>ʿabd al-Razāq</i>	“servidor del donant”	Abderrazak
<i>ʿabd al-Salām</i>	“servidor de la pau”	Abdessalam o Abdassalam

¹⁶¹ Per exemple, un teòleg musulmà conegut, Abu Zayd Bakr Bnu ʿabdillāh assenyala (1995, pp. 7-8) “Els musulmans han de procurar posar als seus fills noms que respectin la xaria i les tradicions de la llengua dels àrabs [...] perquè altres persones no musulmanes sentin noms de d'Abdallah, Abderrahman, Mohamed, Ahmed, Aixa, Fatima...”. Aquells noms no àrabs manllevats a nacions d'infidels, no són acceptables en la llengua i en la xaria [...]. D'aquests noms: Andīrā, Jāklīn, Jūlī, Dyānā, Sūzān[...] i altres noms estrangers com els noms perses, turcs i **amazics** [...] faig una crida, en nom de la xaria, a tots els musulmans que segueixen el camí de Déu, i que apliquin l'educació de l'islam i la sunna del profeta. Que no facin mal al seu ulls i a les seves orelles amb aquells noms bruts, que no facin mal als seus fills i els llevi la seva bellesa: els seus noms segons la xaria”

¹⁶² A l'islam, hi ha 99 atributs de Déu coneguts.

- noms constituïts per un substantiu i el mot *al-lāh* “al·là”:

Noms àrabs transliterats	Significat	Forma afrancesada coneguda
<i>Faṭḥ al-lāh</i>	“obertura, expansió de Déu”	Fath Allah
<i>Naṣr al-lāh</i>	“victòria de Déu”	Nasr Allah
<i>Šare al-lāh</i>	“lleï de Déu”	Charaallah
<i>Saʿd al-Lāh</i>	“felicitat de Déu”	Saad Allah
<i>Rizq al-Lāh</i>	“donació de Déu”	Rizkallah
<i>Sayf al-Lāh</i>	“espasa de Déu”	Sayfallah

B. Noms constituïts per un substantiu i el nom *al-dīn* “religió”:

Noms àrabs transliterats	Significat	Forma afrancesada coneguda
<i>Nur al-Dīn</i>	“llum de la religió”	Nourddine
<i>Naṣr al-Dīn</i>	“victòria de la religió”	Nasreddine
<i>Sayf al-Dīn</i>	“espada de la religió”	Sayfddine o Sayfaddine
<i>ʿalāʾ al-Dīn</i>	“grandesa de la religió”	Aladdinne “Aladí”
<i>Ṣalāḥ al-Dīn</i>	“bondat de la religió”	Salahddine “Saladí”
<i>Ḥayr al-Dīn</i>	“bé de la religió”	Khairddine
<i>Zīn al-Dīn</i>	“bellesa de la religió”	Zineddin o Zineddine

C. Noms que fan referència al profeta, a la seva família i als seus companys:

- noms que fan referència al profeta:

Noms àrabs transliterats	Significat en català	Forma oficial coneguda
<i>Mustafā</i> o <i>al-Mustafā</i>	“el triat”	Mustapha o Moustapha
<i>Muḥtār</i>	“l’elegit”	Moukhtar
<i>Muḥammad</i> o altres noms afins: <i>Aḥmad</i> , <i>Ḥamīd</i> , <i>Ḥammādī</i> , <i>Ḥamdī</i> , etc.	Noms derrivats de l’arrel àrab <i>ḥmd</i> “lloar, agrair a Déu”	- Mohammed, Mohammad o Mohamed. - Ahmed, Hamid, Hammadi i Hamdi
<i>Rašīd</i>	“l’assenyat”	Rachid
<i>Al-Bašīr</i>	“qui porta bones notícies”	El-Bachir
<i>Ḥabīb</i> o <i>al-Ḥabīb</i>	“estimat, volgut”	Habib, El-Habib, Lahbib

- noms que fan referència a noms de persones properes al profeta com el del seu avi *ʿabd al-Muṭṭalib* (Abdelmouuttalib); del seu pare *ʿabd al-Lāh* (Abdallah); la seva mare biològica *Amīna* (Amina), la seva dida *Ḥalīma* (Halima); de les seves esposes *Ḥadīẓa* (Khadija), *ʿĀʾiṣā* (Aicha), *Ṣafīyya* (Safiya), *Zaynab* (Zineb); dels seus fills *Al-Qāsim* (Kasem), *Ibrāhīm* (Ibrahim) i *Zayd* (Zaid); de les seves filles *Ruqayya* (Roukaya o Rakia), *Umm Kaltūm* (Oum Kelthoum) i *Fāṭima* (Fatima); dels seus nets *Al-Ḥasan* o *Ḥasan* (Al-Hassan, Lhassan, Alhassane, Hassan, etc.), *Al-Ḥusayn* o *Ḥusayn* (Lhucine, Elhusein, Housein, Hussein, Hucine, Hucein, etc.); dels seus oncles *ʿabbās* (Abbas), *Ḥamza* (Hamza); dels seus companys *Anas* (Anas o Anasse), *Zubayr* (Zoubair), *Muʿāḍ* (Mouad), *Bilāl* (Bilal), *Ḥālīd* (Khalid o Khaled); etc.

D. Noms dels primers quatre califes després del profeta: *ʿabū Bakr* (Abou Bakr, Boubker), *ʿUmar* (Omar), *ʿUṭmān* (Otman, Othman) i *ʿAlī* (Ali).

E. Noms que fan referència a altres profetes com *Idrīs* (Driss), *Ibrāhīm* (Ibrahim o Brahim), *Ismāʿīl* (Ismail o Ismael), *Mūsā* (Moussa), *Yūsuf* (Youssef), *Yaḥyā* (Yahya, Yehya), *Yūnus* (Younes), *Sulaymān* (Souleiman, Slimane), *ʿĪsā* (Aissa), *Dāwūd* (Daoud); etc.

F. Altres noms d'origen araboislàmic dels quals destaquem:

- noms dels mesos del calendari musulmà com *Ramaḍān* (Ramadane), *Šaʿbān* (Chaabane) i *Raǧab* (Rajab).

- noms lligats a les circumstàncies de la vida com *al-Bašīr* “qui porta bones notícies” (El-Bachir), *Saʿīd* “feliç” (Said), etc.

- noms que es refereixen a qualitats abstractes com *Karīm* “generós” (Karim), *Rašīd* “assenyat” (Rachid), *ʿAzīz* “volgut” (Aziz), *Latīf* “amable (masc.)” *Latīfa* “amable (fem.)” (Latif, Latifa), etc.; o físiques com: *Šamīla* (Jamila) “bonica”, *Wasīm* “bonic” (Ouassim), *Kabīr* “gran” (Kebir), etc.

- noms referents a significats abstractes *Ḥanān* “tendresa” (Hanane), *ʿamal* “esperança” (Amal), *ʿawāṭif* “sentiments” (Aouatif); etc.

- noms referent a significats concrets com *Qamar* “lluna” (Kamar), *Dunyā* “món” (Dounia, Dounya), *Nǧma* “estrella” (Najma, Nejma), *Zahra* “flor” (Zahra), etc.

Antigament, la denominació de les persones en amazic era basat en un sistema de filiació. Els noms poden ser patronímics o matronímics¹⁶³. Això vol dir que la manera d'identificar a una persona i distingir el seu nom del d'altres persones és designant el nom del seu pare o mare. Aquest model de denominació basat en la filiació paterna o materna existeix també en les llengües semítiques com l'àrab i l'hebreu¹⁶⁴. Els noms patronímics en amazic es fan fonamentalment en singular amb la partícula de filiació *u* (o les variants *w* o *g^w*) “fill de, el de” i *ult* “filla de, la de”; o també mitjançant un complement genitiu [nom + *n* “de”+ nom]. En àrab, les formes equivalents a la partícula de filiació amaziga *u-*, *w-* *g^w* que s'utilitza en els noms de persona són *bn* o *Ibn* “fill de” i *bint* “filla de” i la relació de *nisba* que es forma amb el cas genitiu.

Tradicionalment, en els patronímics en amazic només es tenia en compte el nom del pare; exemple: *Iddr u Seid* “Iddr, fill de Said”, *Ijja n Baha* “Ijja, filla de Baha”, etc. A l'època colonial, l'ordre de filiació es feia oficialment i exclusivament amb les partícules de parentiu en àrab *ben* o *ibn* i *bint* o *bent*. Inclouïa, també el nom de l'avi patern (exemple: nom oficial *Idder ben Sâid ben Ali* “Iddr, fill de Said, fill d'Ali”).

Durant l'època colonial, els colons francesos van aplicar lleis que obligaven els habitants locals a que tinguessin, a més del prenom (o nom personal) tradicional, un cognom o un nom de família¹⁶⁵. Els colons també van establir un mètode per a la

---

¹⁶³ En amazic, aquest sistema és molt antic; el trobem en alguns epígrafs d'escriptura libicoberber com aquell de Dugga on són representats diversos antropònims amazics antics.

¹⁶⁴ En àrab, el sistema de filiació és conegut amb el nom *nasab* i sol ser patronímic, i normalment, inclou també els noms dels avis.

¹⁶⁵ Pel que fa al tractament dels noms amazics, el colonialisme francès va aplicar la mateixa política tant al Marroc com a Algèria. En aquest darrer país, els francesos, per a la creació de l'estat civil de 1882, van establir unes lleis específiques per als ciutadans autòctons d'aquest país (els francesos parlaven de lleis per als “indigènes musulmans d'Algèrie”). Sobre l'aprovació d'aquestes lleis del 16 de febrer de 1882, Benramdane (2005, p.9) cita algunes intervencions del diàleg en el senat francès, de les quals reproduïrem aquestes frases molt significatives sobre els objectius del colonialisme francès en la creació de l'estat civil algerià: “...C'est [es refereix a la targeta d'identitat] la mise en carte de l'humanité, hommes, femmes et enfants. Outre, qu'elle ne sera pas de leur goût, elle n'offrira pas de garanties

transcripció dels antropònims en general. Aquest mètode és idèntic al que ja hem presentat quan hem parlat de la toponímia de l'època colonial al Marroc . (capítol IV, punt 3). També en aquest cas, com succeeix en el tractament dels endotopònims nord-africans, el model de transcripció francès per als antropònims dels autòctons serveix, sobretot, per a fixar “*une orthographe uniforme et rigoureuse des noms arabes*”¹⁶⁶.

Segons l'administració colonial, les persones, en principi, podien triar el cognom que volien però també deixaven als oficials de l'estat civil assignar un cognom si l'interessat es resistia a tenir-ne un o si el nom que proposava ja s'havia adjudicat a altres persones, etc. Això va fer que en algunes ocasions, els oficials proposaven noms anodins, malnoms de tot tipus, alguns amb connotació irònica, pejorativa o insultant¹⁶⁷.

Al principi, els cognoms del nou estat civil es fan servir només en la documentació administrativa colonial. En la llengua parlada, però, se segueix l'ús dels noms tradicionals basats fonamentalment en designacions patronímiques. Aquesta pràctica es fa fins avui dia en amazic; és freqüent en general que les persones tinguin doble denominació, una per a l'ús informal que sempre es la forma tradicional i l'altra, l'oficial que sol ser al carnet nacional d'identitat i en altres documents administratius. No és estrany, per exemple, que els veïns del mateix poble, només es coneguin per la primera forma, és a dir, la tradicional com *Brahim u Eli* “Brahim fill d'Ali”, *Fađma ult Seid* “Fadma filla de Said”, etc. Darrerament, l'escola i la burocràcia han fet, però, que l'ús del cognom sigui cada vegada més freqüent en l'ús quotidià.

En els documents i manuscrits diversos (escriptures de matrimoni, de compravenda, contractes, etc.) de l'època colonial i fins a les primeres dècades de la

---

sérieuses, elle ne présentera même beaucoup moins que la filiation actuelle”. « *Certainement, cette sempiternelle carte à produire à tout propos engendrera des cas d'aliénation mentale*».

¹⁶⁶ Yermèche (2005, p. 21); Segons Yermèche, l'objectiu fonamental de la llei de 1882 era l'assimilació cultural de la població local. L'autora dona aquesta cita de Ageron Charles (1968): (la llei és) “... *une œuvre de dénationalisation. L'intérêt de celui-ci était de préparer la fusion et de franciser plus résolument les patronymes indigènes pour favoriser les mariages mixtes*”.

¹⁶⁷ Yermèche (2005, p. 20) cita alguns exemples d'aquest noms citats per Ageron (1968): *Zbel* “Brossa”, *Zebila*, diminutiu de *Zbel* “petita brossa”, *Begra* “vaca”, *Dik* “Gall”, *Fekroun* “tortuga”, *Kelb* “gos”, etc.

independència, encara hi predominava l'ús dels noms tradicionals basats en la filiació. Una part important de la població rural no tenia, fins a aquesta època, un cognom conegut; els documents que es lliuraven en aquell temps es feien bàsicament a nivell de la tribu, basant-se en les lleis i costums socials tradicionals.

Durant el protectorat francès al Marroc, l'administració colonial va establir lleis sobre l'adaptació dels noms propis del nord d'Àfrica. Aquestes lleis de francesització dels noms de lloc i de persona de la població local va marcar inevitablement l'estat actual dels topònims i antropònims amazics escrits en grafia llatina.

Com ja hem vist en el cas dels topònims, en el tractament dels antropònims amazics (com també els de l'àrab darija) després de la independència al Marroc, seguia predominant el mètode de transcripció en grafia llatina que els francesos havien elaborat i utilitzat a l'època colonial. El tractament dels antropònims a base d'aquest mètode que se segueix a les administracions de l'Estat fins a l'actualitat, continua creant diversos problemes a causa sobretot de la falta de criteris normalitzadors per a l'escriptura dels noms en grafia llatina. Amb la instauració dels serveis de l'estat civil al Marroc independent i la imposició de mètodes i polítiques d'arabització a l'administració, es van complicar encara més els problemes del tractament dels antropònims¹⁶⁸.

IV.4.2. Sobre la legislació marroquina referent als prenomes

L'any 1996, l'estat marroquí va elaborar una llista dels prenomes d'origen àrab i amazic que són permesos i prohibits. La llista va ser presentada aleshores pel

---

¹⁶⁸ En el tractament dels antropònims, com de l'onomàstica nord-africana en general, cal tenir en compte els propòsits ideològics i polítics que han marcat les diferents èpoques de la història recent de Tamazga. Els nombrosos problemes en l'escriptura dels noms propis amazics actualment són originats, en part, per motius polítics i ideològics. En aquest sentit Benramdane, F. (2005, p.8) assenyala, referint-se al cas d'Algèria: " *L'approche qui consiste à traiter les questions d'état civil comme de simples problèmes administratifs, qualifiés de "techniques", liés souvent aux pratiques de transcription et/ou de translittération française ou francisée, arabe ou arabisée, berbère ou berberisée des patronymes et prénoms algériens [...] sous-estime l'importance du passif et des pré-supposés historiques et idéologiques de l'entreprise de dé/re/structuration de l'identité algérienne dans son volet onomastique, de manière générale*".

ministre de l'interior. La llista dels noms prohibits conté un nombre important de noms amazics¹⁶⁹. L'any 2003, la llei 37/99 de la reforma de l'estat civil marroquí anul·la aquesta llista i estableix que els noms de persona, o els prenom, han de complir tres requisits fonamentals: a) que el prenom tingui “caràcter marroquí”, conegut i d'ús freqüent en llengua àrab o en amazic i que sigui d'origen musulmà, o hebreu en cas dels jueus marroquins, b) que no sigui un prenom format a partir d'un cognom o un topònim marroquí, c) que no sigui compost de més de dos noms.

Però, tot i aquesta modificació en la llei marroquina, en el darrers anys han hagut diferents prohibicions de noms amazics en els serveis del registre de nadons. Algunes prohibicions han generat grans polèmiques entre associacions, organitzacions i militants amazics, dins i fora del Marroc. Els problemes més freqüent en el cas dels noms amazics consisteixen fonamentalment en que algunes punts de les noves lleis sobre els prenom són poc clares. Per exemple, resultaria difícil per a un ciutadà normal entendre a què es refereix pel concepte de “caràcter marroquí”, que és del tot ambigü i es pot interpretar de moltes maneres. Tanmateix, el segon requisit de que el nom ha de ser un nom freqüent i conegut, deixa entendre la intenció de delimitar els noms amazics, tancant la porta davant dels prenom amazics antics que s'han recuperat i que no són freqüents actualment al Marroc on predominen sobretot les formes àrabs. A més, als nostres coneixements, no hi ha cap nomenclàtor, llista, diccionari, etc. oficial de referència, que aplegui tots els prenom utilitzats ara o antigament al Marroc on es podria comprovar si un prenom és freqüent i conegut. Davant d'aquest problemes, moltes vegades, la decisió primera d'acceptar o no un prenom depèn dels funcionaris del registre civil que actuen d'una forma arbitrària i segons els seus coneixements.

---

¹⁶⁹ Segons fonts oficials, un dels objectius d'aquesta prohibició és “perquè els noms amazics són incompatibles amb la identitat marroquina i perquè poden obrir la porta a una proliferació de noms de persona que no tenen sentit” i segons altres fonts, l'objectiu de la llista era l'arabització dels noms de persona dels marroquins i evitar “la introducció de noms estrangers”, vegeu en aquest sentit les declaracions fetes per un alt funcionari marroquí al diari holandès *Le quotidien*, citat per Christophe Guguen (2009).

IV.4.3. Els prenomes amazics moderns

Els noms de persona típicament amazics, vol dir, d'etimologia amaziga, es divideixen en dos grups: els noms tradicionals amazics que s'han mantingut fins avui dia, i els noms amazics creats *ex-novo* o recuperats. Al primer grup pertanyen noms amazics d'home i de dona que encara s'utilitzen en algunes zones amazigues. Són noms que han sobreviscut a l'arabització de l'antroponímia amaziga. Molts d'aquests prenomes, de fet, els porten actualment persones d'avançada edat i de zones rurals del Marroc. Els prenomes tradicionals presenten algunes diferències segons les zones. Per exemple, al Rif són freqüents els noms com *Nunja*, *Izza* (prenoms femenins) o *Qssu* (nom masculí), al Sús, hi ha noms tradicionals com *Ijja*, *Tlaytmas*, *Iṭṭu* (fem.) i *Iddr* (masc.). Al centre i al sud-est, són freqüents, el noms com *Badida* (fem.) o *Bassu*, *Bamu*, *Iccu* (masc.), etc.

Pel que fa als noms moderns amazics creats *ex-novo* o recuperats recentment, aquests corresponen a noms difosos sobretot gràcies a les associacions i al moviment cultural amazic. Els “nous” noms de persona són una manifestació clara de la reivindicació de la identitat amaziga al Marroc i, en general, a tota Tamazga. La tendència de posar noms “amazics” va començar primer entre els membres i militants del moviment amazic, fonamentalment, d'ençà els anys vuitanta.

Els noms moderns més freqüents són noms de personalitats històriques amazigues, com:

a) Noms de reis i personatges antics i medievals: *Yugrtn* o *Yugurta*, *Yuba*, *Massinissa*, *Gaya* (reis amazics), etc.; *Dihya* o *Tihya* (nom de dona, líder de la resistència contra els àrabs a finals del segle VII i principis del VIII d.C.), *Aksl* o *Aksal* (també resistent contra els àrabs, conegut en àrab amb el nom *Kusayla*), etc.; *Tacfin* (nom del pare del líder almoràvit: *Yusuf Bn Tašfin*), *Tumrt* o *Tumart* (nom del pare del líder almohade, *Mahdi Bn Tumart*); etc.

b) Noms d'objectes o animals domèstics símbols de bellesa en la cultura amaziga: *Ayyur* “lluna”, *Tafukt* “sol”, *Itri* “Etrella”, *Amanar* “estrella brillant”, *Igidr* “àguila”, *Ayilas* “pantera”, *Izm* “leó”, etc.

c) Noms abstractes: *Tayri* (amor), *Tufayyur* o *Tufyyur* “literalment: ella és millor que la lluna”, *Anaruz* “esperança”, etc.

IV.4.4. Hipocorístics, malnoms i sobrenoms

Creiem que convé especificar, abans de començar aquest capítol, què entenem pels conceptes: malnom, hipocorístic i sobrenom. Per “malnom” entenem, el nom que hom posa a una persona i que es pren normalment d’algun aspecte, vici o qualitat defectuosa que té. En general, un malnom té connotacions negatives sobre la persona que designa. Per “hipocorístic” entenem un nom que expressa un afecte o una simpatia referent a una persona. Els hipocorístics tenen, per tant, connotacions positives. I finalment, el terme “sobrenom” fa referència a aquelles formes “neutres” que no són ni malnoms ni hipocorístics sinó simplement noms populars que s’apliquen a una persona pel seu ofici o per alguna altra característica. En els estudis d’onomàstica catalana, també es fa servir el terme “renom”. Els termes “renom” i “sobrenom”¹⁷⁰ es refereixen en general a qualsevol “*nom popular aplicat a una persona, i, per extensió, a tota una família o grup de gent més o menys nombrós, que sol tenir com a origen una referència a un lloc, a un altre nom de persona, a un ofici o càrrec, a una simple qualitat física o moral, a una anècdota de caire ironicohumorístic, etc.*”¹⁷¹

En el present treball preferim utilitzar els termes *hipocorístic*, *malnom* i *sobrenom*, per la seva concreció i expressivitat.

IV.4.4.1. Els hipocorístics

Els hipocorístics en amazic es formen a partir de procediments lingüístics com:

a) La truncació

Truncació és un procediment morfològic que consisteix a modificar un mot eliminant-ne una part. Aquest és el procediment més freqüent en la formació dels hipocorístics en amazic. Exemples:

---

¹⁷⁰ El concepte “sobrenom” inclou també els noms que nosaltres, en aquest treball, tractem amb el terme “malnoms”. Consulteu la definició de l’Enciclopèdia catalana de “sobrenom”.

¹⁷¹ Miralles (2003, p. 85).

<u>Prenom</u>	<u>Forma hipocorística</u>
<i>Lḥusayn</i>	<i>Lḥu</i>
<i>Muḥammad</i>	<i>Muḥ</i>
<i>ʿabdullah</i>	<i>ʿbdu</i>
<i>Tlaytmas</i>	<i>Tlayt</i>
<i>ʿabdullah</i>	<i>ʿblla</i>
<i>Mṣṭafa</i>	<i>Ṣṭaf</i>
<i>Brahim</i>	<i>Bihi</i>
<i>Muḥammad</i>	<i>Ḥmmad</i>

b) Diminutius

Els diminutius en amazic es fan bàsicament mitjançant la forma del femení que es forma normalment amb una *t-* prefixada i una altra *-t* sufixada. Aquests diminutius tot i que expressen afecte en amazic (exemple: *afus* “mà”, *tafust* “petita mà”) poden tenir significats despectius en el cas dels noms de persona masculins. Per això, els hipocorístics masculins formats a partir d’un diminutiu que es fan servir en amazic són formes manllevades a l’àrab col·loquial marroquí. Aquests tenen la morfologia nominal de l’àrab (generalment són formes amb l’afix *-i-* i en alguns casos amb el sufix *-a* per la feminització del nom). Exemples:

<u>Nom en àrab col·loquial</u>	<u>Hipocorístic a base del diminutiu</u>
<i>ʿbbas</i>	<i>ʿbibis</i>
<i>ʿli</i>	<i>ʿliwa</i>
<i>Ḥmad</i>	<i>Ḥmida</i>
<i>ʿumar</i>	<i>ʿmimir</i>

Alguns prenomns femenins, però, sí que permeten hipocorístics a partir de formes dels diminutius en amazic. Exemples:

<u>Nom en amazic</u>	<u>Hipocorístic a base del diminutiu</u>
<i>Ijja</i>	<i>Tayjjat</i>
<i>Rqya</i>	<i>Tarqyat</i>
<i>ʿica</i>	<i>Taʿicat</i>

Una altra forma de diminutius freqüent i peculiar en els antropònims amazic, es fa amb morfemes expressius, com, š (<c> en notació amaziga), o -tti¹⁷². El primer morfema, š, existeix en diverses varietats de l'amazic i en l'àrab dialectal¹⁷³. Exemples d'hipocorístics amb š i -tti:

Nom en amazic	Hipocorístic a base del diminutiu
<i>Brahim</i>	(<i>Bihi</i>) > <i>Bihtti</i>
<i>Muḥammad</i>	<i>Muḥtti</i>
<i>Ḥusayn</i>	<i>Ḥusa</i> > <i>Ḥustti</i>
<i>Seid</i>	<i>Seitti</i>
<i>Ḥmad</i>	<i>Ḥmaytti</i>
<i>Rqyya</i>	<i>Rqquc</i>
<i>Ḥmad</i>	<i>Ḥmaydduš</i>
<i>Ḥli</i>	<i>Ḥliluc</i>
<i>Ḥmru</i>	<i>Ḥmruc</i>

Els hipocorístics en amazic s'utilitzen en general per a expressar un sentit afectiu i expressiu envers una persona, però, pensem que alguns d'aquests noms, també, es generen per simplificació (lleis del mínim esforç: *Muḥammad* → *Muḥ*, *Lḥusayn* → *Lḥu*; etc.). Com en altres llengües, en amazic, els hipocorístics - com també els malnoms - són apel·lacions populars que s'utilitzen inicialment en àmbits informals (entre veïns, companys, amics, gent del poble, del barri, etc.), però, aquests noms acaben moltes vegades convertint en cognoms o noms de família oficials.

IV.4.4.2. Els malnoms i sobrenoms

La majoria dels malnoms i sobrenoms han donat lloc a cognoms, o noms de família, en amazic. Presentem algunes de les formes més utilitzades en amazic, donem exemples de la varietat taixelhit, fonamentalment:

¹⁷² El morfema del diminutiu -tti en els antropònims és testimoniats especialment en els parlars de taixelhit, d'on traiem els exemples que donem.

¹⁷³ Vegeu Tilmatine (1999, p. 105)

a) Sobrenoms que fan referència a diferents activitats relacionades amb la religió. Entre els noms més coneguts, citem, per exemple¹⁷⁴:

- *Ṭṭalb* (forma afrancesada: Taleb); ve de l'àrab *aṭ-ṭālib* (estudiant). En amazic del sud del Marroc, el terme s'aplica a un graduat de l'escola alcorànica. A partir del nom *Ṭṭalb* s'han format altres cognoms amb partícules de filiació com *u-* o *bn* (de l'àrab) "fill de, el de" o *ayt* "fills de, els de", exemples, *Bnṭṭalb*, *Uṭṭalb*, *Ayt Ṭṭalb*, etc.

- *Lfqqih* (forma afrancesada: Fakih), de l'àrab *al-faqīh* "teòleg, imam". Formes derivades, *Blfqqih* (*bn* + *lfqqih*, *Ulfqqih*, *Ayt Lfqqih* "fils de l'imam" (nom de família))

- *Amḥḍar* (forma afrancesada: Amhdar), "l'assistent, el present, l'estudiant". Nom d'agent amazic format a partir del verb d'origen àrab *ḥaḍara* "assistir, estar present", s'utilitza per designar a un estudiant de l'escola alcorànica i per extensió a qualsevol estudiant.

- *Lmuddn* (forma afrancesada: El-Mouden,) de l'àrab *al-mu'addin* "muetzí".

- *Ag^wrram* (forma afrancesada: Agourram o Agourrame), cognom freqüent al sud i sud-est del Marroc. Nom amazic que vol dir "marabut o descendent de marabut", diversos topònims són formats a partir d'aquest nom com per exemple la localitat de *Gurrama*, al sud-est del Marroc, que és la forma arabitzada d'*Ig^wrramn* "marabuts".

- *Mulay* (forma afrancesada: Moulay) de l'àrab *mawlāy*, literalment "senyor meu". És un títol honorífic que reben les personalitats religioses i d'alt prestigi social.

- *Axṭṭab* (forma afrancesada: Akhttab o Akhtab) de l'àrab *ḥaṭṭāb* "orador, pregoner".

b) Sobrenoms que fan referència a càrrecs o oficis a l'administració i institucions públiques:

- *Amḡar*, (forma afrancesada: Amghar) nom d'agent, "gran, cap, president" cognom molt freqüent en amazic.

- *Amazzan* (forma afrancesada, Amazzan o Amazane) nom d'agent, significa "enviat, corresponsal".

---

¹⁷⁴ Amb "formes afrancesades" ens referim a aquelles formes de noms de persones que segueixen una transcripció a base de l'ortografia i la pronúncia franceses, que és el mètode que se segueix actualment en els documents oficials del Marroc. No es tracta, però, de formes normalitzades, perquè no existeixen. Qualsevol forma que presentem pot, per tant, concórrer amb altres formes que són diferents ortogràficament.

- *Anflus* (forma afrancesada: Anflous o Anflousse), és un nom d'agent "secretari"
- *Lqaḍi* (forma afrancesada, El-Kadi o Lkadi), de l'àrab *al-qāḍī* "jutge".
- *Lbaca* (forma afrancesada: El-Bacha), nom d'origen turc introduït a l'amazic a través de l'àrab *al-bāšā* "alcalde". Ha donat lloc a un altre cognom freqüent en amazic: *Ulbaca* "fill de l'alcalde".

c) Noms que fan referència a l'art i als artistes:

- *Rrays* (forma afrancesada: Raïs, Rais o Raiss) de l'àrab *ra'īs* "cap, president", en amazic del Sus (sud-oest del Marroc), *rrays* és un músic, cantant i compositor tradicional de la música *rways*, típica d'aquesta zona del Marroc.
- *Amarir* (la forma afrancesada igual: Amarir), és un nom d'agent del verb *irir* "cantar".
- *Amdyaz* (forma afrancesada: Amdiaz), és un nom d'agent "poeta, compositor".
- Altres noms compostos per *bu* + nom d'instrument musical com *Buluṭar* "el de + *luṭar*, el que toca l'instrument *lutar*", *Buwallun* "el del pandereta", etc.

d) Sobrenoms formats a partir d'un nom d'objecte:

- *Adrar* (forma afrancesada igual: Adrar) "Muntanya"
- *Anrar* (forma afrancesada igual: Anrar) "camp"
- *Azayar*: (forma afrancesada: Azaghar) "vall"
- *Asklu*: (forma afrancesada: Aseklou) "arbre" o "ombra" en alguns parlars.

e) Sobrenoms formats a base de característiques físiques o psíquiques:

Es tracta sobretot de noms que fan referència al color de la pell o del cabell, deficiències físiques, vicis, i altres aspectes psíquics. Exemples:

- *Abrkan* (forma afrancesada: Aberkan) "negre", ha donat el cognom arabitzat (*L*)*Brkani*, que designa, també, a una persona descendent de la ciutat de *Brkan*, al nord-est del Marroc.
- *Azgg^way* (forma afrancesada: Azegagh), adjectiu "vermell".
- *Asmlal* (forma afrancesada: Asemlal, Assemblal), adjectiu "blanquinós".
- *Awray* (forma afrancesada: Aouragh), adjectiu "grogós".
- *Umlil* o *Amlal* (forma afrancesada: Oumlil i Amellal), adjectiu "blanc".
- *Azrwal* (forma afrancesada Azeroual), adjectiu "persona que té ulls clars".

- *Achbun* (forma afrancesada, Achehboune), adjectiu “ros”.
- *Abidar* (forma afrancesada: Abidar), adjectiu “coix”.
- *Akucam* (forma afrancesada: Akoucham), adjectiu “paralític”.
- *Amjjud* (forma afrancesada: Amjoud), adjectiu “calb”.
- *Aqrđur* (forma afrancesada: Aderdour), adjectiu “sord”.
- *Agdaw* (forma afrancesada: Agnaou), adjectiu “tartamut o mut”.
- *Agzzul* (forma afrancesada: Aquezoul o Aguizoul), adjectiu “baixet”.
- *Awssar* (Forma afrancesada: Aoussar o Auouassar), adjectiu, “vell”

Una part dels sobrenoms són compostos per *bu-* “el de” + nom d’una part del cos:

- *Buwfus* (forma afrancesada, Boufous), *bu-* + *afus* “mà”, “el de la mà gran” o “que té algun defecte a la mà”
- *Buyđudan* (forma afrancesada, Boudoudane), *bu-* + *iđudan* “dits”, “el dels dits”, “qui té els dits grossos”.
- *Buwzłmađ* (forma afrancesada, Bouzłmade), *bu-* + *ažłmađ* “esquerra”, “esquerrà”
- *Buymzgan* (forma afrancesada, Bouimzgane), *bu-* + *imzgan* “orelles”, “qui té les orelles grosses, orellut”.

IV.4.4.3. Cognoms formats a partir d’un nom gentilici

Una font molt interessant en la formació dels cognoms en amazic és la que constitueixen els noms gentilicis. Segons el DIEC¹⁷⁵, el mot gentilici, pot ser un adjectiu o un substantiu. Com a adjectiu pot indicar la relació o pertinença a un poble, família o nissaga i pot, també, denotar la nació d’una persona o la pàtria (és a dir, la terra on hom ha nascut, el país al qual hom pertany com a ciutadà). Per extensió, també pot ser un substantiu, és a dir, un nom gentilici.

Els cognoms gentilicis en amazic, es poden formar a partir d’un etnònim, és a dir, del nom de la tribu o del grup tribal, o a partir del nom de lloc (poble, ciutat, província, etc.) a la qual pertany la persona. Exemples:

---

¹⁷⁵ DIEC: Diccionari de l’Institut d’Estudis Catalans.

Etnònims		Cognoms
<i>Isryinn</i>	→	<i>Asryin</i>
<i>Actukn</i>	→	<i>Actuk</i>
<i>Ikbdann</i>	→	<i>Akbdan</i>
<i>Imdlawn</i>	→	<i>Amdlaw</i>
<i>Iḥaḥan</i>	→	<i>Iḥiḥi</i>
<i>Ayt Baemran</i>	→	<i>Abaemran</i>
<i>Idaw Tanan</i>	→	<i>Atanan</i>

La forma del femení es fa amb la desinència *t---t*, exemples: *asryin* → *tasryint*, *actuk* → *tactukt*, etc.

Altres cognoms gentilicis que es formen a partir del nom de lloc de procedència o origen, alguns d'aquests cognoms tenen el sufix *-i*:

Nom de lloc	Nom de persona
<i>Rrif</i>	<i>Arifi</i>
<i>Rrbaṭ</i>	<i>Arbaṭi</i>
<i>Sla</i>	<i>Aslawi</i>
<i>Mrrakc</i>	<i>Amrrakci</i>
<i>Sṭṭat</i>	<i>Asṭṭati</i>

IV.4.4.4. Cognoms formats per un morfema de filiació o pertinença *u* (*w* o *g^w*) o *ult*.

Per a expressar l'origen o la pertinença, l'amazic utilitza també formacions amb partícules de pertinença o filiació com *u* (realitzat també com a *w* o *g^w*) “fill de, el de” en masculí i *ult* “filla de, la de” en femení (però menys usual). Aquestes formacions han donat lloc a diversos cognoms amazics. Exemples:

<u>Nom de lloc</u>	<u>Cognom</u>
Masst	<i>U Masst</i> “el de Massa”
Tinyir	<i>U Tinyir</i> “el de Tinghir”
Tafrawt	<i>Tfrawt</i> “el de Taфраout”
Tiznit	<i>U Tznit</i> “el de Tiznit”
Sus	<i>U Sus</i> “el de Sus”
Tașșurt	<i>G^w Tașșurt</i> “el de Essaouira (Mogador)”
Tlwat	<i>Ult Tlwat</i> ¹⁷⁶ “la de Tlwat”

IV.4.4.5. Noms de persona formats a partir d'un patronímic

La font més tradicional i més antiga dels cognoms amazics és la formada pels noms patronímics, és a dir, pels noms basats en el nom del pare o de vegades de l'avi. En amazic del Marroc, també hi ha alguns matronímics o els noms formats a partir del nom de la mare, aquests, però, són poc freqüents en comparació amb els patronímics, fet que s'explica evidentment pel domini del caràcter patriarcal a la societat marroquina en general. Exemples de patronímics:

<u>Nom del pare o de l'avi</u>	<u>Patronímic</u>
<i>Muħmmad</i>	<i>U Muħmmad</i>
<i>Əli</i>	<i>U Əli</i>
<i>Səid</i>	<i>U Səid</i>
<i>Brahim</i>	<i>U Brahim</i>
<i>Baha</i>	<i>U Baha</i>

Ara bé, molts d'aquests sobrenoms que hem exposat en aquest capítol han estat arabitzats. El procés d'arabització dels cognoms remunta a èpoques de l'edat mitjana, ja en les obres d'escriptors com Ibn Ĥaldun, Al-Bakri, Al-Baydaq, etc. escrites en llengua àrab, trobem molts noms d'amazics en forma arabitzada. En

---

¹⁷⁶ Cognom d'una cantant amaziga *tarrayst* (o *rraysa*, en àrab) del Sud del Marroc. Segurament, aquest cognom femení – dels pocs coneguts en amazic- era principalment un nom artístic.

èpoques més recents, diversos escriptors en llengua àrab i de formació religiosa – entre els quals hi ha molts amazigòfons – acostumen a arabitzar els cognoms amazics. Citem per exemple, les obres d'El-Muḥtār Al-Sūsī¹⁷⁷ i d'altres escriptors en llengua àrab de la zona del Sus, al sud del Marroc¹⁷⁸. L'arabització afecta sobretot els cognoms amazics constituïts a partir d'un llinatge, d'una filiació o pertinença o els constituïts a base d'un etnònim que normalment es transformen en un adjectiu de relació o *nisba* en àrab. Exemples:

<u>Amazic</u>	<u>forma arabitzada</u>
<i>U Masst</i>	<i>Al-Māssī</i>
<i>U Sus</i>	<i>Al-Sūsī</i>
<i>U Ella</i>	<i>ʿallāwī</i>
<i>Asryin</i>	<i>Al- Sarǧīnī</i>
<i>Actuk</i>	<i>Al-Haštuki</i>
<i>Arifī</i>	<i>Al-Rīfī</i>
<i>Iḥiḥi</i>	<i>Al-Ḥāḥī</i>
<i>Akbdan</i>	<i>Al -Kabdānī</i>

L'arabització dels cognoms amazics és molt freqüent en totes les zones del Marroc. Després de la independència i la instauració del nou estat civil al Marroc, les administracions registraven especialment aquelles formes arabitzades dels cognoms amazics. Les formes originals es mantenen normalment per a l'ús popular i extraoficial fins que desapareguin en detriment dels cognoms arabitzats.

¹⁷⁷ Vegeu, a tall d'exemple, Sūsī (al-) (1961-1963): *Al-Maesūl*. Casablanca (19 volums).

¹⁷⁸ Un cas molt especial en aquest sentit, és d'un escriptor, del segle XVI, *Brahim u Eli u ʿEbdullah*, autor del llibre *Dīwān Qabā'il Sūs* (*Diván de les tribus de Sus*), que va traduir a l'àrab gairebé tots els noms propis amazics que trobava, antropònims i topònims.

CAPÍTOL V.
CRITERIS PER A L'ESTANDARDITZACIÓ DELS ENDOTOPÒNIMS EN LA LLENGUA
AMAZIGA

V.1. INTRODUCCIÓ

El nostre objectiu en aquest estudi, com ja hem assenyalat, és l'estudi i l'elaboració de propostes de criteris per a l'estandardització dels topònims i antropònims en amazic. Conscients de la magnitud del nostre objecte d'estudi, hem limitat el corpus de la toponímia a una mostra d'un miler de noms. Hem elaborat i desenvolupat el nostre estudi en quatre grans etapes:

En una primera etapa, hem fet el buidatge dels mapes oficials del Marroc, especialment els publicats per l'*Agence Nationale de la Conservation Foncière du Cadastre et de la Cartographie* (ANCFCC). D'un mapa escala 1/500.000, hem extret els topònims majors escrits en alfabet llatí, així com alguns hidrònims (noms de llocs d'aigua: rius, llacs, etc.) i orònims (cims, muntanyes, etc.) tal com figuren en aquest mapa. Recordem que el Marroc no té cap nomenclàtor oficial normalitzat. Per això, l'únic recurs que tenim per a accedir a les fonts toponímiques oficials són els mapes publicats per l'ANCFCC.

Hem ordenat tots els topònims recollits del mapa per ordre alfabètic en una taula respectant l'ortografia dels topònims tal com són als mapes de referència. Durant el buidatge de les dades toponímiques de les fonts cartogràfiques editades per l'administració del Marroc, hem recollit les formes en grafia llatina dels topònims, però al mateix temps, hem considerat les formes en àrab que ens han servit per a reconèixer les formes orals representades en cas que tinguéssim dubtes sobre la transcripció de la forma afrancesada.

En una segona etapa, hem format tres grups d'informants pertanyents a les tres grans varietats de l'amazic al Marroc: tarifit, tamaziǧt i taixelhit. Cada grup integra uns 10 informants originaris de cada una de tres varietats esmentades. A tots aquests informants els hem preguntat que ens diguessin els noms de les localitats

més properes a la seva regió, comarca o ciutat natal. Després, hem desat els noms recollits en una enregistradora de veu i tot seguit els hem transcrit i els hem introduït i els hem ordenat alfabèticament en una taula.

En una tercera etapa, hem estudiat les dues mostres de toponímia, la que hem buidat del mapa oficial i la que hem recollit a través de les entrevistes als nostres informants, per a poder analitzar, estudiar i contrastar les dades obtingudes de les dues fonts.

El nostre estudi ha servit especialment per a comprovar si la forma oral dels informants coincideix o no amb la forma escrita en la cartografia oficial.

Per a fer l'anàlisi final dels topònims amazics, hem fet primer una classificació dels topònims en dos grups fonamentals:

1. Topònims d'origen amazic: són tots aquells topònims que tenen una etimologia amaziga.
2. Topònims d'origen àrab: són aquells noms d'etimologia i morfologia àrabs. La majoria dels topònims àrabs són noms transparents i d'etimologia clara.

Com que cada grup necessita un tractament especial, hem fet l'anàlisi de cada un d'ells i hem proposat criteris de fixació ortogràfica i fonètica seguint la normativa de l'amazic estàndard. Expliquem els resultats d'aquesta anàlisi i les propostes de criteris en els apartats que vénen a continuació¹⁷⁹.

Els criteris generals que proposem per a l'estandardització dels endotopònims amazics, són els següents:

a. Criteri d'ús

Considerem que les formes genuïnes dels parlants amazics han de tenir prioritat en qualsevol treball d'estandardització de la toponímia. Per tant, si un topònim

---

¹⁷⁹ El tractament i els criteris aplicats als topònims d'origen àrab s'exposa en detall a l'apartat 3 del capítol V.

determinat té una forma diferent de la que recull el mapa oficial, es tindrà en compte prioritàriament el nom que els habitants del lloc fan servir habitualment.

b. Criteri etimològic

Davant de la variació de les formes dialectals d'un topònim, es recorrerà a l'etimologia del nom en qüestió sempre i quan aquesta sigui clara i indiscutible.

c. Aplicació de la normativa lingüística de l'amazic

Per a fixar l'ortografia dels topònims, seguirem generalment les normes ja marcades pel Centre de Recherche Berbère de l'INALCO i per l'Institut Reial de la Cultura Amaziga (IRCAM) en l'àmbit de l'estandardització de l'amazic. Però, com que estem tractant en aquest treball, principalment, de la toponímia del Marroc, on el procés d'estandardització està més avançat i l'amazic és recentment reconegut com a llengua oficial, hem considerat més adient de seguir les normes de l'IRCAM. Recordem que, a part del sistema d'escriptura adoptat per l'INALCO (grafia llatina) i l'IRCAM (grafia tiffinag), hi ha pocs aspectes de divergència entre les dues institucions pel que fa a les normes que s'han seguit en la fonologia o en la morfologia.

A més dels criteris exposats precedentment, aplicarem també aquests altres criteris:

d. Criteri d'univocitat

Seguint les recomanacions de les Nacions Unides respecte a la normalització dels noms geogràfics, els topònims han de tenir formes unívocues, és a dir, que un topònim ha de designar un sol lloc amb una sola forma escrita. Aquest principi permet d'evitar els casos d'homonímia. En la toponímia amaziga, existeixen molts casos de topònims homònims, un mateix nom designa de vegades dos o més llocs diferents. Exemples (*Ajdir* (al Rif) i *Ajdir* (a l'Atles mitjà); *Ifran* (a l'Atles mitjà) i *Ifran* (a l'anti Atles); *Aglmim* i *Awrir* són noms de diverses localitats del Marroc, etc.).

e. Criteri de coherència

En un procés de normalització lingüística, les normes gramaticals (fonètiques, fonològiques, ortogràfiques, morfològiques, lèxiques, etc.) han de ser globals, és a dir, han de ser d'aplicació a tots els aspectes de la llengua. Aquest aspecte ha d'afectar per descomptat, l'onomàstica i especialment la toponímia. Procurarem doncs de seguir uns procediments de tractament lingüístic comuns per al conjunt de la toponímia i elaborar propostes coherents amb l'ortografia estàndard i amb la gramàtica en general de l'amazic.

V.2. TRACTAMENT I CRITERIS PER A L'ESTANDARDITZACIÓ DELS ENDOTOPÒNIMS D'ORIGEN AMAZIC

En aquest punt, estudiarem i elaborarem propostes de criteris d'estandardització que concerneixen els endotopònims d'origen amazic, és a dir, els noms de lloc que tenen una etimologia amaziga o que s'han originat en general, en la llengua amaziga.

V.2.1. Criteris que concerneixen la fonètica

En aquesta part, tractarem els diversos trets fonètics dialectals en les formes orals dels topònims amazics i exposarem unes propostes de criteris per a la fixació gràfica d'aquests topònims.

V.2.1.1. Tractament de les assimilacions fonètiques

Distingim entre les assimilacions paradigmàtiques i les sintagmàtiques. Les primeres es refereixen a l'assimilació de sonorització i l'assimilació des del lloc d'articulació. Les segones, en canvi, concerneixen els contactes entre dos elements sintàctics; les més freqüents en toponímia amaziga són les que es produeixen dins dels sintagmes preposicionals formats per la preposició *n* "de" i un altre nom.

Les assimilacions de sonoritat concerneixen diverses consonants en la toponímia amaziga. Algunes vegades, aquestes assimilacions apareixen en les distintes formes genuïnes utilitzades pels habitants del lloc en qüestió, però, d'altres vegades, també

són representades gràficament en les formes oficials arabitzades o afrancesades. L'assimilació de sonoritat en els topònims amazics pot ser progressiva o regressiva. Exemples:

/t/ i /d/ → *Itqqi* ~ *Idqqi* (hidrònim al sud del Marroc)

/k/ i /g/ → *Takrkust* ~ *Tagrgust* (hidrònim)

/x/ i /ɣ/ → *Taznaxt* ~ *Taznayt*; *Iyzdis* ~ *Iysdis* (llocs habitats a l'Alt Atlas)

/s/ i /z/ → *Afsu* ~ *Afzu* (lloc habitat al Rif)

/š/ i /ž/ → *Tayjjict* ~ *Tayjjijt* (Sud del Marroc)

En el tractament de les assimilacions – igual que en altres mutacions fonètiques en la toponímia– és molt important recórrer a l'etimologia del topònim. Només estudiant l'ètim, podrem aclarir quin so és l'original i quin s'ha assimilat. En els exemples anteriors, els topònims *Takrkust* ~ *Tagrgust* no són transparents i resulta més difícil determinar-ne l'etimologia per tal de conèixer el procés d'assimilació que els afecta. En canvi, un topònim com *Iyzdis* realitzat *Ixsdis* o *Iyzdis*, prové del nom comú *Iysdis* “costella” (compost de *Iys* (ós) + (*a*)*dis* “panxa”). La velar sorda [x] de la forma *Ixsdis és el resultat de l'ensordiment de la /ɣ/ en contacte amb la /s/, aquesta pel seu torn es converteix en alveolar sonora [z] en la forma *Iyzdis pel contacte amb la dental sonora [d]. Per la seva banda, l'hidrònim realitzat com *Itqqi* o *Idqqi* prové del nom de la “terrisa” que en la majoria dels parlars amazics es diu *idqqi*, amb [d].

La forma *Iysdis* i la forma *Idqqi* seran, doncs, les correctes etimològicament i per tant s'han de tenir en compte en un corpus toponímic estandarditzant. Advertim en aquest sentit que no sempre és fàcil de cercar l'etimologia dels topònims amazics. Al llarg d'aquest treball, procurarem no aprofundir en la recerca etimològica ja que aquest no és el nostre objectiu fonamental. Tota l'explicació que donem referent a l'etimologia s'ha de considerar com a simple exemple del mètode que proposem per a elaborar uns criteris per a l'estandardització de la toponímia amaziga.

Altres assimilacions paradigmàtiques que trobem en la toponímia amaziga corresponen a aquelles que es fan per raó de la proximitat articulatòria. Les assimilacions més freqüents corresponen a les nasals i a les líquides /m/ ~ /n/, /l/ ~ /n/, /n/ ~ /r/. Exemples:

*Asif n tammnt per *Asif n tammemt* (m + m → mn)

* *Buɣmbu* per *Buɣnbu* (n + b → mb)

*Inbnsirn per *Ilbnsirn* (n + b → lb)

Les assimilacions sintagmàtiques concerneixen aquelles assimilacions que es donen entre dos elements que formen el sintagma nominal en els topònims. El cas més freqüent i més important, com hem assenyalat, és el dels topònims formats per nom + preposició *n* “de” + nom. El primer nom és normalment un genèric (com *asif* “riu”, *adrar* “muntanya”, *tizi* “coll”, etc.). Exemples:

n + w → [ww] *Tizi n Wanu* ~ *Tizi wwanu*

n + l → [ll] *Ssuq n Lḥad* ~ *Ssuq llḥad*

n + m → [mm] *Asif n Masst* ~ *Asifmmasst*

Tin Mulay ~ *Timmulay*

Proposta: Les assimilacions fonètiques en els topònims transparents, d’etimologia coneguda, no es tindran en compte en la notació de la toponímia amaziga estàndard. Escriurem:

Topònim en amazic	Forma oficial
<i>Asif n Tammemt</i>	<i>Asif n-Tamment</i>
<i>Buɣnbu</i>	<i>Boughambou</i>
<i>Tizi n Wanu</i>	Tizi Ouanou
<i>Ssuq n Lḥad</i>	Souk Lhad
<i>Adrar n Waklim</i>	Adrar n Aklim

V.2.1.2. Tractament de les emfàtiques

L'èmfasi o faringalització en amazic és un fenomen que es caracteritza per la seva capacitat de propagar-se dins del mot i contaminar-ne altres sons consonàntics, concretament, les dentals /d/ i /t/, les sibilants, /s/ i /z/ i la líquida /r/. Un topònim pot tenir doncs dues faringalitzades o més, encara que etimològicament, els mots en amazic només poden ser construïts a partir d'arrels que poden tenir com a màxim una emfàtica. Sabem també, a partir d'estudis diacrònics, (Koosman, 1999) i (Múrcia, 2010), que les consonants emfàtiques pròpies de l'amazic i testimoniades en la llengua antiga són la /ḍ/ i la /ẓ/ i que el rendiment de la /r/ és molt feble. Exemples de topònims amb més d'una consonant faringalitzada:

Forma amaziga usual	Forma oficial coneguda
*Azṛu	Azrou
*Imiḍṛ	Imider
*Ṣṭṭat	Settat
* Taṣṣuṛt	Essaouira

És clar que en aquests casos problemàtics la solució, una vegada més, serà recórrer a l'etimologia i a l'estudi de la dialectologia amaziga des d'una perspectiva sincrònica i diacrònica¹⁸⁰ per saber quina consonant és etimològicament emfàtica i qui ho és per assimilació o propagació.

Proposta: Les emfàtiques per propagació no s'han de notar sempre que l'etimologia del mot permeti distingir les emfàtiques pròpiament dites i les que ho són per assimilació o propagació.

Proposem les formes estàndards dels topònims següents:

Azru	i no *Azṛu
Imiḍṛ	i no *Imiḍṛ
Ṣṭṭat	i no *Ṣṭṭat
Aḍar n Waman	i no *Aḍar n Waman

¹⁸⁰ S'ha d'advertir igualment que les consonants poden ser faringalitzades en contacte amb la velar /ɣ/ i les líquides /l/ i /r/.

V.2.1.3. Tractament de les consonants tenses

Les tenses s'escriuen d'acord amb la forma oral coneguda. En cas que hi hagi diverses formes locals unes amb tensió consonàntica i altres sense aquesta tensió, recorrem a l'etimologia i a la morfologia gramatical¹⁸¹.

Així per exemple, donem per bones aquestes parelles de topònims en amazic:

<u>Forma amaziga que proposem</u>	<u>Forma oficial</u>
<i>Aqqa</i>	Akka
<i>Ibqquyn</i>	Bekouya
<i>Adwwar</i>	Adouar
<i>Inccadn</i>	Inchaden
<i>Adday</i>	Adaï

Proposta: Les consonants tenses es noten respectant la seva realització oral en cada varietat amaziga. Quan hi ha més d'una forma oral coneguda, proposem de recórrer a l'etimologia del nom. Si el topònim no té un significat transparent, proposem adoptar la forma oral més freqüent entre els habitants del lloc.

V.2.1.4. Tractament de les labialitzades

En els parlars amazics del Marroc, generalment les velars [g], [k], [ɣ], [x] i [q] es labialitzen i es realitzen [g^w], [k^w], [ɣ^w], [x^w] i [q^w]. Però, pel poc rendiment de la labialització en l'amazic en general, en la notació usual de l'amazic de base llatina (tallers de l'INALCO 1996-1998) no s'ha tingut en compte la transcripció de les labialitzades com a grafemes independents. En canvi, la gramàtica normativa de l'IRCAM del 2008, amb la notació en tiffinag, ha retingut dues labialitzades, la g^w i la k^w.

---

¹⁸¹ Recordem que en amazic la tensa de la /g/ pot ser [gg], [ww] o [kk]. La de la /w/, [ww], [kk^w] o [gg^w] i la tensa de la /y/ és [yy] o, en alguns parlars [kk]; la tensa de /ɣ/ és [qq] i la de /d/ és [tt].

Proposta: En la transcripció dels topònims amazics, mantenim només les labialitzades [g^w] i [k^w] si aquestes formen part de la forma genuïna més freqüent entre els habitants del lloc. Les dues labialitzades es notaran com a <g^w> i <k^w>.

Exemples:

Forma amaziga estàndard que proposem _____ Forma oficial

Ag^wrram

Agourram

Ag^wlmim

Agoulmim

IK^wnka

Ikounka

Tala Tazgg^wayt

Tala Tazougaght

V.2.1.5. Tractament de les espirantitzades

L'espirantització és una característica fonètica d'alguns parlars septentrionals de l'amazic. Existeix especialment en la varietat tarifit (o rifeny) i, amb graus diferents, en tamaziġt del centre i sud-est del Marroc. Mentre el tarifit té les espirantitzades següents: [b̥], [t̥], [d̥], [g̥] i [k̥]; el tamaziġt en canvi, espirantitza fonamentalment les velars /g/ → [g̥] i /k/ → [k̥].

L'espirantització de les velars /k/ i /g/ requereix una consideració especial. En alguns parlars, aquests dos fonemes s'espirantitzen i donen lloc a [ž] (AFI: [ʒ]) o a [y] (AFI: [j]) en el cas de la /g/, i a [š] (AFI: [ʃ]) i [y] en el cas de la /k/¹⁸²:

/g/ → [g̥] → [y] o [ž]

/k/ → [k̥] → [š] o [y]

Tant l'INALCO (1996 i 1998) com l'IRCAM (2008) no tenen en compte en la notació fonològica de l'amazic les fricatives <b̥>, <t̥>, <d̥>, <g̥> i <k̥>.

Pel que fa a l'espirantització de la /k/ → [š] o [y] i de la /g/ → [ž] o [y], moltes de les propostes de notació de base fonològica opten per no notar les variants fonètiques de /k/ i /g/.

¹⁸² Vegeu Lafkioui (2007, pp. 41-49)

A diferència d'altres trets fonètics dialectals que són fàcilment deduïbles en la notació fonològica de l'amazic, l'adopció dels grafemes <k> i <g> en l'escriptura dels topònims per a representar els al·lófons [š], [y] o [ž] no permet deduir la pronúncia que tenen aquests topònims entre els parlants locals. Recordem que un requisit principal en la fixació gràfica en perspectiva estandarditzadora és respectar la pronúncia local dels topònims. Si optem per exemple per escriure el topònim *Akniwn* situat al Rif com a tal (és a dir com <Akniwn>), aquesta forma escrita correspondria en rifeny a tres pronuncies diferents: [aḵniwən], [aʃniwən] i [ajniwən] de tal manera que no es podria endevinar, a partir de l'ortografia *Akniwn*, la forma genuïna *Acniwn* [aʃniwən].

De la mateixa manera, establint la forma *<Agdir> per a transcriure el topònim conegut com *Ajdir* pronunciat [ajði:] en alguns parlars o [ajdir] en altres parlars al Rif i a l'Atlas mitjà, posaríem una dificultat d'identificació pel fet que les formes possibles de la pronunciació d'<Agdir> poden ser [ajði:], [aʒði:], [agdir], etc. Per aquesta raó ens decantem en aquests parlars per la grafia *Ajdir* que no es presta a confusió.

Des d'un punt de vista sociolingüístic, creiem que la negligència d'aquests trets fonètics en la toponímia pot ser considerada un purisme lingüístic innecessari¹⁸³. Escriurem doncs: *Acniwn* i *Ajdir*, respectant les formes locals amb [ʃ] (<c>) i [ʒ] (<j>).

En la grafia estàndard dels topònims amazics, l'adopció de la consonant [š] (AFI [ʃ]), que correspon a l'oclusiva velar /k/ en altres varietats no zenates, ens obliga a l'acceptació de la tensa [šš] que resulta de l'espitantització i l'assimilació en rifeny del grup [sk] panamazic ([sk] → [sš] → [šš]), ja que la seqüència [sš] escrita <sc> és molt estranya en amazic. Per tant, proposem mantenir la notació de la tensa [šš] escrita <cc> en el cas dels topònims com *Accawn* (<*Askawn) "Xauen".

Proposta: Proposem no notar en l'ortografia estàndard dels topònims amazics les espitantitzades [b], [t], [d], [g] i [k], que grafem com <b>, <t>, <d>, <g> i <k>, respectivament, és a dir, sense marcar l'espitantització. Proposem adoptar, en

---

¹⁸³ Aquest fet ha passat en altres llengües; vegeu per exemple Karyolému (1999) sobre el cas de la normalització de la toponímia de Xipre i els problemes que hi ha hagut amb l'ús del grec estàndard.

canvi, la <y>, la <j> i la <c> en els topònims on els sons [y], [ž] i [š] (AFI [j], [z] i [ʃ] respectivament) són l'evolució de la /g/ i de la /k/ panamazigues.

Escriurem, doncs:

<i>Tiwriyt</i>	i no * <i>Tiwriyṭ</i>
<i>Targist</i>	i no * <i>Targisṭ</i>
<i>Ifgig</i>	i no * <i>Ifgig</i>
<i>Tamasint</i>	i no * <i>Tamasinṭ</i>
<i>Ajdir</i>	i no * <i>Agdir</i>
<i>Acniwn</i>	i no * <i>Akniwn</i>
<i>Accawn</i>	i no * <i>Askawn</i>

V.2.1.6. Tractament d'altres aspectes fonètics especials

Tractarem en aquest paràgraf els aspectes fonètics més importants dels parlars rifenys que incideixen en el tractament de l'ortografia i de la fonètica dels topònims amazics del Rif.

a) Africació del grup [lt]

El grup consonàntic [lt] és realitzat en alguns parlars del Rif com a africacat [č] (AFI [tʃ]).

Aquest fenomen no és generalitzat en rifeny i en alguns parlars [lt] es pronuncia com a [lt], [ḷt], [rt], [št], etc. (exemples: *tayyult* “burra” pronunciat [θayjutʃ], etc.). La gramàtica normativa de l'IRCAM (2008) no ha tingut en compte aquest fenomen propi del rifeny en la fonologia de l'amazic. Lafkioui (1999) per la seva banda, recomana la notació de <lt> en comptes de <tc> o <č> per a la grafia estandarditzant del rifeny. Cal assenyalar també que en diversos casos d'escriptura dels topònims en la documentació oficial es manté el grup <lt> en els noms de lloc del Rif.

L'africació del grup [lt] és un tret que resulta d'un procés fonètic especial d'alguns parlars rifenys. En aquests parlars l'esmentat procés es realitza sistemàticament en tots els mots fins i tot els manlleus de l'àrab o d'altres llengües.

Proposta: Proposem de no tenir en compte l'africació del grup [lt] ([lt] → [č]) en l'ortografia estàndard dels topònims amazics i notar <lt>. Els parlants de les localitats amazigues rifenyes que tenen aquest fenomen poden llegir <lt> com [č] ([tʃ]) tal com es fa normalment en els noms comuns.

Exemples:

Nom oficial	Proposta de la forma en amazic
Melilla	<i>Mlilt</i>
Tafoghalt	<i>Tafuyalt</i>
Talamyact	

b) Rotacisme de la [l]

La consonant dental líquida /l/ simple, no tensa, en diversos parlars rifenys coneix un procés de rotacisme i és pronunciada com a [r]. El rotacisme de la /l/ es fa àmpliament en la majoria dels dialectes rifenys. El trobem tant en paraules d'origen amazic com en els manlleus. A nivell de pronunciació, no hi ha cap diferència entre la /r/ etimològica i la [r] que resulta de la mutació de la [l]¹⁸⁴.

En la toponímia oficial del Marroc, hi ha topònims de la zona de Rif que apareixen amb la <l>, de la [l] etimològica, i no amb <r> que seria la pronunciació dialectal d'aquest so en aquesta zona, exemples: *Selouan*, *Azlaf*, *Aklim*, etc. (formes oficials). Altres topònims, però, apareixen amb la [r], per exemple: *Imziran* (que correspon al nom comú en altres parlars amazics *imziln*, plural d'*amzil* "ferrer"), *Arma* que seria *Alma* "conca", etc.

---

¹⁸⁴ Lafkiuoi (2002, p. 355)

Proposta: Per a la fixació ortogràfica dels topònims en perspectiva estàndard, proposem que, per als topònims que etimològicament són transparents, es noti la <l> i no la <r> que seria la pronúncia de la /l/ en els parlars rifenys.

Exemples:

Forma oficial	Forma amaziga que proposem	
Talmest	<i>Talmst</i>	i no * <i>Tarmst</i>
Selouane	<i>Slwan</i>	i no * <i>Srwan</i>
Tara Youssef	<i>Tala n Yusf</i>	i no * <i>Tara n Yusf</i>
Tizi Ouasli	<i>Tizi n Usli</i>	i no * <i>Tizi n Usri</i>
Melilla	<i>Mlilt</i>	i no * <i>Mritc</i>

c) Palatalització de [ll]

La /l/ tensa ([ll]) de l'amazic, es pronúncia en general africada palatal [ǧ] (AFI: [dʒ]) en bona part del domini dialectal rifyeny. Alguns parlars de Rif, com els del Rif oriental (els Ayt Iznasn), però, no coneixen aquest fenomen. Com en el cas dels trets fonètics que hem vist anteriorment, la palatalització de la [ll] es fa de manera sistemàtica en la majoria dels parlars rifenys. Els parlants realitzen [ll] com [dj] en gairebé tots els mots que continguin aquest fonema, inclosos els mots manllevats a altres llengües. Exemples de topònims rifenys:

Forma oficial	forma amaziga que proposem
Ait Melloul	<i>Ayt Mllul</i>
Lalla Mimouna	<i>Lalla Mimuna</i>
Ait Abdallah	<i>Ayt Eabdllah</i>

Proposta: Proposem notar la <ll> en l'ortografia dels topònims que tenen una etimologia clara en amazic i no tenir en compte la variant africada [dj] de la [ll] etimològica d'alguns parlars rifenys. Si el sentit del topònim és desconegut, es respectarà aleshores les formes amb [dj] (per exemple: *Ayt Budjay*). Els usuaris rifenys dels parlars conecernits poden, però, mantenir la pronúncia palatalitzada de /ll/ ([dj]) en els topònims de les seves localitats.

d) Assimilació de la /y/

En diversos parlars del Rif, la semiconsonant /y/ ensordeix davant de la t fricativa [θ]. Aquest fet sol tenir lloc a finals dels noms en femení amb -t. La seqüència [yt], en aquests mots, mostra diverses fases de realització fonètica, primer [jçθ], després [çθ] i finalment [ʃθ]¹⁸⁵. Alguns parlars del rifeny, desconeixen totalment aquest fenomen que acabem d'exposar, com els del Rif occidental (Ayt Tuzin, Ayt Seïd, Ayt Wlick)¹⁸⁶.

Exemples:

Forma oficial	Forma amaziga que proposem
Moulouya	Mluyt i no *Mluct o *Mruct
Talamghachet	Talamyact i no *Talamyayt (topònim opac)

Proposta: Proposem no tenir en compte en l'escriptura dels topònims amazics transparents l'assimilació que afecta la seqüència [yt] (→ [ʃθ]) en alguns parlars amazics. Escrivem, doncs, <yt> i pronunciarem [ʃθ] en els parlars rifeny concernits.

e) Emmudiment de la /r/ implosiva

En posició final de síl·laba, i especialment davant d'una altra consonant, la /r/ no es pronúncia i es produeix un allargament de la vocal precedent, que s'obre quan es tracta de /a/, /i/ o /u/. Quan aquesta vocal és la xevà [ə], aquesta es realitza com a [a] sense allargament vocàlic. Aquest fenomen concerneix especialment els parlars del Rif central, sobretot els de Tmsaman¹⁸⁷.

Exemples:

---

¹⁸⁵ Vegeu Lafkioui (2007, p. 84)

¹⁸⁶ Op. Cit.

¹⁸⁷ Lafkioui (1999, p.72)

Forma oficial	Forma amaziga que proposem		
Nador	<i>Nnaḍur</i>	i no	*Nnaḍu [n:adʰu:]
Laaroui	<i>Lɛarwi</i>	i no	*Rɛarwi [rʕa:wi]
Midar	<i>Miḍar</i>	i no	*Miḍa [midʰa:]
Boudinar	<i>Budinar</i>	i no	*Budina [budina:]
Taghasroute	<i>Taγasrut</i>	i no	*Taγasru [θaγasu:θ]

Proposta: Proposem de notar la /r/ etimològica en l'ortografia estàndard dels topònims amazics en tots els parlars amazics rifenys.

V.2.1.7. Conclusions sobre els criteris que concerneixen la fonètica

Les propostes de criteris d'estandardització que hem descrit en aquest capítol obeeixen a l'aplicació dels principis de la normalització generals de la llengua a la toponímia en amazic.

Com hem assenyalat anteriorment, els topònims formen part del lèxic de la llengua; per tant, convé tractar-los en general amb els mateixos criteris que s'apliquen als noms comuns.

Les nostres propostes respecte a la fixació gràfica dels topònims, en aquest sentit, responen al model de llengua adoptat per altres lingüistes i per les instàncies normalitzadores de l'amazic. Així, a banda d'alguns fets aïllats (com la notació de la xevà, per exemple) hem seguit els criteris i propostes d'escriptura adoptades per L'IRCAM per a la grafia en tfinag i per l'INALCO per a la grafia llatina.

Així per exemple, la majoria de les propostes d'ortografia que hem presentat referent a les realitzacions fonètiques d'alguns trets dialectals s'adeqüen a les normes adoptades en el model de llengua promogut per l'IRCAM, al Marroc. Per les raons que hem descrit en aquest capítol, l'única proposta que hem proposat que es distancia d'aquestes normes és la que fa referència al tractament de les variants fonètiques regionals de les olusives velars panamazigues /g/ i /k/ (/g/> [y] i [ž]; /k/> [š] i [y]).

En general, podem fer les consideracions següents sobre els criteris que concerneixen la fonètica que hem elaborat per a l'estandardització dels topònims en amazic:

a. Les formes dialectals que no hem tingut en compte poden dur a confusió ja que moltes d'aquestes formes concerneixen parlars locals concrets.

b. Les formes ortogràfiques que hem proposat permeten – amb un coneixement de les característiques fonètiques bàsiques de les varietats amazigues – deduir la pronúncia local dels topònims.

c. De la mateixa manera, la lectura i la identificació dels topònims amb les formes ortogràfiques estandarditzadores que hem exposat no suposarà un gran esforç per als parlants amazics habitants dels llocs en qüestió. El procés d'implantació i ús del model de llengua amaziga adoptat al Marroc (a través de l'escola, els llibres, els mitjans de comunicació, etc.) permet als parlants de diferents parlars identificar i endevinar les equivalències entre les notacions de l'amazic estàndard i les variacions dialectals del seu parlar local.

d. La tria de les formes de transcripció proposades permet tractar els topònims amazics amb mètodes coherents, precisos i clars, que redueixen la variació dialectal considerada de caràcter molt local i donen lloc a formes unívokes en tot el domini de la llengua amaziga al Marroc.

V.2.2. Criteris que concerneixen la morfologia

Aquest apartat el dedicarem al tractament dels trets morfològics més importants en els topònims amazics.

V.2.2.1. Tractament de la vocal d'estat

L'absència de la vocal d'estat en els noms amazics en forma singular és un tret especial freqüent dels parles zenata com els rifenys o el parlar de Figuig. En aquests parlars, la vocal d'estat *a-*, *i-* o *u-*, pot desaparèixer en estat lliure en singular masculí i femení i reaparèixer a l'estat d'annexió i en la forma del plural (exemple:

fus “mà” en estat lliure, *ufus* en estat d’annexió i *ifassn* en plural “mans”). En altres parlars que no són zenates, hi ha alguns casos concrets de noms comuns que apareixen sense vocal d’estat tant a l’estat lliure com a l’estat d’annexió (exemples: *fad* “la set”, *kra* “cosa”, *laz* “gana”, etc.”). A la toponímia hi ha diversos exemples de noms que presenten aquesta característica morfosintàctica.

Exemples de topònims de parlars zenates sense vocal d’estat:

<u>Forma oficial en alfabet llatí</u>	<u>Forma amaziga</u>
Zemmour	<i>Zmmur</i> (ciutat del Rif), vol dir “olives”,
Berkan	<i>Brkan</i>
Midar	<i>Miḍar</i>
Guersif	<i>Jrsif</i>
Debdou	<i>Dbdu</i>
Zayou	<i>Zayu</i>
Ghafsay	<i>Γafsay</i>

Exemple de topònims d’altres zones de parlars no zenates sense vocal d’estat¹⁸⁸:

<u>Forma oficial en alfabet llatí</u>	<u>Forma amaziga</u>
Demnat	<i>Dmnat</i>
Marrakech	<i>Mrrakc</i>
Dades	<i>Dads</i>
Dern	<i>Drn</i>
Settat	<i>Sṭtat</i>
Sabu	<i>Sbu</i>
Dra	<i>Dra</i>
Merirt	<i>Mrirt</i>

Assenyalem que els topònims que han estat arabitzats perden normalment la vocal d’estat, és el cas sobretot de topònims provinents d’etnònims o els que tenen una

---

¹⁸⁸ Aquesta manca de vocal d’estat es pot explicar pel caràcter arcaïtzant que tenen els topònims, els quals mostrarien un estadi antic de la llengua (vegeu capítol II, punt, 3.3.3)

forma de plural col·lectiu de l'àrab amb una estructura com: $-\bar{a}-a$ o $-\bar{i}-a$, $-\bar{u}-a$ (exemples: Kbdāna → amazic: *Ikbdann*; Štūka → amazic: *Actukn*; Gulmīma → amazic: *Iglmimn*).

Darrerament, en alguns àmbits associatius i entre el moviment amazic hi ha tendència d'introduir el prefix *a-* en aquells topònims amazics que s'utilitzen sense vocal d'estat, interpretant segurament l'absència d'aquesta vocal per l'arabització dels topònims amazics. Exemples: *Afas per *Fas* (forma oficial: Fes), *Amknas per *Mknas* (forma oficial: Meknes), etc. De la mateixa manera, alguns estudis sobre la toponímia reconstrueixen sovint els topònims amazics amb una vocal en estat lliure del nom.

Un altre fet interessant en aquest sentit és que diversos topònims amazics tenen el prefix *w-* que normalment és la marca de l'estat d'annexió de noms amb vocal constant com en *aman* "aigua" (estat lliure) → *waman* (estat d'annexió)¹⁸⁹. Exemples de topònims amb *w-* a l'amazic del Marroc:

Forma amaziga _____ Nom oficial en grafia llatina

Ouarzazat	<i>Warzazat</i>
Ouazzane	<i>Wazzan</i>
Ouaoufengha	<i>Wawfnya</i>
Volubilis	<i>Walili</i>
Ouaouizaght	<i>Wawizyt</i>
Ouaouzagour	<i>Wawzagur</i>
Ouirgane	<i>Wirgan</i>

Proposta: Els noms de lloc en amazic que apareixen sense cap vocal d'estat i els que tenen el prefix *w-*, són noms que s'han forjat en etapes anteriors de la llengua. Actualment, l'absència de la vocal de noms en estat lliure és freqüent en els noms comuns d'alguns parlars amazics zenata. Proponem que es tinguin en compte les formes de topònims que s'utilitzen en els parlars amazics i que presenten aquests trets morfològics. Escrivem per tant, *Zmmur* i no *Azmmur (ciutat del Rif), *Brkan* i no *Abrkan, *Dmnat* i no *Admnat, *Warzazat* i no *Arzazat, *Walili* i no *Alili, etc.

¹⁸⁹ Però, alguns lingüistes hi veuen un demostratiu amb funció d'article determinat (Brugnatelli, 1997).

Com a comentari podem afegir que l'existència del mateix topònim en dues varietats lingüístiques, un amb la vocal d'estat i l'altre sense aquesta vocal, no ha de ser un argument per a introduir aquesta vocal en els noms que no la tenen. Estem pensant per exemple en els topònims *Azmmur* (ciutat de la zona dels parlars no zenata) i *Zmmur* (topònim de la zona de parlars zenata). D'altra banda, aquest criteri ens permetrà evitar alguns casos d'homonímia presents en la toponímia amaziga.

Un dels casos més freqüents on els topònims solen tenir estat d'annexió és quan formen part d'un sintagma preposicional: nom + preposició *n* (de) + nom. En diversos casos, aquests topònims apareixen sense la preposició *n* davant de noms amb vocal inicial.

Exemples:

<u>Forma amaziga amb <i>n</i> "de"</u>	<u>Forma amaziga sense <i>n</i> "de"</u>	<u>Forma oficial</u>
Tizi <i>n</i> Wanu	Tizi Wanu [tiziwanu]	Tizi Ouanou
Tizi <i>n</i> Ulmu	Tizi Ulmu [tiziwlmũ]	Tizi Oulmou
Asif <i>n</i> Uklim	Asif Uklim [tiziwklim]	Asif Ouklim

En les formes on la preposició *n* "de" desapareix, la funció del genitiu està marcada únicament per l'estat d'annexió, *u-* o *w-*. Recordem també, com ja hem exposat abans, que s'ha de tenir en compte que la preposició *n* s'assimila habitualment amb el prefix de l'estat d'annexió del nom específic, fet que hem proposat de no tenir en compte en l'ortografia estàndard dels topònims amazics.

Chaker (1986) sospita que l'estat d'annexió en amazic antic era l'única marca del complement del nom i que la preposició *n* va aparèixer posteriorment. Múrcia (2010) per la seva banda, afirma que la preposició *n*, des d'un punt de vista diacrònic, va deixar de ser marca del datiu per a fer la funció del genitiu que anteriorment era marcada únicament per l'estat d'annexió.

Davant dels noms que no comencen amb vocal com els femenins que tenen la t-inicial, o altres mots sense vocal d'estat, com els manlleus, la preposició *n* sempre apareix.

Exemples:

Forma amaziga _____ Nom oficial en grafia llatina

<i>Tizi n Tast</i>	Tizi N'Tast
<i>Tizi n Ticka</i>	Tizi N'Tichka
<i>Imi n Tanut</i>	Imi N'Tanout
<i>Zzawit n Ccix</i>	Zaouiat Cheikh

Proposta: En perspectiva estàndard, proposem escriure sempre la preposició *n* en els topònims formats per un nominal genitiu i respectar la marca de l'estat d'annexió del nom situat davant d'aquesta preposició. Escriurem: *Tizi n Wanu*, *Tawirt n Wuccn*, *Asif n Masst*, *Imi n Wasif*, etc.

V.2.2.2. Tractament dels topònims compostos

En la toponímia amaziga, com en la morfologia nominal de la llengua en general, la composició és molt poc freqüent. Els compostos amazics que han donat lloc a topònims són formats principalment per noms compostos pròpiament dits i compostos sintagmàtics. Els primers són els noms constituïts normalment per dos mots, que en ser lexicalitzats, són tractats com un sol nom independent. Els segons, els sintagmàtics, són els noms formats per un sintagma nominal. En la toponímia, aquests darrers compostos tenen majoritàriament l'estructura [nom + preposició *n* (de) + nom] i actuen com a locucions nominals. El primer nom sol ser un antic genèric que s'ha lexicalitzat en el topònim. Una prova de l'alt grau de lexicalització d'aquests compostos en la toponímia és el fet que els parlants diuen el nom sencer sense ometre cap element d'aquest topònim.

Topònims formats a partir de noms compostos pròpiament dits:

Forma oficial	Forma amaziga
Arganoual	<i>Arganwal</i>
Temssaman	<i>Tmsaman</i> (< <i>Timssi</i> (foc) + <i>aman</i> (aigua))
Ijermaouas	<i>Ijrmawas</i> (d': <i>ijr</i> (< *igr) "hort" + <i>n wass</i> "de dia"?)

Topònims formats a partir de compostos sintagmàtics:

Forma oficial	Forma amaziga	
Tikkert n'Ouchachane	<i>Tikkert n Wuccn</i>	"la grapa del xacal"
Imi n'Tanout	<i>Imi n Tanut</i>	"la boca del petit pou"
Foum Lahcen	<i>Imi n Ugadir</i>	"l'entrada de la fortalesa"
Azrou Ouadou	<i>Azru n Wađu</i>	"la pedra del vent"
Talat n'Tzart	<i>Talat n Tazart</i>	"la font de figues"
Tizi n'Isly	<i>Tizi n Usli</i>	" el coll del nuvi"
Igui n'Tama	<i>Iggi n Tama</i>	"dalt de la riba"

Segons la gramàtica normativa de l'IRCAM (2008), els noms compostos d'origen amazic pròpiament dits normalment s'escriuen aglutinats, és a dir, com una sola paraula. També en d'altres treballs de neologia amaziga amb perspectiva estandarditzant, els compostos apareixen en general escrits com un sol mot (vegeu per exemple R. Achab (1996), B. Boudris (1992), etc.). Però no sempre és així; en un treball recent editat per l'IRCAM¹⁹⁰, trobem el mot compost *musmun awal* "diccionari" escrit com dos mots separats. En el mateix treball, però, trobem altres noms compostos que apareixen com una sola paraula, per exemple: *tamirixft* "egoisme" (*tamiri* "amor, fet d'estimar" + *ixf* "cap, un mateix").

Proposta: Els topònims formats a partir de noms compostos pròpiament dits i els formats per compostos sintagmàtics són noms que s'han lexicalitzat i fossilitzat en la llengua. Proposem escriure els primers com un sol mot, és a dir, aglutinant el primer terme amb el segon. Per als compostos sintagmàtics, en canvi, proposem escriure'ls separats. Escriurem: *Tmsaman*, *Arganwal* i *Imi n Tanut*, *Iggi n Tama*, etc.

¹⁹⁰ IRCAM (2012): Lexique scolaire.

V.2.2.3. Tractament dels topònims formats pels morfemes d'atribució *bu-* i *mu-*

Els morfemes d'atribució *bu-* “el de” i *mu-* (realitzat de vegades com *m* o *mi*) “la de” són freqüents en molts topònims amazics. Són morfemes que funcionen normalment com a adjectivadors de substantius i expressen l'atribució d'una qualitat, un ofici o altra característica referent a una persona, animal o objecte. Exemples de noms comuns amb *bu-* i *mu-*: *bu uyrum* “ell del pa, paner”, *mu ṭhanut* “la de la botiga, botiguera”, etc. Gràcies a la seva funció atributiva, aquests dos morfemes són més freqüents en la formació de malnoms i cognoms en amazic, com hem vist anteriorment. A nivell morfosintàctic, *bu* i *mu* regeixen un nom en estat d'annexió (*bu uyrum* < *bu* “el de” + *uyrum* “pa” en estat d'annexió).

Però, en els noms que són lexicalitzats, com són els topònims, els morfemes *bu* i *mu* s'escriuen aglutinats al mot que acompanyen, quan aquests comencen amb una vocal *a-*, *u-* o *i-*, es produeix el hiatus com en **Buizakarn*, **Buuslham*. En aquest cas, per a evitar el hiatus, que no es tolera en la fonologia amaziga, proposem recórrer a la resil·labació de les vocals /i/ i /u/ com [y] i [w], respectivament. Escriurem per tant, *Buyzakarn* (< *Bu* + *izakaran*), *Buwslham* (< *Bu* + *uslham*), etc.

forma oficial	Forma amaziga
Bouizakarne	<i>Buyzakarn</i>
Biougra	<i>Buyg^wra</i>
Boukraa	<i>Bukraε</i>
Boufkrane	<i>Bu^fkran</i>
Michlifen	<i>Miclifn</i>
Mou Taka (orònim)	<i>Mutakka</i>
Mechbouk (orònim)	<i>Mucbuk</i>
Mouzemmour	<i>Muzmmur</i>
Mibladen	<i>Mibla^dn</i>

Proposta: Proposem escriure els morfemes d'atribució *bu-* i *mu-* aglutinats als mots que determinen. Escriurem: *Bu^fkran*, *Buyg^wra*, *Buyzakarn*, *Miclifn*, *Mutakka*, etc.

V.2.2.4. Tractament dels topònims formats pels morfemes de filiació *idaw* i *ayt*

Les partícules de filiació *idaw* i *ayt* “els de, la gent de” s'utilitzen sobretot en etnònims amazics, concretament, per a formar noms de tribus i de confederacions de tribus. Com hem assenyalat, *id* és el morfema que s'utilitza habitualment per a formar el plural dels noms propis i dels noms compostos. La partícula *Idaw* s'ha format per l'aglutinació d' *id* + *aw* . Aquest darrer és la forma antiga per a expressar la filiació en amazic ja que és testimoniada en l'onomàstica antiga de les fonts llatines¹⁹¹. El tuareg fa servir actualment la forma *āw* o *āg*. En amazic del nord i del Marroc especialment, els morfemes de filiació i de pertinença en singular són bàsicament *u*, *w* i *g^w*. La forma *idaw* + *nom* concorre amb la forma *Ayt* “fills de, ells de” que és la que genera més etnònims i etnotopònims en tota l'àrea de l'amazic. Al Marroc, els noms formats per *Idaw* s'utilitzen bàsicament al sud, a l'àrea del taixelhit, mentre que a la resta de zones s'utilitza *ayt* o una altra forma de plural en etnònims.

Proposta: Proposem aglutinar els dos morfemes *id* + *aw* → *idaw* i constituir-ne un sol mot per dos raons: primer, per simplicitat i perquè aquest morfema s'utilitza exclusivament per a formar els plurals etnonímics i, segon, perquè la forma gràfica separada **id aw* no portaria cap informació lèxica o semàntica addicional rellevant als topònims o etnotopònims. Tanmateix, proposem escriure sempre *idaw* separat del nom que precedeix. Exemples:

Forma oficial	Forma amaziga
Idaoutanan	<i>Idaw Tanan</i>
Idaoubouzya	<i>Idaw Buzya</i>
Idaougnidif	<i>Idaw Gniḍif</i>
Idaousmlal	<i>Idaw Smlal</i>

El morfema *ayt* “els de, fills de” és la forma masculina plural de la partícula de filiació i de pertinença *u*, *w* o *g^w* (el de, fill de). L'equivalent d'*ayt* en àrab nord-

---

¹⁹¹ Vegeu Múrcia (2010, p.1032)

africà és normalment *banū*, *banī*, *awlād* o *ahl*, pronunciats en àrab col·loquial: [bnu], [bni], [wlad] i [ahl] i transcrits oficialment en grafia llatina com <bni> o <beni>, <banou>, <oulad> i <ahl>, respectivament¹⁹². El terme *Ayt* en la documentació oficial antiga i actual apareix habitualment com un nom independent ortogràficament, és a dir, separat del nom aue precedeix. Exemples:

Forma oficial	Forma amaziga
Ait Ichou	<i>Ayt Iccu</i>
Ait Atta	<i>Ayt Eṭṭa</i>
Ait Seghrouchen	<i>Ayt Syrucn</i>
Ait Yaakoub	<i>Ayt Yaequb</i>
Ait Ishak	<i>Ayt Ishaq</i>
Ait Mhand	<i>Ayt Mḥnd</i>
Ait Daoud	<i>Ayt Dawd</i>

El mot *ayt* també pot acompanyar altres noms formats per dos o més elements:

Forma oficial coneguda	Forma amaziga
Ait Aïssa Oubrahim	<i>Ayt Eïsa u Brahim</i>
Ait Musa Oudaoud	<i>Ayt Musa u Dawd</i>
Ait Semgan Lgara	<i>Ayt Smgan n Lgara</i>

Finalment, el nom que va després d'*ayt* està en estat d'annexió:

Forma amaziga	Forma oficial
<i>Ayt Wazzag</i> (E.A wazzag < E.L Azzag)	Ait Ouazzag
<i>Ayt Uwrir</i> (E.A Uwrir < EL. Awrir)	Ait Ourir
<i>Ayt Utru</i> (E.A Utru < E.L Atru)	Ait Outrou

(E. A: Estat d'annexió, E.L: Estat lliure)

¹⁹² Els noms de les diverses tribus amazigues del Marroc ja en la cartografia oficial de l'època colonial apareixen amb formes on s'ha substituït la forma *Ayt* pels arabismes *banou*, *beni*, *oulad* i de vegades *ahl*.

Proposta: Proposem escriure el morfema *ayt* separat del mot que precedeix, *Ayt Musa*, *Ayt Iznasn*, etc.

V.2.2.5. El tractament dels topònims formats pe morfema *ti n* (> tin “la de”)

Un nombre interessant de topònims correspon a noms formats a partir del pronom de suport de determinació singular femení *ti-* “la, aquella” i un complement determinatiu format habitualment, però no sempre, amb la preposició de pertinença o possessió *n* “de”. També hi ha topònims formats a partir del pronom masculí de suport de determinació *wi-*, però aquests són menys freqüents que els primers i no els tractarem en aquest apartat. El complement determinatiu *ti-* pot ser un nom comú o, majoritàriament, un nom propi (antropònim, etnònim, hagiònim, etc.). La preposició *n* “de” no sol acompanyar el pronom *ti-* davant de noms en estat d’annexió que comencen amb *u-*, *wa-*, *i-*, *yi-*, mentre que la [i] de *ti* s’assimila a la [u] inicial del nom següent i es realitza [u] com en els exemples: *Ti(n) ugnaw* pronunciat [tuwɣnaw] (oficialment, Touгнаou), *Ti(n) umeiz* pronunciat [tuwmɿiz] (oficialment, Toumaiz).

La preposició *n* quan es marcada, s’assimila bàsicament a la [m] i a la [l] del complement determinatiu, exemples: *Tin Mulay* [timu:laj], *Tin Lħaj* [til:ħaʒ:], etc.

Criteri: Proposem escriure els topònims provinents de noms formats per *ti + n* (tin) de dues maneres possibles:

1. *ti + n* com un sol mot <tin> aglutinat al mot següent quan aquest és un nom simple –no compost– que té una forma arcaica o és poc o gens usual actualment en amazic:

Exemples:

Forma oficial	Forma amaziga
Tinejdad	<i>Tinjdad</i> i no * [Tin Jdad]
Tingher	<i>Tinyir</i> i no * [Tin Fir]
Tinmel	<i>Tinmel</i> i no * [Tin Ml]
Tinfou	<i>Tinfu</i> i no * [Tin Fu]

2. *ti + n* com un sol mot <tin> separat del mot següent quan aquest és un nom – comú o propi- usual i conegut o és un nom compost per més d'un mot.

Exemples:

<u>Forma oficial</u>	<u>Forma amaziga</u>
Timoulay	<i>Tin Mulay</i>
Tin Saleh	<i>Tin Salḥ</i>
Tilhaj	<i>Tin Lḥaj</i>
Tin Tafoukt	<i>Tin Tafukt</i>
Tin Aït Izem	<i>Tin Ayt Izm</i>
Tin Ali Mansour	<i>Tin Eli n Mnṣur</i>

En el cas de l'omissió de la preposició *n* “de”, *ti + (n)* → *ti*, davant de noms amb inicials *u-*, *w-*, *i-* o *y-* (on la [i] de *ti* s'assimila a la [u]), si optem per una reconstrucció de *tin*, allunyarem la pronúncia genuïna de la forma ortogràfica resultant. Per exemple, per al topònim escrit oficialment com Touгнаou, una reconstrucció *Tin Ugnaw* “la del mut, poble del mut” allunyaria la forma genuïna coneguda entre els habitants d'aquesta localitat que és [tuwgnaw]. Proposem per tant, no notar la *n* darrera de *ti* quan aquest està situat davant de noms amb inicial *u-*, *w-*, *i-* o *y-* per a respectar la forma oral dels topònims, i no tenir en compte l'assimilació de la *i* de *ti* amb la *u-* i la *i-*, Escriurem:

<u>Forma oficial</u>	<u>Forma amaziga</u>
Touгнаou	<i>Tiwgnaw</i> i no *Tin Ugnaw o *Tuwgnaw
Touamal	<i>Tiwemmal</i> i no Tin Uemmal o *Tuwemmal
Toudouch	<i>Tiwdduc</i> i no *Tin Udduc o *Tuwdduc
Toumaiz	<i>Tiwmeiz</i> i no *Tin Umeiz o *Tuwmeiz

V.2.2.6. Tractament dels hagiòtopònims formats per *sidi*, *mulay* i *lalla*

Hi ha molts topònims de l'àrea lingüística de l'amazic que provenen d'un hagiònim, és a dir, d'un nom d'un sant o d'un personatge venerat. Els termes que es fan servir en aquests topònims són fonamentalment *sidi* i *mulay* “senyor meu” i *Lalla*

“senyora”. Els dos primers noms indiquen el masculí singular. L'equivalent en femení és *Lalla* que probablement és d'origen amazic - ja que no trobem cap equivalència a l'àrab clàssic o en altres dialectes àrabs orientals¹⁹³. Tant el nom *sidi* com *mulay* són mots d'origen àrab que s'han integrat al lèxic comú de l'amazic. El nom *Lalla* s'utilitza en altres varietats de l'amazic del Marroc i d'altres països nord-africans.

Proposta: Proposem adoptar i escriure els hagiònims *mulay*, *sidi* i *lalla* com a noms independents, és a dir, no aglutinats al segon element del topònim. Escriurem:

Exemples de topònims formats per *sidi*:

Forma oficial	Forma amaziga
Sidi Ali	<i>Sidi Eli</i>
Sidi Abbou	<i>Sidi Ebbu</i>
Sidi Bettach	<i>Sidi Bṭṭac</i>
Sidi Bouzid	<i>Sidi Buzid</i>
Sidi Chiker	<i>Sidi Cikr</i>
Sidi Kacem	<i>Sidi Qasm</i>
Sidi Hrazem	<i>Sidi Ḥrazm</i>
Sidi Ifni	<i>Sidi Ifni</i>

Exemples de topònims formats per *mulay*:

Forma oficial	Forma amaziga
Moulay Bouselham	<i>Mulay Buwslham</i>
Moulay Idriss Zerhoun	<i>Mulay Dris Zrhun</i>
Moulay Brahim	<i>Mulay Brahim</i>
Moulay Bouazza	<i>Mulay Buezza</i>
Moulay Yacoub	<i>Mulay Yaεqub</i>
Moulay Bouzerktoune	<i>Mulay Buwzrq̣tun</i>

---

¹⁹³ Curiosament, també hi ha a l'amazic del Marroc un altre hagiònim femení que sembla d'origen turc: *Siti* “senyora” (que és més freqüent a Algèria que ha conegut històricament la presència dels Otomans); només n'hem detectat un sol cas que indica un lloc turístic conegut al Marroc: *Siti Faṭma*, a l'Alt Atlas, al costat de Marràqueix. Laoust (1939-1940) pensa que l'origen d'aquest mot és *Isti* “filles meves” en amazic.

Exemples de topònims formats per *lalla*:

Forma oficial	Forma amaziga
Lalla Mimouna	<i>Lalla Mimuna</i>
Lalla Takerkoust	<i>Lalla Takrkust</i>
Lalla Ghanou	<i>Lalla Gnnu</i>
Lalla Fatna	<i>Lalla Faṭna</i>

V.2.3. Tractament dels genèrics en els topònims d'origen amazic

Els genèrics en la toponímia són elements que descriuen la naturalesa geogràfica al qual es refereix el topònim. Acompanyen l'element específic del topònim, és a dir el nom propi que designa el lloc. En amazic, com en algunes llengües afroasiàtiques, els genèrics solen aparèixer en la designació de determinades entitats geogràfiques.

Al Marroc, com és obvi, la toponímia oficial recull generalment la forma àrab i afrancesada dels genèrics. Només en alguns casos d'orònims o d'hidrònims menors de zones majoritàriament amazigòfones, figuren alguns noms de genèrics en amazic. Generalment, als mapes i altres documents en àrab i francès, aquests genèrics amazics són tractats com si fossin una part més dels topònims, fet que en diverses ocasions, genera casos de tautologia, és a dir, una doble denominació per a un mateix lloc. Per exemple, en el topònim conegut oficialment com a Aïn Aghbal, en àrab *ʿayn Aġbāl*, el mot Aïn és la transcripció en francès del mot àrab *ʿayn* “font”; els mots Aghbal i Aġbāl en les versions oficials són l'adaptació en francès i en àrab del terme amazic *aybal* “font”.

Presentem una proposta de llista de les formes dels genèrics en amazic. Donem els genèrics que són més freqüents en la toponímia del Marroc¹⁹⁴:

---

¹⁹⁴ Per a un lèxic més ampli sobre els genèrics i altres noms geogràfics i geològics consulteu Kamel (2009).

Genèric en amazic	Traducció al català
<i>adrar</i>	Muntanya
<i>aftis</i>	Platja
<i>agaraw</i>	oceà
<i>agawj</i>	erg ¹⁹⁵
<i>aglmam</i>	llac
<i>agumam, tagzirt</i>	illa
<i>aguni</i>	clot
<i>alakwas</i>	Duna
<i>amdqqs</i>	Massís
<i>amnzaw</i>	Continent
<i>ankay</i>	Torrent
<i>anu</i>	pou
<i>arkas</i>	relleu
<i>asif</i>	riu
<i>aska</i>	passatge
<i>aslallu</i>	golf
<i>azayr</i>	estret
<i>azayar</i>	Pla
<i>aznag</i>	Oasi
<i>aybalu</i>	font gran
<i>ijn o ign</i>	Conca
<i>iliy</i>	Riera
<i>ill</i>	mar
<i>imi</i>	boca
<i>iyir</i>	turó
<i>Ixf (o Tawnza)¹⁹⁶</i>	cap
<i>iyzr</i>	riu o riera
<i>tala</i>	font petita
<i>targa</i>	canal
<i>tasili</i>	hamada ¹⁹⁷
<i>tawrirt</i>	pujol
<i>tazuḍa</i>	Altiplà
<i>tayit</i>	gorja
<i>tizi</i>	coll

Proposta: En la forma estandarditzada, els elements genèrics – en tant que categories que especifiquen el tipus del lloc que designa el topònim – han de tenir la una forma amaziga en tots els topònims del Marroc. Els genèrics amazics s’escriuran seguits de la preposició *n (de)* davant del terme específic. Exemples:

¹⁹⁵ “Erg” és la forma adaptada al català del terme àrab *airq*, vegeu l’Enciclopèdia Catalana.

¹⁹⁶ *Tawnza* és el terme que proposa Kamel (2010) per dir “cap” en amazic.

¹⁹⁷ “Hamada” és la forma adaptada al català del terme àrab *Ḥamāda*, vegeu l’Enciclopèdia Catalana

Forma afrancesada	Forma àrab	Forma amaziga que proposem
Oued Moulouya	Wād Malwiyya	<i>Asif n Mluyt</i>
Oued Sabou	Wādī Sabū	<i>Asif n Sbu</i>
Oued Daraa	Wādī Darʿa	<i>Asif n Dra</i>
Jbel Saghrou	Jabal Saghru	<i>Adrar n Syru</i>
Jbel Toubkal	Jabal Tūbqāl	<i>Adrar n Tubkal</i>
Aïn Tikki	Ein Tikki	<i>Aybalu n Tikki</i>

V.2.3.1. Tractament dels genèrics d'origen àrab

Diversos genèrics d'origen àrab com *ʿayn* (forma afrancesada: aïn) “font”, *wād* (forma afrancesada: oued) “riu”, *bi'r* (forma afrancesada: bir) “pou”, etc., s'han lexicalitzat i han esdevingut noms de llocs habitats coneguts; és a dir, que han perdut la seva funció descriptiva i formen part del topònim pròpiament dit. Exemples (donem les formes oficials): Aïn Llouh, Oued Zem, Biranzarane. En aquests darrers topònims, els noms àrabs transcrits com Aïn, Oued i Bir- no fan referència a una font, un riu i un pou en concret, sinó que són noms que designen localitats conegudes.

Proposta: Els genèrics d'origen àrab en els topònims que han estat lexicalitzats i no fan cap referència a la naturalesa del lloc que designen no s'han de traduir a l'amazic. Escriurem per tant: *Wad Zmm*, *Ein Lluḥ*, , etc.

Forma oficial	Forma amaziga	
Aïn Llouh	<i>Ein LLuḥ</i>	i no *Aybalu n Lluḥ
Oued Zem	<i>Wad Zmm</i>	i no *Asif n Zmm
Dar Bouazza	<i>Dar Buezza</i>	i no *Taddart n Buezza
Ras El Ma	<i>Ras lma</i>	i no *Ixf (o Tawnza) n Waman
Biranzarane	<i>Biranzarn</i>	i no *Anu n Anzarn ¹⁹⁸
Oued Mahkim	<i>Wad Maḥkim</i>	i no *Asif n Maḥkim

¹⁹⁸ Aquest topònim del Sàhara és híbrid, conté un element àrab: *bir* “pou” i un altre d'amazic: *anzarn* “pluges”. Una bona part dels topònims d'aquesta zona són d'origen amazic, alguns com *Biranzarn* s'han arabitzat pel contacte entre l'amazic i l'àrab ḥassaniya que es parla al Sàhara.

V.2.3.2. Tractament dels casos d'homonímia

A la toponímia del Marroc, hi ha diversos casos d'homonímia, és a dir, que un mateix nom pot ser utilitzat per a designar diverses localitats.

Aquesta homonímia en els noms de lloc existeix tant a la macro toponímia (o toponímia major) – especialment noms de ciutats i nuclis de població- com a la micro toponímia – sobretot en noms de pobles i petits hidrònims i orònims. El fenomen de l'homonímia en els noms en la toponímia del Marroc impedeix complir amb el criteri d'univocitat que és bàsic en tot procés de normalització toponímica. Segons aquest criteri, , cada topònim ha de tenir una única forma escrita que li distingeix d'altres topònims per tal d'evitar confusió i dubtes.

Moltes vegades, en la toponímia oral amaziga, dos topònims que es poden confondre, solen anar amb algun element diferenciador per tal d'evitar homonímia. Però aquesta pràctica no se tenir en compte en la toponímia oficial que només recull el topònim bàsic (sense l'element diferenciador) als mapes i altres documents administratius, aquest fet dona lloc a molts casos d'homonímia en les fonts toponímiques oficials del Marroc.

Els tipus de topònims que més representen casos d'homonímia al Marroc, i per tant els trobem repetits, són generalment els següents:

1. Noms de llocs habitats formats per un genèric toponimitzat:

Tawrirt i *Awrir* “pujol” (escrit oficialment com *Taourirt* i *Aourir*)

Ifri i *Ifran* “coves” (escrits oficialment com *Ifri* i *Ifran*)

Tizi “coll” (escrit oficialment com *Tizi*)

Aglmim o *Ag^wlmim* “llac” (escrit oficialment com a *Agoulmime*)

Aybalu “font” (escrit oficialment com a *Aghbalou*)

Aguni “cubeta” (escrit oficialment com a *Agouni*)

2. Noms de llocs habitats formats a partir d'etnònims o antropònims:

- *Ayt Brahim* “la tribu dels Brahim” escrit oficialment com a Aït Brahim)
- *Ayt Ebdllah* (o *Ebdullah*) “la tribu dels Abdal·lah” (escrit oficialment com a Aït Abdallah)
- *Tin Seïd* “la de Said” (localitat de Said) (escrit oficialment com a Tin Sad)
- *Tin Musa* “la de Musa” (localitat de Musa)

3. Homonímia entre els llocs habitats i els noms d'accidents geogràfics (rius, muntanyes, llacs, etc.) lligats a aquests llocs:

Sus (nom d'una regió) ~ *Sus* (nom del riu i de la vall d'aquesta regió)

Masst (Nom d'una regió i d'una ciutat) ~ *Masst* (nom del riu situat en aquesta regió)

Propostes:

Per tal d'evitar els casos d'homonímia en la toponímia amaziga i marroquina en general; proposem introduir un complement determinatiu al topònim en qüestió, format per la preposició *n* “de” i el nom de la regió, zona administrativa, tribu, etc. al qual pertany aquest topònim.

L'aplicació d'aquest criteri diferenciador s'aplicarà per a diferenciar entre:

a. Dos o més ciutats o capitals de comarca o província que tenen el mateix nom:

Topònim forma oficial	Homònims existents en la toponímia oficial	Proposta de noves formes
Ifiran	Ifiran (Atles mitjà)	<i>Ifiran n Udrar n Ufzzaz</i> o <i>Ifiran n Aṭlas n Wammas</i> . “Ifiran de l'Atles Mitjà”
	Ifiran (Anti Atles)	<i>Ifiran n Sus</i> o <i>Ifiran n Aṭlas Amzẓan</i> . “Ifiran de l'Anti Atlas”
Ajdir	Ajdir (Rif)	<i>Ajdir n Arrif</i> “Ajdir del Rif”
	Ajdir (Atles mitjà)	<i>Ajdir n Iẓayann</i> “Ajdir de la tribu dels Izayanen”*

b. Dos o més pobles o localitats petites properes o situades dins de la mateixa província o comarca, que tenen el mateix nom. Així, no introduïrem cap element diferenciador als homònims que fan referència a dos pobles petits i allunyats (pensem, per exemple, en un poble del Rif i un altre del sud del Marroc).

Topònim forma oficial	Homònims existents en la toponímia oficial	Proposta de noves formes
Adouz	<i>Aduz</i> (prop de Taroudant)	<i>Aduz n Usaɛud</i> ¹⁹⁹
	<i>Aduz</i> (prop d'Agadir)	<i>Aduz n Wactukn</i>
Taddart	<i>Taddart</i> (prop d'Anza, districte que depèn administrativament d'Agadir)	<i>Taddart n Wanza</i>
	<i>Taddart</i> (prop de la ciutat d'Agadir)	<i>Taddart n Wactukn</i>
Ait Baha	<i>Ayt Baha</i> (província de Chtouka)	<i>Ayt Baha n Udrar</i> *
	<i>Aït Baha</i> (província de Chtouka)	<i>Ayt Baha n Umlal</i> *

c. Quan es tracta de dos o més noms iguals que fan referència, alhora, a un accident geogràfic i a un lloc habitat, proposem que el nom que fa referència a l'accident geogràfic s'escrigui sempre precedit de l'element genèric i la preposició *n* “d”: *asif n* “riu de”, *adrar n* “muntanya de”, *Tizi n* “coll de”, etc.

Topònim Forma afrancesada	Homònims existents en la toponímia oficial	Proposta de noves formes de topònims
Massa	<i>Masst</i> (poble, regió del sud del Marroc)	<i>Masst</i>
	<i>Masst</i> (nom del riu de la regió de Masst)	<i>Asif n Masst</i>
Souss	<i>Sus</i> (Regió del Sud del Marroc)	<i>Sus</i>
	<i>Sus</i> (Riu, Vall)	<i>Asif n Sus</i> “Riu de Sus”; <i>Azayar n Sus</i> “Vall de Sus”

¹⁹⁹ Denominació habitual utilitzada pels habitants d'aquest lloc per diferenciar-lo d'un altre però que no està recollida en la toponímia oficial.

V.3. Tractament i criteris d'estandardització dels endotopònims d'origen àrab

La toponímia marroquina, en general és bilingüe. A més dels topònims d'origen amazic, hi ha nombrosos noms de lloc formats en la llengua àrab, clàssic o col·loquial (darija). Els topònims d'origen àrab normalment tenen formes orals que són en general semblants en darija i en amazic. Les denominacions oficials, és a dir, aquells noms imposats pel govern per anomenar un lloc, normalment són en àrab clàssic o *fusha*; s'adapten en amazic passant primer per l'àrab col·loquial darija.

En la taula següent donem alguns exemples per a comparar la pronúncia dels noms de lloc que tenen una forma de l'àrab clàssic, en àrab col·loquial marroquí i en amazic:

Forma oficial en grafia llatina	Nom oficial àrab transliterat	Forma usual en darija	Forma usual en amazic ²⁰⁰
El-Jadida	Al-Jadīda	Jjdīda [z:di:da]	Jjdida [z:di:da]
Casablanca	Al-Dār Al-Bayḍa'	Ddar Lbiḍa [d:ʔarlibedʔa]	Ddalbiḍa [d:ʔalʔbedʔa] (Tigmmi Tumlilt o Taddart tamllalt ²⁰¹)
Rabat	Al-Ribāṭ	Rrbāṭ [r:ba:tʔ]	Rrbaṭ o Rrbad [r:batʔ] o [r:badʔ]
Kenitra	Al-Qunayṭira	Leqniṭra [ləqnetʔra]	Lqniṭra [lqʷnitʔrʔa]
Mohammadia	Al-Muḥammadiya	Lmuḥemmadiya [lmuḥm:adija]	Lmuḥmmadiya [lmuḥm:adij:a]
Dakhla	Al-Dāḥḷa	Ddāḥḷa [d:āxla]	Ddaxla [d:axla]
El-Ayoun	Al-ʿuyūn	Leyūn [ləʃjūn]	Leyun [ləʃjun]
Ksar El-Kebir	Al-Qaṣr Al-Kabīr	Leqṣer Lekbir [ləqsʔərəkber]	Lqsr Lkbir [ləqsʔərʔlkbir]
Abi Ljaad	Abī Al-Jaʿd	Abi Ljaʿd [abiljaʃd]	Abi Ljaʿd [abiljaʃd]
Sidi Kacem	Sīdī Qāsim	Sidi Qasm [sidiqasəm]	Sidi Qasm [sidiqasm]

²⁰⁰ La pronúncia que donem d'aquests topònims és de l'amazic taixelhit.

²⁰¹ El nom de la ciutat de Casablanca es fa en amazic de distintes maneres. Però darrerament, s'està imposant la traducció d'aquest nom gràcies sobretot als mitjans de comunicació amazics. Les formes traduïdes que es fan servir normalment són: *Taddart Tamllalt* o *Tigmmi Tumlilt*, segons els parlars.

Els noms de lloc creats en àrab clàssic tenen una forma oral usual en amazic. Aquesta forma es la que es tindrà en compte en la toponímia estàndard amaziga. Pel que fa als topònims formats directament des de l'àrab col·loquial o darija, molts són adaptats i integrats en amazic gràcies al contacte entre aquestes dues llengües i a les semblances importants que tenen a nivell fonètic-fonològic i morfològic.

L'article determinat de l'àrab clàssic *al-* es realitza en àrab col·loquial marroquí i en amazic com [l-] o [əl] davant de les lletres anomenades “lunars” en àrab. Exemples:

Nom àrab transliterat	Forma amaziga que proposem
Al-Qunayṭira	<i>Lqniṭra</i>
Al-Ḥarā'īš	<i>Lerayc</i>
Al-Ḥusayma	<i>Lḥusima</i>
Al-Ḥuyūn	<i>Leyun</i>
Al-Qaṣr Al-Kabīr	<i>Lqṣr Lkbir</i>
Al-Muḥammadiya	<i>Lmuḥmmadiya</i>
Al-Funaydiq	<i>Lfnidq</i>
Al-Ḥājib	<i>Lḥajb</i>
Al-Maḍyaq	<i>Lmḍyaq</i>
Al-Walīdiya	<i>Lwalidiya</i>
Al-Jadīda	<i>Jjdida</i>

Davant de les lletres anomenades en àrab “solars”, la [l] de l'article *al-* s'assimila a la primera consonant de la paraula fent que aquesta esdevingui geminada. Exemples:

Nom àrab transliterat	Forma de l'àrab darija	Forma amaziga que proposem
Al-Nāḍur	Nnaḍur	<i>Nnaḍur</i>
Al-Dāḥla	Ddaḥla	<i>Ddaxla</i>
Al-Šammāeīya	Ššmmaeīya	<i>Cmmaeīya</i>
Al-Ribāṭ	Rrbaṭ	<i>Rrbaṭ</i>
Al-Saeīdiya	Seidiyya	<i>Sseidiyya</i>
Al-Dār Al-Bayḍā'	Dḍar Lbiḍa	<i>Taddart Tamllalt / Tigmmi Tumllilt</i>
Qal'at Al-Sarāgina	Qal'at Sraḡna	<i>Lqal'ea n Isryinn</i>
Al-Zāwiya	Zzawiya	<i>Zzawiya</i>

A diferència de l'àrab clàssic, en àrab marroquí i en amazic, la consonant /j/ (AFI: [ʒ]) se sol tractar com una lletra solar, és a dir que es gemina en contacte amb l'article l-. Per exemple, el nom de l'antiga ciutat de Mazagan en àrab clàssic és Al-Jadīda mentre que en amazic i en àrab darija aquest nom es *Jjīdīda* i no *Ljīdīda.

Proposta: Proponem notar en l'ortografia estàndard dels topònims amazics d'origen àrab l'article l- provinent d'aquesta llengua i tenir en compte les consonants tenses o geminades inicials del topònim que resulten de l'assimilació de la l- amb la primera radical del nom de lloc en àrab. Escrivem per exemple: *Ddaxla* (forma oficial: *Dakhla*), *Lqniṭra* (forma oficial: *Kenitra*).

V.3.1. Tractament dels topònims formats per noms de filiació d'origen àrab *bni*, *wlad* i *bin*.

Hi ha molts topònims al Marroc que són formats pels noms àrabs en plural *banī* (o *banū*) i *awlād* "fills de, descendents de", el singular de *banī* és *bin* i el d'*awlād* és *walad*).

Com ja hem assenyalat abans, els noms àrabs *banī* (o *banū*) i *awlād*, que expressen la filiació i el llinatge, són els equivalents dels mots que s'utilitzen en amazic: *ayt* i *idaw* "els de, fills de". Els termes *banī* (o *banū*) i *awlād* s'utilitzen especialment en l'etnonímia marroquina, és a dir, en els noms de les tribus. En àrab col·loquial marroquí i en amazic, es pronuncien *bni* i *wlad*. Els dos noms es noten en la transcripció oficial afrancesada com <Beni> i <Oulad>, respectivament. En els etnònims, moltes vegades aquests dos noms s'empren oficialment al Marroc per a designar tant les tribus àrabs com les amazigues. En aquest darrer cas, passa sovint que els noms que s'utilitzen resulten de l'arabització de la forma genuïna amaziga que normalment és formada per una partícula de filiació i pertinença *ayt* o *idaw* "fils de, els de" o per un nom en plural masculí: *Ayt Syrucn* "tribu dels Ayt Sgrušn", *Idaw Smlal* "tribu dels Idaw Smlal", *Iznasn* "tribu dels Iznasn", etc.

Diversos noms etnonímics formats pels termes àrabs *bni* i *wlad* han donat lloc a topònims (*Bni Mllal*, *Wlad Frij*, etc). Arran d'aquesta toponimització dels noms etnonímics i de llinatges, els noms formats per *bni* i *wlad* deixen de designar una tribu o un llinatge en concret per fer referència a una localitat, un poble o una ciutat.

Així doncs, per al tractament en amazic en perspectiva estandarditzant dels topònims formats per *bni* i *wlad* proposem dos procediments:

a. Si els noms amb *bni* o *wlad* són la traducció a l'àrab dels noms originals amazics testimoniats en la llengua oral o en la documentació escrita, adoptarem la forma amaziga com en els exemples següents:

<u>Forma oficial</u>	<u>Forma amaziga</u>
Bni Nsar	<i>Ayt Nsar</i>
Beni Bouyafrou	<i>Ayt Buyafrur</i>
Beni Chiker	<i>Ayt Cikr</i>
Beni Said	<i>Ayt Seid</i>

b. Si els topònims formats per *bni* o *wlad* no tenen una forma usual equivalent amaziga, adoptarem la forma actual del topònim respectant la forma dels noms d'origen àrab. Els mots <*bni*> i <*wlad*> els escriurem separats del segon mot del topònim. Exemples:

Topònims amb *bni*:

<u>Forma oficial</u>	<u>Forma amaziga</u>
Beni Oukil	<i>Bni Wkil</i>
Beni Mellal	<i>Bni Mllal</i>
Beni Drar	<i>Bni Drar</i>
Beni Mathar	<i>Bni Mthar</i>
Beni Salmane	<i>Bni Salman</i>
Beni Malek	<i>Bni Malk</i>

- Topònims amb *wlad*:

<u>Forma oficial</u>	<u>Forma amaziga</u>
Oulad Berrhil	<i>Wlad Brrḥil</i>
Oulad Melouk	<i>Wlad Mlluk</i>
Oulad Mahkem	<i>Wlad Maḥkim</i>
Oulad Frej	<i>Wlad Fr̄ij</i>

Diversos topònims del Marroc són formats a base d'un antropònim amb el terme *bn*, nom singular masculí que prové de l'àrab clàssic *bin* "fill de". L'equivalent de *bn* que s'utilitza en amazic és *u* (*w* o *g^w*). Exemples de topònims formats per l'arabisme *bn*:

<u>Forma oficial</u>	<u>Forma amaziga</u>
Ben Slimane	<i>Bnsliman</i>
Bensergao	<i>Bnsrgaw</i>
Bengrir	<i>Bngrir</i>
Ben Ahmed	<i>Bnḥmad</i>

En les formes oficials en grafia llatina, els topònims formats per *bn* i un nom de vegades apareixen aglutinats i d'altres vegades separats. Així, el topònim oficialment conegut com Bengrir s'escriu com a un sol mot, mentre que el de la ciutat de Ben Slimane s'escriu separat. Tanmateix, en amazic i en àrab col·loquial, la [n] de *bn* s'assimila a les consonants inicials [r-] i [l-] del nom que precedeix: *bn* + *Lqasm* → *Bllqasm* (escrit oficialment Belkasssem), *bn* + *Rcid* → *Brrcid* (escrit oficialment Berrechid) *bn* + *Lfarah* → *Bllfarah* (escrit oficialment Bel Farah), etc.

Proposta: Proponem escriure en amazic els topònims formats pel nom àrab *bn* aglutinant aquest darrer nom al mot que acompanya. També proposem tenir en compte en l'ortografia estàndard d'aquests topònims les seqüències [bll] i [brr] que resulten de l'assimilació entre *bn* i la [l] i [r]. Escriurem: *Bnsrgaw*, *Bngrir*, *Bllfae*, *Brrcid*, etc.

V.3.2. Tractament dels topònims formats per un nom del dia de la setmana

Són molt freqüents al Marroc els topònims formats a partir d'un nom d'un dia de la setmana; corresponen majoritàriament al dia dels mercats setmanals o *ssuq* que tenen lloc un dia concret, tradició molt arrelada al nord d'Àfrica. Aquests tipus de topònims presenten diverses similituds en l'àrab dialectal i l'amazic ja que ambdues llengües utilitzen els noms dels dies de la setmana provinents de l'àrab clàssic²⁰².

Els topònims formats per un nom del dia de la setmana s'obtenen en àrab mitjançant l'annexió o la *idāfa*, és a dir, per la unió de dos noms sense preposició de manera que el segon d'aquests noms determina el primer: *Sabt Sāys* “dissabte de Says” (forma oficial en àrab transliterada). En canvi en amazic, entre el nom del dia i el complement determinatiu ha d'haver necessàriament la preposició *n* (de): *Lxmis n Ayt Emira* “dijous dels Ayt Amira”.

Proposta: proposem que tots els topònims del Marroc que són formats per un nom de dia tinguin una forma amaziga. És a dir, posant el nom de dia tal com es conegut en amazic acompanyat de la preposició *n* “de”. Exemples:

Forma oficial	Forma amaziga
Sebt Saïs	<i>Ssbt n Says</i>
Sebt Guerdan	<i>Ssbt n Lgrdan</i>
Khemis Ayt Amira	<i>Lxmis n Ayt Emira</i>
Arba-Rasmouka	<i>Lerba n Irs mukn</i>
El-Khemis-Meskala	<i>Lxmis n Mskala</i>
Had Imoulas	<i>Lhd n Imulas</i>

---

²⁰² L'IRCAM ha difós recentment nous noms per a la denominació dels dies de la setmana formats a partir d'un numeral i el nom *ass* “dia”: *aynas* (dilluns), *asinas* (dimarts), *akras* (dijous) *akwas* (divendres) *asimwas* (dissabte) *asidyas* (diumenge). Però fins al moment, aquests neologismes només s'han utilitzats tímidament als mitjans de comunicació amazics i a les escoles i no se n'ha aconseguit una implantació social considerable com en el cas d'altres neologismes. Actualment en amazic, predomina l'ús dels noms dels dies de la setmana d'origen àrab.

S’ha de dir que els noms dels dies de la setmana d’origen àrab que s’utilitzen en les tres varietats lingüístiques amazigues del Marroc presenten algunes diferències fonètiques. Però aquestes diferències no impedeixen, en general, la identificació d’aquests noms d’origen àrab pels parlants amazigòfons de varietats distintes²⁰³.

V.3.3. Tractament dels topònims formats pel nom *ssuq* “mercat”

Una altra classe de topònims que s’utilitzen en la llengua amaziga són els formats pel nom *ssuq* “mercat”²⁰⁴ d’origen àrab *al-sūq* que es nota en la transcripció francesa com a *souk*.²⁰⁵ El mot *ssuq* en la toponímia amaziga és normalment seguit d’un nom de dia de la setmana que correspon amb el dia en el qual se celebra habitualment el mercat de la localitat que designa el topònim. En amazic el nom *ssuq* va seguit de la preposició *n*: *Ssuq n Lxmīs*, “mercat del dijous”, *Ssuq n Lḥad* “mercat del diumenge”, etc. Les formes oficials transrites en alfabet llatí – les afrancesades – transcriuen en general el nom tal com és en àrab, exemple: Souk El-Khemis de l’àrab Sūq Al-ḥamīs “el mercat del dijous”, però també es poden trobar casos de traducció en les formes afrancesades²⁰⁶.

²⁰³ Donem els noms dels dies que s’utilitzen generalment en les tres varietats amazigues del Marroc:

Català	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres	Dissabte	Diumenge
Taixelhit	<i>ltnin</i>	<i>tlaṭa</i>	<i>lerba</i>	<i>lxmis</i>	<i>ljame</i>	<i>ssbt</i>	<i>lḥd</i>
Tamazigt	<i>čnayn</i>	<i>člata</i>	<i>lerba</i>	<i>lxmis</i>	<i>ǧmea</i>	<i>ssbt</i>	<i>lḥ(a)d</i>
Tarifit	<i>ltnayn</i>	<i>tlata</i>	<i>larbe</i>	<i>lxmis</i>	<i>ljmea</i>	<i>ssbt</i>	<i>lḥd</i>

²⁰⁴ En català és coneguda la forma *soc* o *assoc* per a referir-se al mercat nord-africà. Vegeu l’Enciclopèdia Catalana.

²⁰⁵ Actualment, hem notat que en diferents mitjans de comunicació amazics del Marroc – com el canal de televisió Tamazight Tv – s’utilitza el terme *Agdz* per dir mercat en comptes de *ssuq*. El nom *Agdz* de fet, existeix en la toponímia amaziga com a designació de llocs habitats però no s’utilitza en el lèxic comú per dir “mercat”.

²⁰⁶ Com succeeix amb bona part dels topònims al Marroc, hem trobat maneres diferents de denominació dels llocs que exposem que, en algunes fonts, apareixen amb la preposició “de”, “du” o “des” del francès, i en d’altres fonts, sense aquesta preposició.

<u>Forma oficial afrancesada</u>	<u>Forma oficial àrab transliterada</u>
Souk El-Arba du Gharb	Sūq 'arbiĕā' al-Γarb
Souk Jemâa des Feddalate	Sūq Jumueat Faḍāla
Souk Khemis des Beni Arouss	Sūq Ḥamīs Banī Earūs

Moltes vegades, el mot *ssuq* pot desaparèixer en la denominació d'un lloc quan aquest s'ha transformat en un lloc poblat o quan el mercat ja no se celebra per algun motiu. En aquest cas, el topònim manté sovint el nom del dia en què se celebrava inicialment el mercat seguit del nom específic del lloc que coincideix generalment amb el nom que tenia aquest lloc abans d'acollir la celebració del mercat. Donem aquests exemples de denominacions de lloc on s'ha perdut el mot *ssuq*:

<u>Denominació actual en amazic</u>	<u>Denominació anterior en amazic</u>
<i>Lxmīs n Ayt Emira</i>	* <i>Ssuq n Lxmīs n Ayt Emira</i>
<i>Ssbt n Lgrdan</i>	* <i>Ssuq n Ssbt n Lgrdan</i>
<i>Jmēa n Sidi Brahim</i>	* <i>Ssuq n Jjmēa n Sidi Brahim</i>

Proposta: Proponem adoptar en la toponímia amaziga estàndard el nom d'origen àrab *ssuq* en tots els topònims del Marroc formats per aquest nom. El mot *ssuq* serà seguit de la preposició *n* (de). Escriurem:

<u>Forma oficial</u>	<u>Forma amaziga</u>
Souk Khmis	<i>Ssuq n Lxmīs</i>
Souk Elarbaa du Gharb	<i>Ssuq n Lerba n Lyrb</i>
Souk Foum Jemaa	<i>Ssuq n Fum Jjmēa</i>
Souk Tnine Beni Harchane	<i>Ssuq n Ltnin n Bni Ḥrcan</i>

V.3.4. Conclusions

En aquests darrers paràgrafs, hem estudiat i hem presentat algunes propostes de criteris d'escriptura de noms d'origen àrab en la toponímia amaziga. Aquestes

propostes concerneixen especialment el tractament ortogràfic d'alguns termes de l'àrab en la toponímia amaziga. Hem optat en diferents propostes que hem presentat per tenir en compte les formes orals dels topònims d'origen àrab en la llengua amaziga. Val a dir que aquests topònims tenen una llarga tradició en la llengua amaziga i per això pensem que els que designen llocs de poblacions on predomina actualment l'àrab col·loquial – mentre no es confirmi l'existència d'una forma amaziga genuïna anterior a la denominació actual – no es poden considerar estrangerismes o manlleus semblants als altres mots d'origen àrab. Per tant, no poden ser negligits o traduïts a l'amazic.

Des d'un punt de vista lingüístic, el tractament de les formes genuïnes dels topònims d'origen àrab, no presenten generalment problemes d'adaptació, gràcies, d'una banda, al fet que són mots integrats en la llengua amaziga, i d'altra banda, a la proximitat fonètica entre aquesta llengua i l'àrab col·loquial. Per això, també en els topònims que no són tan arrelats en amazic, que corresponen bàsicament a topònims en àrab estàndard o fusha creats per l'Estat en les darreres dècades, hem partit de les formes que tenen aquests topònims en àrab dialectal (per exemple, hem tingut en compte el nom tal com es coneix en àrab col·loquial: *Jjdida* que ve de la forma oficial Al-Jadīda (antiga Mazagan), *Lmuḥmmadiya* que ve d'Al-Muḥammadiya, *Lyusufiya* que ve d'Al-Yūsufiya; etc.). Aquesta consideració ens ha permès l'aplicació del criteri de coherència en el tractament de tot el corpus toponímic d'origen àrab al Marroc.

Pel que fa als topònims arabitzats, creiem que serà molt important la consulta i la recerca de la toponímia del Marroc de la documentació escrita existent. Malgrat ser limitada i tractada en altres llengües, aquesta documentació és molt necessària per a comprovar l'origen amazic d'alguns topònims. No oblidem, però, que el caràcter nòmada de la població nord-africana en general, els continus moviments humans dins del Marroc, la convivència entre àrabs i amazics, l'arabització o l'amaziguització de grups, tribus i localitats, etc. a falta de fonts històriques escrites fiables, poden ser factors que moltes vegades impedeixen saber amb certesa quin era l'origen concret – àrab o amazic- d'alguns topònims.

Davant d'aquesta situació, pensem que la normalització de la toponímia amaziga, ha de ser basat en estudis minuciosos, analitzant els topònims cas per cas, servint-se de les aportacions de diferents disciplines com la història, fonamentalment.

CAPÍTOL VI.

CRITERIS PER A L'ESTANDARDITZACIÓ DELS ANTROPÒNIMS AMAZICS

VI. 1. INTRODUCCIÓ

Per “estandardització dels antropònims amazics” ens referim a l'aplicació de les normes lingüístiques (fonetico-fonològiques, ortogràfiques, morfològiques, etc.) de l'amazic als noms de persona que s'utilitzen en aquesta llengua.

Existeixen diverses teories referents a l'estandardització dels antropònims; les més importants són les que presentem tot seguit:

a. La teoria que accepta la variació dialectal dels noms i cognoms. És a dir, que aquests mantinguin la forma fonètica que tenen en la llengua quotidiana. Els defensors d'aquesta teoria parteixen de la idea que els antropònims com que tenen solament la funció de designar les persones, poden quedar fora de l'àmbit de l'aplicació de les normes de la llengua.

b. La teoria que no accepta la variació dialectal. Els noms de persona s'han d'adequar a la forma ortogràfica estàndard dels noms comuns i dels ètims dels quals procedeixen.

c. Una teoria intermèdia que admet diferents variants ortogràfiques, independentment de l'etimologia i de les formes antigues però que evita que hi hagi contradiccions flagrants entre l'escriptura i la pronúncia dels noms i cognoms.

Tenint en compte la situació de la llengua amaziga caracteritzada per una important variació dialectal, com ja hem demostrat en diverses ocasions durant aquest treball, i per la situació especial i complexa dels noms i cognoms amazics, els criteris d'estandardització dels antropònims amazics que proposarem s'emmarcaran dins d'aquesta darrera teoria.

VI.2. TRACTAMENT I FIXACIÓ DE LA GRAFIA DELS PRENOMS D'ORIGEN ÀRAB

En general, podem dir que l'adaptació dels prenom d'origen àrab a l'amazic ha seguit els mateixos criteris fonètics i morfològics que la resta de noms propis (topònims, etnònims, hagiònims, etc.) i de noms comuns.

A efectes del seu tractament, partint del grau de la seva adaptació i d'integració a la fonètica i a la morfologia amaziques i de la seva tradició d'ús, els prenom d'origen àrab es poden dividir en dos grups diferents: *els prenom tradicionals* i *els prenom moderns*.

Pel que fa als primers prenom, es tracta sobretot de noms que s'han fet servir durant molt de temps i tenen una llarga tradició en amazic. Lingüísticament, presenten trets fonètics especials resultat d'una adaptació més amplia en comparació amb la dels prenom d'origen àrab moderns. A nivell del vocalisme, els trets més importants dels prenom àrabs tradicionals adaptats a l'amazic i que els distingeixen dels moderns són:

- les vocals llargues de l'àrab [ā], [ū] i [ī] s'adapten generalment en les tres vocals bàsiques de l'amazic [a], [u] i [i], respectivament.
- les vocals breus àrabs [ă], [ŭ] i [ĭ] es perden en diversos casos, però no de manera sistemàtica. La caiguda es produeix especialment en la primera síl·laba, però també en d'altres posicions dins del nom.
- omissió de la hamza inicial vocalitzada a l'inici del nom: 'a-, 'i-, 'u-.

Exemples:

a) Prenoms amb omissió d'una vocal breu dins del mot:

Nom en àrab estàndard	Forma coneguda en amazic
Noms masculins	
Mubāarak	<i>Mbark</i>
Sālim	<i>Salm</i>
Qaddūr	<i>Qddur</i>
Saeīd	<i>Seid</i>
ʿalī	<i>ʿli</i>
Maeūd	<i>Mseud</i>

Mustafā	<i>Mstafa</i>
Sulaymān	<i>Sliman</i>
Riḍwān	<i>Rḍwan</i>
Ṣāliḥ	<i>Ṣalḥ</i>
Noms femenins	
Sulṭāna	<i>Sltana</i>
Ruḡayya	<i>Rḡyya</i>
Mubāraka	<i>Mbarka</i>
Kalṭūm	<i>Kltum</i>
Ṣafiyya	<i>Ṣfiyya</i>
Kabīra	<i>Kibira</i>
Ṣarīfa	<i>Crifa</i>

b) Omissió de la hamza i la vocal que l'acompanya en posició inicial del nom:

Nom en àrab estàndard	Forma coneguda en amazic
'aḥmad	<i>Ḥmad</i>
'ibrāhīm	<i>Brahim</i>
'ismā'īl	<i>Smaeil</i>
'idrīs	<i>Dris</i>
'amīna	<i>Mina</i>
'umm Al-Ēīd	<i>Mmlēid</i>
'abū Bakr	<i>Bubkr</i>

En el punt V punt 3, hem explicat els criteris i el mètode d'adaptació fonètica de les consonants i de les vocals de l'àrab clàssic a l'amazic. No obstant això, pensem que convé recordar en aquest apartat els trets especials més importants que concerneixen l'adaptació dels prenom d'origen àrab.

A nivell del consonantisme, els prenom àrabs han seguit majoritàriament el mètode tradicional per a l'adaptació dels manlleus d'aquesta llengua i que ja hem exposat. Però, també els prenom tradicionals, de vegades mostren fenòmens fonètics peculiars que són el resultat d'un mètode d'adaptació antic dels arabismes en amazic. A tall d'exemple, en el prenom femení *Faḍma*, que és l'adaptació

tradicional del nom àrab Fāṭīma, la dental emfàtica /ṭ/ s'ha adaptat com a [d] en amazic. Fenomen conegut en altres arabismes introduïts a l'amazic durant les primeres etapes de l'arabització de Tamazga²⁰⁷.

L'ús dels prenomes tradicionals d'origen àrab en amazic s'ha anat disminuint a causa sobretot dels contactes en àmbits urbans entre l'amazic, l'àrab col·loquial i l'àrab clàssic; de les consideracions sociolingüístiques que han causat el seu desprestigi social (representacions i prejudicis diverses). De fet, recentment, diverses formes de prenomes tradicionals que hem exposat abans s'estan substituint per les corresponents formes modernes que fonèticament són més properes a l'àrab. Així, per exemple, la tendència actual és que els noms tradicionals com *Ēli* de l'àrab *Ēalī*, *Sēid* de *Saēīd* o *Mbark* de *Mubārak*, es pronunciiïn actualment com *Ēali*, *Saeid* i *Mubarak*, respectivament²⁰⁸.

El segon grup dels prenomes d'origen àrab, els prenomes moderns, correspon als noms que s'utilitzen en amazic però amb un grau menor d'adaptació a la fonètica i morfologia amaziques. A diferència dels prenomes tradicionals, aquests noms mantenen trets fonètics semblants a les formes originals en àrab.

Molts noms de persona moderns d'origen àrab s'han introduït recentment a l'amazic, són prenomes de les noves generacions que s'han difós especialment per l'àrab col·loquial marroquí –especialment a les ciutats i a les grans zones urbanes com Casablanca o Rabat– però també pels mitjans de comunicació i l'escola. Tanmateix, darrerament, ha hagut una forta tendència al Marroc referent a l'ús de prenomes provinents dels països àrabs de l'orient com Egipte, Líban, Síria, etc. (noms de cantants, actors i actrius, noms de personatges de series i pel·lícules, etc) gràcies especialment a la televisió. Aquests prenomes són introduïts a l'amazic en gran part mitjançant l'àrab col·loquial o darija, es caracteritzen per ser fonèticament i morfològicament més propers a les formes originals de l'àrab clàssic. Exemples:

---

²⁰⁷ Per a més informació sobre els arabismes antics en amazic, vegeu Boogert & Kossman (1997).

²⁰⁸ Alguns noms com *Faḍma* que hem citat abans, han resistit a l'evolució i la modernització perquè s'han tractat com a noms independents. *Faḍma*, forma adaptada del nom àrab *Fāṭīma*, s'ha anat utilitzant com a forma diferent i independent del nom *Faṭīma*, que també s'utilitza en amazic.

Prenom àrab	Forma coneguda en amazic
Salwā	<i>Salwa</i>
Buṣrā	<i>Bucra</i>
Nūrā	<i>Nura</i>
Wafā'	<i>Wafa</i>
'asmā'	<i>Asma</i>
Lamyā'	<i>Lamyā</i>
Hayfā'	<i>Hayfa</i>
Šaymā'	<i>Cayma</i>
Badr	<i>Badr</i>
ʕalā'	<i>ʕala</i>
Ilyās	<i>Ilyas</i>
Šihām	<i>Ciham</i>
Ašraf	<i>Acraf</i>
Rāḡib	<i>Rayib</i>

Els prenomns tradicionals d'origen àrab són formes de denominació de les persones amb una llarga tradició en amazic, per tant, són noms completament integrats al lèxic onomàstic amazic. Però, com ja hem assenyalat, socialment aquestes prenomns tenen representacions i prejudicis diversos que poden impedir la seva implantació entre els amazigòfons. De fet, la tendència actual és l'abandó d'aquests prenomns en detriment dels prenomns moderns àrabs, i en part, dels noms amazics recuperats recentment.

La nostra proposta per a l'estandardització dels prenomns d'origen àrab és la següent:

Els prenomns d'origen àrab que tenen formes adaptades amb una llarga tradició en amazic s'han de mantenir al costat dels prenomns moderns àrabs i amazics. Segons

aquest criteri, els prenomes tradicionals com *Mbark*, *Ḥmad* i *Faḍma* per exemple, s'adoptaran al costat de les formes més recents *Mubarak*, *Aḥmad* i *Faṭima*.

De manera general, els prenomes d'origen àrab han de ser transcrits segons les normes ortogràfiques de l'amazic estàndard. Es tindran en compte els trets dialectals més rellevants de cada varietat.

Tractarem tot seguit alguns aspectes fonètics importants en els prenomes d'origen àrab que s'utilitzen en amazic:

a) L'espírantització

L'espírantització es un tret que afecta les consonants /b/, /d/, /t/, /k/ etimològiques dels noms àrabs. En els cas de les dentals /d/ i /t/, l'àrab posseeix les equivalents /ḍ/ i /ṭ/ amb valor fonològic. Però, normalment en amazic – com en àrab col·loquial– aquestes dues consonants es tracten com a oclusives. La presència, doncs, en amazic de [ð] i de [θ] en prenomes àrabs és el resultat de l'espírantització que afecta habitualment les dentals /d/ i /t/. Pel que fa a la emfàtica fricativa /ḏ/ [ðʔ] de l'àrab, normalment s'adapta com a /ḍ/ en amazic ja que les faringalitzades no es fricativitzen en amazic.

La velar oclusiva sorda /k/ s'espírantitza i dona lloc en alguns parlars o a la [k̠] o a la [ʃ]. Per exemple, el nom masculí *Mbrak*, d'origen àrab, pot ser pronunciat en els parlars del tamaziġt, al centre i sud est del Marroc, com [mbark̠] o [mbarʃ].

Proposta: Proposem que en l'ortografia estàndard dels prenomes d'origen àrab en amazic –com en el cas dels endotopònims– no es tinguin en compte les fricativitzades: [b̠], [ḍ̠], [ṭ̠], [g̠] i [k̠]. Les formes originals de l'àrab clàssic seran referencials davant dels dubtes que pot haver en aquest sentit. Així, per exemple, escriurem <*Mbark*> (de l'àrab clàssic *Mubāarak*) que, segons els parlars, serà pronunciat [mbark̠], [mbark̠], [Mβa:ʃ].

b) La faringalització

Com succeeix en altres mots amazics, la faringalització té el caràcter propagatori dins del prenom. Una consonant emfàtica d'origen àrab dins del nom fa que altres consonants es pronuncïïn faringalitzades.

Proposta: Pel que fa als prenom d'origen àrab només es tindran en compte les faringalitzades etimològiques i es descartaran aquelles que ho són per propagació. Així, escriurem, *Riða* i no *Ṛiða, *Ṭariq* i no *Ṭariq, *Słtana* i no *Ṣłtana; etc.

c) La palatalització del grup [ll] ([ll]→ [dʒ])

Per un procés de palatalització, la [l] tensa ([ll]) en rifyeny és pronuncia [ǧ] ([dʒ]). Encara que aquest fenomen no s'aplica de forma sistemàtica a tots els noms propis d'origen àrab, hem detectat exemples aïllats d'alguns prenom que fan la [ǧ] en comptes de [ll] com *ɛallal* (de l'àrab clàssic *ɛallāl*) que es pronuncia normalment [ʕədza:]. En canvi, en el nom de Déu *alla* o *allah* (de l'àrab *al-lāh*) que forma part d'alguns prenom com o *ɛbdallah* "Abdal·là", la [ll] mai es pronuncia palatalitzada, és a dir, com a [dʒ] (la forma *ɛbddja de *ɛbdlla* no existeix).

Proposta: Proponem no tenir en compte la palatalització de la [ll] tensa en l'ortografia dels prenom d'origen àrab en amazic i notar la <ll> etimològica d'aquests noms. Escriurem *ɛllal* i no *ɛdjar, *Sllam* i no *Sdjam, etc.

d) Rotacisme de la /l/

La /l/ es pronuncia en diversos parlars rifyenys com a [r]. En els prenom d'origen àrab, aquest fenomen fonètic és freqüent, però no generalitzat, en tarificat, exemples: *ɛali* (de l'àrab *ɛalī*) → *ɛari*, *ɛyyaši* (de l'àrab *Al- ɛayyāši*) → *ɛeyaci*, *ɛarbi* (de l'àrab *al-ɛarabī*) → *ɛearbi*, etc.

Proposta: Per a l'ortografia estàndard dels prenom d'origen àrab en amazic proposem no tenir en compte el canvi fonètic de la /l/ etimològica en [r]. Escriurem, doncs, *ɛli* o *ɛali* i no *ɛri o *ɛari, *Malika* i no *Marika, *Lamya* i no *Ramya, etc.

VI.2.1. Els prenomes formats pels mots *ʿbd* (o *ʿabd*), *allah* i *ddin*

En amazic, són molt freqüents els noms de persona d'origen àrab que són compostos per *ʿbd* (de l'àrab *ʿabd*) + nom de déu. El terme *ʿbd* o *ʿabd* (“esclau o servent”)²⁰⁹ en els noms propis amazics es pronuncia generalment com [ʕɛbd] o [ʕəbd] (que es pot transcriure com < ʿabd > o < ʿbd >). Optem per la forma escrita *ʿbd* perquè s'utilitza àmpliament en la llengua amaziga del Marroc²¹⁰.

Pel que fa a l'ortografia, proposem escriure els prenomes compostos per *ʿbd* i un altre nom aglutinats. Normalment, aquests prenomes es pronuncien en amazic com un sol mot. El nom que segueix *ʿbd* que funciona com a complement determinatiu, presenta diversos trets d'assimilació fonètica (com l'assimilació de l'article *al-* a la primera consonant radical dita “solar” en àrab). Aquestes assimilacions s'han de tenir en compte en la forma escrita en amazic.

Exemples:

Forma àrab transliterada	Forma oficial afrancesada	Proposta de forma en amazic
ʿAbdu Al-Lāh	Abdallah	<i>ʿbdullah</i> o <i>ʿbdllah</i>
ʿAbdu Al-Raḥmān	Abdarrahman, Abderrahman	<i>ʿbdrraḥman</i>
ʿAbdu Al-Qādir	Abdelkader	<i>ʿbdlqadr</i>
ʿAbdu Al-Ḥaqq	Abdelhaq, Abdelhak	<i>ʿbdlḥaq</i>
ʿAbdu Al-Karīm	Abdelkrim, Abdelkarim	<i>ʿbdlkrim</i>
ʿAbdu Al-Kabīr	Abdelkebir, Abdelkbir	<i>ʿbdlkbir</i>
ʿAbdu Al-Ṣṣamad	Abdessamad	<i>ʿbdṣṣamad</i>
ʿAbdu Al-Razzāq	Abderrazak	<i>ʿbdrzzaq</i>
ʿAbdu Al-Jalīl	Abdeljalil	<i>ʿbdljil</i>

²⁰⁹ Com els antropònims en general, aquests prenomes no es tradueixen. Però, quan *ʿbd* es refereix al sentit que té aquest nom en àrab “servent” i no a una persona en concret, es tradueix en alguns casos. Per exemple, en amazic taixelhit trobem la traducció: *Ismg n ṛbbi* (esclau de Déu).

²¹⁰ I també per a evitar l'homonímia amb el prenom *ʿabd* (amb -a-) que es l'adaptació en amazic del prenom de l'àrab clàssic *ʿābid* “el que adora”.

A més dels prenomes compostos per *ʿbd* i un altre nom, existeixen en amazic altres prenomes d’origen àrab compostos per un substantiu seguit d’un nom d’*allah* “al·là” o de *ddin* “religió” (vegeu el capítol IV, punt 4.1)

Proposta: El tractament dels prenomes formats per un substantiu i el mot *allah* o *ddin* serà semblant al dels compostos per *ʿbd* que acabem d’estudiar. Així, els escriurem tenint en compte la forma més estesa i respectant les regles de pronúncia en amazic tal com hem exposat en el punt anterior. Com els prenomes d’origen àrab formats per *ʿbd*, proposem escriure com un sol mot els prenomes formats per un substantiu i el nom d’*allah* o de *ddin*.

Exemples:

Nom en àrab transliterat	Forma coneguda afrancesada	Forma amaziga que proposem
Fatḥ al-Lāh	Fath Allah	<i>Fatḥllah</i>
Naṣr al-Lāh	Nasr Allah	<i>Naṣrllah</i>
Šare al-Lāh	Charaallah	<i>Carellah</i>
Saʿd al-Lāh	Saad Allah	<i>Saʿdllah</i>
Rizq al-Lāh	Rizkallah	<i>Rizqllah</i>
Sayf al-Lāh	Sayfallah	<i>Sayfllah</i>
Nur al-Dīn	Nourddine	<i>Nurddin</i>
Naṣr al-Dīn	Nasreddine	<i>Naṣrddin</i>
Sayf al-Dīn	Saifeddine o Saif Eddin	<i>Sayfddin</i>
ʿAlā’ al-Dīn	Aladdinne “Aladī”	<i>ʿAladdin</i> ²¹¹
Šalāḥ al-Dīn	Salahddine “Saladī”	<i>Šalāḥddin</i>
Ḥayr al-Dīn	Khaireddine	<i>Xayrddin</i>
Zīn al-Dīn	Zineddin o Zineddine	<i>Zinddin</i>

²¹¹ En aquest nom, hem eliminat la hamza <’> del prenom àrab ʿAlā’ tal com es fa habitualment en els noms adaptats a l’amazic.

VI.2.2. Tractament dels hipocorístics formats a partir d'un prenom d'origen àrab

Molts hipocorístics en amazic són noms obtinguts a partir dels prenomes àrabs a través de procediments morfològics diversos que hem estudiat en el capítol IV punt 4.4. Alguns hipocorístics en amazic han donat lloc a prenom i, de vegades, a cognoms.

Proposta: Proponem que es tinguin en compte els prenomes que s'han format a partir d'hipocorístics que tenen una llarga tradició en la llengua amaziga.

Exemples:

Prenom utilitzat en amazic	Hipocorístic (amb la forma ortogràfica que proposem)
<i>Muḥammad</i>	<i>Muḥ</i> <i>Mḥnd</i> <i>Muḥtti</i> <i>Muḥa</i> <i>Ḥmmu</i>
<i>ʿAbdullah</i>	<i>ʿblla</i> <i>ʿbll</i> <i>ʿlla</i>
<i>Brahim</i>	<i>Bihi</i> <i>Biḥtti</i>
<i>Ḥusayn</i>	<i>Ḥusa</i> <i>Lḥu</i> <i>Ḥsayn</i>
<i>ʿSeid</i>	<i>ʿddi</i>
<i>ʿIša</i>	<i>ʿictu</i> <i>ʿbuc</i>
<i>Rqya</i>	<i>Rqquš</i>
<i>Xadija</i>	<i>Xdduj</i> <i>Xlij</i> <i>Xalij</i>
<i>Faṭima</i>	<i>Fṭṭum</i> <i>Fṭṭuma</i>
<i>Mbark</i>	<i>Brik</i>

VI.3. TRACTAMENT I CRITERIS PER A LA FIXACIÓ DE LA GRAFIA DELS COGNOMS D'ORIGEN AMAZIC

En el capítol IV punt 4. hem parlat dels tipus dels cognoms que existeixen en amazic i hem explicat els diferents procediments de la formació d'aquesta classe d'antropònims. També hem analitzat algunes de les problemàtiques generals que concerneixen la fonètica i la morfologia dels cognoms i hem parlat d'aspectes d'arabització dels cognoms amazics. En aquest capítol ens limitarem en presentar propostes referents a l'ortografia en perspectiva estàndard d'aquests noms en amazic.

A diferència dels prenomms d'origen àrab que s'utilitzen en amazic, per als cognoms d'origen amazic, seguirem procediments diferents d'estandardització ja que aquests darrers noms s'han format en la llengua amaziga i per tant, com a categories lèxiques, s'han d'adequar a les seves normes fonètiques, fonològiques i morfològiques igual que la resta dels mots amazics.

Proposem que:

- a) els cognoms formats a partir d'un nom comú o d'un adjectiu s'adeqüin a l'ortografia d'aquests últims tot i respectant els trets dialectals més rellevants en cada varietat.
- b) els cognoms formats a base d'un topònim, etnònim, etc. i els que tinguin algun morfema de parentiu, filiació o atribució (*u, ayt, idaw, bu-*, etc.) segueixin els criteris d'escriptura que hem proposat per a aquestes categories de noms en els apartats anteriors.

Pel que fa al primer criteri, proposem, doncs, d'escriure els noms en ortografia amaziga respectant els trets fonètics i lexicals que són generals en els tres blocs dialectals de l'amazic del Marroc: el rifyeny, el taixelhit i el tamazigt. Només descartem d'aquests trets el fenomen de l'espitantització i l'emudiment, en rifyeny, de la /r/ implosiva. Pensem que aquests dos fenòmens fonètics no són necessaris en les formes estàndards dels topònims i el fet de no tenir-los en compte ortogràficament no crearà dificultats per a la pronúncia dialectal dels cognoms.

En canvi, adoptarem per a alguns dialectes la [ǧ] i la [č]:

L’africada palatal sonora [ǧ] (AFI: [dʒ]) serà representada com a <dj> i l’africada palatal sorda [č] (AFI: [tʃ]) serà representada com a <tc>.

En els paràgrafs següents, exposarem exemples on aplicarem aquests criteris generals a cadascuna de les classes dels cognoms amazics.

a. Cognoms formats a partir d’un nom comú simple

Es tracta majoritàriament de sobrenoms o malnoms que hem explicat el capítol IV, punt 3.

Cognoms de la zona de taixelhit	Cognoms de la zona de tamaziǧt	Cognoms de la zona de tarifit	Significat que ha donat lloc al cognom
<i>Asmlal</i>	<i>Acmlal</i>	<i>Acmrar</i>	“blanquinós”
<i>Aflļaḥ</i>	<i>Aflļaḥ</i>	<i>Afdjaḥ</i>	“pagès”
<i>Amzil</i>	<i>Amzil</i>	<i>Amzir</i>	“ferrer”
<i>Azrwal</i>	<i>Azrwal</i>	<i>Zrwal</i>	“qui té ulls clars”
<i>Mzzyi</i>	<i>Amzyan</i>	<i>Amzyan</i>	“petit”
-	<i>Axatar</i>	<i>Amqqrان</i>	“gran”
<i>Asggan</i>	<i>Abrcan</i>	<i>Abrcan</i>	“negre”

b. Cognoms formats a partir de noms amb el morfema *bu-* “el de”

Una manera de formar els cognoms en amazic és mitjançant els noms amb el morfema d’atribució *bu-* “el de” i un substantiu²¹². Com en el cas dels topònims, escriurem el morfema *bu-* aglutinat al nom que acompanya. Exemples: *Buwfus* “el de la mà”, *Budlal* “el de la metxa”, *Busslamt* “el de la pau”, etc. El morfema *bu-* pot ser *bi-* en contacte amb un nom amb inicial *i-* o *y-*: *Biyslman* “peixater”, *Biyfullusn* “el dels pollastres” *Biygran* “el dels horts”, etc.

²¹² Vegeu el capítol IV, punt 4.4.2..

Proposta: Proposem notar els cognoms formats amb el morfema *bu-* i un substantiu com un sol mot i tenir en compte la forma *bi-* que resulta de l'assimilació de *u* (de *bu-*) a la *i-* o la *y-* inicials del substantiu que precedeix. Exemples:

Forma afrancesada coneguda	Forma amaziga	Significat en català
Bouanou	<i>Buwanu</i>	“el del pou”
Boukioud	<i>Buwkyuḍ</i>	“el de la trena”
Bouizgarne	<i>Buyzgarn</i>	“el dels bous”
Bounniyt	<i>Bunniyt</i>	“el de la fe”
Bouwuli	<i>Buwuli</i>	“el de les ovelles”
Biyjddign	<i>Biyjddign</i>	“el de les flors”

c. Cognoms formats per noms amb el morfema del plural *id*

El morfema *id* s'utilitza normalment en amazic per a formar plurals de noms compostos, manlleus, numerals i noms propis. En els cognoms, *id* acompanya generalment un nom de persona d'origen amazic o àrab, simple o compost. Exemples: *Id + Salm* → *Idsalm*, *Id + Belqasm* → *Idblqasm*, *id + Brahim* → *Idbrahim*, *Id + Eli* → *Ideli*, etc.

Proposta:

Per a escriure els cognoms formats pel morfema del plural *id* i un nom, proposem:

i. escriure *id* aglutinat al nom que acompanya quan aquest és :

- nom simple, d'un sol element, com *Salm*, *Brahim*, *Şalḥ*, *Seid*, escriurem : *Idsalm*, *Idbrahim*, *Idşalḥ*, *Idseid*, etc.,

- un nom compost del morfema d'atribució *bu-* (o una de les seves variants): escriurem : *Idbuwuli* (*id + bu + ulli*), *Idbuyzgarn* o *Idbiyzgarn* (*id + bu + izgarn*).

ii. escriurem *id* separat quan el nom que acompanya és :

- un nom compost de més d'un element: *Id Sidi Brahim* (*id + Sidi Brahim*), *Id Mulay Seid* (*id + Mulay Seid*), *Id Ḥmad u Mbark* (*id + Ḥmad u Mbark*), etc.

- si es tracta d'un prenom d'origen àrab format per *ʕbd* i un altre nom: *Id ʕbdullah* (*Id* + *ʕbdullah*), *Id ʕbdrḥman* (*Id* + *ʕbdrḥman*), *Id ʕbdlqadr* (*Id* + *ʕbdlqadr*), etc.

j. Cognoms formats a partir d'un nom amb un morfema de filiació *u* i *ayt*

Com ja hem vist a l'apartat anterior, en amazic són abundants els cognoms formats a partir d'un nom que indica la filiació –biològica (fill, filla, fills i filles de) o tribal (que és de la tribu *x*)– o del lloc d'origen. Aquests cognoms es formen majoritàriament amb els morfemes de filiació en singular masculí *u-* (o un dels seus al·lomorfs *w-* o *g^w*) i un nom propi, topònim o antropònim:

<i>U Ḥdiddu</i>	“originari de la tribu dels Ayt Hadiddu”,
<i>U Tfilalt</i>	“originari de Tafilalat (topònim)”.
<i>U Tanalt</i>	“originari de Tanalt (topònim)”
<i>U Sus</i>	“originari de Sus (topònim)”
<i>G^w Asfi</i>	“el d'Asfi (topònim)”
<i>U Ḥmmu</i>	“fill de o descendent de Hammu (antropònim)”
<i>U Baha</i>	“fill o descendent de Baha (antropònim)”
<i>G^w Seid</i>	“fill o descendent de Said (antropònim)”

En alguns casos, els cognoms també poden ser formats a partir d'un nom de filiació o pertinença amb el morfema plural *ayt* “els de” que s'utilitza especialment en els etnònims en amazic. Els cognoms amb *ayt* i un altre nom – majoritàriament un antropònim– fan referència normalment a noms de família o llinatge: *Ayt ʕli* “família dels Ali” o “descendents d'Ali” però també a la tribu o al grup al qual pertany la persona que porta el cognom:

<i>Ayt Muḥammad</i>	“els de (o els descendents de) de Mohammed”
<i>Ayt ʕisa</i>	“els de (o els descendents de) Aissa”
<i>Ayt Lḥaj</i>	“els de (o els descendents de) Lhaj”
<i>Ayt Bumya</i>	“els de (o els descendents de) Bumya”
<i>Ayt Seid u ʕli</i>	“els de (o els descendents d')Ali”

Els morfemes *u*, *w* o *g^w*, en singular, i *ayt*, en plural, en els cognoms que acabem d'exposar, no han perdut su valor funcional i semàntic originari. A diferència del que succeeix amb d'altres cognoms amazics, aquests morfemes aporten informació sobre la procedència o l'origen de la persona. Per a evidenciar aquesta informació proposem:

Tal com hem anat fent en els exemples anteriors, separar gràficament els morfemes *u*, *w*, *g^w* i *ayt* del segon element del cognom: *U Sus*, *U Brahim*, *G^w Ḥmmu*, *Ayt Eli*, etc.

k. Cognoms formats a partir d'un gentilici o un etnònim

Una altra font de la formació de cognoms és la dels noms gentilicis que indiquen la procedència i l'origen de la persona. A nivell morfosintaxi, aquests noms funcionen com la resta de noms amazics, és a dir, que poden tenir morfemes del gènere, del nombre i de l'estat (vegeu el capítol IV. Punt 4.4.3.)

Cognom masc.	Cognom fem.	Fa referència a:
<i>Arifi</i>	<i>Tarifit</i>	<i>Arrif</i> "Rif"(topònim)
<i>Asusi</i>	<i>Tasusit</i>	<i>Sus</i> (topònim)
<i>Atanan</i>	<i>Tatanant</i>	<i>Idaw Tanan</i> (etnònim)
<i>Akbdan</i>	<i>Takbdant</i>	<i>Ikbdann</i> (etnònim, la forma oficial arabitzada és <i>Kebdana</i>)
<i>Abaemran</i>	<i>Tabemrant</i>	<i>Ayt Baemran</i> (etnònim)
<i>Actuk</i>	<i>Tactukt</i>	<i>Actukn</i> (etnònim)
<i>Aznas</i>	<i>Taznast</i>	<i>Iznasn</i> (etnònim)
<i>Aznag</i>	<i>Taznagt</i>	<i>Iznagn</i> (etnònim, arabitzat com <i>Sanhāja</i>)

Proposta:

Els cognoms formats per un nom gentilici seran tractats com els noms comuns, gramaticalment, mantindran les marques del gènere i de l'estat. L'única diferència

referent a l'ortografia entre ambdues classes de noms, en notació de base llatina²¹³, serà la majúscula inicial en els cognoms i la seva abasència en els noms comuns. Pel que fa a l'estat, proposem que els cognoms gentilicis mantinguin –els noms comuns– la marca d'annexió, exemples: *Admnat* “originari de Demnat” (estat lliure) → *Udmnat* (estat d'annexió).

VI.4. CONCLUSIONS

Al llarg d'aquests paràgrafs, hem estudiat i hem exposat propostes de criteris per a l'escriptura dels prenom i cognoms en amazic.

Com hem assenyalat, la gran part dels prenom que s'utilitzen al Marroc provenen de l'àrab clàssic. Per la intermediació de l'àrab col·loquial marroquí, molts d'aquests prenom s'han adaptat i s'han integrat a la llengua amaziga. Fins i tot, s'hi han creat formes populars, a base de malnom i hipocorístics, que han donat lloc a prenom i cognoms corrents que han esdevingut noms oficials.

A diferència d'altres noms propis com els topònims per exemple, els prenom són molt més susceptibles a diversos factors extralingüístics que poden complicar la tasca d'estandardització i de fixació de la grafia d'aquests noms. Els prenom, i els antropònims en general, tenen una càrrega simbòlica important per a l'individu, per tant, qualsevol intent d'estandardització serà qüestionat i immediatament rebutjat per uns i acceptat per uns altres. Aquest fet que acabem d'assenyalar, l'hem pogut comprovar fins i tot en alguna de les entrevistes que hem fet a l'hora d'aplegar el corpus que hem estudiat en aquest treball. Algunes persones amazigòfones insistien a afirmar que els prenom tradicionals com *Éli*, *Sæid* o *Xdduj* “sonen malament”, que no els acceptarien i que prefereixen les formes corresponents *Eali*, *Sæid* i *Xadija*, respectivament, fet que considerem totalment normal ja que els prenom i també els cognoms en molts idiomes i cultures evolucionen i canvien contínuament.

Tenint en compte aquestes consideracions de caire sociolingüístic, hem intentat, per a la fixació de l'ortografia dels prenom i cognoms, oferir unes solucions

---

²¹³ En l'escriptura amb la grafia tifinag no es distingeix la majúscula de la minúscula.

intermèdies. De fet, això ha estat possible gràcies a l'aplicació d'uns criteris que tenen en compte alhora els trets generals dels dialectes amazics i uns criteris ortogràfics que s'ajusten a les normes estàndards de la nostra llengua. En tot moment, hem procurat mantenir la coherència amb els criteris d'ortografia que hem presentat.

CAPÍTOL VII.

TRACTAMENT I CRITERIS D'ESTANDARDITZACIÓ DELS TOPÒNIMS I ANTROPÒNIMS ESTRANGERS

VII.1. INTRODUCCIÓ

En les trobades internacionals sobre la notació estàndard de l'amazic de base llatina, i en particular, els dos tallers organitzats a París per l'INALCO els anys 1996 i 1998: *l'Atelier de notation usuel du berbère à base latine*, i el de Barcelona l'any 2007: *Col·loqui sobre l'estandardització de la grafia amaziga*, amb prou feines s'ha abordat la qüestió del tractament dels topònims i antropònims locals i estrangers en la llengua amaziga. Les úniques recomanacions que s'han fet han estat a favor de mantenir les formes dialectals dels endotopònims amazics, i, pel que fa als noms propis estrangers, d'adoptar algunes lletres dels noms d'origen com la <p>, la <v> i la <o> en la notació usual d'aquests noms. Així, per exemple, el punt 8 del taller de 1996 de París, puntualitza: *“Les noms propres berbères, de toutes natures, seront conservés dans leur forme phonétique courante locale ; on écrira : Iyil bb^wezru (et non Iyil n wezru), nom d'un village kabyle. La fonction essentiellement identificatoire des noms propres interdit la restitution phonologique”*. Respecte als noms propis estrangers, el taller de 1996 recomana que *“Les noms propres non-berbères devront faire l'objet d'une codification systématique ultérieure. Toujours pour préserver la fonction identificatoire, on n'hésitera pas à utiliser les caractères "p, v, o..." dans la notation des noms propres étrangers”*²¹⁴. Els encontres posteriors sobre l'estandardització de la grafia amaziga (el de París de 1998 i el de Barcelona 2007) han adoptat les mateixes recomanacions.

L'IRCAM, per la seva banda, adopta tres lletres addicionals en la notació de base tfinag per a transcriure els mots estrangers: la <p> ([p]) la <v> ([v]) i la <ny> ([ɲ]), representats en caràcters tfinag com: “δ”, “Δ” i “‡”, respectivament.

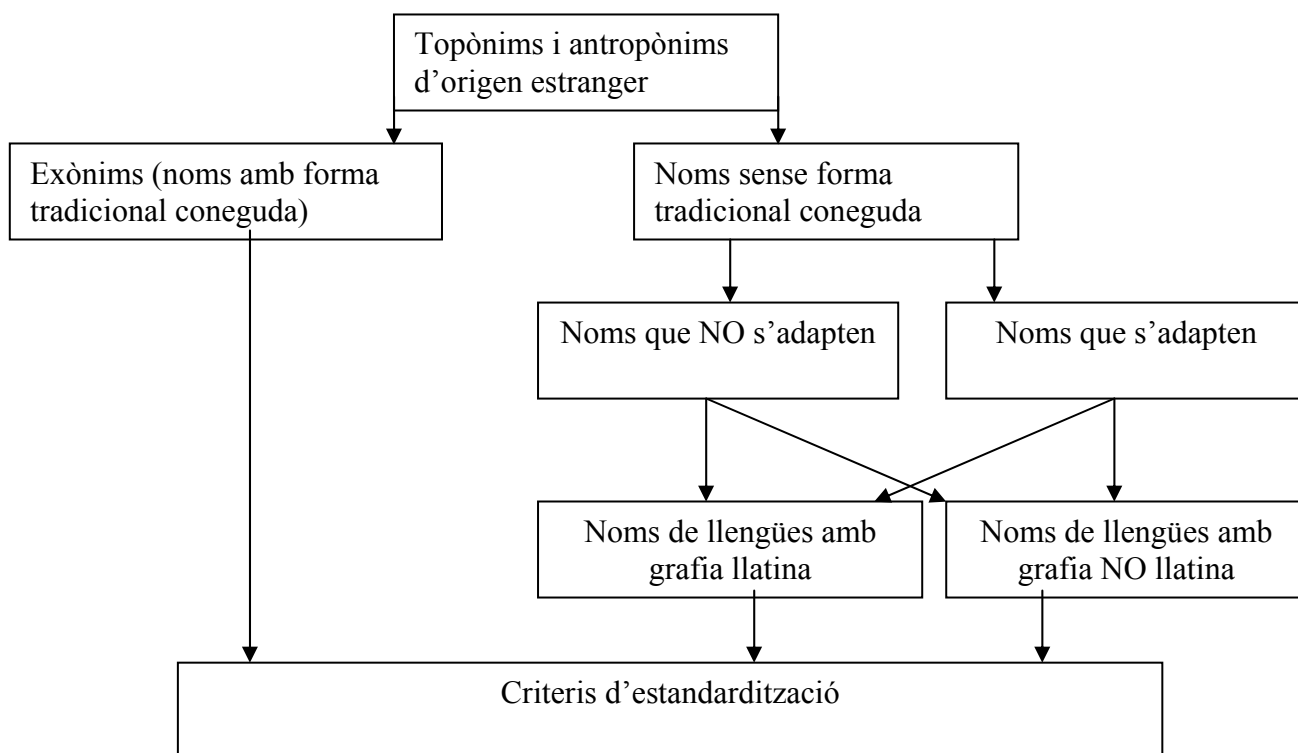
---

²¹⁴ Centre de Recherche Berbère - INALCO (1996, p. 15)

Com hem vist, les propostes fetes tant per l'NALCO com per l'IRCAM sobre el tractament dels noms propis estrangers en amazic en perspectiva estàndard, no ajuden gaire a resoldre les diverses i importants problemàtiques que presenta aquest camp lingüístic.

En aquesta part de la recerca, tractarem la toponímia i l'antroponímia d'origen estranger en la llengua amaziga i exposarem propostes de fixació ortogràfica i fònica estandarditzant d'aquests noms. Distingirem entre dos grups bàsics:

- 1) el grup de noms estrangers que tenen una forma tradicional en amazic²¹⁵ o els exònims,
- 2) el grup dels noms estrangers que no tenen cap forma tradicional coneguda en amazic. Dins del segon grup, distingirem entre dos altres subgrups, a) el subgrup de noms de lloc i de persona que considerem que han de tenir una forma adaptada i, b) el subgrup d'aquells noms que creiem que no s'han d'adaptar en la llengua amaziga. Per fi, per a la fixació fonogràfica dels noms estrangers tractarem cada grup i subgrup segons si la llengua d'on procedeix fa servir la grafia llatina o una altra grafia. Representem aquesta classificació dels noms estrangers pel que fa al seu tractament en amazic, a l'esquema següent:

²¹⁵ Explicarem a l'apartat següent què entenem per "forma tradicional".

VII.2. ELS EXOTOPÒNIMS AMAZICS: ASPECTES GENERALS

Els exotopònims²¹⁶ són noms que s'utilitzen en una llengua per a designar llocs situats fora de la seva àrea lingüística. Un exotopònim és generalment diferent del topònim en la llengua d'origen del lloc on s'utilitza o on s'ha generat aquest topònim. Els topònims que utilitza una comunitat lingüística i que pertanyen al seu territori, són endotopònims. Per exemple, els noms en català, “Algèria”, “Tànger” i “Londres”; i en castellà, “Argelia”, “Tànger” i “Londres”, són exotopònims d'aquestes dues llengües. Els seus equivalents endotoponímics són: *Dzayr*, [Dzäjər] o *Al-Jazā'ir* [əlʒəzāʔir], *Ṭanja* [tʰanʒe] i *London* [lʌndən].

Els exotopònims s'adquireixen en una comunitat lingüística determinada per raons generalment extralingüístiques: culturals, comercials, polítiques, militars, etc., de cada època. Històricament, les llengües de comunitats que han estat més poderoses (políticament, econòmicament, etc.) són les que han adquirit gran nombre d'exotopònims. Les expansions militars, per exemple, d'algunes comunitats que implica la imposició de la seva llengua i de les seves lleis en detriment de les de les comunitats conquistades, ha generat molts topònims adaptats- en grau menor o major- al sistema lingüístic de les llengües conquistadores. Un exemple molt clar el representen les llengües europees com el francès, l'espanyol o l'anglès, que són llengües d'estats que han colonitzat altres països i nacions, i per això, aquestes llengües compten avui amb nombrosos exotopònims que designen llocs d'Àfrica, Amèrica, Àsia o Europa. En canvi, les llengües de comunitats conquistades i subordinades, i les que no han fet històricament grans expansions, normalment no tenen una tradició exotoponímica forta. A l'inrevés, aquestes llengües que han estat subordinades i minoritzades perden els seus propis endotopònims i adopten altres noms imposats pels dominadors (noms nous creats pels parlants de la llengua dominant per a substituir, traduir o modificar els noms locals). És el cas actual de la toponímia de diversos països d'Àfrica (pensem per exemple en topònims com: Côte d'Ivoire (nom francès), Libreville (nom francès), etc.). L'ús de

---

²¹⁶ A l'onomàstica francesa, anglesa i alemanya, s'utilitza el terme d'*exònim*, per a referir-se al exotopònim. En aquesta recerca optem pel terme “exotopònim” que s'utilitza també en català per ser més precís que “exònim”. Aquest darrer nom pot fer referència en general a qualsevol altre nom propi estranger.

l'escriptura i d'altres mitjans tecnològics d'enregistrament en la topografia i cartografia, han ajudat també en la proliferació de noves formes exotoponímiques en les llengües dels estats colonitzadors.

Darrerament, el Grup d'Experts en Noms Geogràfics de les Nacions Unides (GENUNG), organisme internacional que treballa amb instàncies oficials dels diferents Estats del món sobre el tractament i la normalització dels topònims, recomana que es limiti l'ús dels exotopònims i sobretot que no se'n creïn de nous²¹⁷.

En l'actualitat, en el món de la globalització, per a afavorir la intercomunicació de les comunitats científiques i professionals, en el domini de la terminologia en general, es tendeix a reduir les diferències entre les llengües de comunicació tecnicocientífica. La toponímia forma part d'aquesta terminologia. Un únic nom per a un lloc determinat en una llengua determinada, elimina la variació denominativa dels llocs del món, i facilita l'ús dels topònims a nivell universal. La creació de les noves tecnologies d'informàtica, i sobretot, de cercadors de noms geogràfics de tot el planeta (google Maps, GPS, etc.) ha impulsat la normalització dels endotopònims i la desqualificació dels exotopònims.

Els amazics no han protagonitzat històricament expansions conegudes destacables fora del seu territori, Tamazga. En èpoques d'esplendor polític i cultural del nord d'Àfrica a l'edat mitjana sota el govern dels moviments d'origen amazic (com els almohades o els almoràvits, etc.); sembla que, a causa de la forta islamització d'aquests moviments, l'amazic no va poder tenir prou força per ser llengua vehicular del coneixement i del poder en les noves terres conquistades com Al-Andalus o els països de l'Àfrica occidental. D'aquesta manera, respecte als exotopònims, l'àrab modern conserva i utilitza nombrosos noms adaptats de localitats d'Andalusia, de Galícia, dels Països Catalans o de Portugal, noms que ha hereditat de l'època de l'ocupació dels musulmans d'aquestes terres. L'expansió musulmana a la Mediterrània i a l'Àfrica subsahariana ha ajudat igualment a l'adquisició d'exotopònims àrabs. En amazic, en canvi, a causa de la forta arabització dels amazics des dels primers segles de l'islamització de la Tamazga (a

---

²¹⁷ Vegeu el capítol III. punt 2.1.6.4.

partir del segle VII d.C), i sobretot, de la manca d'una tradició escripturària forta, l'amazic no conserva un corpus extoponímic semblant al de l'àrab.

Però, malgrat tot això, en amazic hi ha un corpus extoponímic viu que es fa servir actualment en diferents varietats de la llengua. Podem distingir dos tipus d'exotopònims amazics:

1) Els extopònims tradicionals que tenen un ús més ampli i són més integrats en la llengua amaziga. Creiem que aquests topònims són creats majoritàriament gràcies al contacte directe amb llengües de les comunitats amb les quals els amazics han tingut relacions comercials, culturals, etc. des de l'antiguitat fins a l'edat mitjana i també gràcies a l'islam a la llengua àrab²¹⁸. Aquest grup d'exotopònims conté fonamentalment noms de països de la Mediterrània i de les zones del Sahel i d'Àfrica occidental i nord-oriental. Formen part d'aquest grup extopònims com: *Ruma* "Roma", *Sinigal* "Senegal", *Ssudan* "Sudan", *Spanya* o *Sbanya* "Espanya", *Brtqqiz* "Portugal", *Israyil* "Israel", *Falistin* "Palestina", *Mkka* "Meca", etc.

2) El segon tipus d'exotopònims és el que agrupa els noms de lloc estrangers que s'han adquirit recentment, d'una banda, gràcies al contacte directe amb les localitats en qüestió (gràcies a la immigració, el comerç, etc.) i d'altra banda, per la intermediació de l'àrab o del francès. Són extopònims que han aparegut durant les darreres cinc o sis dècades gràcies sobretot a l'ensenyament i als mitjans de comunicació. Formen part d'aquest grup, els extopònims dels països àrabs, de la Mediterrània, d'Europa i de localitats que s'han fet famoses recentment per algun motiu (polític, cultural, esportiu, etc.). Citem, per exemple, els extopònims següents: *Biljika* (Bèlgica), *Hulanda* (Holanda), *Marikan* (Amèrica), *Swisra* (Suïssa), *Cinwa* (Xina), etc.

A aquest grup també podem afegir aquells noms de llocs estrangers creats recentment amb el procés de recuperació de la llengua amaziga i que són utilitzats actualment per diversos escriptors de la literatura amaziga moderna escrita, i

---

²¹⁸ A través de l'alcorà i de la religió islàmica en general, s'han introduït molts noms propis estrangers antics a l'amazic mitjançant la llengua àrab.

alguns ja han començat a ser utilitzats als nous mitjans de comunicació com la Ràdio o el canal de televisió amazic del Marroc, creat l'any 2010.

VII.2.1. Formació dels exotopònims en amazic

Com hem assenyalat abans, els exotopònims formen part dels manlleus d'una llengua, per tant, s'han de tractar com a tal. El procés d'integració o la naturalització d'un exotopònim és semblant al d'un mot comú manllevat a una altra llengua. En una primera fase, l'exotopònim és un mot adoptat que manté la seva estructura fònica d'origen – i potser també gràfica depenent de les llengües de partida i d'arribada – però que per la freqüència d'ús, aquest nom s'adapta a les característiques de la llengua que l'acull i s'integra per a esdevenir un nom com a qualsevol altre. Un topònim estranger que fa molt de temps que s'utilitza en una llengua i hi és un mot integrat, té un ús i una forma tradicional en aquesta llengua i per tant es pot considerar un exotopònim. Els topònims estrangers que tenen una forma tradicional solen tenir aspectes sintàctics i morfològics (de gènere, nombre, cas, etc.) i poden generar derivats com, per exemple, els gentilicis. Igualment, els exotopònims poden adquirir significats nous i poden convertir-se en noms comuns (deotopònims)²¹⁹. Hem d'assenyalar que, en general, en el moment en que qualsevol topònim estranger, s'incorpori a una llengua tendeix a adaptar-se al seu sistema fonètic i morfològic. L'ús i l'interès que la comunitat té per aquest topònim són els que, finalment, determinen la seva adaptació o no en la llengua d'aquesta comunitat.

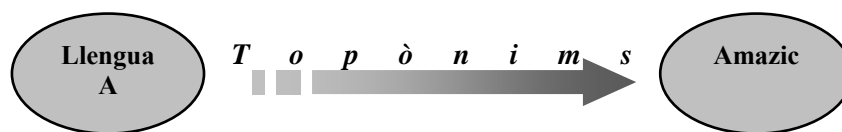
Els noms de lloc estrangers que tenen una forma tradicional coneguda en una llengua, com els manlleus en general, són de dos tipus en quan al procés d'adaptació que han seguit en amazic:

- 1) Topònims adaptats directament des de la llengua d'origen. És a dir, els topònims estrangers que s'han adquirit a partir del contacte directe de

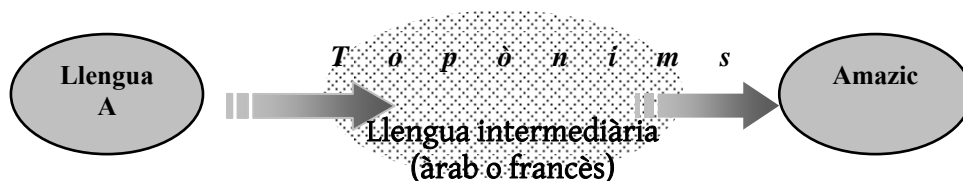
---

²¹⁹ Un deotopònim és un topònim que ha esdevingut nom comú com per exemple, en català: Moca < Mokka (varietat de cafè), Fränkfurt < Frankfurt (varietat de salsitxa; cerveseria), etc. (exemples d'Ordóñez i Garcia, D., 2006, p. 9).

l'amazic amb la comunitat o la llengua al qual pertany el topònim d'origen com il·lustrem en la figura següent:

- 2) Topònims estrangers vehiculats per altres llengües. És a dir, els topònims adquirits passant de la llengua A a l'amazic però després d'haver passat per una tercera llengua – l'àrab o el francès, bàsicament – que ha fet de satèl·lit en el procés del trasllat dels topònims entre la llengua d'origen i l'amazic. Representem aquest procés per la figura següent:

VII.3. CRITERIS GENERALS PER A LA REVISIÓ I L'ESTANDARDITZACIÓ DELS EXOTOPÒNIMS AMAZICS

En aquest capítol, tractarem els aspectes lingüístics més importants que representa l'exotoponímia amaziga com a resultat de les interferències de l'àrab i del francès. Revisarem cada aspecte i oferirem propostes per a l'adequació dels exotopònims a les normes generals de l'amazic estàndard. Les interferències que representen els exotopònims amazics són en gran part de l'àrab clàssic, però també hi ha algunes del francès com demostrarem més endavant. Pel que fa a les interferències de l'àrab, cal advertir sobre la importància de la mediatització de darija (o l'àrab col·loquial marroquí). Però, al tenir aquest darrer dialecte aspectes fonològics molt semblants a l'amazic, resulta difícil de vegades determinar el grau de la mediatització de darija en el traspàs dels mots de l'àrab clàssic a l'amazic. Per tant, quan parlem en aquest apartat de les interferències de l'àrab en l'exotoponímia amaziga, ens referim bàsicament a l'àrab estàndard o clàssic.

Els criteris generals que proposem per a la revisió i l'estandardització del corpus exotoponímic amazic són els següents:

- Criteri 1: Tots els exotopònims han d'adequar-se a les regles d'ortografia i la fonologia amaziga en perspectiva estandarditzant.
- Criteri 2: En la revisió dels exotopònims procurarem aproximar-nos al màxim a la forma originària o endotoponímica.
- Criteri 3: Analogia amb altres llengües. En l'acceptació o el rebuig d'una forma exotoponímica és tindrà en compte si altres llengües tenen o no formes adaptades del nom de lloc al qual fa referència l'exotoponim amazic. Normalment, si aquestes llengües tenen una forma adaptada, l'amazic també n'haurà de tenir.
- Criteri 4: Coherència del corpus exotoponímic. Els exotopònims s'han de tractar amb criteris coherents i unificats per a tots els noms. Si adaptem una forma exotoponímica determinada, una altra forma que sigui semblant, haurà de tenir una estructura semblant. Estem pensant, per exemple, en els noms que terminen en -a: si acceptem la forma *Spanya* "Espanya" i *Fransa* "França", acceptarem la forma *Biljika* "Bèlgica" i rebutjarem *Biljik que també es fa servir en amazic.
- Criteri 5: Es tindran en compte la formació dels gentilicis i noms derivats existents en la llengua amaziga en la revisió dels exotopònims.
- Criteri 6: Els exotopònims que s'han convertit en noms comuns, els deotopònims, es tindrà en compte la forma del nom comú.

Com hem assenyalat als paràgrafs anteriors, part dels exotopònims amazics s'han adquirit per intermediació d'altres llengües, especialment, l'àrab. Aquesta llengua ha deixat traces en bona part dels noms de lloc estrangers en amazic.

Els noms estrangers en la llengua amaziga manifesten diversos trets lingüístics adquirits a causa de les interferències de l'àrab que ha mediatitzat en el trasllat

d'aquests noms de la llengua d'origen a l'amazic. Les interferències de l'àrab en els exotopònims amazics poden ser d'ordre fonètic, morfològic o semàntic.

Com ja hem assenyalat abans, l'estudi dels manlleus en la lingüística amaziga s'ha tractat molt poc. La gramàtica normativa de l'IRCAM "nouvelle grammaire de l'amazigh" del 2008, no tracta els criteris referents a l'estandardització del lèxic estranger procedent d'altres llengües com el francès, el castellà i, sobretot, de l'àrab. Per això, no podrem partir en aquest treball de criteris normatius referents al tractament dels manlleus en la llengua amaziga. Això, però, no ens impedeix fer algunes propostes sobre com s'han de tractar els noms propis d'origen estranger i especialment aquells que presenten interferències lingüístiques de l'àrab.

Abans, però, creiem que, per a entendre les diferents problemàtiques de l'exonímia amaziga en general, i fer una revisió oportuna dels trets de la interferència de la llengua àrab, serà necessari entendre els procediments que ha fet servir l'àrab clàssic en l'adaptació dels noms propis estrangers. En parlarem a l'apartat següent.

VII.3.1. Mètode de l'àrab clàssic en l'adaptació dels noms propis estrangers

L'adaptació dels mots estrangers a la llengua àrab, s'ha fet en tres fases: 1) la primera fase comprèn l'època preislàmica i la primera època de l'era islàmica (segles VI i VII); es caracteritza per l'adaptació total dels mots estrangers a la fonologia i morfologia de l'àrab, 2) la segona fase és l'època del Califat abbàsida i dels Mamelucs, caracteritzada per la tendència innovadora d'adaptació dels noms conservant la pronúncia d'origen, 3) la tercera fase és de l'època moderna en la qual es tendeix al respecte de la pronúncia dels noms en la llengua d'origen²²⁰.

La primera etapa correspon a la primera època de l'islam (segle VIII)²²¹ època en la qual es va desenvolupar un important procés de traducció a l'àrab d'obres científiques diverses des de diferents llengües, en especial, des del grec. És també l'època de l'aparició de l'Alcorà "al-qur'ān" que recull, entre altres continguts,

---

²²⁰ Vegeu Ḥasāra (1994, p. 122).

²²¹ Per a més informació sobre la traducció d'obres des del grec i altres llengües a l'àrab a partir del segle VIII, vegeu Maravillas, A. A. (2007, 113-133)

històries de sants no àrabs, de faraons etc. on es fa esment de nombrosos noms propis estrangers, de lloc i de persona. La difusió de l'islam i dels textos alcorànics per les zones conquistades pels àrabs i musulmans ha contribuït a l'adopció, en les llengües dels pobles conquistats de nombrosos noms propis estrangers arabitzats. Els traductors àrabs dels principis de l'edat mitjana no han seguit cap mètode sistemàtic d'adaptació a l'àrab dels noms estrangers. A nivell fonètic, un mateix so s'interpreta de diferents maneres segons els traductors. El so [p], per exemple, de vegades s'adapta en àrab com a fā' ([f]) i d'altres vegades com a bā' ([b]); la [g] com a žīm ([ž]), com a qāf ([q]) o com a ġayn ([ġ]). La consonant [v] de les llengües romàniques és adaptada com a bā' ([b]) o com a fā' ([f]). El grafema <c> s'adapta de vegades com a qāf ([q]) i d'altres vegades com a šīn ([š]) i la <t> llatina i grega és generalment adaptada com a t emfàtica o ṭā' (AFI: [tʰ]).

Exemples de noms propis estrangers adaptats a l'àrab clàssic (presentem la forma catalana com a forma de partida):

- p → f o p → b

Topònims: Portugal → Espanya → *Isbānyā*;

antropònims: Plató → *Aflātūn*, Pitàgores → *Fitāġuras*

- g → j (AFI [ʒ]): Anglaterra → *Injlatirrā*;

- g → ġ (AFI [ɣ]): Portugal → *Al-Burtuġāl*.

- g → q (AFI [q]): Màlaga → *Mālaqa*, Cadis (del púnic, Gadis) → *Qādis*

- c → q (AFI [q]): Sicília → *Šiqiliyya*; Macedònia → *Maqdūnyā*, Cartagena → *Qarṭāžanna*.

- t → ṭ (AFI [tʰ]), Tripoli → *Ṭarābulus*; <s> → š (AFI [sʰ], šād de l'àrab): Sèrbia → *Širbyā*.

- v → f (AFI [f]): Gènova → *Žunīf*

- v → b (AFI [b]): València → *Balinsya*.

El mètode convencional de l'àrab modern per a l'adaptació dels noms grecs i romànics va ser creat a la meitat del segle passat i impulsat per la acadèmia àrab del Caire (Mužammae Al-Qāhira). Aquesta darrera institució estableix un sistema

estàndard d'adaptació dels nom propis de les llengües europees en general²²². Exposem tot seguit la taula d'equivalències que proposa aquest mètode que reproduïm íntegrament de Ḥasāra (1994):

Lletra en llengües romàniques	Adaptació a l'àrab
c	س - ك
d	ذ - د
f	ف
g	غ- ج
h	هـ
ch	ش- تش
j	خ - ج - ي
p	پ
ph (com en francès i anglès)	ف
k	ك
q	ك
t	ت
th (anglesa)	ث - ذ
s	س - ش - ص
v	ف
w	ف - و
x	خ- كز- س - ك- كس
y	پس
z	ز- تز

En aquesta taula hi ha diferents qüestions que criden l'atenció, a part de ser un quadre incomplet (falten per exemple algunes lletres com la <ñ> espanyola), les lletres <v> i <p> s'adapten com a ف i پ, respectivament. A aquestes dues lletres, hem d'afegir la que s'utilitza en àrab per a transcriure la <g> [g] dels mots estrangers en àrab inclosos els provinents de l'amazic: گ و گ.

Hem de dir que en amazic, l'ús de les lletres گ i پ, ف en la transcripció en grafia àrab no ha estat aplicat sistemàticament a tots els mots, de manera que s'alternen amb les lletres fā' ف ([f]), bā' ب ([b]) i kāf ك ([k]), respectivament, fet que, en amazic, crea confusió i errors en la pronunciació de topònims i antropònims.

²²² Vegeu Ḥasāra (1994, 166-167)

A part d'aquests mètodes tradicionals i moderns d'adaptació dels exònims en àrab clàssic, hem d'assenyalar que en aquesta llengua també hi ha hagut una tradició important de traducció dels topònims estrangers com *Al-Ra's al-Aḥḍar* "Cap Verd"; *Al-Jabal Al-Aswad* "Montenegro", *Sāḥil Al-Ēj* "Costa d'Ivori", etc. Òbviament, en amazic, llengua subordinada a l'àrab, existeix l'ús d'aquestes formes arabitzades dels noms de lloc estrangers sobretot als mitjans de comunicació, l'ensenyament i altres àmbits de cultura general.

VII.3.2. Tractament de les interferències fonètiques de la llengua àrab

Com hem assenyalat, les interferències de l'àrab en els exotopònims amazics, poden ser fonètiques, morfològiques o semàntiques.

Pel que fa a la revisió de les interferències fonètiques, tractarem els aspectes següents:

- El tractament de les emfàtiques
- El tractament de les tenses inicials per l'assimilació l'article al o l- a la primera radical del nom que determina.
- El tractament d'adaptacions de sons que no existeixen en àrab.

VII.3.2.1. El tractament de les emfàtiques

La faringalització és el fenomen fonètic més freqüent en els exotopònims amazics. Si en l'ortografia dels mots estrangers en àrab aquest fenomen concerneix bàsicament la dental /t/ i l'alveolar /s/, en amazic, les formes orals dels exotopònims manifesten la faringalització a més d'aquestes dues consonants, també a la /d/, /z/, /j/, /r/ i /l/.

Exemples:

Forma amaziga coneguda	Notació en AFI	Nom en català
<i>Iṭalya</i>	[itʰalja] o <i>Ṭalyan</i> [tʰalʃjan]	Itàlia
<i>Ṭugu</i>	[tʰuɡu]	Togo
<i>Ṣiṛbya</i>	[sʰirbjɛ]	Sèrbia
<i>Kanaḍa</i>	[Kɛnadʰa]	Canada
<i>Alman</i>	[alʰmʰan]	Alemanya
<i>Zambya</i>	[zʰambjɛ]	Zàmbia
<i>Ṙuma</i>	[rʰuma]	Roma

En els capítols anteriors, hem explicat que la faringalització en amazic té un aspecte propagatori dins del mot. Es a dir, només una consonant emfàtica pot afectar –per assimilació– els altres sons; les consonants es faringalitzen alhora que les vocals s’obren. A banda d’aquest fet, les consonants no emfàtiques afectades per l’oposició de la faringalització, poden ser fonèticament faringalitzades en contacte amb les consonants velars i ovulars [ɣ], [q], [ħ] i [ʕ] i amb les líquides [l] i [r].

En amazic en general, en les paraules manlevades a llengües estrangeres, especialment les europees, és freqüent pronunciar faringalitzades les vocals i les consonants del mot. Fenomen que trobem també a l’àrab dialectal marroquí que sembla recórrer més sovint a aquest procediment fonètic, fet que segurament ha contribuït en la seva difusió en l’amazic.

La faringalització també és molt subjecte a factors prosòdics i extralingüístics que fa que els parlants associïn els mots estrangers amb l’articulació emfàtica. Creiem que no seria tampoc inoportú considerar que l’articulació faringalitzada serveix per a la pronunciació de les vocals obertes de les llengües romàniques.

Proposta: Per a l’ortografia estàndard dels exotopònims en amazic, proposem no notar com a faringalitzades les consonants [d], [t], [s], [z], [r] i [l] llevat en alguns casos molt concrets d’exotopònims que, per la llarga tradició que tenen en amazic i per la seva freqüència d’ús, mantindran les consonants /t/ i /r/, ens referim per exemple a exotopònims com: *Iṭalya* “Itàlia”, *Malṭa* “Malta” o *Ṙuma* “Roma”.

Per a la resta d’exotopònims, proposem les formes estàndards següents:

Forma amaziga que proposem	Nom en català
<i>Turkya</i> → i no *Ṭurkya	Turquia
<i>Istanbul</i> → i no *Iṣṭanbul	Istanbul
<i>Spanya</i> → i no *Ṣpanya	Espanya
<i>Amstirdam</i> → i no *Amṣṭirḍam	Amsterdam
<i>Sirbya</i> → i no *Ṣirbya	Sèrbia
<i>Lundun</i> → i no *Ḥundun	Londres
<i>Kanada</i> → i no *Kanaḍa	Canada
<i>Tukyu</i> → i no *Ṭukyu	Tokio

VII.3.2.2. El tractament de les consonants tenses inicials dels exotopònims

L'article àrab *al-*, realitzat *l-* o *əl-* en la llengua parlada, s'assimila amb algunes consonants inicials del nom que determina. El resultat d'aquesta assimilació és la tensió de la primera consonant del nom determinat com succeeix als exotopònims amazics adquirits per la intermediació de l'àrab²²³.

Exemples d'exotopònims amazics amb la primera consonant tensa:

Forma de l'exotopònim usual en amazic	Nom en àrab	Nom en català
<i>Ddanimark</i>	Al-Dānīmārk	Dinamarca
<i>Nnurwij</i>	Al-Nurwīž	Noruega
<i>Sswid</i>	Al-Suwīd	Suècia
<i>Nnijir</i>	Al-Nīžir	Nigèria

Proposta: Proposem que les consonants que es realitzin tenses com a resultat de l'aglutinació i l'assimilació de l'article àrab *al-* en els topònims estrangers utilitzats

²²³ Recordem que les consonants que s'assimilen a l'article i generen consonants tenses al principi de la paraula són les que en gramàtica àrab es coneixen com a "lletres solars". Són aquestes: [d, ḍ, ḍ̣, t, ṭ, ṭ̣, n, r, s, š, ṣ i z].

en amazic –excepte dels àrabs– no es notin en les formes ortogràfiques estàndards per les raons que exposem tot seguit:

Primer, perquè la consonant tensa en qüestió no forma part de l’etimologia dels topònims en la llengua pròpia en la qual s’han creat; segon, perquè es tracta d’un resultat d’adaptació dels noms estrangers propi de l’àrab –el de determinar els topònims estrangers– procediment que no funciona òbviament per a l’amazic. Per fi, proposem no notar les tenses inicials dels exotopònims esmentats d’acord amb el criteri de simplicitat i funcionalitat: en la morfologia nominal en amazic no sol haver una consonant tensa en posició inicial del nom.

Escriurem doncs els exotopònims amazics de la taula anterior de la manera següent:

Forma amaziga que proposem	Nom en àrab	Nom en català
<i>Danimark</i>	Al-Dānīmārk	Dinamarca
<i>Nurwij</i>	Al-Nurwīž	Noruega
<i>Swid</i>	Al-Suwīd	Suècia
<i>Nijir</i>	Al-Nīžir	Nigèria
<i>Danub</i>	Al-Dānūb	El Danubi

VII.3.2.3. El tractament d’altres adaptacions de consonants de llengües d’origen en els exotopònims

Com ja hem assenyalat, en amazic s’han adoptat exotopònims adquirits a través de l’àrab clàssic en els quals aquesta darrera llengua ha adaptat lletres dels topònims originals a la seva fonètica i fonologia. En aquest apartat, tractarem el cas de la <c>, la <k>, la <g>, que s’han adaptat com a [q] (qāf de l’àrab) i de la <s> que s’ha adaptat com a [š] (šīn de l’àrab).

D’aquests exotopònims amazics on s’han adaptat les lletres c, k i g com a [q], tenim:

Forma original del topònim	Forma en àrab	Forma exotoponímica coneguda en amazic	Nom en català
Caecilia (lletí)	Şiqqiliyya	Şiqqiliyya	Cecília
Κύπρος (grec)	Qubrūş	Qubrūş	Xipre
Zaragoza (< del lletí Caesaraugusta).	Saraqūştā	Şaraqūştā	Saragossa
Cádiz (castellà, del fenici Gadir)	Qādis	Qadis	Cadis
Μακεδονία (grec)	Maqdūnyā	Maqdunya	Macedònia
Malaga (castellà)	Mālaqa	Malaqa	Màlaga
Maiorica (lletí)	Mayūrquā	Mayurqa, Mayurka	Mallorca

Per a la fixació ortogràfica i fonològica dels exotopònims que acabem d'exposar, proposem no adoptar en amazic la consonant uvular [q] (<q>) quan aquesta correspon, en la llengua d'origen del topònim, a <c> o <k>. En el cas de la k que s'adapta com a [q], normalment en amazic, hi ha alguns parlars on la /k/ es pronuncia [q], fet que, en teoria, ens autoritzaria, acceptar la <q> en els exotopònims com: *Mayurqa* (Mallorca), *Qurđuba* (Cordoba), o *Qubrūş* (Xipre)²²⁴, però pel criteri d'aproximació a la forma endotoponímica i pel criteri de coherència en la fixació fonogràfica dels exotopònims amazics, proposem adoptar les formes amb la [k]: *Mayurka*, *Kurduba*, *Kubrus*.

El fet d'adaptar la <g> com a [q] i com a [ɣ] quan correspon en els topònims originals a la velar sonora [g], s'explica pel fet que en àrab no existeix la g com a fonema. Per això aquesta llengua recorre a altres sons fonèticament propers, en aquest cas, a la [q] i la [ɣ]. En amazic, en canvi, existeix el fonema /g/, per tant, l'adaptació de <g> ([g]) com a [q] o [ġ] no tindria cap sentit en els exotopònims que coneixen aquest fenomen. D'altra banda, cal recordar que aquesta adaptació a l'àrab dels mots estrangers amb [g] afecta fins i tot els topònims i antropònims

²²⁴ Des d'un punt de vista diacrònic, la <c> [k], del lletí, es pot relacionar amb la /q/ de l'amazic. De fet algunes paraules manllevades al lletí coneixen l'adaptació ca- → qa, per exemple, lletí: Causa > *qawsa (amazic modern: tayawsa: cosa), Vegeu Múrcia (2010, p. 240).

d'origen amazic; en diferents mapes i cartografies del Marroc en llengua àrab hem trobat que els noms de localitats amazigues com *Agadir*, *Giliz* i *Bugafr* estan escrits com a *Aġādīr, *Ġīlīz i *Būġāfar, respectivament.

Tampoc ens sembla convenient l'adaptació de la <c> –quan correspon a l'alveolar fricativa sorda [s] en la llengua d'origen dels exotopònims– com a <q> ([q]), ja que en llengua amaziga no podem establir cap relació fonètica o fonològica que ens permetés justificar l'adaptació de la [s] com a [q].

Proposem, doncs, no tenir en compte la [q], la [ġ] i la [ʒ] que resulten de l'adaptació de la [g] dels noms d'origen i mantenir aquesta darrera consonant en els exotopònims amazics. També proposem no tenir en compte la [q] que correspon a la [s] en les formes originals dels topònims d'origen estranger i adoptar aquesta segona consonant.

Presentem alguns exemples de formes exotoponímiques en amazic on aplicarem la proposta que acabem d'exposar:

Nom en la llengua d'origen	Exotopònim amazic que proposem	Nom en català
Cádiz	<i>Kadis</i> i no *Qadis	Cadis
Malaga	<i>Malaga</i> i no *Malaqa	Màlaga
Zaragoza	<i>Saragusa</i> i no *Saraquşta	Saragossa
Cecília (en Italià)	<i>Sisilya</i> i no *Siqiliya	Cecília

Aquestes darreres formes exotoponímiques, com en general els noms de lloc d'àrees que han conegut l'expansió de la llengua i la cultura arabomusulmanes (Península ibèrica, part d'Àfrica subsahariana, etc.) o àrees amb un fort contacte amb l'àrab (com el cas de Cecília), són formes que podem classificar com a “cultes” en amazic, utilitzades en àmbits de cultura i de literatura religioses per teòlegs, filòlegs i geògrafs amazics amb un grau alt d'arabització. Amb aquestes formes cultes de noms de lloc estrangers antics, s'alternen altres formes adquirides a partir de la forma endotoponímica dels llocs en qüestió. Per exemple, per al nom de Barcelona,

s'utilitza tant la designació *Barciluna* com *Barsiluna*. La primera, la més antiga, segurament és adquirida per la intermediació de l'àrab. Mentre que *Barsiluna*, és la forma molt més recent (possiblement a partir de principis del segle passat), apareguda gràcies als contactes de la població amaziga amb la capital catalana (immigració, turisme²²⁵, comerç, etc). L'ús de les formes franceses dels topònims als mitjans de comunicació i a l'ensenyament, pel fet de ser més properes als endotopònims de la península ibèrica, també poden haver ajudat en la difusió de les noves formes toponímiques (*Barsiluna*, *Siviya*, *Malaga*, etc.).

D'altre banda, l'àrab ha transferit a l'amazic topònims en els quals s'ha adaptat la <s> ([s]) de la denominació original com a [š] ([ʃ]). Exemples: *Barciluna* (Barcelona), *Icbiliya* (Sevilla), *Licbuna* (Lisboa).

Proposta: Proposem no tenir en compte en els exotopònims amazics la [š] –que resulta de l'adaptació, per la intermediació de l'àrab, de la [s] de les llengües estrangeres d'origen– i substituir-la per la [s] que notarem <s>.

D'acord amb aquesta proposta, notarem:

Nom en la llengua d'origen	Exotopònim amazic que proposem	Nom en català
Barcelona (català)	<i>Barsiluna</i> i no * <i>Barciluna</i>	Barcelona
Lisboa (portuguès)	<i>Lisbuna</i> i no * <i>Licbuna</i>	Lisboa
Sevilla (castellà)	<i>Sibiya</i> i no * <i>Icbiliya</i>	Sevilla

VII.3.3. Tractament de les interferències morfològiques de l'àrab

Pel que fa a les interferències morfològiques de l'àrab en l'exotoponímia amaziga, tractarem en aquest apartat dos aspectes fonamentals: l'aglutinació de l'article *al-* i l'ús de les formes de plural col·lectiu d'origen àrab en alguns exotopònims amazics.

²²⁵ Podem també considerar, en aquest sentit, el fet que la ciutat de Barcelona és, entre d'altres ciutats de la península ibèrica, un dels punts de transició importants de milers de persones nord-africanes residents a Europa que retornen al seu país d'origen passant per Barcelona.

VII.3.3.1. L'aglutinació de l'article *al-* d'origen àrab

Alguns topònims estrangers coneguts en amazic que s'han obtingut per la intermediació de l'àrab²²⁶, s'utilitzen en els parlars amazics amb una *l-* aglutinada que ve de l'article d'aquesta llengua que ha actuat d'intermediària en el traspàs de la toponímia estrangera a l'amazic²²⁷. L'article de l'àrab estàndard o clàssic és *al-* i en àrab col·loquial nord-africà és *l-* o *əl-*. En ambdues llengües, aquest article és invariable en quant al gènere i al nombre. Donem alguns exemples d'exotopònims amb *l-* aglutinada testimoniats en la llengua amaziga del Marroc²²⁸:

Forma exotoponímica coneguda en amazic	Denominació en àrab	Denominació en català
<i>Lmiksik</i>	Al-Miksīk	Mèxic
<i>Lyunan</i>	Al-Yūnān	Grècia
<i>Larjuntin</i>	Al-'arǧuntīn	Argentina
<i>Lbrazil</i>	Al-Brāzīl	Brazil

En amazic, en general, hi ha nombrosos noms comuns i propis manlevats a l'àrab. Una part d'aquests manlleus s'ha integrat totalment a la llengua amaziga, una prova d'aquesta integració es manifesta en l'absència de l'article determinat *al-* en aquests noms (exemples: *aḍbib* “metge”, *tazallit* “pregària” *uzum* “dejuni”, etc.). Una altra part dels manlleus, en canvi, no s'ha integrat i manté trets fònics i morfològics de la llengua àrab, exemples: *lḥmmam* “bany”, *ssiyyasa* “política”, *Lqlm* “bolígraf” etc. Pel que fa als manlleus que conserven l'article àrab, de vegades trobem coexistència de dues formes de noms, una amb *l-* i l'altra sense *l-*, exemples: *lqhwa* ~ *talqhwat* “café”, *lktab* ~ *aktab* “llibre”, *lmdint* ~ *tamdint* “ciutat”, etc.

²²⁶ L'amazic ha rebut també la influència d'altres llengües, la més important és la del francès. També el castellà ha influït sobretot en els parlars amazics de les regions litorals de la Mediterrània, com el rifyeny. En aquest apartat, però, només tindrem en compte la influència de l'àrab.

²²⁷ En els noms d'origen àrab, sobretot els comuns, amb article *l-* aglutinat, han entrat a l'amazic fonamentalment a través de l'àrab col·loquial, darija.

²²⁸ En alguns exotopònims, resulta difícil saber quina llengua ha estat la intermediària, l'àrab o el francès (totes dues alhora), ja que l'article aglutinat en aquests noms pot venir tant d'una llengua com de l'altra.

Ara bé, l'article d'origen àrab *l-* no té cap funció gramatical en amazic. Perd la seva funció de “determinatiu” i pot ser precedit d'un indeterminatiu numeral, exemples: *yan lktab* “un llibre”, *yat lqhwa* “un cafè”, etc. Per la influència de l'àrab, de vegades trobem noms d'etimologia amaziga amb *l-* o amb doblament de la consonant inicial de la paraula com si es tractés d'autèntics arabismes, exemples: *lkmit* (acció de fumar), *lkušt* (navalla), *rrše^{l229}* (casament), etc. Molts d'aquests noms amazics han estat inicialment prestats a l'àrab dialectal i després, per l'ús, han anat perdent la seva forma original amaziga per a adoptar la forma arabitzada. Un fet anàleg el trobem a l'exotoponímia en algunes varietats amazigues. En cabilenc, per exemple, existeixen les formes *Lpari* “París” i *Leṭalyan* “Itàlia”, en aquesta varietat amaziga d'Algèria, alguns endotopònims reben un tractament semblant a l'anterior, així, trobem les denominacions cabilenques *Lmrruk* “Marroc” i *Ledzayer* “Algèria” en comptes de *Mrruk* i *Dzayr* o *Dzayer* que són les formes usuals en altres varietats amazigues.

Tanmateix, la *nouvelle grammaire de l'amazighe* de l'IRCAM conté diversos exemples de manlleus amb l'article àrab *l-* aglutinat com *lḥmmam* “bany”, *lḥmu* “calor”, *litihal* “casament”, etc. En aquest sentit, pensem que, atenent als principis de la codificació lingüística de regularitat, de coherència i d'autonomia²³⁰, caldria fer propostes per a l'adaptació i integració a l'amazic dels manlleus d'origen àrab i francès, especialment.

Pel que fa als exotopònims amb l'article aglutinat, que es el tema que ens interessa en aquest apartat, considerem que aquests mots, perquè formin part del corpus de la llengua, s'han d'adequar a les normes fonètiques, morfològiques i ortogràfiques estàndards de l'amazic.

Proposta: La nostra proposta és que l'article d'origen àrab *al-* relaitzat *l-* no es tingui en compte en la forma estàndard dels topònims estrangers que s'utilitzen en amazic (no estan inclosos aquells noms originats en la llengua àrab).

---

²²⁹ Exemple citat per Kossmann (1997, p. 81) per al parlar amazic de Figuiç.

²³⁰ Vegeu el capítol V.

Existeixen algunes consideracions a favor de la nostra proposta: primer, a nivell morfològic, a partir de les formes sense l'article *l-* aglutinat es formen normalment els gentilicis en amazic. Exemples:

Forma exotoponímica coneguda amazic	Gentilici conegut en amazic	Traducció al català
* <i>Lmiksik</i>	<i>amiksiki - tamiksikit</i>	“mexicà - mexicana”
* <i>Lyunan</i>	<i>ayunani - tayunanit</i>	“grec - grega”
* <i>Larjuntin</i>	<i>arjuntini - tarjuntinit</i>	“argentí - argentina”
* <i>Lbrazil</i>	<i>abrazili - tabrazilit</i>	“brasiler - brasilera”
* <i>lhnd</i>	<i>ahndi - tahndit</i>	“indi- india”

Segon, un altre argument és d'ordre estilístic que al parer nostre és molt important: Les formes sense *l-* ens permetran ordenar alfabèticament els topònims als diccionaris i glossaris onomàstics tal com és fa habitualment en altres llengües del món. Tant en grafia llatina com en la tifinag, aquest fet pot resultar molt útil alhora d'elaborar, per exemple, un nomenclàtor d'exotopònims en amazic.

D'acord amb les propostes que hem exposat abans, donem aquesta taula on corregim les formes d'exotopònims amazics amb l'article *l-* d'origen àrab:

Forma que proposem ²³¹	Forma que descartem	El topònim en català
<i>Alp</i>	* <i>Lalp</i>	Els Alps
<i>Amazon</i>	* <i>Lamazon</i>	Amazones
<i>Anadul</i>	* <i>Lanadul</i>	Anatòlia
<i>Arjuntin</i>	* <i>Larjuntin</i>	Argentina
<i>Binin</i>	* <i>Lbinin</i>	Benín
<i>Brazil</i>	* <i>Lbrazil</i>	Brasil
<i>Filipin</i>	* <i>Lfilipin</i>	Filipines
<i>Gabun</i>	* <i>Lgabun</i>	Gabon
<i>Hind</i>	* <i>Lhind</i>	India
<i>Hinduras</i>	* <i>Lhinduras</i>	Hondures

²³¹ Exposem els exotopònims en ordre alfabètic.

<i>Iṭalya</i>	* <i>Lṭalyan</i>	Itàlia
<i>Kungu</i>	* <i>Lkungu</i>	Congo
<i>Miksik</i>	* <i>Lmiksik</i>	Mèxic
<i>Misisipi</i>	* <i>Lmisisipi</i>	El Mississipi
<i>Paris</i>	* <i>Lpari</i>	París
<i>Tayland</i>	* <i>Ttayland</i>	Tailàndia
<i>Taywan</i>	* <i>Ttaywan</i>	Taiwan
<i>Urugway</i>	* <i>Lurugway</i>	Uruguai
<i>Vatikan</i>	* <i>Lvatikan</i>	Vaticà
<i>Vitnam</i>	* <i>Lvitnam</i>	Vietnam
<i>Yunan</i>	* <i>Lyunan</i>	Grècia
<i>Zayir</i>	* <i>Zzayir</i>	Zaire

No s’han de confondre aquests exotopònims amb altres que pertanyen a la llengua àrab (vegeu el paràgraf següent). Evidentment, en amazic, els exotopònims provinents d’aquesta darrera llengua conservaran l’article determinat quan és *al-* o *l-*, quan s’assimila a la primera radical – lletra solar– del nom que determina.

VII.3.3.2. Exotopònims formats a partir d’un plural col·lectiu d’origen àrab

En amazic existeixen formes de corònims –o noms d’estats i nacions– que s’han format a partir d’un plural col·lectiu de persones d’origen àrab (en àrab, aquest plural es denomina: *’ism al-žins al-žameī*), exemple: *Rrus* “Rússia” (de l’àrab: *Al-rūs* “els rusos”), *Aḷman* o *Aḷiman* “Alemanya” (de l’àrab: *Al-’almān* “els alemanys”), etc. L’ús d’aquestes formes de denominació dels països del món és molt més freqüent en l’àrab col·loquial marroquí i nord-africà en general, d’on segurament han passat a l’amazic.

Els exotopònims amazics formats a partir d’un plural col·lectiu de persones en àrab que hem recollit són aquests:

Forma exotoponímica coneguda en amazic	País al qual fa referència
<i>Aļiman o Laļman</i>	Alemanya
<i>Brtqqiz</i>	Portugal
<i>Ccican</i>	Txetxènia
<i>Ccinwa</i>	Xina
<i>Fraņsiş</i>	França
<i>Jjapun</i>	Japó
<i>Lbask</i>	El País Basc
<i>Marikan</i>	Amèrica (Estats Units d'Amèrica)
<i>Nngliz</i>	Anglaterra
<i>Rrus</i>	Rússia
<i>Spanyul o Sbanyul</i>	Espanya
<i>Ťtalyan</i>	Itàlia
<i>Tturk</i>	Turquia

En àrab clàssic, la toponimització dels noms plurals col·lectius de persona és una pràctica antiga que s'utilitza per a de designar a països i nacions. Per exemple, el nom del país de Sudan (en àrab *Al-Sūdān*) s'ha format del plural de l'adjectiu substantivat *al-aswad* “el negre” en clara al·lusió a la població africana d'aquest país que és de pell negra. Tradicionalment, en àrab es fa servir el nom “*Bilād al-Sūdān*”: el país de Sudan (literalment: el país dels negres). L'ús del genèric *Bilād* “país”, que s'utilitza en diverses denominacions tradicionals de països i nacions en àrab, serveix per a especificar el sentit referencial del nom. En amazic, també és freqüent utilitzar el genèric davant de noms formats a partir de plurals col·lectius de persona: *Tamazirt o Tamurt n Brtqqiz* (literalment “el país dels portuguesos”) “Portugal”, *Tamazirt n Rrus* (el país dels russos) “Rússia”, *Tamazirt n Ťtalyan* (el país dels italians) “Itàlia”; etc. Però, en la pràctica, aquests noms estrangers es fan servir normalment sense l'element genèric; la referència al lloc que designen es dedueix generalment pel context. Com hem dit abans, aquestes formes exotoponímiques en amazic són d'origen àrab, especialment el col·loquial o darija. Els noms *Jjapun* “Japó” i *Ccinwa* “la Xina” són plurals creats en aquesta darrera llengua a partir del nom i del gentilici en francès *Japan* i *Chinois*, respectivament. Tanmateix, la

consonant tensa inicial d'aquests dos noms és el resultat de l'assimilació de l'article *l-* a la primera consonant del mot toponimitzat. El nom *Br̥tq̥qiz* que fa referència a Portugal té una forma fònica especial molt diferents del nom original o del nom d'aquest país en altres llengües com l'àrab o el francès. De fet, aquest nom, possiblement ve del gentilici “portuguès”, “portuguesa” o “portuguesos”, no sabem però si des de la llengua portuguesa o des d'una altra llengua²³². Altrament, per l'adaptació de la [g] com a [qq] (português → *Br̥tq̥qiz*) sospitem de que aquest nom s'hauria format inicialment en darija ja que l'amazic normalment no adapta [g] en [qq].

Proposta:

La nostra proposta és que, en l'exotoponímia amaziga, cal reduir i limitar l'ús des dels noms de països formats a partir d'un plural col·lectiu de persones d'origen àrab com *Aḷiman*, *Rrus*, *Ccican*, *Ṭṭalyan*, *Tturk*, etc. i donar preferència a aquelles formes que són més properes a la forma original del topònim i les que s'utilitzen en d'altres llengües de l'entorn. Considerem, però, que convé adoptar algunes formes exotoponímiques –molt concretes– pel l'alt grau de freqüència d'ús que tenen en amazic del Marroc. Es tracta de les formes: *Ccinwa* “Xina”, *Ccican* “Xetxènia” i *Amarican* “Amèrica” que adoptarem com a: *Cinwa*, *Cican* i *Marikan*, respectivament.

Les formes exotoponímiques amazigues formades per un nom plural col·lectiu àrab són de fet uns xenismes que presenten evidències sintàctiques i morfològiques clares de no integració en la llengua amaziga. Alguns noms com *Br̥tq̥qiz* “Portugal” que són formes exotoponímiques típicament nord-africanes, es poden conservar com a formes secundàries que serviran per als usos no formals (als mitjans de comunicació, per exemple). En la taula següent presentem unes propostes de revisió de les formes dels exotopònims que acabem de tractar:

---

²³² Recordem que els portuguesos van ocupar moltes zones costeres atlàntiques i mediterrànies del nord d'Àfrica (del Marroc, especialment) des dels principis del segle XV fins a finals del XVIII.

Forma coneguda en amazic	Forma que proposem	Nom en català
<i>Aļiman o Laļman</i>	<i>Almanya</i>	Alemanya
<i>Brtqqiz</i>	<i>Purtugal</i>	Portugal
<i>Ccican</i>	<i>Cican</i>	Txetxènia
<i>CCinwa</i>	<i>Cinwa</i> ²³³	Xina
<i>Fraņşış</i>	<i>Fransa</i>	França
<i>Jjapun</i>	<i>Japun</i>	Japó
<i>Lbask</i>	<i>Tamurt Tabaskit</i>	El País Basc
<i>Marikan</i>	<i>Marikan (o Amarikan</i> ²³⁴)	Amèrica (Estats Units)
<i>Nngliz</i>	<i>Inglatirra</i>	Anglaterra
<i>RRus</i>	<i>Rusya</i>	Rússia
<i>Spanyul o Sbanyul</i>	<i>Spanya</i>	Espanya
<i>Ťtalyan</i>	<i>Iťalya</i>	Itàlia
<i>Tturk</i>	<i>Turkya</i>	Turquia

Per concloure, en aquest apartat, hem proposat uns criteris de fixació de l'ortografia i de la pronúncia estàndards de les formes exotoponímiques interferides per la llengua àrab. El nostre propòsit ha estat neutralitzar aquells aspectes fonològics i morfològics de la interferència i adequar els exotopònims a la gramàtica estàndard amaziga. Però, alhora, hem tingut cura de les formes orals difoses en la llengua amaziga que porten vitalitat suficient per ser estandarditzades i codificades.

²³³ Una altra proposta per al nom de la Xina en amazic és *Cina*. Aquesta forma (Cina [ʃina]) s'apropa als exotopònims utilitzats en altres llengües com l'italià *Cina*, l'anglès *China*, l'espanyol *China*, el català *Xina*, el francès *Chine*, etc. En àrab, el nom és *Al-Şīn* pronunciat *Aşşīn* [ās:ʕi:n]. Malgrat que en amazic s'utilitza també la forma provinent de l'àrab *Şşin*, descartem adoptar aquesta darrera forma perquè, entre altres raons, si hi apliquem els criteris d'estandardització que hem proposat referent als noms estrangers en amazic interferits per l'àrab, en especial els criteris que concerneixen la tensió consonàntica inicial i la faringalització, el resultat d'aquesta aplicació seria el nom **Sin* (<*Şin <*Şşin), forma que s'allunya molt de les que s'utilitzen en les llengües de l'entorn i, naturalment, de l'endotopònim que és en xinès mandarí: *Zhōnghuá*. A part d'això, una suposada forma estàndard **Sin*, provocaria confusió lèxica per homofonia amb el numeral amazic *sin* (dos).

²³⁴ La forma *Amarikan* s'utilitza en alguns parlars amazics com el rifyeny.

VII.4. CRITERIS PER A LA FIXACIÓ GRÀFICA DELS EXOTOPÒNIMS PROVINENTS DE L'ÀRAB

El contacte amb la llengua i amb el món araboislàmic en general ha fet que en amazic s'utilitzin una quantitat important de topònims pertanyents als països àrabs (concretament, els països d'Orient Mitjà, península aràbiga, Iraq, Egipte i Sudan). La població amaziga ha estat en contacte permanent amb aquests països geogràficament propers a la Tamazga. La penetració de l'islam al nord d'Àfrica, la peregrinació constant dels amazics als llocs sagrats situats en Aràbia i sobretot l'arabització cultural, ideològica i lingüística del poble amazic han estat elements fonamentals en la difusió en amazic d'una interessant exotoponímia d'origen àrab incomparable amb la que prové de la resta de llengües.

Tanmateix, el contacte que existeix fa molts segles entre l'àrab i l'amazic, i la proximitat lingüística entre aquestes dues llengües afroasiàtiques, ha generat sistemes fonetico-fonològics i morfològics per a la integració i l'adaptació de noms àrabs en amazic. Aquests sistemes s'han anat, canviant i modificant en el decurs de la història segurament afavorint la introducció de trets fonètics i morfològics de l'àrab a l'amazic, disminuint la resistència d'aquesta darrera llengua i augmentant la seva permeabilitat a les interferències de l'àrab. Fixem-nos, per exemple, que els manlleus d'origen àrab més antics i més integrats en la llengua amaziga adapten l'alveolar sorda emfàtica /ʃ/ com a [ʒ] com en: *ṣalāt* → *tazallit* "oració, pregària", *ṣawm* → *aʒum* "dejuni", etc, i la dental sorda emfàtica /t̤/ com a /d/, *ṭabīb* > *aḍbib* (metge), *ṭalaba* → *ḍalb* "demanar, sol·licitar"; *al-fuṭūr* → *lfḍur* "l'esmorzar", etc. mentre que els manlleus incorporats recentment gairebé sempre adopten la /ʃ/ i la /t̤/ àrabs.

Els exotopònims d'origen àrab testimoniats actualment en la llengua amaziga reben un tractament, en general, semblant a la resta de noms comuns manllevats a l'àrab. Pensem que seria exagerat dir que tots aquests topònims s'hagin introduït a l'amazic pel filtre de l'àrab col·loquial com sempre es defensa en els estudis amazics. Les formes exotoponímiques, a diferència del lèxic comú, són moltes

vegades introduïdes a l'amazic a través directament de l'àrab clàssic (o estàndard) gràcies a l'ensenyament i als mitjans de comunicació on s'utilitza fonamentalment aquesta darrera llengua. A més, l'àrab col·loquial nord-africà, té un fort substrat amazic i el sistema fonètic d'ambdues llengües és molt semblant, resultaria doncs difícil confirmar si els noms de lloc dels països àrabs en amazic hagin estat introduïts directament a partir de l'àrab clàssic o bé per mediació de l'àrab col·loquial o darija.

Els exotopònims àrabs testimoniats en amazic han seguit el sistema d'adaptació fonètica que s'aplica a la resta de noms provinents d'aquesta llengua semítica. Exposem aquest sistema d'adaptació a la taula següent:

Abjad àrab	Adaptació a l'amazic	Abjad àrab	Adaptació a l'amazic
ء (hamza) amb fatḥa [a]	a	ظ	ɖ
ء (hamza) amb kasra [i]	i	ع	ɛ
ء (hamza) amb ḍamma [u]	u	غ	ɣ
ء (hamza) amb sukun	∅	ق	q o g
ب	b	ك	K
ت	t	ل	l
ج	j, g	م	m
ح	ħ	ن	n
خ	x	ه	h
د	d	و	w
ذ	d	ي	y
ر	r	ة	t
ز	z	ا ل ا ي a llarga ([ā])	a
س	s	ا ي ي i llarga ([ī])	i
ش	c	و و u llarga ([ū])	u
ص	ʃ	La fatḥa, a breu ([ǎ])	a o ∅
ض	ɖ	La kasra, i breu ([ǐ])	i o ∅
ط	ɗ	La ḍamma, u breu ([ǔ])	u o ∅

Referent a l'adaptació dels fonemes àrabs a l'amazic ressalten per la seva importància alguns aspectes essencials:

- i) Les vocals breus àrabs, en general, es perden mentre que les llargues es mantenen però com a breus.
- ii) La hamza cau normalment en totes les posicions que ocupi dins de la paraula. Per exemple, el nom comú àrab *ka's* "got" s'ha adaptat com *kas* en amazic, els

topònims *Al-'urdun* “Jordània”, *Al-'imārāt* “Emirats àrabs Units” són en amazic: *Lurdun* i *Limarat*, respectivament.²³⁵

iii) Generalment, les fricatives com <t> (AFI [θ]), <d> (AFI: [ð]) i <ḏ> (AFI: [ḏʰ]) són adaptades com a oclusives [t] i [d].

Proposem aquests exemples de formes estandarditzants d'exotopònims d'origen àrab:

A) Noms d'Estats

Exotopònim amazic	Nom en àrab transliterat	Equivalent en català
<i>Miṣr</i>	Miṣr	Egipte
<i>Lurdun</i>	Al-'urdun	Jordània
<i>Surya</i>	Sūryā	Síria
<i>Qaṭar</i>	Qaṭar	Qatar
<i>Limarat</i>	Al-'imārāt	Emirats Àrabs Units
<i>Ssaēdiya</i>	Al-Saeūdiya	Aràbia Saudita
<i>Lbaḥrayn</i>	Al-Baḥrayn	Bahrein
<i>Lkwit</i>	Al-Kuwayt	Kuwait
<i>Leiraq</i>	Al- Eirāq	Iraq
<i>Lubnan</i>	Lubnān	Líban
<i>Falaṣṭin</i>	Falaṣṭīn	Palestina
<i>Lyaman</i>	Al-Yaman	Iemen
<i>Ēuman</i>	Ēumān	Oman
<i>Ssudan</i>	Al-Sūdān	Sudan

B) Capitals d'Estats i algunes ciutats importants

Exotopònim d'origen àrab	Nom àrab d'origen transliterat	Nom en català
<i>Abu Ḍabi</i>	Abū Ḍabī	Abu Dabi
<i>Bayrut</i>	Bayrūt	Beirut

²³⁵ La hamza posa problemes de notació en alguns noms propis -en antropònims moderns sobretot- quan es troba entre dues vocals plenes, al suprimir-la dona lloc a la iod que no es tolera en amazic. Recordem per exemple els prenomes àrabs *Fu'ād* i *Lu'āy* als quals hem proposat en amazic les formes *Fuwad* i *Luway*.

<i>Bydad</i>	Baydād	Bagdad
<i>Ddawḥa</i>	Al-Dawḥa	Doha
<i>Dimacq</i>	Dimašq	Damsc
<i>Emman</i>	Ḥammān	Amman
<i>Ḥayfa</i>	Ḥayfā	Haifa
<i>Jdda</i>	Ǧadda	Jedda
<i>Lmadina</i>	Al-Madīna	La Medina
<i>Lmanama</i>	Al-Manāma	Manama
<i>Lqahira</i>	Al-Qāhira	El-Caire
<i>Lquds</i>	Al-Quds	Jerusalem
<i>Lxarṭum</i>	Al-Ḥarṭūm	Khartum
<i>Rriyāḍ</i>	Al-Riyāḍ	Riad
<i>Ṣanʿa</i>	Ṣanʿāʾ	Sana

Una altra característica de l'àrab modern en general i dels dialectes àrabs nord-africans en particular és la monoftongació de les seqüències [ay]→ [i], i [aw]→ [u]. Per la influència de l'àrab darija, també en amazic existeix aquest fenomen²³⁶. Entre els exotopònims provinents de la llengua àrab que presenten monoftongació citem el nom *Al-Kuwayt* que ha donat en amazic *Lkwit* “*Kuwait*”. Aquest tret fonètic, però, no s'ha generalitzat en els topònims d'origen àrab; per exemple, la capital del Líban es pronuncia en amazic *Bayrut* i no *Birut, i la de Qatar és *Ddawḥa* i no *Dduḥa, etc.

Proposta:

Els topònims d'origen àrab que tenen una tradició en la llengua amaziga es normalitzaran d'acord amb els criteris següents:

- Criteri 1: Es té en compte la forma amb més freqüència d'ús en amazic.
- Criteri 2: Es té en compte la forma més propera a la pronúncia original de la llengua àrab. En aquest sentit, quan escau, es tindrà en compte l'article l- que s'escriurà aglutinat al topònim: *Lyaman*, i es notará la consonat tensa inicial del topònim: *Ssudan*.

²³⁶ Per exemple, els manlleus àrabs *al-mawt* “la mort” i *al-ʿayn* “font d'aigua, ull” són adaptats en amazic com *lmut* i *lein*, respectivament.

- **Criteri 3: En la fixació ortogràfica dels diversos extopònims d'origen àrab s'aplicarà el sistema d'adaptació convencional que se segueix normalment en l'adaptació dels manlleus provinents de l'àrab, en general.**

VII.5. EL TRACTAMENT DE LA P I LA V EN ELS EXOTOPÒNIMS AMAZICS

Fonològicament, p i v no existeixen com fonemes en amazic. A nivell fonètic, la [p] i la [v] són presents especialment en noms manllevats a les llengües romàniques, sobretot al francès i a l'espanyol. Exemples: *Pumaða* (del francès “pommade” i de l'espanyol “pomada”), *Paṭrun* (del francès “Patron”); *Avidyu* o *Lvidyu* (del francès “vidéo”), etc. La [v] en algunes varietats amazigues que espirantitzen – com el cabilenc (d'Algèria) – existeix com a al·lòfon de la /b/ (/b/ → [β] > [v]). Exemple: *Baba* → [βaβa] → [vava] “pare o papa”. En el parlar de Figuiç, l'equivalent tensa de l'oclusiva bilabial sonora /b/ és [pp]²³⁷. En altres parlars, la p i la v s'utilitzen en algunes interjeccions com per exemple en taixelhit: *prr!* “llàstima!” o en mots de llenguatge infantil *hvva* “cotxe”, *vva*²³⁸ “aigua”. Però, en general la presència de la [v] i de la [p] en amazic és limitada, i és present com ja hem dit, sobretot en extrangerismes²³⁹.

Tradicionalment, la [p] és adaptada en amazic com a [f]. Diversos manlleus al llatí confirmen aquesta adaptació: *afullus* < llatí “pullus” (pollastre); *tafirast* < “Pirus” “pera”, *tafaska* “sacrifici, festa del sacrifici del xai” que ve del mot llatí “Pascha”²⁴⁰, etc. En alguns manlleus recents en amazic, també trobem noms on s'ha adaptat la [p] com a [f], per exemple; en amazic rifený s'utilitza el mot *fumaða* que ve del castellà “pomada”.

Però, majoritàriament, en els manlleus integrats en èpoques més recents, en amazic, la [p] i la [v] s'adapten com a [b] (o una de les variants fonètiques: $\underline{b}$, b^w , bb , bb^w) o no s'adapten –és a dir, que no canvien– la [v] de vegades s'adapta com a [f], exemples: *abidyu* “vídeo”, *tilibizyun* “televisió”, *talbalizat* “maleta petita”, etc.

²³⁷ Kossmann (1997, p. 27)

²³⁸ Ibid. P. 33.

²³⁹ Des del punt de vista diacrònic, sembla que tampoc hi ha evidències convincents de l'existència de la /p/ en l'amazic antic. Vegeu Múrcia (2010, p. 458).

²⁴⁰ Sobre la paraula Pascha i d'altres llatínismes en la llengua amaziga, vegeu Op. Cit. pp. 1060 i següents.

Naturalment, el fet de conservar els sons originals [p] i [v] en els manlleus depèn sovint de factors extralingüístics (identificació amb un grup determinat, prestigi de la llengua d'origen, etc.). Tanmateix, com que les adaptacions de la [p] i de la [v] com a [b] (o un altre al·lòfons) també es coneixen en àrab estàndard i darija, resulta de vegades difícil saber amb certesa si aquestes adaptacions en amazic és produeixen per la intermediació de l'àrab – sobretot l'àrab col·loquial– o es tracta d'un fenomen propi de l'amazic.

El que acabem d'explicar sobre la [p] i la [v] en el lèxic de l'amazic val també per als exotopònims, ja que aquests darrers noms– recordem-ho– tenen un tractament lingüístic semblant al dels manlleus en general.

Proposta: Proposem adoptar la p i la v en la notació ortogràfica estàndard dels topònims estrangers que tenen una forma tradicional en amazic. La notació d'aquestes dues lletres, permet apropar-se a la forma original d'aquests topònims.

Escriurem:

Nom d'origen	Forma de l'exotopònim amazic que proposem	Nom que correspon en català
Paris	<i>Paris</i>	París
Portugal	<i>Purtugal</i>	Portugal
España	<i>Spanya</i>	Espanya
Ityop'iya	<i>Ityupya</i>	Etiòpia
Nippon	<i>Japun</i>	Japó
València	<i>Valinsya</i>	València
Viêt Nam	<i>Vitnam</i>	Vietnam
Vatikan	<i>Vatikan</i>	Vaticà

VII.6. TRACTAMENT DELS EXOANTROPÒNIMS PROVINENTS DEL GREC I DEL LLATÍ²⁴¹

Els pocs noms de persona d'origen grec i llatí més usuals a la llengua amaziga són mediatitzats per l'àrab clàssic. Són adquirits bàsicament mitjançant l'ensenyament, el mitjans de comunicació i la difusió de la literatura clàssica escrita en llengua àrab. Per això, aquests antropònims tenen característiques semblants a les que ja hem exposat anteriorment referents als exotopònims. Tractem en aquest apartat els aspectes fonètics més importants dels exoantropònims provinents dels grec i del llatí en amazic:

a) La faringalització:

Com a la resta dels noms estrangers introduïts a l'amazic mitjançant l'àrab clàssic, els exoantropònims contenen diverses consonants faringalitzades, algunes són el resultat de les adaptacions en àrab de sons originals i d'altres s'han produït a causa de la propagació del fenomen de la faringalització en amazic. En general, aquest fenomen concerneix les consonants [t̤], [d̤], [s̤], [z̤], [r̤] i [l̤].

Exemples:

Noms en grec	Forma àrab	Forma coneguda en amazic
Πλάτων	Aflāṭūn	<i>Aflaṭun</i>
Σωκράτης	Suqrāṭ	<i>Ṣuqraṭ</i>
Ἀριστοτέλης	Aristūṭīlis o Aristū	<i>Ariṣṭuṭiḷiṣ</i>
Πτολεμαῖος	Baṭlīmūs	<i>Baṭlimuṣ</i>

Noms en llatí	Forma àrab	Forma coneguda en amazic
Iulius Caesar	Yūlyūs Al-Qayṣar o Qayṣar	<i>Yulyus Lqayṣar o Qayṣar</i>
Petrus	Buṭrus	<i>Buṭruṣ</i>
Constantinus	Quṣṭanṭīn	<i>Quṣṭanṭīn</i>

²⁴¹ Encara que el concepte d' "exoantropònim" no és freqüent en els estudis d'onomàstica com el d'"exotopònim", l'utilitzarem en aquest treball per a referir-nos a les denominacions no amazigues de persones d'origen estranger que tenen una forma pròpia tradicional en amazic.

Proposta: Proposem que en els exoantropònims d'origen grec i llatí es tinguin en compte només les consonants faringals representades en la grafia de les corresponents formes de la llengua àrab que ha estat la intermediària en el trasllat d'aquests noms a l'amazic, és a dir, que les faringalitzaes per propagació no es notaran.

A diferència dels exotopònims, en els exoantropònims optem per mantenir les faringalitzaes perquè formen un corpus força limitat, que fa referència a persones gregues i llatines antigues utilitzats, des de fa temps, en àmbits molts concrets (com la literatura, l'ensenyament, etc.) de la llengua amaziga.

b) L'adaptació d'algunes consonants dels antropònims grecs i llatins

Uns exoantropònims d'origen grec i llatí transmesos per l'àrab mostren l'adaptació de la p en [f] o en [b], la h en [h] i la g en [ɣ].

Casos de l'adaptació de la π [p] grega a [f] o a la [b]:

Nom grec	Forma adaptada de l'àrab	Forma coneguda en amazic
Πλάτων	Aflātūn	<i>Aflaṭun</i>
Πυθαγόρας	Fītāyūras	<i>Fitayurs</i>
Πτολεμαῖος	Baṭlimūs	<i>Baṭlimus</i>

Proposta: proposem mantenir la f i la b de les formes tradicionals amazigues dels noms grecs i llatins que corresponen a la p en grec i llatí.

Casos de l'adaptació de l'esperit aspre en grec (´) i la h llatina com a [h]:

Nom grec	Forma adaptada de l'àrab	Forma coneguda en amazic
Ὅμηρος	Hūmīrū	<i>Humiru</i>
Ἡρακλῆς	Hiraql	<i>Hiraql</i>

Proposta: Proposem mantenir la [h] dels exoantropònims d'origen grec i llatí en amazic. Adoptarem i escriurem les formes següents: *Hiraql*, *Hirudut*, *Humiru*, etc.

Pel que fa a l'adaptació de la velar sonora /g/ com a [ɣ], es tracta d'un fenomen típic de l'àrab. Proposem no tenir-la en compte en amazic.

Proposem, doncs, les formes ortogràfiques següents:

Πυθαγόρας → *Fitagurs* “Pitàgores” i no *Fitayurs

Αγαμέωνων → *Agaminun* “Agamèmnon” i no *Agaminun

Pel que fa a l'adaptació de la c i k com a [q], proposem no tenir-la en compte i adoptar la k per a transcriure la κ ([k]) o ξ ([ks]) del grec, i la c ([k]) del llatí.

Presentem la llista dels exoantropònims d'origen grec i llatí amb les formes ortogràfiques revisades que proposem en amazic:

a. Exoantropònims d'origen grec.

Noms en grec	Forma àrab	Forma amaziga revisada que proposem
Πλάτων	Aflāṭūn	<i>Aflaṭun</i>
Σωκράτης	Suqrāṭ	<i>Sukraṭ</i>
Ἀριστοτέλης	Aristūṭīlis o Aristū	<i>Aristuṭilis</i>
Πτολεμαῖος	Baṭlīmūs	<i>Baṭlimus</i>
Πυθαγόρας	Fītāḡūras	<i>Fitaguras</i>
Ὅμηρος	Hūmīrū	<i>Humiru</i>
Ἡρακλῆς	Hiraql	<i>Hirakl</i>
Αλέξανδρος (Μέγας)	Al-'iskandar al-akbar (o al-maqdūnī)	<i>Aliksandar maqurn</i> (“gran”) o <i>amasiduni</i> (“de Macedònia”)

b. Exoantropònims d'origen llatí:

Noms en llatí	Forma àrab	Forma revisada que proposem en amazic
Iulius Caesar	Yūlyūs Al-Qayṣar o Qayṣar	<i>Yulyuz Kayṣar</i>
Petrus	Buṭrus	Buṭrus
Constantinus	Qusṭanṭīn	<i>Kusṭanṭīn</i>

VII.7. TRACTAMENT DELS EXOANTROPÒNIMS D'ORIGEN ÀRABOISLÀMIC²⁴²

En amazic, existeixen diversos noms de personatges coneguts que pertanyen a països àrabs i musulmans fora de la Tamazga. Els exoantropònims que pertanyen al món àrab i islàmic formats en la llengua àrab són els més nombrosos del corpus de noms estrangers que s'utilitzen en amazic. Aquest grup d'exònims, inclou personalitats de l'època preislàmica, de l'època islàmica i de l'etat mitjana. Són transmesos a l'amazic gràcies sobretot a la teologia islàmica, a la interpretació de l'alcorà i de la *sunna* (dites i fets del profeta, explicacions i interpretacions del seus successors, etc.), i a l'ensenyament i la difusió de la literatura clàssica àrab. Els noms estrangers d'origen àrab tenen formes fonètiques que han estat adaptades a l'amazic d'acord amb el sistema d'adaptació dels sons àrabs i que hem presentat en l'apartat VII. 4.

Exposem en les taules següents els exoantropònims d'origen àrab més usuals en amazic amb la forma ortogràfica que proposem.

- a) Noms de personatges de la era preislàmica i postislàmica²⁴³:

²⁴² Evidentment, considerem exoantropònims els noms àrabs que fan referència a personatges coneguts que pertanyen a zones de fora de l'àrea lingüística de l'amazic que s'estén – recordem-ho – des del Marroc fins a la frontera occidental d'Egipte. Ara bé, aquesta denominació pot resultar poc clara en el cas de noms de personatges d'Al-Andalus com Ibn Ḥaldūn o Ibn Rušd “Averroes” que han viscut i han estat en contacte amb la Tamazga.

²⁴³ Per “època postislàmica” ens referim bàsicament a les primers dècades de l'aparició de l'islam.

Forma original en àrab	Forma amaziga que proposem
ʿantara Ibn Šaddād	<i>ʿantar Bn Cddad</i>
ʿabū Lahab	<i>Abu Lahab</i>
ʿabū Jahl	<i>Abu Jahl</i>
ʿabū Sufyān	<i>Abu Sufyan</i>
ʿabū Hurayra (t)	<i>Abu Hurayra</i>
ʿabū Ṭālib	<i>Abu Ṭalib o Buṭalb</i>
ʿumar Bnu Al-Ḥaṭṭāb	<i>ʿumar Bnu Lxṭṭab</i>
ʿuṭmān Bnu ʿaffān	<i>ʿtman (o ʿutman) Bn ʿfan</i>
Muʿāwiya(t)	<i>Muʿawiya</i>

c) Noms de personatges de l'època medieval

Nom d'origen en àrab	Nom en amazic amb la forma que proposem
ʿabu Nawwās	<i>Abu Nawwas</i>
ʿabū Tammām	<i>Abu Tammam</i>
ʿanas Ibnu Mālik	<i>Anas Bnu Malik</i>
Al-Farābī	<i>Lfarabi</i>
Al-Jāḥiḍ	<i>Ljaḥiḍ</i>
Al-Mutanabbī	<i>Lmutanabbi</i>
ʿalāʾ Al-Ddīn	<i>ʿala Ddin</i>
Hārūn Al-Rašīd	<i>Harun Rracid</i>
Ibn Rušd	<i>Ibn Rucd o Bnrucd</i>
Ibnu Sīnāʾ	<i>Ibn Sina o Bnsina</i>
Juḥā	<i>Jḥa</i>
Šahrazād	<i>Cahrazad</i>
Šalāḥ Al-Ddin	<i>Salaḥ Ddin</i>
Sībawayh	<i>Sibawayh</i>
Sindibād	<i>Sindibad</i>

c) Noms de personatges de l'època moderna:

Nom d'origen en àrab	Nom en amazic amb la forma que proposem
Yāsir ʿarafāt	<i>Yasir ʿarafat</i>
Jamal ʿabd Al-Nāṣir	<i>Jamal ʿbdnnaṣir</i>
Ṣaddām Ḥusayn	<i>Ṣddam Ḥusayn</i>
Nizār Qabbānī	<i>Nizar Qbbani</i>
Anwar Al-Sadāt	<i>Anwar Ssadat</i>
Umm kalṭūm	<i>Umm Kltum</i>
Ṭaha Ḥusayn	<i>Taha Ḥusayn</i>
Ḥusnī Mubārak	<i>Ḥusni Mubarak</i>
Ḥāfiḍ Al-ʿasad	<i>Ḥafid Lasad</i>

En les llistes d'exoantropònims que acabem de presentar, hem transcrit els noms tenint en compte bàsicament les formes orals més usuals en la llengua amaziga. Hem d'assenyalar que, a diferència dels prenom o cognoms que s'utilitzen normalment en amazic, els exoantropònims d'origen àrab en general no solen manifestar els trets fonètics dialectals amb el mateix grau que els primers²⁴⁴.

Podem dir que els exoantropònims d'origen àrab que s'utilitzen en amazic són noms cultes diferents dels noms d'ús popular i corrent. De fet, en les formes ortogràfiques que hem proposat, hem tingut aquest criteri i hem diferenciat un nom culte com *Abu Bakr* – que es refereix al nom del primer califa a l'islam després de Muhammad- i el prenom usual en amazic *Bubkr*, tot i que els dos noms es refereixen al mateix nom en àrab clàssic: *Abū Bakr*. Això també podem dir sobre els antropònims cultes: *Bnu Malik*, *Ibn Sina* i *Abu Ṭalib* i els seus equivalents d'ús corrent: *Bnmalk*, *Bnsina* i *Buṭalb* respectivament, que formen part dels prenom que hem tractat a l'apartat 4.1. del capítol IV.

VII.8. TRACTAMENT DELS EXOANTROPÒNIMS PROVINENTS D'ALTRES LLENGÜES

Es tracta en general de noms de persones estrangeres, la majoria morts, que pertanyen a diversos àmbits (polític, artístic, científic, etc.) i que s'han fet famosos gràcies al seu protagonisme a l'època en la qual han viscut. Fonèticament, aquests

²⁴⁴ Vegeu el capítol VI. punt 2.

exònims – adquirits bàsicament a través dels mitjans de comunicació són considerablement influenciats per l'àrab i pel francès, conserven alguns sons de les llengües on s'han creat que no s'han adaptat a l'amazic. Exemples:

Forma original	Exoantropònims	Forma corresponent en català
Charles Chaplin	<i>Carli Caplin</i>	Charles Chaplin
Shakespeare	<i>Cikspir</i>	Shakespeare
Gandhi o Gāndhī ²⁴⁵	<i>Gandi o Gandi</i>	Gandhi
Hitler	<i>Hitlir</i>	Hitler
Christophorus Culumbus	<i>Kristuf Kulumbus</i>	Cristòfor Colom
Nelson Mandela	<i>Nilsun Mandila</i>	Nelson Mandela
Victor Hugo	<i>Viktur Hugu</i>	Victor Hugo

Proposta:

Proposem transcriure els exoantropònims amazics d'acord amb la forma coneguda en la llengua amaziga tenint en compte aquests tres criteris bàsics:

- i.* Freqüència d'ús de l'exoantropònim en la llengua amaziga.

Una forma amb una llarga tradició i molt usual en amazic s'ha de tenir en compte en l'ortografia estàndard.

- ii.* Analogia amb les altres llengües de l'entorn

Si altres llengües de l'entorn tenen una forma pròpia per a denominar un personatge famós, l'amazic pot també tenir-ne una forma adaptada.

- iii.* Aproximació a la forma dels antropònims en la llengua d'origen:

Davant de l'existència de diferents formes tradicionals en amazic, a més dels dos primers criteris, es tindrà en compte la forma que més s'acosti fonèticament i gràficament al nom d'origen.

---

²⁴⁵ Forma original en alfabet fonètic internacional [ga:nd̪i:]

VII. 9. TRACTAMENT DELS NOMS PROPIS ESTRANGERS QUE NO TENEN UNA FORMA TRADICIONAL EN AMAZIC: EL CAS DELS TOPÒNIMS.

Explicarem en aquest apartat unes propostes per al tractament dels topònims internacionals a la llengua amaziga.

Diverses llengües que han començat un procés d'estandardització recentment com, el català, l'èuscara, el gallec, l'occità, etc. han fet adaptacions de topònims internacionals més importants. En català, per exemple, hi ha molts exotopònims que han aparegut gràcies al procés de normalització de la llengua catalana endegat a principis del segle XX. Es tracta sobre tot “... de noms de països, d'accidents geogràfics i de ciutats importants que no tenien tradicionalment forma catalana”²⁴⁶. En occità, el *Conseilh de la Lengua Occitana* (CLO) ha adoptat un mètode per a la fixació de l'onomàstica internacional l'any 1999²⁴⁷. Així doncs, l'amazic com les altres llengües en procés d'estandardització, necessita tenir mètodes científics per a tractar la toponímia universal.

Els noms de lloc estrangers que proposem adaptar a l'amazic són en general aquests:

- i. Els noms d'Estats, nacions i països actuals més coneguts²⁴⁸ del món.
- ii. Noms de ciutats i capitals d'Estats més importants del món i dels països veïns de Tamazga (sobretot ciutats i localitats de la Mediterrània, Europa, Àfrica i l'Orient Mitjà) d'importància cultural, històrica, econòmica, comercial, etc.
- iii. Orònims i hidrònims importants: Muntanyes, llacs, Rius, mars, oceans, etc.

Hem proposat aquests topònims estrangers perquè creiem que formen part d'una terminologia que, en l'actualitat, és molt necessària per a fer front a les necessitats comunicatives en diferents àmbits de comunicació, de cultura i de l'ensenyament

---

²⁴⁶ Ordóñez i Garcia, D. (2006, p. 2 i 2010, p. 8)

²⁴⁷ Sumien (2010, p. 381).

²⁴⁸ Considerem que un lloc: un país, una ciutat o una zona determinada del món, és important o conegut quan aquest lloc es destaca per algun fet, esdeveniment, aspecte, etc (econòmic, cultural, històric, demogràfic, etc.) però, el criteri en el qual ens basarem en l'adaptació dels topònims estrangers sense forma tradicional en amazic, és, fonamentalment, el d'analogia amb les altres llengües.

de l'amazic²⁴⁹. D'altra banda, el reconeixement oficial de l'amazic a la recent modificada constitució del Marroc (el juliol de 2011) i la necessitat de que aquesta llengua assumeixi plenament les seves funcions comunicatives a nivell internacional igual que l'altra llengua cooficial al país, l'àrab, obliga a considerar la necessitat de fixar formes pròpies de la toponímia major estrangera.

Com hem assenyalat a la introducció d'aquesta apartat, dividim els noms de lloc estrangers que no tenen formes tradicionals en amazic en dos grups:

- Els noms que s'adapten, és a dir, noms de lloc que necessiten una intervenció per tal d'adequar-los a les regles de la llengua amaziga.
- Els noms que no s'adapten, és a dir, noms de lloc que no necessiten cap intervenció sinó que guarden la forma que tenen en la llengua d'origen.

Abans de tractar els criteris per a l'adaptació de cada un d'aquests dos grups de noms, ens sembla bé fer una aproximació prèvia als mètodes que se segueixen normalment per a l'adaptació –o la transferència de les paraules estrangeres– en general, en una llengua determinada i com podem aplicar aquests mètodes als noms de lloc estrangers en amazic.

VII.9.2. Mètodes d'adaptació dels noms propis estrangers en tant que manlleus

L'adaptació lingüística dels noms estrangers en general a l'amazic es pot fer de maneres diferents: fònica, gràfica, morfològica.

a. Adaptació fònica

Un procediment d'adaptació dels topònims estrangers és adequar-los a la fonologia de l'amazic. Es a dir que els sons del topònim estranger que no existeixen en amazic seran substituïts per uns que són propers o semblants. Aquest tipus d'adaptació és el més difícil d'aplicar. Primer, per les dificultats de conèixer la pronúncia dels

---

²⁴⁹ La Gran Enciclopèdia Catalana anomena “gran toponímia universal” els topònims que s'han adaptat en el procés de fixació de l'exotoponímia moderna, és a dir, els topònims adaptats que no tenien forma tradicional catalana, adaptats recentment). Vegeu Ordóñez i Garcia, Op. Cit. p. 7.

fonemes de les moltes llengües del món d'on provenen els topònims, i segon, per trobar, equivalències en amazic que permetin una pronúncia acceptable per als parlants de l'amazic d'acord amb les regles fonològiques de la llengua. El problema s'accentua quan es tracta de topònims provinents de llengües llunyanes de l'amazic o aquelles que utilitzen alfabetos no llatins (llevat de l'àrab). Per fi, una altra dificultat, no menys important, és quan es tracta de topònims de zones bilingües o multilingües i de zones de llengües en conflicte, on normalment, només es reconeix la forma del topònim en la (o les) llengua(-es) dominant(-s).

b. Adaptació gràfica

L'adaptació gràfica va lligada amb la fònica. Un cop feta l'adequació fònica a l'amazic, els fonemes adaptats seran representats d'acord amb les regles fonogràfiques estàndards de l'amazic. En l'adaptació gràfica s'ha de tenir en compte el sistema gràfic de la llengua de procedència dels topònims. En aquest nivell, caldrà recórrer a la transcripció o la transliteració.

c. Adaptació morfològica

Els topònims estrangers es poden adaptar també a l'amazic a nivell morfològic. És a dir, els noms que s'han d'adaptar podran ser sotmesos a alguna adequació a la morfologia amaziga per tal que aquests noms s'integrin al sistema gramatical de la llengua per a poder generar mots com per exemple, els gentilicis.

VII.9.3. Criteris i mètodes per a l'adaptació dels noms estrangers en amazic

La majoria dels topònims estrangers importants, com els noms de països i capitals d'Estats i altres noms geogràfics més coneguts, no tenen un nom usual en amazic. Per això, degut a la manca d'un ús normalitzat i normativitzat, la referència als topònims estrangers en amazic que trobem per exemple als mitjans de comunicació o en textos diversos de la literatura, d'ensenyament, etc., es fa de manera espontània i arbitrària. Aquest ús espontani dels topònims estrangers en diferents àmbits de la llengua amaziga es fa a través de diversos procediments com: 1) utilitzar la forma àrab del topònim en qüestió sense cap modificació en la seva

estructura fònica 2) utilitzar la forma àrab però lleugerament adaptada a l'amazic (adaptació del vocalisme àrab a l'amazic, bàsicament), 3) utilitzar el nom en francès amb alguna adaptació fonètica simple, i 4) Improvisant una forma adaptada espontàniament a l'amazic (a nivell fonètic, fonològic, etc.) o fins i tot traduint el topònim.

L'ús arbitrari i espontani de la toponímia amaziga a través d'aquests procediments es fa generalment de manera individual, és a dir, per iniciativa de l'autor (el periodista, el presentador de notícies, el professor, l'escriptor, etc.). El resultat que es pot extraure d'aquests usos és que presenten un grau de variació formal molt important, és a dir, que en el corpus dels topònims estrangers que es fa servir conviuen diverses formes per a un mateix topònim. Exposem a continuació uns exemples de les formes de denominació d'alguns països i ciutats del món que hem recollit dels programes informatius de la televisió amaziga, *Tamazight Tv*, canal creat pel govern del Marroc d'ençà l'any 2010²⁵⁰:

Nom en català	Formes utilitzades als mitjans de comunicació en amazic
Anglaterra	<i>Nngliz, Inqlatirra</i>
Argentina	<i>Larjuntin, Arjuntin</i>
Corea del nord	<i>Kurya n İzlmđ, Kurya n Ugafa, Kurya Ljanubiya</i>
Costa d'Ivori	<i>Lkutdivwar, Lkutdibwar, Saḥil Leaj</i>
Espanya	<i>Spanya, Sbanya, Ispanya</i>
Gabon	<i>Gabun, Ğabun</i>
Illes Comores	<i>Tigzirin n Qumur, Juzur Lqumur</i>
Índia	<i>Lhind, Lhnd, Lhand</i>
Japó	<i>Jjapun, Jappun, Jabbun, Lyaban</i>
Londres	<i>Lundun, Lunđun, Łunđun</i>
Marsella	<i>Marsilya, Marsiy</i>
Mèxic	<i>Lmiksik, Miksik</i>
Polònia	<i>Pulunya</i>
Senegal	<i>Sinigal, Siniyal</i>
Sud Àfrica	<i>Janub Afriqiya, Afriqiya n Iffus</i>
Xina	<i>Şşin; Ccinwa</i>

²⁵⁰ Aquest corpus l'hem recollit a la tardor de l'any 2011.

En aquests exemples, la majoria dels noms tenen una forma exotoponímica en amazic, però la falta d'un corpus normalitzat de referència fa que apareguin formes diverses per a denominar un mateix lloc. Pel que fa als noms de lloc que no tenen molta tradició d'ús en amazic, la tendència global és el recurs a les formes àrabs (el cas dels noms d'Illes Comores i de Sud Àfrica, per exemple).

VII.9.3.1. Tractament dels topònims provinents de llengües d'alfabet llatí

Com hem assenyalat, els topònims estrangers es poden adaptar a nivell fonetico-fonològic a l'amazic. Per a realitzar aquest procediment, caldrà elaborar prèviament mètodes bàsics per a l'adaptació dels diferents sons de la llengua d'origen dels topònims. En aquest punt, donem una proposta de mètode de transcripció del sistema fonològic de les llengües romàniques: francès, castellà, portuguès, italià i català, i de l'anglès a l'amazic. Tractarem primer el vocalisme i després el consonantisme²⁵¹.

Pensem que l'adaptació del sistema fonològic de les llengües romàniques i de l'anglès a l'amazic significa buscar i establir equivalències dels sons originals d'aquestes llengües en la fonologia de l'amazic. Les llengües romàniques tenen un sistema vocàlic molt més ric que el de l'amazic, el francès, per exemple, en té fins a 12 vocals, l'espanyol, el portuguès i l'italià en tenen set vocals. D'altra banda, a l'anglès, hi ha fins a onze vocals. L'amazic del Marroc, en canvi, té un sistema molt més senzill que compte només tres vocals amb valor fonològic: /i/, /u/ i /a/ i una vocal amb valor fonètic /ə/ (xevà).

D'entrada, podem fer una proposta d'adaptació de les vocals comuns entre les llengües europees més importants com el francès (fr.), l'espanyol (esp.), l'italià (ita.), el català (cat.), el portuguès (por.) i l'anglès (ang.):

---

²⁵¹ L'adaptació del sistema vocàlic de les llengües romàniques a l'amazic és una tasca que necessita estudis especialitzats per a poder fer anàlisis comparatives detallades dels sistemes fonetico-fonològics entre cadascuna d'aquestes llengües i l'amazic; i establir criteris d'adaptacions al sistema fonogràfic d'aquesta darrera llengua. En aquest estudi, com que el nostre propòsit no és d'establir esquemes d'adaptació fonològica de les llengües romàniques a l'amazic, tractarem aquest tema de manera general, és a dir que no explicarem i no analitzarem aquells aspectes que són particulars de cada llengua.

Vocals del fr., esp., ita., cat., por. i ang.	AFI	Amazic
i	[i]	<i>i</i>
u	[u]	<i>u</i>
e	[e]	<i>i</i>
o	[o]	<i>u</i>
a	[a]	<i>a</i>

Però, per a una transcripció més ampliada en amazic dels topònims de l'anglès i de les llengües romàniques que hem citat, presentem una proposta d'adaptació més ampliada de les vocals d'aquestes llengües a l'amazic:

AFI	Fra.	Ita.	Por.	Esp.	Cat.	Adaptació a l'amazic
/i/	<i>, <y>	<i>	<i>	<i>	<i>	<i>
/y/	<u>					<i>
/u/	<ou>	<u>	<u>	<u>	<u>	<u>
/ĩ/	<in>					<in>
/e/ (/ɛ/)	e, æ, ai, ê, è	<e>	e, é, ê	e	e	<i>
/ø/	œu					<u>
/o/ /ɔ/	o	o	o, ó, ô	o	o	<u>
/ə/	e				e	ø, <ə>
/ɛ̃/	ain					<an>
/œ/	eu					<u>
/œ̃/	un					<an>
/õ/	on					<u>
/a/ /ɑ/ /ɐ/, /ʌ/ /æ/	a	a	a, á,	a	a	<a>
/ã/	an					<an>

Les equivalències que hem proposat són les adaptacions habituals en amazic que trobem en els exotopònims i en la resta dels manlleus provinents de les llengües romàniques (castellà, francès, italià, portuguès i català) i l'anglès.

En el cas del francès per exemple, trobem els casos d'adaptacions de les vocals següents:

- la u (AFI [y]) s'adapta generalment en amazic com a [i]. Exemples: autobus → *ṭtubiʃ*, re $\acute{c}$ u → *rrusi* “rebut, albarà”, n $\acute{u}$ mero → *nnimiru* “n $\acute{u}$ mero”²⁵², etc.
- la vocal / ϵ / escrita com a: <ai>, <è>, <ê>, <ei>, generalment, s'adapta com a [i] en amazic. Exemples: crêpes → *krip* “creps”, raiseau → *riʒu* “xarxa, cobertura del telèfon mòbil”, cinéma → *ssinima* “cinema”, robinet → *rrubini* “aixeta”, etc.
- la vocal / œ / escrita <eu>, <œu>, s'adapta generalment com a [u] amaziga. Exemples: tracteur → *traktur* “tractor”; mille-feuilles → *milffuy* “milfulles (pastis)”, soudeur → *ssudur* “acció de soldar”²⁵³, etc.

Pel que fa a les vocals nasals franceses, aquestes són normalment adaptades en amazic com mostrem en aquests exemples:

- la / $\tilde{\epsilon}$ / escrita com a <ain>, <in> o <im> s'adapta com a [an]. Exemples: train → *ttran* “tren”; croissant → *krwassan* “croissant”, la tinte → *latant* “tinta”.
- la / $\tilde{\text{œ}}$ / escrita <un> s'adapta com [an]. Exemples: bulletin → *biltan* o *lbiltan* “butlletí”.
- la / $\tilde{\text{ã}}$ / escrita <an>, <en> s'adapta com a [an] com als manlleus: banque → *abank* o *lbank* “banca”; sergent → *sarjan* (pronunciat [ʃarʒan]) “sergent”, ascenseur → *ssansur* “ascensor”, etc.
- la / $\tilde{\text{o}}$ / escrita <on> s'adapta generalment com a [un]. Exemples: télévision → *ttilivizyun* o *ttilibizyun* “televisió”, téléphone → *tilifun* “telèfon”, bouton → *abuṭun* o *lbuṭun* “botó”, etc.

Des del francès s'han adaptat a l'amazic manlleus d'altres llengües com l'anglès com: internet → *intirnit* “internet”, short → *ccurṭ* “pantalò curt”, sandwich → *ssandwitic* “entrepà”, basket → *lbaskit* “basket”, box → *buks* o *lbuks* “boxa”, etc.

De l'espanyol, normalment, l'adaptació del sistema vocàlic a l'amazic no sol presentar grans dificultats per la simplicitat d'aquest sistema. De fet, només hi ha

---

²⁵² Recordem que els manlleus del francès –o d'altres llengües estrangeres– en amazic, per la intermediació de l'àrab col·loquial, adquireixen l'article *l-* d'aquesta darrera llengua que en alguns mots s'assimila a les consonants anomenades solars i dona lloc a una tensa al principi de paraula com en els exemples que donem aquí.

²⁵³ En amazic, el mot francès *soudeur* es fa servir per a designar l'ofici que fa el soldader.

dues vocals de l'espanyol [e] i la [o] que l'amazic no té i que les adapta com a [i] i [u], respectivament.

b) Consonants:

AFI	Fra.	Ita.	Por.	Esp.	Cat.	Adaptació a l'amazic
p	p	p	p	p	p	p
b	b	b	b	b, v	b, v	b
t	t, th	t	t	t	t	t
d	d	d	d	d	d	d
K	K, c	c	cn	k, c	k, c	k
g	g, gu	g, gu	g, gu	g, gu	g, gu	g
m	m	m	m	m	m	m
n	n	n	n	n	n	n
ɲ	gn	gn	nh	ñ	ny	ny
f	f, ph	f	f	f	f	f
v	v	v	v	-	-	v
s	s, ss, ç	s, ss	s	s, c	s, ss, c, ç	s
z	z, s	z, s	z	-	z, s	z
ʃ	ch	sc	ch	-	x	c
ʒ	j / g	-	j	-	j, g	j
ʀ	r, rh	-	r	-	-	ɣ
ɥ						
w	w	-	iu	ua, uo, ui	ua, ui, uo, ue	w
l	l, ll	l, ll	l	l	l, lʲ	l
j	ll, y	ia, io, ie	ai	y, ll, ai, ie, io, iu	ll, y	y
/ks/ /gz/	x				x	ks
-	h			h	h	h
tʃ	-	c		ch		tc
ts		z			ts, ds	ts
dʒ		g			tg, tj, dg	dj
dz		z			tz	tz
c		ch				c
ɟ		gh				g
ʎ		gli			ll	y
j	I + vocal, y	y				y
w	ou + vocal, o + i, o + y; y	w				w
θ			-	z, c		t
x			-	J, g		x

referent a la transcripció de l'anglès a l'amazic, presentem la proposta següent:

a) Les vocals

AFI	Ortografia	Adaptació a l'amazic
/i:/	ee, ie, ey, ei, i	i
/i/	y, i, e, ie, y, a	i
/e/	e, ea, a,	i
/æ/	a, ai	a
/ʌ/	u, o , ou, oo, oe	u
/a:/	a + consonant doble, a, ar, ear, er, al, au. oir	a
/ɒ/	o, a, ou, au	a
/ɔ:/	or, aw, ou, au, a, ore, oar, our	u
/ɔ/	u, o, oo, ou	u
/ɜ:/	ir, er, err, ear, ur, urr, or, our	a

b) Les consonants

AFI	Ortografia en anglès	Adaptació a l'amazic
p	p	<i>p</i>
b	b	<i>b</i>
t	t	<i>t</i>
d	d	<i>d</i>
ð	th	<i>d</i>
k	c, k, q	<i>k</i>
g	g, x	<i>g</i>
tʃ	ch, tch, stion, teous	<i>tc</i>
dʒ	j, g+e, i, y, dg, gg, dj	<i>dj</i>
f	f, ff, gh, ph	<i>f</i>
v	v	<i>v</i>
θ	th	<i>t</i>
s	s, ss, c (+e, i, y), sc,	<i>s</i>
z	s, z	<i>z</i>
ʃ	sh, ch; s, ss + u / i, e; ce, ci, sci, ti+on, sch	<i>c</i>
ʒ	s, z + u; ge	<i>j</i>
r	r	<i>r</i>
h	h	<i>h</i>
m	m	<i>m</i>
n	n	<i>n</i>
l	l, ll	<i>l</i>
ŋ	ng, nk,	<i>ny</i>
j	y, i, eu, ew, u, ui,	<i>y</i>
w	w, o, qu	<i>w</i>

VII.9.3.2. Aplicació del criteri d'analogia amb altres llengües

El fet de que un topònim estranger tingui una forma adaptada en altres llengües de l'entorn (l'àrab, el francès, l'espanyol i l'anglès, bàsicament), autoritzaria a l'amazic tenir també una forma pròpia d'aquest topònim.

Per exemple, adoptem el nom *Musku* per a designar el nom de la capital de Rússia que en rus es diu *Moskva*, en àrab, aquest nom és *Mūskū*, en francès i espanyol, *Moscou* i en anglès *Moscow*. Tanmateix, adaptarem en amazic el nom *Pulunya* "Polònia" que en la llengua d'aquest país, el polac, és denomina *Polska*. En àrab, el nom és *Būlandā*, mentre que en Francès aquest nom és *Pologne* i en espanyol *Polonia* i en anglès: *Poland*. D'aquesta manera, pel criteri d'analogia amb d'altres llengües, hem optat per adoptar la forma *Pulunya* encara que aquesta darrera forma resulti diferent de la denominació original *Polska*.

Adaptem el nom *Butan* per a designar el país anomenat en àrab: *Būtān*, en francès: *Bhoutan* i en espanyol: *Butan*, i anglès: *Bouthan*; el nom d'origen d'aquest país és: *Druk Yul* en llengua oficial d'aquest país, *dzongkha*,

Adaptem el nom *Kambudya* per a designar el país anomenat en àrab *Kambūdyā*, en francès: *Cambodge*, i en espanyol i anglès: *Cambodia*. L'endònim d'aquest país és: *Kâmpŭchéa* en llengua *Khmer*.

Adaptem el nom *Krwatya*, en analogia amb l'àrab: *Krwātyā*, francès: *Croatie*, espanyol: *Croàcia*, i anglès *Croatia*. El nom d'origen en croat és *Hrvatska*.

Adaptem el nom *Litwanya* en analogia amb l'àrab: *Litwānyā*, francès: *Lituanie*, espanyol: *Lituània*. L'endònim en lituà és: *Lietuva*.

Proposem adaptar el nom *Pulunya* perquè és la forma més coneguda en amazic del Marroc, utilitzada també en l'àrab parlat en aquest país en analogia amb la forma francesa i espanyola.

VII.9.3.3. La traducció en l'adaptació de la toponímia estrangera

Considerem que el criteri de traducció, no ha de ser un recurs prioritari en l'adaptació dels noms propis a l'amazic. Per tant, proposem que només seran traduïts aquells noms que en altres llengües de l'entorn són també traduïts.

Proposem recórrer a la traducció a l'amazic en el cas dels topònims com els següents:

- Nom d'origen: *République centrafricaine (la)*, en francès.

Esp.: *República Centroafricana*; ang.: *Central African Republic*; àra., *Jumhūriyat Janūb Afrīqiyā*.

Proposta en amazic: *Tagdudant n Afrika n Wammas*²⁵⁴.

- Nom d'origen: *República Dominicana*, en espanyol.

Fr. *République Dominicaine*; ang. *Dominican Republic*, ar. *Al-Jumhūriya Al-Dumīnīkiya*.

Proposta en amazic: *Tagdudant Taduminikant*.

Els genèrics en els topònims estrangers de vegades es tradueixen i d'altres vegades s'adapten tal com es coneixen en la llengua d'origen. Normalment, quan un genèric s'utilitza per a indicar la naturalesa del lloc geogràfic al qual fa referència (indica per exemple si es tracta d'un riu, una muntanya, una vall, etc.) aquest genèric s'ha d'utilitzar en la llengua local que rep el topònim. En canvi, si el genèric designa a més a més una zona o una localitat concreta, llavors aquets genèric s'ha de mantenir en el topònim original. Pensem per exemple, en el topònim català i occità Vall d'Aran. El genèric *vall* no es pot traduir perquè forma part de la denominació que fa referència a una zona geogràfica de Catalunya i Occitània.

---

²⁵⁴ Hem traduït el nom francès “république” per *tagdudant* seguint a l'IRCAM (2009, p. 65).

Els genèrics d'aquells topònims que designen llocs o accidents geogràfics considerats internacionals (mars, oceans, rius, llacs, serralades, deserts, etc.) normalment, tenen una traducció en diverses llengües del món.

En amazic, com ja hem assenyalat, l'element genèric sol acompanyar l'específic en els topònims que designen algun accident geogràfic en general (illes, muntanyes, mars, rius, valls, etc.). Per aquest motiu, proposem indicar els genèrics davant dels topònims estrangers com en els següents exemples²⁵⁵ referent al genèric "illa":

- Genèric: *tagzirt* "illa", plur. *Tigzirin* (o també *agumam*, *igumamn*)

Nom Original: *The Bahamas*, en anglès.

Proposta del nom en amazic: *Tigzirin n Bahamas* (o *Igumamn n Bahamas*)

Nom d'origen: *Komori*, en llengua shikomor, *Qumur* en àrab, *Comores*, en francès.

Proposta del nom en amazic: *Tigzirin n Qumur*²⁵⁶

Nom Original: *Marshall Islands*, en anglès.

Proposta del nom en amazic: *Tigzirin n Marcal*.

Nom Original: *Solomon Islands*, en anglès.

Proposta del nom en amazic: *Tigzirin n Sliman*²⁵⁷.

Hem preferit aquestes formes sobre les formes en plural femení construïdes a base del nom d'origen com *Tibahamsin per a denominar les Illes Bahames o *Tiqumurin per a Les Comors, etc. perquè aquestes darreres formes ens semblen estranyes en amazic i no permetrien identificar fàcilment els llocs d'origen.

---

²⁵⁵ En el punt VII. 1. 5., hem presentat una llista amb els termes genèrics més importants en amazic.

²⁵⁶ Proposem aquesta forma *Qumur* amb [q] com en la denominació en àrab que és la que ha donat lloc al nom d'aquest país. El nom *Qumur* és el plural de *qamar* que en àrab vol dir "lluna".

²⁵⁷ Apliquem el criteri d'analogia amb altres llengües i traduïm Salomó per *Sliman* que és l'antropònim que es fa servir per a fer referència a l'hagiònim en qüestió.

Recordem que els genèrics en amazic necessiten la preposició del genitiu *n* “de” que hem d’escriure sempre davant dels nom que fan de complement tal com hem proposat en el punt II. 4.

Seguint els exemples anteriors, donem altres exemples d’altres noms geogràfics del món amb propostes d’adaptacions ortogràfiques i fonètiques en amazic. Els exemples que oferim són: a) orònims: noms de muntanyes i serralades; b) hidrònims: noms de rius i de llacs, c) talassònims: noms de mars i d’oceans. Els noms que donem són dels llocs considerats dels més importants i coneguts del món:

Orònims del món (muntanyes i serralades)

Endònim	Català	Anglès	Espanyol	Francès	Àrab	Amazic
Žimālaya (sànscriu)	Himàlaia	Himalayas	Himalaya	Himalaya	Hīmālāyā	<i>Idrar n Himalaya</i>
Karakurum (turc)	Karakòrum	Karakoram	Karakoram	Karakoram	Qarāquram	<i>Idrar n Karkurum</i>
Sagarmatha (nepalès) Txomolungma (tibetà)	Everest	Mount Everest	Monte Everest	Mont Everest	Ifirīst	<i>Idrar n Ivirist</i>
McKinley (ang.)	Kilimanjaro	Kilimanjaro	Kilimanjaro	Kilimanjaro	Kīlīmānjārū	<i>Idrar n Kalimanjaru</i>
Kilima-Njaro (Swahili) Kilimanjaro (ang.) Kilimandjaro (fr.)	Mont McKinley	Mount McKinley	Monte McKinley	Mont McKinley	Jabal Mākinlī	<i>Idrar n Makinli</i>
Andes (esp.)	Andes	Andes	Andes	Andes	'andīz	<i>Idrar n Andis</i>
Puna (esp.)	Puna	Puna	Puna	Puna	Būnā	<i>Idrar n Puna</i>
Qafqaz (azeri) Кавказ [Kavkaz] (rus) <i>Kawkasyuni</i> (georgià) Kovkasum (armeni) <i>Kafkas</i> (turc)	Caucas	Caucasus Mountains	Montañas del Cáucaso	Chaîne de Caucase	Jībāl l-Qawqāz	<i>Idrar n Kawkas</i>
Alpen (alm.) Alpi (italià) Alpy (eslovè) Alpes (fr.)	Alps	Alps	Alpes	Alpes	Al-'alb	<i>Idrar n Alp</i>
Pirineus (català) Pirenèus (occità) Pyrénées (fr.) Pirinioak (basc) Pirineos (esp.)	Pirineus	Pyrenees	Pirineos	Pyrénées	Al-barānis	<i>Idrar n Pirini</i>

Hidrònims: noms de rius importants del món.

Endònim	Català	Anglès	Espanyol	Francès	Àrab	Amazic
Adige (italià)	Adige	Adige	Adigio	Adige	Adījī	<i>Asif n Adiji</i>
Al-Nīl (àrab)	Nil	Nil	Nilo	Nile	Al-Nil	<i>Asif n Nnil</i>
Amazonas (esp. i por.)	Amazones	Amazon	Amazonas	Amazone	Al-'amāzūn	<i>Asif n Amazon</i>
Chang Jiang o Yangzi Jiang (xinès)	Iang-Tsé	Yangtze	Yangtsé	Yangzi	Yāngtsī	<i>Asif n Yangtsi</i>
Missouri (ang.)	Missouri	Missouri	Misuri	Missouri	Mīzūrī	<i>Asif n Misuri</i>
Mississippi (ang.)	Mississipí	Mississippi	Misisipi	Mississippi	Mīsīsībī	<i>Asif n Misisipi</i>
Lancang (<i>Xinès</i>) Ménom Khong (Lao) Mékōngk (Camboya)	Mekong	Mekong	Mekong	Mekong	Mīkūng	<i>Mikung</i>

Talassònims del món (mars i oceans)

Endònim	Català	Anglès	Espanyol	Francès	Àrab	Amazic
- Čornoje More (rus) - Černo More (búlgar) - Čorno More (ucraïnès) - Shavi zghva, Karadeniz (turc) - Marea Neagră (romanès)	Mar Negra	Black Sea	Mar Negro	Mer Noire	Al-baħr al-'aswad	<i>Ill abrkan</i>
- Αιγαίο Πέλαγος (grec) - Ege Denizi (turc)	Mar roig	Red Sea	Mar Rojo	Mer Rouge	Al-baħr al-'aħmar	<i>Ill azgg^way</i>
- Αιγαίο Πέλαγος (grec) - Ege Denizi (turc)	Mar Egeu	Aegean Sea	Mar Egeo	Mer Égée	Baħr 'Ijih	<i>Ill n Iji</i>
- Каспийское море (rus) - Xəzər dənizi (azerí) - Darya-ye Mazandaran (persa) - Hazar deňizi (turkmenistà)	Mar Càspia	Caspian Sea	Mar Caspio	Mer Caspienne	Baħr Qazwīn	<i>Ill n Kasp</i>
- Al-baħr al-mayyit (àrab) - Yam ha-Melaħ (hebreu)	Mar mort	Dead Sea	Mar Muerto	Mer Morte	Al-baħr al-mayyit	<i>Ill Amattan</i>
- Αιγαίο Πέλαγος (grec) - Ege Denizi (turc)	Oceà Atlàntic	Atlantic Ocean	Océano Atlàntico	Océan Atlantique	Al-muħīṭ al-aṭlasī	<i>Agaraw Atlantik</i>
(nombrosos noms segons els països)	Oceà Índic	Indian Ocean	Océano Índico	Océan Indien	Al-muħīṭ al-hindī	<i>Agaraw Ahndi</i>

Hidrònims: noms de llacs del món.

Endònim	Català	Anglès	Espanyol	Francès	Àrab	Amazic
Michigan (ang.)	Michigan	Michigan	Michigan	Michigan	Miṣiyān	<i>Aglmam n Micigan</i>
Huron (ang.)	Huron	Huron	Huron	Huron	Buḥayrat Hūrūn	<i>Aglmam n Hurun</i>
Superior (ang.)	Superior	Superior	Superior	Supérieur	Buḥayrat Sūbiryūr	<i>Aglmam n Supiryur</i>
Huron (ang.)	Llac Victòria	Victoria	Victoria	Victoria	Buḥayrat Fiktūryā	<i>Aglmam n Vikturya</i>
Tanganyika (Swahili)	Tanganyika	Tanganyika	Tanganyika	Tanganyika	Buḥayrat Tānyanyīkā	<i>Aglmam n Tanganyika</i>
Байкал [Baykal] (rus)	Baikal	Baikal	Baikal	Baïkal	Buḥayrat Baykāl	<i>Aglmam n Baykal</i>
Great Bear Lake (ang.)	Gran Llac dels Óssos	Great Bear Lake	Gran Lago del Oso	Grand Lac de l'Ours	Buḥayrat al-dub Al-ʿaḍim	<i>Aglmam Amqqrān n Ububbaḏ²⁵⁸</i>
Nyasa (Xixeuà) Lake Malawi (ang.)	Llac Malawi	Lake Malawi	Lago Malawi	Lac Malawi	Buḥayrat Mālāzī	<i>Aglmam n Malawi</i>
Great Slave Lake (ang.)	Llac Gran de l'Esclau	Great Slave Lake	Gran lago del Esclavo	Grand Lac des Esclaves	Buḥayrat al-ʿabd al-Kabīr	<i>Aglmam mqqurn n Ismg</i>

²⁵⁸ Abubbaḏ, nom de l'ós en amazic segons Oussous (2010, p. 49)

D'acord amb el criteri d'analogia amb altres llengües fonamentalment, en alguns topònims estrangers podem recórrer a la traducció d'algun element del nom d'origen. Per exemple, en alguns noms de països, podem traduir la conjunció “i” en casos en els quals el nom fa referència als noms dels elements (zones, nacions, etc.) que han donat lloc a la forma denominativa que han donat lloc al nom de l'estat actual:

- Nom original: *Saint Kitts and Nevis*, en anglès.

En francès: Saint Kitts et Nevis i en espanyol, Saint Kitts y Nevis.

Proposta en amazic: *Saint Kitts d Nevis* (hem traduït “and” per d “i” en amazic).

- Nom original: *Antigua and Barbuda*, en anglès.

En francès: Antigua-et-Barbuda; espanyol: Antigua y Barbuda, àrab: Antigwā wa Barbūdā.

Proposta en amazic: *Antigua d Barbuda*.

Però pensem que el recurs a la traducció d'un topònim partint del criteri d'analogia amb altres llengües no deu ser sempre fonamental en la tria de la forma per a denominar un lloc. Per exemple, la denominació original del país de Montenegro (forma catalana) és en serbi *Cma Gora*. Aquest nom s'ha traduït primer a la llengua veneciana com a *Montenegro*, que és la forma oficial actual, després aquesta forma s'ha adoptat en les llengües europees com el francès Monténégo, l'anglès Montenegro, l'espanyol Montenegro, etc. Però, hi ha altres llengües com l'àrab, el turc o el grec, que utilitzen una traducció del nom d'aquest país²⁵⁹.

Recordem que un dels criteris bàsics per al tractament dels topònims internacionals és evitar al màxim la traducció dels noms de lloc. En el cas concret de Montenegro, proposem la forma: *Muntinigrū*.

Un altre aspecte referent a l'adaptació dels noms de llocs estrangers és la tradüibilitat o no dels adjectius. Un cas molt freqüent en la toponímia internacional és el de l'adjectiu anglès new “nou” o “nova” present en diversos noms de països i

---

²⁵⁹ En àrab el nom de Montenegro és *Al-Jabal Al-'aswad*.

ciutats del món com: *New York* “nova York”, *New Zelanda* “nova Zelanda”, *New Delhi* “Nova Delhi”, etc²⁶⁰. En diferents llengües, aquest adjectiu sol ser traduït de vegades i d’altres vegades es manté.

Proposem, com a criteri general, no traduir el mot “new” en l’ortografia dels topònims estrangers en amazic i adaptar-lo com a *Nyu*, tal com es fa habitualment en els topònims que tenen tradició en la llengua, els exotopònims, com per exemple, *Nyuyurk* “Nova York”. Escrivem el mot *nyu* aglutinat al mot següent. Exemple: *Nyuzilanda* (New Zelanda) “Nova Zelanda”, *Nyudilhi* (New Delhi) “Nova Delhi”.

Una excepció d’aquest criteri que acabem de proposar és el nom del país New Guinea (coneguda també amb el nom Papua New Guinea) “Nova Guinea”. En aquest darrer cas, optem per traduir el mot *new*, primer, perquè aquest país històricament ha tingut molts lligams amb Tamazga i té una denominació tradicional coneguda en amazic, *Ginya*, i segon, perquè hi ha tres països amb el nom *Ginya* que són en català: “Guinea Bissau”, “Guinea Equatorial” i “Nova Guinea”. Com l’adjectiu “equatorial” del segon nom es tradueix en amazic, optem per traduir també el mot *new* “nova” en el tercer nom per criteri de coherència. Els tres països seran en amazic: *Ginya Bissaw*, *Ginya Takwaturant* i *Ginya Tamaynut*.

VII.9.4. Noms estrangers que no s’adapten

Els topònims estrangers de llengües amb alfabet llatí, si no són coneguts i importants no canviaran la seva forma en l’escriptura amaziga de base llatina. Una raó per a no adaptar els topònims estrangers és perquè aquests no s’allunyin massa de la seva forma gràfica i fònica original. Evidentment, en el cas de la notació en

---

²⁶⁰ Històricament el terme *new* en diferents llocs del món fora de l’àrea lingüística de l’anglès, s’ha imposat especialment pels anglesos amb l’objectiu de traslladar els seus endotopònims a les noves terres conquistades. Aquesta tradició també s’ha fet en espanyol, francès, portuguès, etc. Aquests topònims, com que són imposats, substitueixen moltes vegades les formes autòctones. Per exemple, el nom anglès *New Zelanda* “Nova Zelanda” és *Aotearoa* en la llengua autòctona d’aquest país, el maori.

amazic en grafia tifinag (amb reconeixement oficial actualment al Marroc), el tractament d'aquests topònims serà diferent. En tifinag, al tractar-se d'un alfabet diferent del llatí, es recorrerà evidentment a un sistema de conversió: transcripció o transliteració, és a dir, a una adaptació fònica i/o gràfica dels sons dels topònims en la llengua d'origen al sistema gràfic – en tifinag. Per tant, les propostes que fem en aquest apartat referent a la no adaptació dels topònims internacionals no seran aplicables per a l'escriptura en amazic en grafia tifinag.

Presentem aquests exemples de noms d'alguns estats i de capitals d'estats del món que no tindran una forma adaptada en amazic (indiquem la llengua d'origen o l'oficial de cada país entre parèntesi, les abreviacions: ang., fra. i esp. corresponen a l'anglès, el francès i l'espanyol):

Nom oficial d'origen	Forma en amazic que proposem
Barbados (ang.)	<i>Barbados</i>
Belize (ang.)	<i>Belize</i>
Brunei (ang. i llengua malai)	<i>Brunei</i>
Grenada (ang.)	<i>Grenada</i>
Guyana (ang.)	<i>Guyana</i>
Kiribati (ang.)	<i>Kiribati</i>
Lesotho (ang.)	<i>Lesotho</i>
Liechtenstein (ang.)	<i>Liechtenstein</i>
Saint John's ²⁶¹ (ang.)	<i>Saint John's</i>
Saint Lucia (ang.)	<i>Saint Lucia</i>
Saint Lucia (ang.)	<i>Saint Lucia</i>
Samoa (ang. i samoà)	<i>Samoa</i>
Samoa (ang.)	<i>Samoa</i>
Seychelles (ang. i fra.)	<i>Seychelles</i>
Wellington ²⁶² (ang.)	<i>Wellington</i>

²⁶¹ Capital d'Antigua i Barbuda.

²⁶² Capital de Nova Zelanda.

Tots els noms dels països de la taula anterior mantenen en amazic la forma ortogràfica tal com és en la llengua oficial de cada país. Evidentment, a aquesta taula que només conté alguns noms de països i de capitals d'Estats del món, podem incloure altres noms de lloc, hidrònims, orònims, etc. internacionals que provenen de llengües amb alfabet llatí que no són coneguts en amazic i que no tenen un interès universal destacable.

VII.9.5. Tractament dels noms propis estrangers provinents de llengües amb grafia no llatina

El tractament dels topònims estrangers que provenen de llengües que fan servir un sistema d'escriptura que no sigui el llatí, com el xinès, el japonès, el rus, l'àrab, etc., presenten en general, diverses problemàtiques de tractament en les llengües que utilitzen l'escriptura en alfabet llatí. L'adaptació d'aquests noms a la llengua amaziga amb notació de base llatina (i també en tifinag) implica establir sistemes de correspondències gràfiques (en llatí i en tifinag) que permetin traslladar els topònims de forma sistemàtica a l'amazic respectant al màxim la seva pronúncia original. Per als topònims estrangers d'origen àrab, la transferència sembla molt menys problemàtica per la llarga tradició que té l'amazic en la importació dels manlleus des de l'àrab i pel grau de coneixement que tenen els amazics, en general, d'aquesta llengua.

En general, existeixen dos mètodes que s'apliquen en el trasllat de topònims d'una llengua a una altra, la transcripció i la transliteració²⁶³. La transcripció consisteix a traslladar, per mitjà d'un sistema de signes de conversió, els sons d'una llengua de partida a una altra llengua. Hi ha diferents nivells de transcripció. La transcripció simplificada és la més usual en diverses llengües en el trasllat dels topònims estrangers. La seva aplicació implica reduir els sons i evitar, generalment, els signes diacrítics que no s'empren en la llengua d'arribada, per facilitar-ne la lectura i perquè els topònims puguin ser reproduïbles amb els mitjans tipogràfics. La

---

²⁶³ Per a més informació sobre transcripció i transliteració dels manlleus en general, vegeu entre d'altres treballs, Colomer i al. (2006), Espinal (1992).

transcripció és un mètode particular per a cada llengua, aquesta hi aplica els seus mètodes i convencions gràfics perquè els topònims estrangers siguin llegits i reproduïts amb el màxim apropament a la pronúncia de la llengua d'origen.

La diferència entre els dos mètodes, adaptació i transcripció, consisteix a que el segon pot ser la fase prèvia del primer. Els mots en general que es manlleva a altres llengües, primer es transcriuen i, després, amb l'ús freqüent –segons la importància dels mots manllevats en la llengua d'arribada– acaben adaptant-se al sistema fònic i ortogràfic d'aquesta llengua, i a partir d'allà, es poden considerar com a noms integrats en el seu lèxic.

El segon mètode d'adaptació dels noms de lloc, provinents d'una llengua amb un sistema d'escriptura que no és l'alfabet llatí, és la transliteració. Consisteix, bàsicament, a representar els caràcters d'una escriptura alfabètica o sil·làbica amb caràcters d'un altre alfabet, caràcter per caràcter²⁶⁴. En la transliteració es fan servir generalment sistemes convencionals coneguts a nivell internacional (com els sistemes establerts per l'Organització Internacional de Normalització, ISO).

Els sistemes de transliteració internacionals en la toponímia i en l'onomàstica en general, són sistemes molt precisos destinats sobretot a especialistes i experts que coneixen la llengua de partida. Un dels problemes que té la transliteració és que pot passar que la llengua que ha de rebre els mots transliterats tingui menys caràcters per a representar els caràcters de la llengua d'on provenen aquests mots. En aquest cas les llengües d'arribada utilitzen diacrítics, dígrafs i altres símbols però, aquesta solució no sempre dona resultats satisfactoris i pot donar lloc a pronúncies errònies. En el cas de llengües en procés de codificació i fixació de la

---

²⁶⁴ Una altra definició és “*La transliteración es el proceso que consiste en representar los caracteres de un sistema alfabético o silábico de escritura mediante los caracteres de otro alfabeto. Por carácter se entiende un elemento de un sistema de escritura cualquiera que representa gráficamente un fonema, una sílaba, una palabra o incluso un rasgo prosódico de una lengua*” (Espinal (1992, p. 1313)).

grafia, com l'amazic (sobretot amb l'alfabet tifinag), hi ha nombrosos problemes per a l'aplicació dels sistemes de transliteració. Oferim a continuació una proposta de transcripció en amazic de dos alfabetes, el ciríl·lic i el grec.

Proposta de transcripció de l'alfabet ciríl·lic a l'amazic:

Alfabet ciríl·lic	Notació AFI	Proposta transcripció a l'amazic
а	/a/	a
б	/b/	b
в	/v/	v
г	/g/, /ɦ/	g, en rus i h, en ucraïnà
г	/g/	g
ѓ	/gʲ/, /d͡z/	gy
д	/d/	d
ђ	/d͡z/	dy
е	/jɛ/	y
е	/jɛ/, /ɛ/	i
ё	/jo/	yu
ж	/ʒ/	dj
з	/z/	z
ѕ	/dz/	dz
и	/i/	i
і	/i/	i
ї	/ji/	yi
й	/j/	i, y
ј	/j/	y
љ	/ʎ/	y
к	/k/	k
л	/l/	l
м	/m/	m
н	/n/	n
њ	/ɲ/	ny
о	/o/	u
п	/p/	p
р	/r/	r
с	/s/	s
т	/t/	t
ћ	/tɕ/	ty
ќ	/kʲ/, /tɕ/	ky
у	/u/	u
ў	/w/	w
ф	/f/	f
х	/x/	x
ц	/ts/	ts
ч	/tʃ/	tc
џ	/d͡ʒ/	dj
ш	/ʃ/	c
щ	/ʃtʃ/	ctc
ъ	∅	∅
ы	/i/	y

ь	/j/	∅
э	/ε/	i
ю	/ju/	yu
я	/ja/	ya

Exemples d'adaptació d'alguns topònims russos a l'amazic:

Nom de ciutat en rus	Transcripció en amazic
Омск	<i>Umsk</i>
Барнаул	<i>Barnawl</i>
Пермь	<i>Pirm</i>
Уфа	<i>ufa</i>
Самара	<i>Samara</i>
Челябинск	<i>Tcilyabinsk</i>
Саратов	<i>Saratuv</i>

Proposta de sistema de transcripció de l'alfabet grec a l'amazic:

Alfabet grec	Transcripció a l'amazic
α	<i>a</i>
β	<i>b</i>
γ	<i>g</i> davant de a, u; <i>y</i> davant de i.
δ	<i>d</i>
ε	<i>i</i>
ζ	<i>z</i>
η	<i>i</i>
θ	<i>t</i>
ι	<i>i</i>
κ	<i>k</i>
λ	<i>l</i>
μ	<i>m</i>
ν	<i>n</i>
ξ	<i>ks</i>
ο	<i>u</i>
π	<i>p o f</i>
ρ	<i>r</i>
σ / -ς	<i>s</i>
τ	<i>t</i>
υ	<i>i</i>
φ	<i>f</i>
χ	<i>x</i> davant de a, u; <i>k</i> davant de i.
ψ	<i>ps</i>
ω	<i>u</i>
γχ	<i>nx, nk</i> davant de i.
γγ	<i>ng, g</i> a l' inici del mot, <i>ny</i> davant de de i
γκ	<i>nk, ng, g</i> a l' inici del mot, <i>y</i> davant de i, <i>ny</i> davant de i

γξ	<i>nks</i>
μπ	<i>mp</i> i <i>mb</i> , <i>b</i> i <i>p</i> a l'inici i al final del mot
ντ	<i>nt</i> , <i>nd</i> entre vocals; <i>d</i> a l'inici, al mig i al final del mot
‘ Esperit aspre	<i>ø</i> o <i>h</i>
’ Esperit tou	<i>ø</i> (no es nota)

ευ/ ηυ	<i>if</i> davant de consonant sorda i <i>iv</i> davant de consonant sonora i entre vocals.
ου	<i>u</i>
ει	<i>i</i>
ηι	<i>i</i>
αι	<i>i</i>
οι	<i>i</i>

Exemples d'adaptació de topònims grecs a l'amazic:

Topònims grecs actuals	Transcripció en amazic
Αθήνα	<i>Atina</i>
Γλυφάδα	<i>Glifada</i>
Εβρος (hidrònim)	<i>Ibrus</i>
Ηράκλειο	<i>Irakliyu</i>
Θεσσαλονίκη	<i>Tissaluniki</i>
Θεσσαλονίκη	<i>Tissaluniki</i>
Καλαμαριά	<i>Kalamarya</i>
Καλαμαριά	<i>Kalamarya</i>
Καλλιθέα	<i>Kallitya</i>
Λάρισα	<i>Larisa</i>
Νίκαια	<i>Nikaya</i> o <i>Nikiya</i>
Όλυμπος (orònim)	<i>Ulimpus</i>
Πάτρα	<i>Patra</i>
Πειραιάς	<i>Piyrayas</i> o <i>Piriyas</i>
Πειραιεύς	<i>Piyrayus</i> o <i>Piriyus</i>

Hem exposat aquests dos casos de transcripció, el ciríl·lic i el grec, tan sols a tall d'exemple amb l'objectiu de mostrar els aspectes principals de la metodologia a aplicar a l'hora d'abordar aquesta mena de problemes. El tractament sistemàtic d'aquesta qüestió en el ventall més usual de contactes interlingüístic demana una tasca sistemàtica d'elaboració amb especialistes, que depassa l'objectiu d'aquesta tesi.

CONCLUSIONS GENERALS

A la fi d'aquesta tesi, i a l'hora de fer-ne un balanç general, considerem haver aconseguit l'objectiu que ens havíem fixat en el moment del seu inici: l'estudi de la toponímia i l'antroponímia amazigues i la clarificació dels criteris d'estandardització dels termes d'aquest camp d'estudi. La nostra intenció en aquestes conclusions no és de descriure novament els resums de cadascun dels aspectes que hem estudiat en aquest treball, sinó abordar les consideracions generals a les quals hem arribat.

L'objectiu principal fixat per a aquesta recerca ha condicionat que s'estructurés en dos vessants fonamentals. El primer ha estat més descriptiu, en el qual hem intentat explicar les teories i mètodes d'estandardització lingüística i de l'onomàstica, i hem exposat les característiques generals de la toponímia i l'antroponímia en amazic. I ha estat en el segon vessant de la recerca, on s'han exposat i explicat els criteris que hem proposat per a l'estandardització dels noms de lloc i de persona.

A partir de la part descriptiva que hem elaborat sobre els topònims i antropònims en amazic, creiem haver pogut exposar, d'una manera clara i suficient, les problemàtiques generals que presenten aquests dos camps lingüístics en la llengua amaziga del Marroc.

D'una banda, i tal com hem anunciat en la introducció, a partir de l'anàlisi de les dades del corpus que hem recollit de les fonts oficials i les enquestes que hem fet posteriorment als informants de diferents zones amazigòfones, hem pogut comprovar que les formes escrites oficials de la toponímia i l'antroponímia, basades principalment en el mètode de transcripció francès heretat de l'època colonial, ofereixen diversos exemples de noms d'origen amazic que han estat arabitzats, substituïts, traduïts o modificats. Aquests noms propis presenten aspectes diversos de variació lingüística (fonètics, morfològics, etc.) que requereixen una tasca complexa d'anàlisi i d'estudi per a fixar la seva grafia i pronúncia d'acord amb les regles de la llengua amaziga.

D'una altra banda, l'estudi dels topònims i antropònims estrangers en amazic ens ha ofert un primer bagatge d'instruments per a abordar l'estandardització de bona part del corpus que hem pres en consideració. El tractament dels topònims i antropònims que no comptaven amb formes tradicionals preexistents ens ha exigít l'execució d'unes noves provatures i ens ha forçat a considerar procediments més complexos. Com és sabut la qüestió de l'adaptació dels topònims estrangers és una àrea prou complexa que ha demanat treballs molt importants de comunitats lingüístiques ben establertes, molts dels quals han estat objecte de la nostra atenció.

Per a abordar aquesta complexitat de diferent ordre que afecta els noms propis amazics, hem recorregut a les teories de l'estandardització lingüística en general i de les metodologies sobre el tractament i la normalització onomàstica que hem exposat en els primers capítols d'aquesta tesi. Particularment, ens ha resultat molt profitosa, l'experiència que hem descrit referent a la normalització onomàstica en altres llengües que estan en procés d'estandardització, o que han assolit un nivell avançat en aquest procés, com és el cas del català.

Entrant a una valoració més de detall, a l'hora de tractar els endotopònims en amazic, hem elaborat una proposta de criteris generals d'estandardització que recordarem breument tot seguit. El primer criteri general, que considerem especialment important, és el de donar la prioritat a la forma oral genuïna que s'utilitza habitualment en la pràctica quotidiana de la llengua amaziga; el segon criteri proposat ha estat el de tenir en compte el sentit etimològic del nom; i el tercer criteri és l'aplicació de les regles generals de l'ortografia i la fonologia de l'amazic, considerades des d'una perspectiva estandarditzant.

Les formes genuïnes en amazic, com hem pogut comprovar, no sempre ofereixen solucions fàcils i immediates per a la fixació de la forma gràfica del topònim. Les enquestes que hem fet sobre el terreny han demostrat que alguns topònims poden presentar diferents aspectes de variació fins i tot dins una mateixa varietat lingüística, de tipus fonètic, morfològic, etc. També, hem observat prou sovint, en

la designació dels topònims, la presència evident de diferents tipus d'interferències de la llengua àrab, amb grau variable segons el parlant.

Pel que fa al criteri etimològic, a partir d'una primera anàlisi del corpus, hem constatat que una gran part dels topònims d'origen amazic pertanyen a aquella onomàstica del tipus que s'anomena "transparent", és a dir que posseeix un significat clar i entenedor. Però és cert que també hi ha una part prou important del corpus amb noms de lloc "opacs", és a dir, amb etimologia desconeguda que requereix investigacions aprofundides per a desxifrar-la. Aquesta dificultat dóna lloc, prou sovint, al fenomen de l'etimologia popular que és una característica corrent en la pràctica lingüística de la toponímia amaziga: l'habitant del lloc o de l'entorn ofereix sovint diverses explicacions més o menys enginyoses però sense fonament etimològic, sobre l'origen dels noms de la seva localitat. Cal advertir que en amazic, aquestes etimologies populars comencen a ser abundants, fet que posa en evidència el despertar identitari col·lectiu, però que crea força dificultats per a aconseguir una aproximació rigorosa als estudis onomàstics.

El tercer criteri que hem avançat, concerneix l'aplicació, en el procés de fixació gràfica dels topònims, dels principis estandarditzadors en l'escriptura de la llengua amaziga. Aquest aspecte és el que hem pogut tractar amb més detall en aquesta recerca. Com hem pogut comprovar, a l'hora d'aplicar aquest criteri, hem topat amb aspectes lingüístics que representen diversos nivells de dificultat. La més important a la qual ens hem enfrontat consisteix en la metodologia a utilitzar a l'hora de tractar els fets dialectals de l'amazic que apareixen en el procés d'estandardització dels topònims i antropònims; o -expressant-ho en forma de pregunta-: Els topònims i antropònims han de ser la representació fonètica dels sons orals, que es desprendrien de la forma que es pot considerar "genuïna", o han de ser sotmesos a una transcripció fonològica estàndard de la llengua?

Ens entretindrem en aquesta consideració que estimem central en aquesta tesi. D'acord amb el mètode que se segueix generalment en l'estandardització en el cas de la toponímia, és necessari que la forma escrita d'un topònim o d'un nom propi en general, remeti a la forma oral del nom. Volem recordar que nosaltres, en tots els criteris proposats, hem intentat donar prioritat a l'aplicació de les normes de

l'amazic estàndard. Pel que fa als trets dialectals, la nostra proposta ha estat de tenir tan sols en compte aquells que són més difosos en alguna de les varietats principals, amb l'objectiu de facilitar la identificació dels parlants amb el nom en qüestió, però sense que aquesta aproximació dialectal pugui crear dificultats afegides al conjunt dels membres de la comunitat parlant amaziga.

Volem remarcar, però, d'una manera especial que com a referent fonamental hem optat en tot moment per a una notació de base fonològica perquè creiem que una llengua com la nostra, que es troba en un procés d'elaboració amb l'objectiu d'assolir o demostrar la seva validesa com a llengua completa i ben establerta, i que pot cobrir tots els àmbits comunicatius necessita poder aplicar criteris basats en una notació coherent, precisa i establerta amb el màxim rigor científic.

Una altra qüestió important referent a la fixació de la grafia dels topònims i antropònims que considerem necessari de comentar, encara que sigui breument, en aquests darrers mots, són les aglutinacions i el tractament dels noms d'origen àrab. Ens cal assenyalar que, davant la falta de regles fixes i pràctiques en amazic en aquest cas, hem hagut de fer unes propostes per a el tractament d'aquests dos aspectes lingüístics esmentats. Som conscients que es tracta, evidentment, propostes que poden ser (i esperem que siguin) adequadament discutides i criticades.

Sobre els criteris d'adaptació dels noms estrangers en la llengua amaziga hem aplicat fonamentalment els criteris de l'analogia amb altres llengües i hem proposat, per a els topònims, respectar al màxim les formes originals, tal com es recomana des dels organismes internacionals encarregats de la normalització dels noms geogràfics.

Només ens cal comentar diferents aspectes més de detall per tal d'explicar l'abast del nostre treball. Volem puntualitzar, per exemple, que hem proposat d'adaptar a l'amazic aquells noms estrangers que considerem d'interès general per a l'ús social i la promoció de la llengua amaziga, concretament, els noms d'alguns països, ciutats, hidrònims, orònims, així com els noms de personatges històrics i actuals coneguts a nivell universal. En aquest cas recordem que el criteri bàsic que hem

proposat per a l'estandardització d'aquests noms estrangers ha estat el de l'analogia amb altres llengües.

Hem d'advertir que, a partir dels anàlisis que hem fet en aquest treball, hem hagut d'abordar alguns aspectes ortogràfics i morfològics que no s'han resolt encara en la notació estàndard de l'amazic (tractament dels arabismes, de les aglutinacions, d'alguns noms compostos, de noms lexicalitzats, etc.). Algunes decisions, doncs, adoptades en les nostres propostes han de ser considerades com a iniciatives personals sobre les quals ens sotmetem a les consideracions de recerques ulteriors que s'han de desenvolupar indubtablement en aquest nostre camp d'estudi.

Som conscients que aquest estudi només té la pretensió de ser un primer pas per a l'estudi de la toponímia i antroponímia amazigues. Sabem que una anàlisi rigorosa només es podrà fer partint d'un recull previ exhaustiu i molt acurat dels noms de lloc i de persona en tot el territori nord-africà, un marc de recerca que necessita un suport institucional important. També valorem que l'escassa documentació escrita sobre l'onomàstica amaziga en altres llengües és, malgrat la seva exigüïtat, una font valuosa que s'ha d'aprofitar de manera exhaustiva per a un estudi minuciós sobre els topònims i antropònims.

Actualment, essent la llengua amaziga reconeguda oficialment al Marroc, la normalització de la toponímia i antroponímia és un imperatiu urgent que requereix els esforços tant d'investigadors (lingüistes, geògrafs, historiadors, etc.) com de les administracions públiques de l'Estat.

A totes les persones que s'hagin interessat pel tema d'estudi que hem exposat, i molt especialment a totes aquelles que puguin seguir alguna de les línies noves de recerca que hem esbossat, els encoratgem a endinsar-se sense cap mena de recança en aquesta aventura apassionant. La importància de l'esforç està assegurada.

BIBLIOGRAFIA GENERAL

- Abouzaid, Myriam (2008): “*Diffusion du berbère standardisé dans les écoles marocaines: obstacles didactiques et paradoxes sociolinguistiques*”, Laboratoire Lidilem - Université Stendhal Grenoble 3, JoLIE 1/2008, pp. 62-72.
- Achab, Ramdane (1996): *La néologie lexicale berbère (1945-1995)*. Peeters, París.
- Achmakhi Brahim, Ousliman (2005): *Kousour wa masalik Jibal Neffousa. Textes amazighes et traduction arabe*. IRCAM, Rabat.
- Akioud, Hassan i Catellanos, Eva (2007): *Els amazics, una llengua viva, una història silenciada*. Cossetània, Valls.
- Alcina, Franch J. & Blecua Perdices, J. M. (1975): **Gramática española**. Ariel, Barcelona.
- Al-Éawda, Salmān (2004): *Ḥukm al-ansāb wa al-kunā*. Muḥāḍarāt. Riad.
- Allaoua, Madjid (2002): “la forme et la fonction primitive du préfixe d’état en berbère”, dins Kamal Naït-Zerrad (ed.), *Articles de linguistique berbère*. Memorial Werner Vycichl. L’Harmattan, París, pp. 57-59.
- Ameer, Meftaha (1990) “Á propos de la classification des dialectes berbères”, *Études et Documents Berbères* 7, pp. 15-27.
- Ameer, Meftaha (2009): “Aménagement linguistique de l’amazighe: pour une approche polynomique”, *Asinag - Revue de l’IRCAM* 3, pp. 75-88.
- Ameer, Meftaha i Boumalk, Abdallah (eds.) (2004): *Standardisation de l’amazigh. Actes du séminaire organisé par le centre d’aménagement linguistique (Rabat, 8-9 décembre 2003)*. IRCAM, Rabat.
- Ameer, Meftaha i Boumalk, Abdallah (eds.) (2004): *Structures morphologiques de l’amazighe. Actes du deuxième séminaire du CAL (Rabat, 7 - 8 octobre 2004)*, IRCAM, Rabat.
- Amigo i Anglès, Ramon (1999): *Introducció a la Recerca en toponímia i antroponímia*. Abadia de Montserrat, Barcelona.
- Aracil, Lluís Vicent (1968): “introducció” a *E. Escalante: Les xiques de l’entresuelo. Tres forasters a Madrid*. Garbí, València.
- Aracil, Lluís Vicent. (1982): “Conflicte lingüístic i normalització lingüística a l’Europa Nova”, dins *Papers de sociolingüística*. La Magrana, Barcelona.

- Aspinion, Robert (1953) *Apprenons le berbère. Initiation aux dialectes chleuhs*. Félix Moncho, Rabat.
- Azayku, Ali Sidqi (2004): *Namādiġ min 'asmā' al-'aēlām al-juġrāfiya wa al-bašariya al-maġribiya*. IRCAM, Rabat.
- Bakr Bnu ʿabdil 'ilāh, 'abu Zayd (2005): *Tasmiyyat al-mawlūd*. Dār Al-ʿĀšima, Arābia Saudita.
- Bassa i Martín, Ramon (2007): “Algunes aportacions de la didàctica de l’ortografia a l’escriptura dels topònims”, dins *II Seminari de Metodologia en Toponímia i Normalització Lingüística (2006)*. Publicacions de les Illes Balears, pp. 19-38.
- Basset André (1948): “Sur la toponymie berbère et spécialement sur la toponymie des Ait Frah (département de Constantine)”, *Onomastica*, pp. 123-126. Représ a *Articles de dialectologie berbère*. Klincksieck, París, pp. 163-166.
- Basset, André (1935): “la parenté linguistique et le berbère”, *Revue africaine* 76, pp. 357-359.
- Basset, André (1959): *Articles de dialectologie berbère*. Klincksieck, París.
- Basset, André (1962): *La langue berbère*. Oxford University Press, Londres – Nova York – Toronto.
- Bastardas i Boada, Albert (1996): *Ecologia de les llengües*. Proa, Barcelona.
- Benramdane, Farid & Atoui, Brahim (2005): “Mondialisation et normalisation des toponymes et des écritures : le cas de l’Algérie”, dins Benramdane, F. & Atoui, B. (cords.): *Nomination et dénomination, des noms de lieux, de tribus et de personnes en Algérie*. CRASC, Orà, pp. 187-197.
- Berkaï, Abdelaziz (2009): “Quel aménagement pour l’emprunt en amazigh?”, *Asinag* 3, pp. 97-108.
- Bibiloni, Gabriel (1997): *Llengua estàndard i variació lingüística*. Contextos, valència.
- Boogert, Nico V. D. & Kossman, M. (1997): “Les premiers emprunts arabes en berbère”, *Arabica*, vol. 44, numero 2, pp. 317-322.
- Boujrourf Saïd & Hassani Elmostafa (2008): “La toponymie territoriale entre logiques politiques, économiques et spatiales”, *L’espace politique (Revue en ligne de géographie politique et de géopolitique)*. Web : <http://espacepolitique.revues.org/index228.html>

- Boukhris F., Boumalk A., El Moujahid E. & Souifi, H. (2008): *La nouvelle grammaire de l'amazighe*. IRCAM, Rabat.
- Boukous, Ahmed (1989): "Syllabe et syllabation en berbère", *Awal- Cahiers d'Études Berbères* 3. pp. 67-82.
- Boukous, Ahmed (1995): *Société, langues et cultures au Maroc. Enjeux symboliques*. Publications de FLSH, Université Mohamed V, Rabat.
- Boukous, Ahmed (2009a): "Aménagement de l'amazigh: pour une planification stratégique", *Revue Asinag* 3, IRCAM, Rabat, pp. 13-39.
- Boukous, Ahmed (2009b): *Phonologie de l'amazighe*. IRCAM, Rabat.
- Boumalk, Abdallah (2009): "Conditions de réussite d'un aménagement efficient de l'amazigh", *Asinag* 3, pp. 53-62.
- Bounfour, Abdallah (2010): "Un cas de politique de standardisation linguistique. Á propos de la graphie tfinagh au Maroc" dans Naït-Zerrad, Kamal (ed.): *Revue des Études Berbères* 5, Centre de Recherche Berbère-INALCO, pp. 59-68.
- Brugnatelli, Vermondo (1997): "L'état d'annexion en diachronie", dans Bausi, A. & Tosco M. (eds): *Afroasiatica Neapolitana, Incontro di Linguistica Afroasiatica (Camito-Semitica)- Napoli 25-26 Gennaio*. Nàpols, pp. 139-150.
- Cabré, M. Teresa (1994): *A l'entorn de la paraula (II)*, Universitat de València, València.
- Calvo, Julio P. (1986): *Substantiu i adjectiu*. Servei de Publicacions, Universitat de València. València.
- Camps, Gabriel (1974): *Les civilisations préhistoriques de l'Afrique du Nord et du Sahara*. Doin, París.
- Camps, Gabriel (1977): "Recherches sur les plus anciennes inscriptions libyques de l'Afrique du Nord et du Sahara", *Bulletin Archéologique du Comité de Travaux Historiques et Scientifiques* 10-11. pp. 143-166.
- Camps, Gabriel (1983): "Comment la Berbérie est devenue le Maghreb arabe", *Revue de l'Occident Musulman et de la Méditerranée* 35, Ais de Provença, pp. 7-24.
- Camps, Gabriel (1987): *Berbères. Mémoire et identité*. Editions Errance, París.
- Camps, Gabriel (1994): "Remarques sur la toponymie de la Maurétanie césarienne occidentale", dans Yann le Bohec (ed.): *L'Afrique, la Gaule, la*

Religion à l'époque romaine. Mélanges à la mémoire de Marcel Le Glay. Latomus, Bruxelles, pp. 81-94.

- Camps, Gabriel (1996): “Écriture libyque”, *Encyclopédie Berbère* 17, pp. 596-99.
- Camps, Gabriel (2002-2003): “Liste onomastique libyque. Nouvelle édition”, *Antiquités africaines* 38-39, pp. 211-257.
- Cantineau, Jean (1950): “Racines et schèmes”, dans *Mélanges offerts à William Marçais*. Maisonneuve, Paris, pp. 119-124.
- Castellanos, Carles (1997): *El procés d'estandardització de les llengües. Estudi comparatiu i aplicació a la llengua amazigha*. Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra.
- Castellanos, Carles (2000): *Llengua, dialectes i estandardització*. Octaedro, Barcelona.
- Castellanos, Carles (2003): “La individuació de les llengües i la traducció. Consideracions entorn de la llengua amaziga” dins *Quaderns. Revista de traducció* 9, pp. 35-56.
- Castellanos, Carles (2011) “Estructura i variació en el fenomen de la individuació lingüística” conferència al VIII Col·loqui internacional, *Problemes i Mètodes d'Història de la Llengua: L'espai de les llengües* (maig, 2011) [inèdit].
- Castellanos, Carles i Akioud, Hassan (2000): “La presència de la llengua amazigha (o berber)”, *Treballs de Sociolingüística Catalana* 14 i 15.
- Centre de Recherche Berbère de l'INALCO (1996): *Propositions pour la notation usuelle à base latine du berbère. Atelier “Problèmes en suspens de la notation usuelle à base latine du berbère” (24-25 juin 1996)*. INALCO-CRB, Paris.
- Centre de Recherche Berbère de l'INALCO (2000): *Aménagement linguistique de la langue berbère. Atelier “La notation usuelle: bilan et compléments aux propositions de juin 1996” (5-9 octobre 1998)*. Coordinació i actes elaborats per Kamal Naït-Zerrad publicats a *Imazighen Ass-a, hors série, février 2000*, pp. 7-10
- Chabot, Jean-Baptiste (1940-1941): *Recueil des inscriptions libyques*. Imprimerie nationale, Paris.
- Chafik, Mohamed (2005): *A brief survey of thirty-three centuries of Amazigh history*. IRCAM, Rabat.
- Chafik, Mohamed (2005): *Treinta y tres siglos de la historia de los Imazighen (bereberes)*. IRCAM, Rabat.

- Chaker, Salem (1981a): “La langue berbère a travers les textes anciens: la Description de l’Afrique septentrional d’Abou Obeid el-Bekri” dans *Revue de l’Occident Musulman et de la Méditerranée* 31, pp. 31-45.
- Chaker, Salem (1981b): “La langue berbère à travers les textes anciens: la Description de l’Afrique Septentrionale d’Abou Obeid el -Bekri”, *Revue de l’occident Musulman et de la Méditerranée* 31, pp. 31-45; repris a *Linguistique berbère. Études de syntaxe et de diachronie*. Peeters, Paris, 1995.
- Chaker, Salem (1982): *Réflexions sur les études berbères pendant la période coloniale (Algérie)* dans *Revue de l’Occident musulman et la Méditerranée* 34, pp. 81-89.
- Chaker, Salem (1984): *Textes en linguistique berbère*. CNRS, Paris.
- Chaker, Salem (1988): “L’etat d’annexion du nom”, *Encyclopédie Berbère* V, pp. 686-695.
- Chaker, Salem (1989): “Arabisation” dans *Encyclopédie berbère* 6, pp. 834-843.
- Chaker, Salem (1991a): “Beni Snassen” dans *Encyclopédie Berbère* 10, pp. 1468-1470.
- Chaker, Salem (1991b): “Bni Snous” dans *Encyclopédie Berbère* 10, pp. 1471-1472
- Chaker, Salem (1995): “Dialecte” dans *Encyclopédie berbère* 15, pp. 2291-2295.
- Chaker, Salem (1995): *Linguistique berbère. Études de syntaxe et de diachronie*, Peeters, Paris.
- Chaker, Salem (1997): “Amaziɣ”, *Encyclopédie Berbère* 4, pp. 562-568.
- Chaker, Salem (1998): *Berbères aujourd’hui*. L’Harmattan, Paris.
- Chaker, Salem (2010): “un standard berbère est-il possible? Entre réalités linguistiques et fictions sociolinguistiques” dans Naït-Zerrad, Kamal (ed.): *Revue des Études Berbères* 5, Centre de Recherche Berbère-INALCO, pp. 79-90.
- Chaker, Salem (2011): “La codification de la graphie amazighe” document difós per l’Associació Tamazgha a: www.tamazgha.fr.
- Claudot-Hawad, Hélène (1996): “Écriture tifinagh” *Encyclopédie Berbère* 17, pp. 2573-2580.
- Cohen, David (1972): “Problèmes de linguistique chamito-sémitique”, *Revue des Études Islamiques* 40/1, pp. 43-68

- Cohen, David (1993): “Racines, À la croisée des études libyco-berbères” dins J. Drouin & A. Roth (eds.), *Mélanges offerts à Paulette Galand-Pernet et Lionel Galand*. Geuthner, París, pp. 161-175.
- Coromines, Joan (1989-1997): *Onomasticon Cataloniae-Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana*, 8 Volums, Curial Edicions Catalanes, Barcelona.
- CUENCA, M^a. J. (1996): *Sintaxi fonamental i les categories gramaticals*. Barcelona. Empúries.
- Dallet, Jean-Marie (1985): *Dictionnaire français-Kabyle (parler des At Mangellat)*. Peeters, París.
- D'Andrés Díaz, Ramón (2009): “La oficialización de la toponimia tradicional en Asturias: Una peculiar experiencia en política lingüística” dins Bretones, C. M. Callejas i al. (eds.): *Applied Linguistics Now: Understanding Language and Mind / La Lingüística Aplicada Actual:Comprendiendo el Lenguaje y la Mente*. Castelló - Almería, Asociación Española de Lingüística Aplicada, Universidad de Almería, pp. 1027-1038.
- Desanges Jehan (1990): “La toponymie de l’Afrique du Nord Antique. Bilan des recherches depuis 1965”, dins *L’Afrique dans l’Occident romain (Ier siècle av. J.-C./ IV siècle ap. J.-C.)*. Actes du colloque de Rome (3-5 décembre 1987), Collection de l’École française de Rome 134, Roma, pp. 251-272.
- Destaing, Edmond (2004): “Classification des dialectes berbères du Maroc”, *Études et Documents Berbères* 19-20, 2004, pp. 85-101.
- DIEC (Diccionari de l’Institut d’Estudis Catalans).
- Drouin, Jeannine (2003): “Elements de toponymie berbère dans l’Atlas marocain”, *Nouvelle revue d’onomastique* 41-42, pp. 197-219.
- Dubois, Jean i al. (1973): *Dictionnaire de linguistique*. Larousse, París.
- El Mountassir, Abdallah (2003): “déformation et destruction du nom propre amazigh” dins *L’amazighité: bilan et perspectives*. Centre Tarik Ibn Ziyad, Rabat, pp. 99-109.
- Enciclopèdia Catalana (www.enciclopedia.cat)
- Espinal, Teresa (1996): “Criterios lingüísticos para la traducción de los nombres propios al catalan”, *V Jornadas de Onomástica. Exonomástica, Real*

Acadèmia de la Llengua Basca/Euskaltzaindia en Biarritz (del 30 de juny al 2 de juliol de 1994). pp. 1309-1331.

- Fernández, María J. (1999): “El nombre propio”, dins Bosque, I. & Demonte, V. (1999): *Gramàtica descriptiva de la lengua española*. Volum 1, Espasa, Madrid.
- Février, James-G (1956): “que savons-nous du libyque?”, *Revue africaine* 100, pp. 263-273.
- Filhon, Alexandra (2009): *Langues d’ici et d’ailleurs*. Institut National des Études Démographiques, París.
- Foucauld, Charles (de) (1888): *Reconnaissance du Maroc*. Librairie Coloniale, París
- Foucauld, Charles de (1940): *Dictionnaire abrégé touareg -français des noms propres (dialecte de l’Ahaggar)*. Larose Éditeurs, París.
- Galand, Lionel (1977): “Le Berbère et l’onomastique libyque”, dins *Actes du colloque international sur l’onomastique latine (Paris, 13-15 octobre 1975)*. CNRS, París, pp. 299-305.
- Galand, Lionel (1985): “La langue berbère existe-t-elle?”, dins *Mélanges linguistiques offerts à Maxime Rodinson*. Geuthner, París. pp. 175-184.
- Galand, Lionel (1988): “Le berbère”, dins Jean Perrot (dir.), *Les langues dans le monde ancien et moderne n° 3: les langues chamito-sémitiques*. Editions du CNRS, París, capítol 4, pp. 207-242.
- Galand, Lionel (2002): *Études de linguistique berbère*. Peeters, Louvain-París.
- Galand, Lionel (2006): *Études de linguistique berbère*. Peeters, París.
- Garau, Antoni Ordines (2007): “Metodologia per a la recollecció, localització i classificació dels topònims” dins *II Seminari de Metodologia en Toponímia i Normalització Lingüística (2006)*. Publicacions de les Illes Balears, pp. 37-50. *Geographical Names*, 2007, addenda: No. M.01.XVII.7
- Gorrotxategi, Mikel (2008): *Normalización de la toponimia en Euskal Herria (País B). Historia, ámbitos legales y situación actual por territorios*. Conferència inèdita pronunciada durant el Col·loqui sobre la Toponímia Amaziga, organitzat per l’Observatori Català de la Llengua Amaziga, del 6 al 8 de novembre de 2008), Barcelona.
- Gsell, Stéphane (1983): *Études sur l’Afrique antique. Scripta varia*. Université de Lille III, L’illa.

- Guguen, Christophe (2009): “Ces prénoms qui dérangent”, Article aparegut al diari: *Hebdo Maroc del 6 de setembre de 2009*.
- Guillorel, Hervé (ed.)(2008): “Introduction” de *Toponymie et politique, les marqueurs linguistiques du territoire*. Bruylant, Brusselles.
- Haddadou, Mohand Akli (2003): *Recueil de prénoms amazighs*. Editions du Ministère de la Culture – Haut Commissariat à l’Amazighité, Alger.
- Haddadou, Mohand Akli (2011): *Glossaire des termes employés dans la toponymie algérienne*. ENAG, Alger.
- Handaine, Mohamed (2010): *Les prénoms amazighes d’après les sources historiques- Essai d’une étymologie*. Bouregreg, Rabat.
- Ḥasāra, Maḥmūd (1994): *Al-taerīb wa al-tanmiya al-luḡawiya*. Al-Ahālī, Damasc.
- Haugen, Einar (1983): “The implementation of corpus plannig: Theory and practice”. Dins J. Cobarrubias & Fishman (eds), *Progress in language plannig*. The Hague: Mouton, pp. 269-289.
- Hudson, R. A (1981): *La sociolingüística*. Anagrama, Barcelona.
- Ibáñez, Esteban (1944): *Diccionario español-rifeño*. Ediciones de la Revista “Verdad y Vida”, Madrid.
- Ibáñez, Esteban (1949): *Diccionario rifeño-español*. CSIC – Instituto de Estudios Africanos, Madrid.
- Ibrāhim Bin ʿAlī Bin ʿabdullāh (Segle XVI): *Dīwān Qabā’il Sūs*, reeditat per Afa, Omar (1988), Al-Najah Al-Jadida, Casablanca.
- INSTITUT D’ESTUDIS CATALANS (2007): *Nomenclàtor toponímic de la Catalunya del Nord*. Institut d’Estudis Catalans i Universitat de Perpinyà, Barcelona.
- Institut Géographique National, Annexe du Maroc (1948): *Carte de Tribus (Maroc au 1.500.000)*. París.
- IRCAM (2009): “Entretien avec Salem Chaker (realisé par Ameer Meftaha)”, dins *Asinag – Revue de l’IRCAM* 3, pp. 161-168.
- IRCAM (2012): *Lexique scolaire*. Document consultable a www.ircam.ma
- IRCAM- Centre de l’Aménagement Linguistique (2009): *Amawal n usnvm* *Vocabulaire des médias*. IRCAM, Rabat.
- Jaillard, Pierre (2009a): “Tous les noms géographiques méritent d’être sauvegardés”, *Groupe d’Experts des Nations Unies pour les noms géographiques, Working paper CRP.2, 25 ème session, (Nairobi, 5-12 mai 2009)*.

- Jallard, Pierre (2009b): *Tous les noms géographiques méritent d'être sauvegardés*. Document localitzable a www.genung.com
- Juhadi, Lhusayn Lbaemrani (2003): *Tarjamat maēānī al-qur'ān al-karīm*. Imprimerie An-najah, Casablanca.
- Kamel, Said (2006): *Lexique amazighe de geologie*. IRCAM, Rabat.
- Karyolému, Marilena (1999): "Ne touchez pas à mon dialecte: Normalisation des noms géographiques et saillance de variables à Chypre", dins *Revue Canadienne de Linguistique appliquée (ACLA)*, vol. 3, pp. 91-105.
- Kossmann, Maarten (2000): *Esquisse grammatical du rifain oriental*. Peeters, París.
- Kossmann, Maarten G. (1997): *Grammaire du parler berbère de Figuig (Maroc oriental)*. Peeters, París-Lovaina.
- Kossmann, Maarten G. (1999): *Essai sur la phonologie du proto berbère*. Rüdiger köppe Verlag, Colònia.
- L'Africain, Léon (1956): *Description de l'Afrique*. (Traducció al francès de Epaulard, A i al.), Maisonneuve, París, 2 volums.
- Lafkioui, Mena (1994): "Propositions pour la notation usuelle à base latine du berbère et application sur le rifain" dins *L'enseignement / Apprentissage de l'amazighe. Expériences, problématiques et perspectives (Actes du colloque de l'Association de l'Université d'été d'Agadir)*, pp. 66-82.
- Lafkioui, Mena (2007): *Atlas linguistique de variétés berbères du Rif*. Rüdiger köppe Verlag, Colònia.
- Lafkioui, Mena (2008): "Le rifain et son orthographe: Entre variation et uniformisation", dins Caubet D., Chaker S. i Sibille J. (Eds.) (2002): *Codification des langues de France*. L'Harmattan, París.
- Lafkioui, Mena (2008): "Pour la démarche géolinguistique de la standardisation des variétés amazighes du Rif", *Africa Focus* 21, pp. 97-102.
- Lafkioui, Mena (2008): "Propositions pour la notation usuelle à base latine du rifain" dins *les Comptes rendus du G.L.E.C.S. XXXIII (30 janvier 1997)*, pp. 189-200.
- Lamuela Xavier (1994): *Estandardització i establiment de les llengües*. Edicions 62, Barcelona.

- Lamuela Xavier (1995): “Criteris de codificació i de compleció lingüístiques” dins *Els Marges*, 53, pp. 15-30.
- Lamuela, Xavier (1987): *Català, occità, friülà: Llengües subordinades i planificació lingüística*. Quaderns Crema, Barcelona.
- Lanfry, Jacques (1986): “Les berbères, leur langue, leur culture” dins *Études et Documents Berbères 1*, pp. 41-60.
- Laoust, Émile (1920): *Mots et choses berbères. Notes de linguistique et d'ethnographie. Dialectes du Maroc*. Challamel, París.
- Laoust, Émile (1939- 1940): “Contribution à une étude de la toponymie du Haut Atlas, d'après les cartes de Jean Dresch”, *Revue des Études Islamiques* 2 (pp. 201-312) i 4 (pp. 27-73).
- Leprêtre, Marc i Bañeras, Jordi (1991): “Correlats sociològics de les llengües polinòmiques” dins *Actes del Novè Col·loqui Internacional de la Llengua i Literatura Catalanes III*. Abadia de Montserrat, pp. 79-85.
- Leroy, Sarah (2004): *Le nom propre en français*. Ophrys, París.
- Roland Portier, M. (1983): “Nommer l'espace, l'émergence de l'Etat territorial en Afrique Noire”, *l'Espace Géographique*, 4, pp. 293-304.
- Mallorquí, Elvis; R. Amigó; J. Anton Rabella; J. Tort; i F. Roma (2006): *Toponímia, paisatge i cultura: Els noms de lloc des de la lingüística, la geografia i la història*. Documenta Universitària, Barcelona.
- Marçais, William (1938): “Comment l'Afrique du Nord a été arabisée”, *Annales de l'Institut d'études orientales* (Faculté des Lettres d'Alger) 4, p. 10
- Marcellesi J. B. (1983): “La définition des langues en domaine roman, les enseignements à tirer de la situation corse”, dins *Actes du congrès des romanistes d'Aix-en-Provence* 5, Sociolinguistique des langues romanes, pp. 309-314.
- Marí, Isidor (2011): “De la normalització a la sostenibilitat: els límits de la planificació de l'estatus” dins *Treballs de sociolingüística catalana* 21, pp. 83-94.
- Mehrazi, Mohamed (2009): “La démarche pan-berbère est-elle possible pour une éventuelle standardisation de la langue berbère?” dins *Asinag* 3, IRCAM, Rabat, pp: 41-52.
- Mercier, Gustave (1924): “La langue libyenne et la toponymie antique de l'Afrique du Nord”, *Journal asiatique* 4, París, pp. 189-320.

- Miralles, Josep M. (2003): *Estudis d'onomàstica*. Abadia de Montserrat, 2003, Palma.
- Moatassime, Ahmed (1992): *Arabisation et langue française au Maghreb*. PUF – collection Tiers Monde, París.
- Moran i Ocerinjauregui, Josep (2009): *Característiques del nom propi: Estudi d'interpretació lingüística*. Treballs de l'Oficina d'Onomàstica / Institut d'Estudis Catalans 16, Barcelona.
- Moreu-Rey, Enric (1982): *Els nostres noms de lloc*. Moll, Palma de Mallorca.
- Moreu-Rey, Enric (1991): *Antroponímia: els nostres prenomes, cognoms i prenomes*. Universitat de Barcelona, Barcelona.
- Muliéras, August (1895): *Le Maroc inconnu. Première partie: Exploration du Rif (Maroc Septentrional)*. Librairie Coloniale et Africaine, París.
- Múrcia, Carles (2010): *La llengua amaziga a l'antiguitat*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, Barcelona. Tesi Publicada l'any 2012, Edició Promociones Y Publicaciones Un, Barcelona (2 Toms).
- Nacions Unides (2002): *Huitième Conférence des Nations Unies sur la normalisation des noms géographiques*, Département des affaires économiques et sociales, Nations Unies, Nova York.
- Naït-Zerrad, Kamal (1997- 1999- 2002): *Dictionnaire des racines berbères*. Volums I, II i III (1997, 1999 i 2000), Peeters, París.
- Nait-Zerrad, Kamal (2004): *Linguistique berbère et applications*. L'Harmattan, París.
- Nait-Zerrad, Kamal (2005): *Dictionnaire des prénoms berbères*. Enag, París.
- Naït-Zerrad, Kamal (ed.) (2002a): *Articles de linguistique berbère. Méorial Werner Vycichl*. L'Harmattan, París.
- Naït-Zerrad, Kamal (ed.) (2004): *Linguistique berbère et applications*. L'Harmattan, París.
- Ordoñez i Garcia, David (2010): *Llibre d'estil de la revisió de la toponímia estrangera* (Enciclopèdia.cat, document de treball) consultable a <http://editor.enciclopedia.cat/ajuda/toponimia.pdf>
- Ordóñez i Garcia, David. «L'adaptació de topònims estrangers al català». Dins Bassa i Martín R., Casellas i Vives E., Planisi G. H. (coords.): *XIX Jornada*

d'Antroponímia i Toponímia (Muro, 2006). Universitat de les Illes Balears, Palma de Mallorca, pp. 49-67.

- Ouakrim, Omar (1995): *Fonética y Fonología del Bereber*. Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra.
- Oussous, Mohamed (2010): *Amawal n Imudar* (Lexique animal: français, amazigh-arabe). Funadació Tawalt. (www.tawalt.com)
- Penchoen, Thomas (1973): *Études syntaxique d'un parler berbère (Aït Frah de l'Aurès)*. Centro di Studi Magrebini, Nàpols.
- Pradilla, Miguel Àngel (2005): "La deriva estandarditzadora valenciana. Del secessionisme rupturista a l'aïllacionisme particularista" dins *Zeitschrift für Katalanistik* 18, pp.141-170.
- Prasse, Karl G. (1972-1973-1974): *Manuel de grammaire touarègue (tahaggart)*. Akademisk Forlag, Copenhague.
- Rachid, Lhoussain (2005): *Tatuaje de la Memoria. Huellas beréberes en la cultura nacional*. IRCAM, Rabat.
- Sabir, Ahmed (2001): *Las Canarias preuropeas y el Norte de África*. Al-Maarif Al-Jadida, Rabat.
- Sarrionandia, Hilarión (2007): *Gramàtica de la lengua rifeña*. Edicions Bellaterra, Barcelona. (Reedició de la mateixa obra publicada a Tànger 1905).
- Serhoual, Mohamed (2002): *Dictionnaire tarifit-français et essai de lexicologie amazighe*. Tesi doctoral, Facultat de Lletres, Universitat Abdelmalek Es-Saadi, Tetuan.
- Sumien, Domergue (2007): *La standardisation pluricentrique de l'occitan : nouvel enjeu sociolinguistique, développement du lexique et de la morphologie*. Brepols, Turnhout.
- Sūsī (al-), al-Muḥtār: (1961-1963): *Al-Maēsūl*. Casablanca (19 volums).
- Taïfi, Miloud (1991): *Dictionnaire tamazight-français* (parlers du Maroc central). L'Harmattan-Awal, París.
- Taïfi, Miloud (1994): "Unité et diversité du berbère: détermination des lieux linguistiques d'intercompréhension", dins *Études et documents Berbères* 12, pp. 119-138

- Terrado, Xavier (1999): *Metodologia de la investigació en toponímia*. Edició de l'autor, Saragossa.
- Thiers, Jacques (1999): "Langue corse, standardisation et polynomie" dins *Revista de Llengua i Dret* 32, Barcelona.
- Tilmatine, Mohand (1999): "Substrat et convergence: le berbère et l'arabe nord-africain", *Estudios de dialectología norteafricana y andalusí* 4. pp. 99-119.
- Tilmatine, Mohand (2008): *Los estudios amaziges. Bibliografía temática*. UNED, Melilla – Edicions Bellaterra.
- Tilmatine, Mohand (2010): "Aspects de la standardisation de la langue amazighe: la Toponymie" dins Naït-Zerrad, Kamal (ed.): *Revue des Études Berbères* 5. Centre de Recherche Berbère-INALCO, París, pp. 185-198.
- Tort, Joan (1999): *Els noms de lloc i el territori. Una interpretació geogràfica de la toponímia del Baix Camp, Tarragona*. Tesi doctoral defensada el 21-12-1999, Universitat de Barcelona, Barcelona.
- Toudji, Saïd (2005): "L'anthroponymie libyco-berbère, reflet d'une identité: Essai d'analyse et bilan", dins Benramdane, F. & Atoui, B. (cords.): *Nomination et dénomination, des noms de lieux, de tribus et de personnes en Algérie*. CRASC, Orà, pp. 83-102.
- Toufik, Ahmed (2010): " Marrakech : sur la signification du nom", *Encyclopédie Berbère*, 30. pp. 4627-4630
- Trapero, Maximiano (1995): *Para una teoría de la toponímia: estudios de toponímia canaria*. Publicaciones de la Universidad de Gran Canaria, Las Palmas de Gran Canaria.
- Troupes d'occupation au Maroc. Service topographique (1917): *Règles de transcription des noms indigènes suivies de vocabulaire arabe et berbère*. Bureau topographique du Maroc, Casablanca.
- United Nations Group of Experts on Geographical Names- ONU (2002): *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names*. United Nations Publication, Nova York.
- United Nations Group of Experts on Geographical Names- ONU (GENUNG) (2007): *Résolutions adoptées par les neuf conférences des nations unies sur la normalisation des noms géographiques: 1967, 1972, 1977, 1982, 1987, 1992, 1998, 2002, 2007*.

- Valverdú, Francesc (ed.) (1980): *La llengua catalana i la seva normalització*. Edicions 62, Barcelona.
- Veny, Joan (1999): *Onomàstica i dialectologia*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- Veny, Joan (2001): *Llengua històrica i llengua estàndard*. Publicacions de la Universitat de València, València.
- Yermèche, Ouerdia (2005): "Etat civil et anthroponymie en Algérie: typologie des patronymes à base toponymique". dins Benramdane, F. & Atoui, B. (cords.): *Nomination et dénomination, des noms de lieux, de tribus et de personnes en Algérie*. CRASC, Orà, pp. 167-186.

ANNEXOS

Els annexos que adjuntem a aquesta tesi són:

1. Llista del corpus d'endotopònims del Marroc en amazic.
2. Llista d'exotopònims amazics
3. Llista de prenomes utilitzats al Marroc en amazic
4. Llista dels Estats del món reconeguts per l'ONU i propostes de formes corresponents en amazic.

****

I. CORPUS D'ENDOTOPÒNIMS AMAZICS

Forma oficial coneguda en alfabet llatí (forma afrancesada)	<i>Proposta de la forma amaziga estàndard GRAFIA LLATINA</i>	<i>Proposta de la forma amaziga estàndard GRAFIA TIFINAG</i>
1. Aarbaa Aït Ahmed	<i>Lerba n Ayt Ḥmad</i>	ⵍⵔⵔⵓ ⵉ ⵓⵛⵜ ⵏ ⵏⵓⵏ
2. Aazanen	<i>Aezann</i>	ⵓⵏⵏⵓⵏ
3. Abeïno	<i>Abaynu</i>	ⵓⵔⵓⵏⵓ
4. Abouda	<i>Abuda</i>	ⵓⵔⵔⵓ
5. Achachka	<i>Acacka</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ
6. Achahoud	<i>Acahud</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ
7. Achaouiikh	<i>Acawix</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ
8. Achbarou	<i>Acbaru</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ
9. Achich Aït Yazza	<i>Aëcic n Ayt Iezza</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ ⵉ ⵓⵛⵜ ⵏ ⵏⵓⵏ
10. Achouria	<i>Éacuriya</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ
11. Adaiï	<i>Adday</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ
12. Adar-ou-Aman	<i>Adrar n Waman</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ ⵉ ⵏⵓⵏⵓ
13. Adassil	<i>Adasil</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ
14. Ademine	<i>Admim</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ
15. Aderno	<i>Adrnu</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ
16. Aderras	<i>Adrras</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ
17. Adis	<i>Adis</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ
18. Adouar	<i>Adwwar</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ
19. Adouz	<i>Aduz</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ
20. Adrar n Tament	<i>Adrar n Tammnt</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ ⵉ ⵏⵓⵏⵓ
21. Adrar-Mqorn	<i>Adrar Mqqurn</i>	ⵓⵏⵓⵏⵓ ⵉ ⵏⵓⵏⵓ

22.	Adrar-n-Aklim	<i>Adrar n Waklim</i>	ⲟⲗⲐⲟⲟ ⲠⲟⲚⲓⲚⲚ
23.	Adrar-n-Imchech	<i>Adrar n Imcac</i>	ⲟⲗⲐⲟⲟ ⲚⲚⲘⲟⲘ
24.	Adrouine	<i>Adrwin</i>	ⲟⲗⲐⲠⲚⲓ
25.	Afensou	<i>Afn̄su</i>	ⲟⲒⲓⲐⲟⲢ
26.	Aferdou	<i>Afr̄du</i>	ⲟⲒⲐⲐⲗⲢ
27.	Aferkert	<i>Afr̄krt</i>	ⲟⲒⲐⲐⲚⲟⲓ
28.	Afourer	<i>Afurar</i>	ⲟⲒⲢⲟⲟⲟ
29.	Afouzar	<i>Afuzar</i>	ⲟⲒⲢⲗⲟⲟ
30.	Afraou	<i>Afraw</i>	ⲟⲒⲐⲟⲟⲠ
31.	Aftis	<i>Aft̄tis</i>	ⲟⲒⲓⲓⲚⲟ
32.	Agadir	<i>Agadir</i>	ⲟⲗⲟⲗⲚⲟ
33.	Agadir Bou-Acheïba	<i>Agadir n Buēciba</i>	ⲟⲗⲟⲗⲚⲟ ⲐⲟⲢⲗⲚⲟⲟ
34.	Agadir Imoucha	<i>Agadir n Imucca</i>	ⲟⲗⲟⲗⲚⲟ ⲚⲚⲗⲚⲟⲟ
35.	Agadir Izouïka	<i>Agadir n Izuyka</i>	ⲟⲗⲟⲗⲚⲟ ⲚⲗⲗⲗⲚⲟ
36.	Agadir Lehne	<i>Agadir n Lhna</i>	ⲟⲗⲟⲗⲚⲟ ⲓⲐⲓⲟ
37.	Agadir Melloul	<i>Agadir n Mllul</i>	ⲟⲗⲟⲗⲚⲟ Ⲛⲓⲓⲓⲓ
38.	Agadir Tasguent	<i>Agadir n Tsgnt</i>	ⲟⲗⲟⲗⲚⲟ ⲓⲐⲗⲓⲓ
39.	Agadir Touksous	<i>Agadir n Tiwksus</i>	ⲟⲗⲟⲗⲚⲟ ⲓⲚⲓⲚⲟⲟⲟ
40.	Agard Oudad	<i>Agr̄d n Uḏad</i>	ⲟⲗⲐⲟⲒ ⲢⲒⲟⲒ
41.	Agarzan	<i>Agrzan</i>	ⲟⲗⲐⲗⲟⲓ
42.	Agdz	<i>Agdz</i>	ⲟⲗⲗⲗ
43.	Aghbalou	<i>Aȳbalu</i>	ⲟⲒⲐⲟⲓⲢ
44.	Aghoninit	<i>Ayuninit</i>	ⲟⲒⲗⲓⲚⲓⲚⲓ
45.	Agjajim	<i>Agjajim</i>	ⲟⲗⲓⲓⲟⲓⲚⲚ
46.	Aglagal	<i>Aglagal</i>	ⲟⲗⲓⲓⲟⲗⲟⲓ
47.	Aglou	<i>Aglu</i>	ⲟⲗⲓⲓⲢ
48.	Agoudal	<i>Ag^wdal</i>	ⲟⲗⲓⲓⲗⲟⲓ
49.	Agoult	<i>Agult</i>	ⲟⲗⲗⲓⲓ
50.	Agoultine	<i>Agultin</i>	ⲟⲗⲗⲓⲓⲓⲓ
51.	Agoumadane	<i>Ag^wmmaḏann</i>	ⲟⲗⲓⲓⲚⲚⲟⲒⲟⲓ
52.	Agourai	<i>Aguray</i>	ⲟⲗⲗⲟⲟⲓ
53.	Agouti	<i>Agudi</i>	ⲟⲗⲗⲗⲚ
54.	Aguelmame	<i>Aglmam</i>	ⲟⲗⲓⲓⲚⲟⲚ
55.	Aguelmame Azigza	<i>Aglmam Azgza</i>	ⲟⲗⲓⲓⲚⲟⲚ ⲟⲗⲗⲗⲟ
56.	Aguerd	<i>Agr̄d</i>	ⲟⲗⲐⲟⲒ
57.	Aguergour	<i>Agr̄gur</i>	ⲟⲗⲐⲟⲗⲗⲟ
58.	Aguerka	<i>Agrka</i>	ⲟⲗⲐⲟⲚ
59.	Ahfir	<i>Aḥfir</i>	ⲟⲗⲒⲗⲚⲟ
60.	Aïggo	<i>Aȳggu</i>	ⲟⲓⲗⲗⲗ
61.	Aïn Abelioune	<i>Aȳbalu n Ublyun</i>	ⲟⲒⲐⲟⲓⲢ Ⲣⲟⲓⲗⲗⲓ
62.	Aïn Aïcha	<i>Aȳbalu n Eica</i>	ⲟⲒⲐⲟⲓⲢ ⲒⲚⲘⲟ
63.	Aïn Asmama	<i>Aȳbalu n Umama</i>	ⲟⲒⲐⲟⲓⲢ ⲢⲚⲟⲚⲟ
64.	Aïn Asserdoun	<i>Aȳbalu n Usrdun</i>	ⲟⲒⲐⲟⲓⲢ Ⲣⲟⲟⲗⲗⲓ
65.	Aïn Banimathar	<i>Ein Bni Mḥtar</i>	ⲒⲚⲓ ⲐⲓⲚ ⲚⲒⲐⲟⲟ
66.	Aïn Belmesk	<i>Ein Blmsk</i>	ⲒⲚⲓ ⲐⲓⲚⲟⲚ

67.	Aïn Berda	<i>Ein Brdea</i>	ሐዘገ ፀዐላሐዕ
68.	Aïn Chegag	<i>Aybalu n Cggag</i>	ዕሃፀዕጠጾ ገ ጭጽዕጸ
69.	Aïn Chkeff	<i>Ein Ccqaf</i>	ሐዘገ ጭጭጊዕዘ
70.	Aïn Defali	<i>Ein Dfali</i>	ሐዘገ ለዘዕጠጺ
71.	Aïn Diab	<i>Ein Dyab</i>	ሐዘገ ለጽዕፀ
72.	Aïn Ech-Chair	<i>Ein Cceir</i>	ሐዘገ ጭጭሐዘዐ
73.	Aïn ej-Jmel	<i>Ein Jjml</i>	ሐዘገ ገገገገ
74.	Aïn el-Âouda	<i>Ein Leuda</i>	ሐዘገ ህሐጻሎ
75.	Aïn el-Harrak	<i>Ein Lhrraq</i>	ሐዘገ ህላዐዐዕፂ
76.	Aïn el-Kbira	<i>Ein Lkbira</i>	ሐዘገ ህጻፀዘዐዐ
77.	Aïn El-Kerma	<i>Ein Lkrma</i>	ሐዘገ ህጻዐጊዕ
78.	Aïn el-Orma	<i>Ein Leurma</i>	ሐዘገ ህሐጻዐጊዕ
79.	Ain Felfel	<i>Ein Flfl</i>	ሐዘገ ዘዘዘዘ
80.	Aïn Harrouda	<i>Ein Hrruda</i>	ሐዘገ ላዐዐጻሎ
81.	Aïn Johra	<i>Ein Ljuhra</i>	ሐዘገ ህገጻዐዐዐ
82.	Aïn Labiod	<i>Ein Lbyud</i>	ሐዘገ ህፀጽጻጻ
83.	Aïn Leuh	<i>Ein Lluh</i>	ሐዘገ ህጠጻላ
84.	Ain Serrak	<i>Ein Srraq</i>	ሐዘገ ፀዐዐዕፂ
85.	Aïn Sfa	<i>Aybalu n Şfa</i>	ዕሃፀዕጠጾ ገ ፀዘዐ
86.	Aïn Talmest	<i>Aybalu n Talmst</i>	ዕሃፀዕጠጾ ገ ተዕጠጊዐተ
87.	Aïn Tamalokt	<i>Aybalu n Tmalukt</i>	ዕሃፀዕጠጾ ገ ተጊዕጠጻጽተ
88.	Aïn Tanezera	<i>Aybalu n Tnzra</i>	ዕሃፀዕጠጾ ገ ተገጻዐዐ
89.	Aïn Tirzi	<i>Aybalu n Tirzi</i>	ዕሃፀዕጠጾ ገ ተዘዐጽጺ
90.	Aïn Zoura	<i>Ein Zura</i>	ሐዘገ ጽጻዐዐ
91.	Aït Aadel	<i>Ayt Eadl</i>	ዕጽተ ሐዕላዘ
92.	Aït Abdallah	<i>Ayt Ebdullah</i>	ዕጽተ ሐፀላጸዘዘዐፀ
93.	Aït Aïssa-Oubrahim	<i>Ayt Eisa u Brahim</i>	ዕጽተ ሐዘፀዐዐ ጻ ፀዐዐፀፀፂጊ
94.	Aït Ali	<i>Ayt Eli</i>	ዕጽተ ሐዘጺ
95.	Aït Alla	<i>Ayt Ella</i>	ዕጽተ ሐዘዘዐ
96.	Aït Ameer-Ouabid	<i>Ayt Eamr u Ebid</i>	ዕጽተ ሐዕጊዐ ጻ ሐፀዘላ
97.	Aït Amira	<i>Ayt Emira</i>	ዕጽተ ሐጊጺዐዐ
98.	Aït Ammar	<i>Ayt Emmar</i>	ዕጽተ ሐጊጊዕዐ
99.	Aït Arbi	<i>Ayt Lerbi</i>	ዕጽተ ህሐዐፀጺ
100.	Aït Baha	<i>Ayt Baha</i>	ዕጽተ ፀዐፀዐ
101.	Aït Barka	<i>Ayt Brka</i>	ዕጽተ ፀዐጽዐ
102.	Aït Bekkou	<i>Ayt Bkku</i>	ዕጽተ ፀጻጻጻ
103.	Aït Ben Yahya	<i>Ayt Bnihya</i>	ዕጽተ ፀገጺላጽዐ
104.	Aït Benhaddou	<i>Ayt Bnhddu</i>	ዕጽተ ፀገላላጻ
105.	Aït Bou Riah	<i>Ayt Burryah</i>	ዕጽተ ፀጻዐዐጽዐላ
106.	Aït Bouyafrou	<i>Ayt Buyafzur</i>	ዕጽተ ፀጻጽዐዘዐጻዐ
107.	Aït Daoud ou Moussa	<i>Ayt Dawd u Musa</i>	ዕጽተ ሌዐዘላ ጻ ጊጻዐዐ
108.	Aït el-Farsi	<i>Ayt Lfarsi</i>	ዕጽተ ህዘዐዐፀጺ
109.	Aït El-Rhazi	<i>Ayt Lyazi</i>	ዕጽተ ህሃዐጽጺ
110.	Aït Haddou	<i>Ayt Hddu</i>	ዕጽተ ላላጻ
111.	Aït Haïda	<i>Ayt Hayda</i>	ዕጽተ ሌዐጽሎ

112.	Aït Hamane	<i>Ayt Haman</i>	οϚ+ ΦοΓοΙ
113.	Aït Hani	<i>Ayt Hani</i>	οϚ+ ΦοΙΣ
114.	Aït Hassine	<i>Ayt Ḥasin</i>	οϚ+ ΛοΘΣΙ
115.	Aït Herbil	<i>Ayt Ḥrbil</i>	οϚ+ ΛΟΘΣΙ
116.	Aït Ichchou	<i>Ayt Iccu</i>	οϚ+ ΣϞϞϞ
117.	Aït Ichchou Ou Ali	<i>Ayt Iccu u Eli</i>	οϚ+ ΣϞϞϞ Ϝ ΗΙΣ
118.	Aït Iftene	<i>Ayt Iftn</i>	οϚ+ ΣΗ+Ι
119.	Aït Jerrar	<i>Ayt Jrrar</i>	οϚ+ ΙΟΟοΟ
120.	Aït Kamara	<i>Ayt Lqamra</i>	οϚ+ ΙΖοΓΟο
121.	Aït Kassem	<i>Ayt Qasm</i>	οϚ+ ΖοΘΓ
122.	Aït Kermouss	<i>Ayt Krmus</i>	οϚ+ ΚΟΓϜΘ
123.	Aït Koujmane	<i>Ayt Kujman</i>	οϚ+ ΚϜΙΓοΙ
124.	Aït Labbès	<i>Ayt Lēbbas</i>	οϚ+ ΙΗΘΘοΘ
125.	Aït Lahsen Ou Mimoun	<i>Ayt Lḥsn u Mimun</i>	οϚ+ ΙΛΘΙ Ϝ ΓΣΓϜΙ
126.	Aït Lekak	<i>Ayt Lkak</i>	οϚ+ ΙΚοΚ
127.	Aït Makhlouf	<i>Ayt Mxluf</i>	οϚ+ ΓΧΙϜΗ
128.	Aït Melloul	<i>Ayt Mllul</i>	οϚ+ ΓΙΙϜΙ
129.	Aït Menad	<i>Ayt Mnnad</i>	οϚ+ ΓΙοΛ
130.	Aït Mhammed	<i>Ayt Mḥammad</i>	οϚ+ ΓḥοΓΓΛ
131.	Aït Moudzit	<i>Ayt Mudzit</i>	οϚ+ ΓϜΛϞΣ+
132.	Aït Mouli	<i>Ayt Muli</i>	οϚ+ ΓϜΙΣ
133.	Aït Moussa Ou Daoud	<i>Ayt Musa U Dawd</i>	οϚ+ ΓϜΘο Ϝ ΛοΠΛ
134.	Aït Ouaguenna	<i>Ayt Wagna</i>	οϚ+ ΠοΧΙΙο
135.	Aït Ouazzag	<i>Ayt Wazzag</i>	οϚ+ ΠοϞϞοϞ
136.	Aït Oufella	<i>Ayt Ufla</i>	οϚ+ ϜΗΙΙο
137.	Aït Oufrou	<i>Ayt Ufru</i>	οϚ+ ϜΗΟϜ
138.	Aït Ourhaïn	<i>Ayt Uḡayn</i>	οϚ+ ϜΥοϚΙ
139.	Aït Ourir	<i>Ayt Urir</i>	οϚ+ ϜΟΣΟ
140.	Aït Outrou	<i>Ayt Utru</i>	οϚ+ Ϝ+ΟϜ
141.	Aït Rahhal	<i>Ayt Rḥḥal</i>	οϚ+ ΟΛοΙ
142.	Aït Ridi	<i>Ayt Ridi</i>	οϚ+ ΟΣΛΣ
143.	Aït Saadane	<i>Ayt Sedan</i>	οϚ+ ΘḥΛοΙ
144.	Aït Saoun	<i>Ayt Sawn</i>	οϚ+ ΘοΠΙ
145.	Aït Sebbaït	<i>Ayt Sbayt</i>	οϚ+ ΘΘοϚ+
146.	Aït Sembalet	<i>Ayt Smbalt</i>	οϚ+ ΘΓΘοΙ+
147.	Aït Sengane n-el-Gara	<i>Ayt Smḡan n Lgara</i>	οϚ+ ΘΓΧοΙ Ι ΙΧοΟο
148.	Aït Slilo	<i>Ayt Slilu</i>	οϚ+ ΘΙΣΙϜ
149.	Aït Souss	<i>Ayt Sus</i>	οϚ+ ΘϜΘ
150.	Aït Taddart	<i>Ayt Taddart</i>	οϚ+ +οΛοΟ+
151.	Aït Toukhsine	<i>Ayt Tuxsin</i>	οϚ+ +ϜΧΘΣΙ
152.	Aït Toumert	<i>Ayt Tumrt</i>	οϚ+ +ϜΓΟ+
153.	Aït Yakoub	<i>Ayt Yaēqub</i>	οϚ+ ϚοḥϜϜΘ
154.	Aït Yazem	<i>Ayt Izm</i>	οϚ+ ΣϞΓ
155.	Aït Yazza	<i>Ayt Iezza</i>	οϚ+ ΣḥϞϞο
156.	Aït Youl	<i>Ayt Yul</i>	οϚ+ ϚϜΙ
157.	Aït Zelten	<i>Ayt Zltn</i>	οϚ+ ϞΙ+Ι
158.	Ajabo	<i>Ajabu</i>	οΙοΘϜ

159.	Ajdir	<i>Ajdir</i>	οΙΑΣΟ
160.	Ajmou n-Aït -Ali- Ouhasso	<i>Ajmu n Ayt Eli u Hssu</i>	οΙΕ8 οϚ+ ςΜΣ 8 ΛΘΘ8
161.	Aka Ghuien	<i>Aqqa</i>	οΖΖο
162.	Akermoud	<i>Akrmud</i>	οΚΟΓ8Λ
163.	Akerouss	<i>Akrus</i>	οΚΟ8Θ
164.	Akerrich	<i>Akric</i>	οΚΟΣ6
165.	Akhellouf	<i>Axlluf</i>	οΧΙΙΙ8Η
166.	Akka	<i>Aqqa</i>	οΖΖο
167.	Aklim	<i>Aklim</i>	οΚΙΙΣΓ
168.	Aknoul	<i>Aknul</i>	οΚΙ8Π
169.	Al Bir Lahlou	<i>Lbir Lhlu</i>	ΠΘΣΟ ΠΛΙ8
170.	Al Farciya	<i>Lfarsiya</i>	ΠΗοΟΘΣϚο
171.	Al Ga'da	<i>Lgaeda</i>	ΠΧοΗΛο
172.	Al Hoceima	<i>Lhūsimā</i>	ΠΛ8ΘΣΓο
173.	Al Khaloua	<i>Lxalwa</i>	ΠΧοΠΠο
174.	Al Mahbas	<i>Lmhbas</i>	ΠΕΛΘοΘ
175.	Algou	<i>Algu</i>	οΠΧ8
176.	Almis des-Marmoucha	<i>Almis n Imrmucn</i>	οΠΕΣΘ ΣΓΟΓ86Ι
177.	Almis-du-Guigou	<i>Almis n Gigu</i>	οΠΕΣΘ ΧΣΧ8
178.	Alnif	<i>Alnif</i>	οΠΙΣΗ
179.	Amagour	<i>Amagur</i>	οΓοΧ8Ο
180.	Amanouz	<i>Amanuz</i>	οΓοΙ8Ϟ
181.	Amazer	<i>Amazr</i>	οΓοϞΟ
182.	Amazraou	<i>Amzraw</i>	οΓϞΟοΠ
183.	Amcherk	<i>Amccrk</i>	οΓ66ΟΚ
184.	Amechtoutel	<i>Amctul</i>	οΓ6+8Π
185.	Amejgag	<i>Amjjag</i>	οΓΙΙοΧ
186.	Amellago	<i>Amllagu</i>	οΓΙΙοΧ8
187.	Amerhidil	<i>Amrhidil</i>	οΓΟΛΣΛΣΠ
188.	Amersid	<i>Amrsid</i>	οΓΟΘΣΛ
189.	Amerzgane	<i>Amrzgan</i>	οΓΟϞΧοΙ
190.	Amesker	<i>Amskr</i>	οΓΟΚΟ
191.	Ameskroud	<i>Amskrud</i>	οΓΟΚΟ8Ε
192.	Amesnaz	<i>Amsnaz</i>	οΓΟΙοϞ
193.	Amezri	<i>Amzri</i>	οΓϞΟΣ
194.	Amgala	<i>Amgala</i>	οΓΧοΠο
195.	Amhayste	<i>Amhayst</i>	οΓΦοϚο+
196.	Amizmiz	<i>Amzmiz</i>	οΓϞΓΣϞ
197.	Amouguer	<i>Amugr</i>	οΓ8ΧΟ
198.	Amtazguine	<i>Amtazgin</i>	οΓ+οϞΧΣΙ
199.	Amtoudi	<i>Amtudi</i>	οΓ+8ΛΣ
200.	Anagam	<i>Anagam</i>	οΙοΧοΓ
201.	Anakch	<i>Anakc</i>	οΙοΚ6
202.	Aneja	<i>Andja</i>	οΙΛΓο
203.	Anezal	<i>Anzal</i>	οΙϞοΠ
204.	Anezi	<i>Anzi</i>	οΙϞΣ

205.	Angad	<i>Angad</i>	οΙΧοΛ
206.	Anoual	<i>Anwal</i>	οΙΠοΠ
207.	Anou-Ichou	<i>Anu n Iccu</i>	οΙ8 Σ668
208.	Anou-Jdid	<i>Anu Ljdid</i>	οΙ8 ΠΙΛΣΛ
209.	Anrouy	<i>Anruy</i>	οΙΟ8Υ
210.	Aouarai	<i>Awaray</i>	οΠοΟοΥ
211.	Aoufour	<i>Awfur</i>	οΠΗ8Ο
212.	Aoufouss	<i>Awfus</i>	οΠΗ8Ο
213.	Aougounz	<i>Awgunz</i>	οΠΧ8Ιϰ
214.	Aouinat n-Aït-Oussa	<i>Ewinat n Ayt Ussa</i>	ήΠΣΙο† οΥ† 800ο
215.	Âouinat Tokroz	<i>Ewinat n Tukruz</i>	ήΠΣΙο† †8ΚΟ8ϰ
216.	Aouint Ighoman	<i>Ewinat Iyman</i>	ήΠΣΙο† ΣΥΓοΙ
217.	Aouli	<i>Awli</i>	οΠΠΣ
218.	Aoulouz	<i>Awluz</i>	οΠΠ8ϰ
219.	Aourir	<i>Awrir</i>	οΠΟΣΟ
220.	Aoussard	<i>Awsrd</i>	οΠΘΟΛ
221.	Aouzart	<i>Awzart</i>	οΠϰοΟ†
222.	Arazane	<i>Arazan</i>	οΟοϰοΙ
223.	Arba Amrane	<i>Lerba n Emran</i>	ΠήΟΘο ήΓΟοΙ
224.	Arba des Ida Gourd	<i>Lerba n Idaw Gurd</i>	ΠήΟΘο ΣΛοΠ Χ8ΟΛ
225.	Arba des Ida ou Trhouma	<i>Lerba n Idaw Tyma</i>	ΠήΟΘο ΣΛοΠ †ΥΓο
226.	Arba Ouaoula	<i>Lerba n Wawla</i>	ΠήΟΘο ΠοΠΠο
227.	Arba Rasmouka	<i>Lerba n Irs mukn</i>	ΠήΟΘο ΣΟΘΓ8ΚΙ
228.	Arba Talatast	<i>Lerba n Tlatast</i>	ΠήΟΘο †Πο†οΟ†
229.	Arbaoua	<i>Ēarbawa</i>	ήοΟΘοΠο
230.	Argana	<i>Argana</i>	οΟΧοΙο
231.	Argane	<i>Argan</i>	οΟΧοΙ
232.	Arganoual	<i>Arganwal</i>	οΟΧοΙΠοΠ
233.	Arhablou n Kerdouss	<i>Aybalu n Krdus</i>	οΥΘοΠ8 ΚΟΛ8Θ
234.	Arhbalou	<i>Aybalu</i>	οΥΘοΠ8
235.	Arhbalou n Serdane	<i>Aybalu n Srdan</i>	οΥΘοΠ8 ΘΟΛοΙ
236.	Arherm	<i>Ayrm</i>	οΥΟΓ
237.	Arhoundfar	<i>Ayundfr</i>	οΥ8ΙΑΗΟ
238.	Ar-Rachidia	<i>Imtyrn</i>	ΣΓ†ΥΟΙ
239.	Asaka	<i>Asaka</i>	οΘοΚο
240.	Asdif	<i>Asdif</i>	οΘΛΣΗ
241.	Asfla	<i>Asfla</i>	οΘΗΠο
242.	Asgaour	<i>Asgawr</i>	οΘΧοΠΟ
243.	Asif Agheddou	<i>Asif Ayddu</i>	οΘΣΗ οΥΛΛ8
244.	Asif Aït-Ameur	<i>Asif n Ayt Emr</i>	οΘΣΗ οΥ† ήΓΟ
245.	Asif El-Mehl	<i>Asif n Lmahl</i>	οΘΣΗ ΠΓοΦΠ
246.	Asif Imini	<i>Asif n Imini</i>	οΘΣΗ ΣΓΣΙΣ
247.	Asif Iriri	<i>Asif n Iriri</i>	οΘΣΗ ΣΟΣΟΣ
248.	Asif Mellal	<i>Asif Mllal</i>	οΘΣΗ ΓΠΠοΠ

249.	Asif Melloul	<i>Asif Mllul</i>	οΘΣΗ ΓΜΜ8Μ
250.	Asif n M'Goun	<i>Asif n Mggun</i>	οΘΣΗ Ι ΓΧΧ8Ι
251.	Asif n Srou	<i>Asif n Sru</i>	οΘΣΗ Ι ΘΟ8
252.	Asif Ounila	<i>Asif n Unila</i>	οΘΣΗ Ι 8ΙΣΜο
253.	Asif Reraïa	<i>Asif n Ryyaya</i>	οΘΣΗ Ι ΟΥΨοΣο
254.	Asif Tamsoult	<i>Asif n Tmsult</i>	οΘΣΗ Ι +ΓΘ8Μ+
255.	Asif Tidili	<i>Asif n Tidili</i>	οΘΣΗ Ι +ΣΛΣΜΣ
256.	Asilah	<i>Aşila</i>	οΘΣΜο
257.	Askaoun	<i>Askawn</i>	οΘΚοΠΙ
258.	Askjour	<i>Askjur</i>	οΘΚΙ8Ο
259.	Asni	<i>Asni</i>	οΘΙΣ
260.	Asrir	<i>Asrir</i>	οΘΟΣΟ
261.	Assa	<i>Assa</i>	οΘΘο
262.	Assafid	<i>Asafid</i>	οΘοΗΣΛ
263.	As-Sakn	<i>Ssakn</i>	ΘΘοΚΙ
264.	As-Saquia al Hamra	<i>Targa Tazgg^wayt</i>	+οΟΧο +οЖХХ ^{ll} οΨ+
265.	Assel	<i>Assl</i>	οΘΘΙ
266.	Assemblil Jdid	<i>Asmlil Ujdid</i>	οΘΓΜΣΜ 8ΙΑΣΛ
267.	Assersif	<i>Asrsif</i>	οΘΟΘΣΗ
268.	Assif n-Tiouinite	<i>Asif n Tnizwit</i>	οΘΣΗ Ι +ΙΣЖΠΣ+
269.	Assoul	<i>Asul</i>	οΘ8Μ
270.	Atchana	<i>Etçana</i>	ΗΕΓοοο
271.	Attaouïa Ech-Cheibiya	<i>Etṭwiya Ceibiya</i>	ΗΕΕΠΣΣο ΓΗΣΘΣΣο
272.	Azdad	<i>Azdad</i>	οЖΛοΛ
273.	Azemmour	<i>Azmmur</i>	οЖΓΓ8Ο
274.	Azgour	<i>Azggur</i>	οЖХХ8Ο
275.	Azilal	<i>Azilal</i>	οЖΣΜοИ
276.	Azrou	<i>Azru</i>	οЖΟ8
277.	Azzaba	<i>Ezzaba</i>	ΕЖЖοΘο
278.	Ba Touroug	<i>Bba Turug</i>	ΘΘο +8Ο8Χ
279.	Bab Berred	<i>Bab Brrd</i>	ΘοΘ ΘΟΟΛ
280.	Bab El-Arba	<i>Bab Larbea</i>	ΘοΘ ИοΟΘΗο
281.	Bab Taza	<i>Bab Taza</i>	ΘοΘ +οЖο
282.	Bel Farah	<i>Blfarah</i>	ΘИΗοΟοΛ
283.	Ben Ahmed	<i>Bnḥmad</i>	ΘΙΑΓοΛ
284.	Ben Guerir	<i>Bngrir</i>	ΘΙΧΟΣΟ
285.	Ben Hayoun	<i>Bnḥyun</i>	ΘΙΑΣΣ8Ι
286.	Ben Moussa	<i>Bnmusa</i>	ΘΙΓ8Θο
287.	Ben Sadouk	<i>Bnsdduq</i>	ΘΙΘΛ8Ζ
288.	Ben Sergaou	<i>Bnsrgaw</i>	ΘΙΘΟΧοΠ
289.	Ben Slimane	<i>Bnsliman</i>	ΘΙΘИΣΓοΙ
290.	Ben Taib	<i>Bntṭayib</i>	ΘΙΕΕοΣΣΘ
291.	Beni Bouyafrou	<i>Ayt Buyafur</i>	οΣ+ Θ8ΣοΗΟ8Ο
292.	Beni Drar	<i>Bni Drar</i>	ΘΙΣ ΛΟοΟ
293.	Beni Enzar	<i>Ayt Nzar</i>	οΣ+ ΙЖοΟ
294.	Beni Mellal	<i>Bni Mllal</i>	ΘΙΣ ΓΜΜοИ

295.	Beni M'Tir	<i>Ayt M'tir</i>	οϚ+ ΓΕΣΟ
296.	Beni Yal	<i>Ayt Yal</i>	οϚ+ ϚοИ
297.	Benizouli	<i>Ayt Zuli</i>	οϚ+ ϞϞИΣ
298.	Benmansour	<i>Bnmnşur</i>	ΘΙΓΙΘ80
299.	Benzu	<i>Bnzu</i>	ΘΙϞ8
300.	Berkane	<i>Brkan</i>	Θ0ΚοΙ
301.	Berkine	<i>Brkin</i>	Θ0ΚΣΙ
302.	Berrechid	<i>Brrcid</i>	Θ00ϞΣΛ
303.	Bhalil	<i>Lbhalil</i>	ИΘΦοИΣИ
304.	Bigoudine	<i>Buygudin</i>	Θ8ΥΧ8ΛΣΙ
305.	Bin el-Ouidane	<i>Binlwidan</i>	ΘΣИИΠΣΛοΙ
306.	Biougra	<i>Buygra</i>	Θ8ΥΧ0ο
307.	Bir Anzarane	<i>Biranzarn</i>	ΘΣ0οΙϞο0Ι
308.	Bir el-keleb	<i>Bir Lklb</i>	ΘΣ0 ИΚИΘ
309.	Bir Gandouz	<i>Bir Ganduz</i>	ΘΣ0 ΧοΙΛ8Ϟ
310.	Bir Jdid	<i>Bir Jdid</i>	ΘΣ0 ΙΛΣΛ
311.	Bir Kouach	<i>Bir Kwac</i>	ΘΣ0 ΚИοϞ
312.	Bir Mezoui	<i>Bir Mzwzi</i>	ΘΣ0 ΓϞИϞΣ
313.	Bir Retma	<i>Bir Rtma</i>	ΘΣ0 0+Γο
314.	Bir Rherarda	<i>Bir Rrarda</i>	ΘΣ0 Γ0ο0Λο
315.	Bir Tam-Tam	<i>Bir Ṭamṭam</i>	ΘΣ0 ΕοΓΕοΓ
316.	Bleïda	<i>Bliyda</i>	ΘИΣΥΛο
317.	Bni Boufrah	<i>Ayt Bufrāh</i>	οϚ+ Θ8И0οΛ
318.	Bni Chiker	<i>Bni Cikir</i>	ΘИΣ ϞΣΚ0
319.	Bni Yakhlef	<i>Bni Yaxlaf</i>	ΘИΣ ϚοΧИοИ
320.	Borj Yardi	<i>Burj Yirdi</i>	Θ80И ϚΣ0ΛΣ
321.	Bou Ahmed	<i>Buḥmad</i>	Θ8ΛΓοΛ
322.	Bou Azzer	<i>Buwazzar</i>	Θ8ИοϞϞο0
323.	Bou Bernous	<i>Bubrnus</i>	Θ8Θ0И8Θ
324.	Bou Cedra	<i>Busdra</i>	Θ8ΘΛ0ο
325.	Bou Dib	<i>Budib</i>	Θ8ΛΣΘ
326.	Bou Guejouf	<i>Bugjuf</i>	Θ8ΧИ8И
327.	Bou Kra	<i>Bukrae</i>	Θ8Κ0οИ
328.	Bou zarif	<i>Buwzarif</i>	Θ8ИϞο0ΣИ
329.	Bouabout	<i>Buwabud</i>	Θ8ИοΘ8Ε
330.	Bouâdil	<i>Buedil</i>	Θ8ИΛΣИ
331.	Bouânane	<i>Buenan</i>	Θ8ИИοΙ
332.	Bouârfa	<i>Buerfa</i>	Θ8И0Иο
333.	Boudinar	<i>Budinar</i>	Θ8ΛΣИο0
334.	Boudnib	<i>Budnib</i>	Θ8ИΣΘ
335.	Boufakrane	<i>Bufkran</i>	Θ8ИΚ0οΙ
336.	Boughafar	<i>Bugafr</i>	Θ8ΧοИ0
337.	Bouguedra	<i>Bugdra</i>	Θ8ΧΛ0ο
338.	Bouïa	<i>Buya</i>	Θ8Υο
339.	Bouizakarne	<i>Buyzakarn</i>	Θ8ΥϞοΚο0Ι
340.	Boujad	<i>Bujad</i>	Θ8ИοΛ
341.	Boujdour	<i>Bujdur</i>	Θ8ИΛ80

342.	Boujniba	<i>Bujniba</i>	Θ8ΙΙΣΘο
343.	Boulemane	<i>Bulman</i>	Θ8ΜΓοΙ
344.	Boulôjoul	<i>Bulejul</i>	Θ8ΝΗΙ8Μ
345.	Bouloutane	<i>Bulutan</i>	Θ8Ν8+οΙ
346.	Boumalne Dades	<i>Bumal n Dads</i>	Θ8ΛοΙ ΛοΛΘ
347.	Boumia	<i>Bumya</i>	Θ8ΛΥο
348.	Bouskoura	<i>Buskura</i>	Θ8ΘΚ8Οο
349.	Boutatene	<i>Butatn</i>	Θ8+ο+Ι
350.	Bouznika	<i>Buzniqa</i>	Θ8ΨΙΣΥο
351.	Brikcha	<i>Brikca</i>	ΘΟΣΚΓο
352.	Bzou	<i>Bzuz</i>	ΘΨΨ8
353.	Casablanca	<i>Taddart Tamllalt o Tigmmi Tumlilt</i>	+οΛοΟ+ +οΓΜΜοΜ+ ρ +ΣΧΛΓΣ +8ΓΜΣΜ+
354.	Chaïb er-Ras	<i>Cayb Rras</i>	ΓοΥΘ ΟΟοΘ
355.	Chefchaouen	<i>Accawn</i>	οΓΓοΠΙ
356.	Cheik Allal	<i>Ccix Ellal</i>	ΓΓΣΧ ρΜΜοΜ
357.	Cheik Bou-Azzou	<i>Ccix Buezzu</i>	ΓΓΣΧ Θ8ΗΨΨ8
358.	Chemaïa	<i>Cmmaeiya</i>	ΓΓΓΓοΗΣΥο
359.	Chichaoua	<i>Cicawa</i>	ΓΣΓοΠο
360.	Chiker	<i>Ifran n Cikr</i>	ΣΗΟοΙ ΓΣΚΟ
361.	Chnaynat	<i>Cnaynat</i>	ΓοΥΓο+
362.	Col de Regada	<i>Tizi n Rggada</i>	+ΣΨΣ ΟΧΧοΛο
363.	Dada Ali	<i>Dadda Eli</i>	ΛοΛο ρΗΣ
364.	Dades	<i>Dads</i>	ΛοΛΘ
365.	Dakhla	<i>Ddaxla</i>	ΛοΧΜο
366.	Daourat	<i>Ddawrat</i>	ΛοΠΟο+
367.	Dar Bouâzza	<i>Dar Buezza</i>	ΛοΟ Θ8ΗΨΨο
368.	Dar Caïd-Hadji	<i>Dar Lqayd Hajji</i>	ΛοΟ ΜΖοΥΛ ΛοΙΙΣ
369.	Dar Chaffai	<i>Dar Cffay</i>	ΛοΟ ΓΗΗοΥ
370.	Dar Chaoui	<i>Dar Ccawi</i>	ΛοΟ ΓΓοΠΣ
371.	Dar Cheik-Zeroual	<i>Dar Ccix Zrwal</i>	ΛοΟ ΓΓΣΧ ΨΟΠοΜ
372.	Dar ed-Dou	<i>Dar Dduw</i>	ΛοΟ ΕΕ8Π
373.	Dar El-Âroussi	<i>Dar Lerusi</i>	ΛοΟ ΜΗΟ8ΘΣ
374.	Dar el-Haoussine	<i>Dar Lhusin</i>	ΛοΟ ΜΛ8ΘΣΙ
375.	Dar el-Mir	<i>Dar Lmir</i>	ΛοΟ ΜΓΣΟ
376.	Dawra	<i>Ddawra</i>	ΛοΠΟο
377.	Dchira	<i>Dcayra</i>	ΛΓοΥΟο
378.	Debdou	<i>Dbdu</i>	ΛΘΛ8
379.	Demnat	<i>Dmnat</i>	ΛΓΙο+
380.	Diabat	<i>Dyabat</i>	ΛΥοΘο+
381.	Douar Bouzid	<i>Adwar n Buzid</i>	οΛΠοΟ Θ8ΨΣΛ
382.	Douïrat	<i>Dwirat</i>	ΛΠΣΟο+
383.	Draa el-Asef	<i>Dra n Leasf</i>	ΛΟο ΜΗοΘΗ
384.	Draïd	<i>Drayd</i>	ΛΟοΥΕ
385.	Driouch	<i>Ddriwc</i>	ΛΛΟΣΠΓ
386.	Echtoucan	<i>Actukn</i>	οΓ+8ΚΙ

387.	Ej-Jemaa	<i>Jjmea</i>	ΙΙΓΗΟ
388.	Ej-Jorf	<i>Jjurf</i>	ΙΙ80Η
389.	El Amarat	<i>Lemarat</i>	ΜΗΓΟΟΟ†
390.	El Gloa	<i>Lglwa</i>	ΜΧΜΠΟ
391.	El Goumt	<i>Lgumt</i>	ΜΧ8Γ†
392.	El Hagounia	<i>Lhggunya</i>	ΜΛΧ8ΙΓΟ
393.	El Harcha	<i>Lħarca</i>	ΜΛΟΟ6Ο
394.	El Hazbane	<i>Lħzban</i>	ΜΛΖΘοΙ
395.	El Kebab	<i>Lqbab</i>	ΜΖΘοΘ
396.	El Khatouat	<i>Lxřwat</i>	ΜΧΕΠο†
397.	El Manzla	<i>Lmnzla</i>	ΜΓΙΖΜΟ
398.	El Meliallyne	<i>Lmlyalin</i>	ΜΓΜΓΟΜΣΙ
399.	El Merja	<i>Lmrja</i>	ΜΓΟΙΟ
400.	El Tleta Jebel el-Habib	<i>Tlata n Udrar n Lħbib</i>	†Μο†ο 8ΛΟοΟ ΜΛΘΣΘ
401.	El-Abiar	<i>Lbyar</i>	ΜΘΓοΟ
402.	El-Agagcha	<i>Lεgagca</i>	ΜΗΧοΧ6ο
403.	El-Āgreb	<i>Lεgrb</i>	ΜΗΧΟΘ
404.	El-Āïoun	<i>Leyun</i>	ΜΗΓ8Ι
405.	El-Āouinat	<i>Lewinat</i>	ΜΗΠΣΙο†
406.	El-Assassel	<i>Lesasl</i>	ΜΗΟοΘΜ
407.	El-Ayoun	<i>Leyun</i>	ΜΗΓ8Ι
408.	El-Beggara	<i>Lbggara</i>	ΜΘΧοΟο
409.	El-Blida	<i>Lblida</i>	ΜΘΜΣΛο
410.	El-Borj	<i>Lbrj</i>	ΜΘΟΙ
411.	El-Borouj	<i>Lbruj</i>	ΜΘΟ8Ι
412.	El-Fecht	<i>Lfact</i>	ΜΗΟ6†
413.	El-Feïd	<i>Lfayd</i>	ΜΗΟΓΛ
414.	El-Fendek	<i>Lfndq</i>	ΜΗΙΑΖ
415.	El-Gfifate	<i>Lgfifat</i>	ΜΧΗΣΗο†
416.	El-Gorane	<i>Lguran</i>	ΜΧ8ΟοΙ
417.	El-Goufâf	<i>Lgfâf</i>	ΜΧΗοΗ
418.	El-Had	<i>Lħad</i>	ΜΛοΛ
419.	El-Hajeb	<i>Lħajb</i>	ΜΛοΙΘ
420.	El-Hajoui	<i>Lħajwi</i>	ΜΛοΙΠΣ
421.	El-Halet	<i>Lhalt</i>	ΜΦοΜ†
422.	El-Hammam	<i>Lħmmam</i>	ΜΛΓΓοΓ
423.	El-Harcha	<i>Lħrca</i>	ΜΛΟ6ο
424.	El-Hart	<i>Lħart</i>	ΜΛοΟ†
425.	El-Herri	<i>Lhri</i>	ΜΦΟΣ
426.	El-Jadida	<i>Jdida</i>	ΙΛΣΛο
427.	El-Jebha	<i>Jjbha</i>	ΙΙΘΦο
428.	El-Kansera	<i>Lqnřra</i>	ΜΖΙΘΟο
429.	El-Kelâa des-Sraghna	<i>Lqlea n Isryinn</i>	ΜΖΜΗο ΣΟΟΎΣΙΙ
430.	El-Kelâa M'Gouna	<i>Lqlea n Imggunn</i>	ΜΖΜΗο ΣΓΧΧ8ΙΙ
431.	El-Khemis	<i>Lxmis</i>	ΜΧΓΣΘ
432.	El-Khemis Meskala	<i>Lxmis n Mskala</i>	ΜΧΓΣΘ ΓΘΚοΜο

433.	El-Kolea	<i>Lqlayea</i>	ΚΕΚΟΝΟ
434.	El-Kseiba	<i>Lksiba</i>	ΚΚΟΣΘΟ
435.	El-Mahattat	<i>Lmahattat</i>	ΚΟΛΟΕΤΟ+
436.	El-Menizla	<i>Lmnizla</i>	ΚΙΣΜΟ
437.	El-Menzel	<i>Lmnzl</i>	ΚΙΜ
438.	El-Merabtine	<i>Lmrabtīn</i>	ΚΟΟΘΕΣΙ
439.	El-Merhasiyne	<i>Lmyasiyn</i>	ΚΥΟΘΣΥΙ
440.	El-Mers	<i>Lmrs</i>	ΚΟΘ
441.	El-Moungar	<i>Lmungar</i>	ΚΣΙΧΟΟ
442.	El-Oglat	<i>Leuglat</i>	ΚΣΧΜΟ+
443.	El-Orjane	<i>Leurjan</i>	ΚΣΟΙΟΙ
444.	Erfoud	<i>Arfud</i>	ΟΟΗΣΛ
445.	Erg Chebbi	<i>Irg n Cbbi</i>	ΣΟΧ Ι ΚΘΘΣ
446.	Essaouira	<i>Taṣṣurt</i>	ΤΟΘΘΟ+
447.	Es-Sebet	<i>Ssbt</i>	ΘΘΘ+
448.	Es-Sebt Saïd	<i>Ssbt n Seïd</i>	ΘΘΘ+ Ι ΘΣΛ
449.	Et-Tleta	<i>Tlata</i>	ΤΜΟ+
450.	Et-Tleta de Oued Laou	<i>Tlata n Wasif n Law</i>	ΤΜΟ+ Ι ΠΟΘΣΗ Ι ΜΟΠ
451.	Et-tleta des Idouska	<i>Tlata n Idouska</i>	ΤΜΟ+ Ι ΣΛΣΘΚΟ
452.	Et-Tnine	<i>Ltnin</i>	Μ+ΙΣΙ
453.	Ez-Zhiliga	<i>Zziliya</i>	ΜΜΣΜΣΥΟ
454.	Farkhana	<i>Frxana</i>	ΗΟΧΟΟ
455.	Feggous	<i>Fggus</i>	ΗΧΧΣΘ
456.	Fes	<i>Fas</i>	ΗΟΘ
457.	Fes el Bali	<i>Fas Lbali</i>	ΗΟΘ ΗΘΟΜΣ
458.	Fezzou	<i>Fzzu</i>	ΗΜΜΣ
459.	Figuig	<i>Ifgig</i>	ΣΗΧΣΧ
460.	Fkih Ben Salah	<i>Lfqih Bnṣalḥ</i>	ΜΗΥΣΦ ΘΙΘΟΜΛ
461.	Fnideq	<i>Lfnidq</i>	ΜΗΙΣΕΥ
462.	Foum Assaka	<i>Imi n Usaka</i>	ΣΣΣ Ι ΣΘΟΚΟ
463.	Foum el Oued	<i>Imi n Wasif</i>	ΣΣΣ Ι ΠΟΘΣΗ
464.	Foum El-Hisn	<i>Imi n Uqadir</i>	ΣΣΣ Ι ΣΧΟΛΣΟ
465.	Foum Kheng	<i>Fumm Lxng</i>	ΗΣΣΣ ΜΧΙΧ
466.	Foum Ouggoug	<i>Imi n Uggug</i>	ΣΣΣ Ι ΣΧΧΣΧ
467.	Foum Saka	<i>Imi n Usaka</i>	ΣΣΣ Ι ΣΘΟΚΟ
468.	Foum Tangarfa	<i>Imi n Tngarfa</i>	ΣΣΣ Ι +ΙΧΟΟΗΟ
469.	Foum Teguet	<i>Imi n Tagtt</i>	ΣΣΣ Ι +ΟΧ++
470.	Foum Tizi	<i>Imi n Tizi</i>	ΣΣΣ Ι +ΣΜΣ
471.	Galtat Zemmour	<i>Zmmur</i>	ΜΣΣΣΟ
472.	Ghbala	<i>Gbala</i>	ΥΘΟΜΟ
473.	Gleibat El Foula	<i>Glibat Lfula</i>	ΧΙΣΘΟ+ ΜΗΣΜΟ
474.	Goulmina	<i>Ig^wlmimn</i>	ΣΧ ^w ΜΣΣΣ
475.	Gourrama	<i>Igramn</i>	ΣΧΟΟΟΠ
476.	Guelmim	<i>Ag^wlmim</i>	ΟΧ ^w ΜΣΣΣ
477.	Guenfouda	<i>Gnfuda</i>	ΧΙΗΣΛΟ
478.	Guercif	<i>Grsif</i>	ΧΟΘΣΗ

479.	Had des-Oulad-Aissa	<i>Lḥad n Wlad Eisa</i>	ΜΛΟΛ ΠΜΟΛ ρΣΘο
480.	Had des-Oulad-Frej	<i>Lḥad n Wlad Frj</i>	ΜΛΟΛ ΠΜΟΛ ΗΟΙ
481.	Had Harrara	<i>Lḥad n Harrara</i>	ΜΛΟΛ ΦοΟΟοΟο
482.	Had Imoulas	<i>Lḥad n Imulas</i>	ΜΛΟΛ ΣΓ8ΜοΘ
483.	Had Rharbia	<i>Lḥad n Lyarbiya</i>	ΜΛΟΛ ΜΨοΟΘΣΥο
484.	Had Rouadi	<i>Lḥad n Rwadi</i>	ΜΛΟΛ ΟΠοΛΣ
485.	Had-Belfa	<i>Lḥad n Bllfaε</i>	ΜḥοΛ ΘΜΗΗοΗ
486.	Had-Darâa	<i>Lḥad n Dra</i>	ΜΛΟΛ ΛΟο
487.	Haj Kaddou	<i>Lḥaj Qddur</i>	ΜΛοΙ ΕΛΛ8Ο
488.	Hassi Blal	<i>Ḥasi Blal</i>	ΛοΘΣ ΘΜοΜ
489.	Hassi El-Âricha	<i>Ḥasi Lerica</i>	ΛοΘΣ ΜΗΟΣΣϷο
490.	Iboughalen	<i>Ibuyaln</i>	ΣΘ8ΥοΜ
491.	Ichou Ali	<i>Iccu Eli</i>	ΣϷϷ8 ρΗΣ
492.	Icht	<i>Icct</i>	ΣϷϷ+
493.	Ichtal	<i>Ictal</i>	ΣϷ+οΜ
494.	Ida ou Bouzia	<i>Idaw Buzya</i>	ΣΛοΠ Θ8ϷΥο
495.	Ida Oumarkt	<i>Idaw Markt</i>	ΣΛοΠ ΓοΟΚ+
496.	Idelzene	<i>Idlzan</i>	ΣΛΗϷοΙ
497.	Iderh	<i>Idy</i>	ΣΛΨ
498.	Iferd	<i>Ifrd</i>	ΣΗΟΕ
499.	Ifkern	<i>Ifkrn</i>	ΣΗΚΟΙ
500.	Ifran Anti Atlas	<i>Ifran n Sus</i>	ΣΗΟοΙ Θ8Θ
501.	Ifrane	<i>Ifran n Udrar n Fzzan</i>	ΣΗΟοΙ 8ΛΟοΟ ΗϷϷοΙ
502.	Ifri	<i>Ifri</i>	ΣΗΟΣ
503.	Ifriane	<i>Ifryan</i>	ΣΗΟΥοΙ
504.	Iftouchen	<i>Ifttucn</i>	ΣΗϷϷϷ8Ϸ
505.	Igdi	<i>Igdi</i>	ΣΧΛΣ
506.	Igherm	<i>Iyrm</i>	ΣΨΟΓ
507.	Ighil M'goun	<i>Iyil n Mqgun</i>	ΣΨΣΜ ΓΧΧ8Ι
508.	Igli	<i>Igli</i>	ΣΧΗΣ
509.	Igoujjimen	<i>Iqujjimn</i>	ΣΧ8ΙΙΣΓΙ
510.	Igui n Tama	<i>Iggi n Tama</i>	ΣΧΧΣ +οΓο
511.	Iguissel	<i>Igissl</i>	ΣΧΣΘΟΗ
512.	Ijoukak	<i>Ijukak</i>	ΣΙ8ΚοΚ
513.	Ikniouin	<i>Ikniwn</i>	ΣΚΙΣΠ
514.	Ikniouln	<i>Iknyuln</i>	ΣΚΙΥ8Μ
515.	Iligh	<i>Illiy</i>	ΣΜΗΣΨ
516.	Imaoun	<i>Imawn</i>	ΣΓοΠ
517.	Imariden	<i>Imaridn</i>	ΣΓοΟΣΛ
518.	Imassine	<i>Imassn</i>	ΣΓοΘΟΙ
519.	Imdiazen	<i>Imdyazn</i>	ΣΓΛΥοϷ
520.	Imi el-had-Tasguedelt	<i>Imi n Lḥad n Tsgdlt</i>	ΣΓΣ ΜΛοΛ +ΟΧΛΗ+
521.	Imi Mqourn	<i>Imi Mqqurn</i>	ΣΓΣ ΓΥΥ8ΟΙ
522.	Imi n Ouzrou	<i>Imi n Uzru</i>	ΣΓΣ 8ϷΟ8
523.	Imi n Site	<i>Imi n Sit</i>	ΣΓΣ ΟΣ+

524.	Imi n'Ifri	<i>Imi n Ifri</i>	ΣΓΣ ΣΗΘΣ
525.	Imi n-Kern	<i>Imi n Krn</i>	ΣΓΣ ΡΟΙ
526.	Imi n-Oulaoun	<i>Imi n Ulawn</i>	ΣΓΣ ΣΗΟΠ
527.	Imilchil	<i>Imlcil</i>	ΣΓΗΘΣΗ
528.	Iminiki	<i>Imi n Iggi</i>	ΣΓΣ ΣΧΧΣ
529.	Imiter	<i>Imidr</i>	ΣΓΣΕΟ
530.	Imlil	<i>Imlil</i>	ΣΓΗΣΗ
531.	Imlili	<i>Imlili</i>	ΣΓΗΣΗΣ
532.	Im-Ouzlag	<i>Imi n Uzlag</i>	ΣΓΣ ΣΖΗΟΧ
533.	Imouzzar Ida-Outanane	<i>Imouzzar n Idaw Tanan</i>	ΣΓΣΖΖΟΟ ΣΛΟΠ †οοο
534.	Imouzzar Kandar	<i>Imouzzar n Kndr</i>	ΣΓΣΖΖΟΟ ΡΙΛΟ
535.	Imsouane	<i>Imswan</i>	ΣΓΟΠο
536.	Imzizoui	<i>Imzizwi</i>	ΣΓΖΣΖΠΣ
537.	Imzouren	<i>Imzurn</i>	ΣΓΖΘΟΙ
538.	Inchaden	<i>Inccadn</i>	ΣΙΘΘΟΛΙ
539.	Irchalen	<i>Ircaln</i>	ΣΟΘΟΠΙ
540.	Irherrhar	<i>Iryrar</i>	ΣΥΟΥοΟ
541.	Irhil n'Achich	<i>Iyil n Uecic</i>	ΣΥΣΗ ΣΗΘΣΘ
542.	Irhil n-Isemsiden	<i>Iyil n Ismsidn</i>	ΣΥΣΗ ΣΘΓΘΣΛΙ
543.	Iriki	<i>Iriki</i>	ΣΟΣΚΣ
544.	Iseli	<i>Isli</i>	ΣΟΠΣ
545.	Iskouna	<i>Iskuna</i>	ΣΘΚΘΙο
546.	Issil	<i>Issil</i>	ΣΘΘΣΗ
547.	Ito	<i>Ittu</i>	ΣΕΕΘ
548.	Itzer	<i>Itzr</i>	ΣΕΖΟ
549.	Izerbi	<i>Izrbi</i>	ΣΖΟΘΣ
550.	Izerkan	<i>Izrkan</i>	ΣΖΟΡο
551.	Izkriten	<i>Izkritn</i>	ΣΖΚΟΣΗ
552.	Izmmouren	<i>Izmmurn</i>	ΣΖΓΓΘΟΙ
553.	Izourar	<i>Izurar</i>	ΣΖΘΟοΟ
554.	Jbel Adafane	<i>Adrar Adafan</i>	οΛΟοΟ οΛοΗο
555.	Jbel Aderdouz	<i>Adrar n Udrbuz</i>	οΛΟοΟ ΣΛΟΘΘΖ
556.	Jbel Afadaï	<i>Adrar n Ufaday</i>	οΛΟοΟ ΣΗοΛοΥ
557.	Jbel Aguelmous	<i>Adrar n Uqlmus</i>	οΛΟοΟ ΣΧΠΓΘ
558.	Jbel Akerkour	<i>Adrar n Ukrkur</i>	οΛΟοΟ ΣΚΟΚΘΟ
559.	Jbel Amergou	<i>Adrar n Umrqu</i>	οΛΟοΟ ΣΓΟΧΘ
560.	Jbel Assameur n Oudaden	<i>Adrar n Ussammr n Udadn</i>	οΛΟοΟ ΣΘΘοΓΓΟ ΣΛοΛΙ
561.	Jbel Ayyachi	<i>Adrar n Eyyaci</i>	οΛΟοΟ ΗΥΥοΘΣ
562.	Jbel Azlag	<i>Adrar n Uzlag</i>	οΛΟοΟ ΣΖΗΟΧ
563.	Jbel Azourki	<i>Adrar n Uzurki</i>	οΛΟοΟ ΣΖΘΟΚΣ
564.	Jbel Bani	<i>Adrar n Bani</i>	οΛΟοΟ ΘοΙΣ
565.	Jbel Berkan	<i>Adrar n Brkan</i>	οΛΟοΟ ΘΟΚο
566.	Jbel Bou Dahar	<i>Adrar n Budhar</i>	οΛΟοΟ ΘΣΛΦοΟ
567.	Jbel Bou Hamid	<i>Adrar n Buhamid</i>	οΛΟοΟ ΘΣΛοΓΣΛ
568.	Jbel Bou Mazouz	<i>Adrar n Bumezuz</i>	οΛΟοΟ ΘΣΓΗΖΖ

569.	Jbel Bou Naceur	<i>Adrar n Bunnaşr</i>	οΛΟοΟ Θ8ΠοΘΟ
570.	Jbel Bouârfa	<i>Adrar n Buerfa</i>	οΛΟοΟ Θ8ΗΟΗο
571.	Jbel Fazene	<i>Adrar n Fzzan</i>	οΛΟοΟ ΗЖЖοΙ
572.	Jbel Gaïz	<i>Adrar n Gayz</i>	οΛΟοΟ ΧοϚЖ
573.	Jbel Ghat	<i>Adrar n Gayt</i>	οΛΟοΟ ΓοϚ+
574.	Jbel Guiliz	<i>Adrar n Giliz</i>	οΛΟοΟ ΧΣΠΣЖ
575.	Jbel Guir	<i>Adrar n yir</i>	οΛΟοΟ ΨΣΟ
576.	Jbel Hebri	<i>Adrar n Habri</i>	οΛΟοΟ ΦοΘΟΣ
577.	Jbel Ighesdis	<i>Adrar n Iysdis</i>	οΛΟοΟ ΣΨΘΛΣΘ
578.	Jbel Irhoud	<i>Adrar n Iyud</i>	οΛΟοΟ ΣΨ8Λ
579.	Jbel Khang el Ghar	<i>Adrar n Xng Lyar</i>	οΛΟοΟ ΧΙΧ ΨΨοΟ
580.	Jbel Lekst Oumesnat	<i>Adrar n</i>	οΛΟοΟ
581.	Jbel Lkhdar	<i>Adrar n Lxdr</i>	οΛΟοΟ ΨΧΕΟ
582.	Jbel Mahssor	<i>Adrar n Maşşur</i>	οΛΟοΟ ΓοΛΘ8Ο
583.	Jbel Marzimine	<i>Adrar n Mrzimin</i>	οΛΟοΟ ΓΟЖΣΓΣΙ
584.	Jbel Mechmech	<i>Adrar n Mcmac</i>	οΛΟοΟ ΓϬΓοϬ
585.	Jbel Mesrouh	<i>Adrar n Msruh</i>	οΛΟοΟ ΓΟΘ8Λ
586.	Jbel Missouri	<i>Adrar n Misur</i>	οΛΟοΟ ΓΣΘ8Ο
587.	Jbel Morhriss	<i>Adrar n Mufris</i>	οΛΟοΟ Γ8ΨΟΣΘ
588.	Jbel Mouchchene	<i>Adrar n Muwccn</i>	οΛΟοΟ Γ8ΠϬϬΙ
589.	Jbel Mourik	<i>Adrar n Murik</i>	οΛΟοΟ Γ8ΟΣΚ
590.	Jbel Mrhorfi	<i>Adrar n Myurfi</i>	οΛΟοΟ ΓΨ8ΟΗΣ
591.	Jbel Musa	<i>Adrar n Musa</i>	οΛΟοΟ Γ8Θο
592.	Jbel Nador	<i>Adrar n Nnadur</i>	οΛΟοΟ ΠοΕ8Ο
593.	Jbel Ouarirth	<i>Adrar n Warirt</i>	οΛΟοΟ ΠοΟΣΟ+
594.	Jbel Ouarzemiminene	<i>Adrar n Warzmiminn</i>	οΛΟοΟ ΠοΟЖΓΣΓΣΠ
595.	Jbel Ougnat	<i>Adrar n Ugnat</i>	οΛΟοΟ 8ΧΙο+
596.	Jbel Oujjit	<i>Adrar n Ujjit</i>	οΛΟοΟ 8ΠΙΣ+
597.	Jbel Rhart	<i>Adrar n yart</i>	οΛΟοΟ ΨοΟ+
598.	Jbel Rich	<i>Adrar n Rric</i>	οΛΟοΟ ΟΟΣϬ
599.	Jbel Saïd Airherm	<i>Adrar n Seid Iyrm</i>	οΛΟοΟ ΘήΣΛ ΣΨΟΓ
600.	Jbel Sarhro	<i>Adrar n Syru</i>	οΛΟοΟ ΘΨΟ8
601.	Jbel Sedrata	<i>Adrar n Sdrat</i>	οΛΟοΟ ΘΛΟο+
602.	Jbel Tabarount	<i>Adrar n Tbarunt</i>	οΛΟοΟ +ΘοΟ8Ι+
603.	Jbel Tadrart	<i>Adrar n Taddart</i>	οΛΟοΟ +οΛΛοΟ+
604.	Jbel Taforalt	<i>Adrar n Tfuyalt</i>	οΛΟοΟ +Η8ΨοΠ+
605.	Jbel Taïssa	<i>Adrar n Tayssa</i>	οΛΟοΟ +οϚΘΘο
606.	Jbel Taklimt	<i>Adrar n Tklimt</i>	οΛΟοΟ +ΚΠΣΓ+
607.	Jbel Tamdafelt	<i>Adrar n Tamdflt</i>	οΛΟοΟ +οΓΛΗΠ+
608.	Jbel Taskalouine	<i>Adrar n Tskalwin</i>	οΛΟοΟ +ΘΚοΠΠΣΙ
609.	Jbel Tazout	<i>Adrar n Tazut</i>	οΛΟοΟ +οЖ8+
610.	Jbel Tazzeka	<i>Adrar n Tzqqa</i>	οΛΟοΟ +ЖΠΠο
611.	Jbel Tichka	<i>Adrar n Ticka</i>	οΛΟοΟ +ΣϬΚο
612.	Jbel Tifernine	<i>Adrar n Tfrnin</i>	οΛΟοΟ +ΗΟΙΣΙ
613.	Jbel Tisdafine	<i>Adrar n Tsdafin</i>	οΛΟοΟ +ΘΛοΗΣΙ

614.	Jbel Tisouka	<i>Adrar n Tisuka</i>	οΛΟοΟ +ΣΘΣΚο
615.	Jbel Tizhtrar	<i>Adrar n Tiztrar</i>	οΛΟοΟ +Σϙ+ΟοΟ
616.	Jbel Toubkal	<i>Adrar n Tubkal</i>	οΛΟοΟ +θΘΚοΠ
617.	Jbel Touchka	<i>Adrar n Tucka</i>	οΛΟοΟ +θΘΚο
618.	Jbel Tsiouant	<i>Adrar n Tsiwant</i>	οΛΟοΟ +ΘΣΠο†
619.	Jbel Zelmou	<i>Adrar n Zlmu</i>	οΛΟοΟ ϙΠΚΣ
620.	Jbel Zerhoun	<i>Adrar n Zrhun</i>	οΛΟοΟ ϙΟΦΘ
621.	Jbel-Bou-Haidoun	<i>Adrar n Buḥaydun</i>	οΛΟοΟ ΘΣΛοϙΛΘ
622.	Jebel Meggou	<i>Adrar n Mggou</i>	οΛΟοΟ ΓΧΧΣ
623.	Jebel Messaoud	<i>Adrar n Mseud</i>	οΛΟοΟ ΓΟΗΘΛ
624.	Jebel Sougna	<i>Adrar n Sukna</i>	οΛΟοΟ ΘΣΚΙο
625.	Jebel Tassaot	<i>Adrar n Tassawt</i>	οΛΟοΟ †οΘΟοΠ†
626.	Jebel Teirara	<i>Adrar n Tayrara</i>	οΛΟοΟ †οϙΟοΟο
627.	Jemâa el-ma-bard	<i>Ljamea n Lmabard</i>	ΠΙοΓΗο ΠΓοΘοΟΛ
628.	Jemaa Ida-Oussemlal	<i>Ljame n Idaw Smlal</i>	ΠΙοΓΗ ΣΛοΠ ΘΓΠοΠ
629.	Jemaa n Tirhirte	<i>Ljame n Tiyirt</i>	ΠΙοΓΗ +ΣϙΣΟ†
630.	Jemâa Sahi	<i>Ljamea n Sahi</i>	ΠΙοΓΗο ΘοΦΣ
631.	Jemâa Sidi Brahim	<i>Ljame n Sidi Brahim</i>	ΠΙοΓΗ ΘΣΛΣ ΘΟοΦΣΓ
632.	Jerada	<i>Jrada</i>	ΙΟοΛο
633.	Jorf	<i>Jjrf</i>	ΙΙΟΗ
634.	Kadoussa	<i>Kddusa</i>	ΚΛΣΘο
635.	Kalâat Imenaine	<i>Lqlea n Imnayn</i>	ΠΖΠΗο ΣΓΙοϙ
636.	Kandar (Massif de)	<i>Kandar</i>	ΚοΙΛοΟ
637.	Kariat Arkmane	<i>Qryat Arkman</i>	ΖΟϙο† οΟΚΓο†
638.	Kasba de Boulâouane	<i>Qasbat Bulewan</i>	ΖοΘΘο† ΘΣΠΗΠο†
639.	Kasba Tadla	<i>Qasbat Tadla</i>	ΖοΘΘο† †οΛΠο
640.	Kef el Mellah	<i>Kaff Lmllah</i>	ΚοΗ ΠΓΠΠοΛ
641.	Kem Kem	<i>Kmkm</i>	ΚΚΚ
642.	Kenitra	<i>Lqniṭra</i>	ΠΖΙΣΕΟο
643.	Kerrandou	<i>Krrandu</i>	ΚΟΟοΙΛΣ
644.	Kerrouchen	<i>Kruccn</i>	ΚΟΣΘΓ
645.	Ketama	<i>Ktama</i>	Κ†οΓο
646.	Khaloua	<i>Xalwa</i>	ΧοΠΠο
647.	Khemis de Sidi Yahya	<i>Lxm̄is n Sidi Yahya</i>	ΠΧΓΣΘ ΘΣΛΣ ϙοΛϙο
648.	Khemis Ksiba	<i>Lxm̄is n Kksiba</i>	ΠΧΓΣΘ ΠΚΘΣΘο
649.	Khemis Oulad-Lhadj	<i>Wlad Lḥaj</i>	ΠΠοΛ ΠΛοΙ
650.	Khemis Takat	<i>Lxm̄is n Takat</i>	ΠΧΓΣΘ †οΚο†
651.	Khemis Talgiounte	<i>Lxm̄is n Talgiwnt</i>	ΠΧΓΣΘ †οΠΧΣΠ†
652.	Khemis Zemamra	<i>Lxm̄is n Zmamra</i>	ΠΧΓΣΘ ϙΓοΓΟο
653.	Khemissat	<i>Lxm̄isat</i>	ΠΧΓΣΘο†
654.	Khemliya	<i>Xamliya</i>	ΧοΓΠΣϙο
655.	Kheneg Barakou	<i>Xang Baraku</i>	ΧοΙΧ ΘοΟοΚΣ
656.	Khenichet	<i>Xnicat</i>	ΧΙΣΘο†
657.	Khenifra	<i>Xnifra</i>	ΧΙΣΗΟο
658.	Khm̄is Aït-Ouafka	<i>Lxm̄is n Ayt Wafqqa</i>	ΠΧΓΣΘ οϙ†

		ΠοΗΖΖο
659. Khneg Tafagount	<i>Xang Tafagunt</i>	ΧοΙΧ +οΗοΧ8Ι+
660. Khouadra	<i>Kwadra</i>	ΚΠοΛΟο
661. Khouribga	<i>Xuribga</i>	Χ8ΟΣΘΧο
662. Kouzemt	<i>Kuzmt</i>	Κ8ЖΓ+
663. Kraïr	<i>Krayr</i>	ΚΟοΓΟ
664. Ksar Aïssa	<i>Qşr Eisa</i>	ΖΘΟ ΗΣΘο
665. Ksar El Kebir	<i>Lqşar Lkbir</i>	ΠΖΘοΟ ΠΚΘΣΟ
666. Ksar Es-seghir	<i>Lqşar Şşyir</i>	ΠΖΘοΟ ΘΘΥΣΟ
667. Ksar Jdid	<i>Qşar Jdid</i>	ΖΘοΟ ΙΛΣΛ
668. La Gouira	<i>Lgwira</i>	ΠΧΠΣΟο
669. Laâyoune	<i>Leyun</i>	ΠΗΓ8Ι
670. Labouirat	<i>Lbwirat</i>	ΠΘΠΣΟο+
671. Lagçab	<i>Lagşab</i>	ΠοΧΘοΘ
672. Laghwiba	<i>Lywiba</i>	ΠΥΠΣΘο
673. Lakhssas	<i>Laxşaş</i>	ΠοΧΘοΘ
674. Laksabi	<i>Lksabi</i>	ΠΚΘοΘΣ
675. Lalla Mimouna	<i>Lalla Mimuna</i>	ΠοΠΠο ΓΣΓ8Ιο
676. Lalla Rhano	<i>Lalla Γnnu</i>	ΠοΠΠο ΓΠ8
677. Lalla Takerkoust	<i>Lalla Takrkust</i>	ΠοΠΠο +οΚΟΚ8Θ+
678. Larache	<i>Lerayc</i>	ΠΗΟοΓϷ
679. Larouane	<i>Lerwan</i>	ΠΗΟΠοΙ
680. Lekhmis Ida Ou-Gnidif	<i>Lxmis n Idaw Gniđif</i>	ΠΧΓΣΘ Ι ΣΛοΠ ΧΙΣΕΣΗ
681. Lemsid	<i>Lmsid</i>	ΠΕΘΣΛ
682. Loulad	<i>Lulad</i>	Π8ΠοΛ
683. Maâder Zoulaï	<i>Medr Zulay</i>	ΓΗΛΟ Ж8ΠοΓ
684. Maadid	<i>Meadid</i>	ΓΗοΛΣΛ
685. Mâaziz	<i>Meaziz</i>	ΓΗοЖΣЖ
686. Madagh	<i>Maday</i>	ΓοΛοΥ
687. Marrakech	<i>Mrrakc</i>	ΓΟΟοΚϷ
688. Martil	<i>Martil</i>	ΓοΟ+ΣΠ
689. Massa	<i>Masst</i>	ΓοΘΘ+
690. Mdiq	<i>Mđiq</i>	ΓΕΣΖ
691. Mecharaa-Benâbbou	<i>Macrae Bnebbu</i>	ΓοϷΟοΗ ΘΙΗΘ8
692. Mechra Ben Ksiri	<i>Macrae Blqşiri</i>	ΓοϷΟοΗ ΘΠΖΘΣΟΣ
693. Mechra Hammadi	<i>Macrae Hammadi</i>	ΓοϷΟοΗ ΛοΓΓοΛΣ
694. Mecissi	<i>Msissi</i>	ΓΘΣΘΘΣ
695. Medersa Ichamrar	<i>Icmrar</i>	ΣϷΓΟοΟ
696. Médiouna	<i>Mdyuna</i>	ΓΛΓ8Ιο
697. Megrane	<i>Miygran</i>	ΓΣΥΧΟοΙ
698. Meharza	<i>Mharza</i>	ΓΦοΟЖο
699. Mehdiya	<i>Lmhdiya</i>	ΠΕΦΛΣΥο
700. Mehioula	<i>Mhyula</i>	ΓΦΥ8Πο
701. Meknès	<i>Mknas</i>	ΓΚΙοΘ
702. Melaab	<i>Lmleab</i>	ΠΕΠΗοΘ
703. Melga el-Ouidane	<i>Mlga Lwidan</i>	ΓΠΧο ΠΠΣΛοΙ

704.	Melgou	<i>Mlgu</i>	ΓΙΧΞ
705.	Melilla	<i>Mlilt</i>	ΓΙΣΙΗ+
706.	Mellaha	<i>Mllaha</i>	ΓΙΙΙολο
707.	Mellal	<i>Mllal</i>	ΓΙΙΙοΙ
708.	Melloussa	<i>Mllusa</i>	ΓΙΙΙ80ο
709.	Mengoub	<i>Mngud</i>	ΓΙΧ8Λ
710.	Mentaga	<i>Imntagn</i>	ΣΓΙ+οΧΙ
711.	Merija	<i>Mrija</i>	ΓΟΣΙο
712.	Mezguitem	<i>Mzgitm</i>	ΓΧΧΣ+Γ
713.	Mhamid	<i>Mḥamid</i>	ΓλοΓΣΛ
714.	Michliffen	<i>Miclifn</i>	ΓΣ6ΙΣΗΙ
715.	Midar	<i>Miḍar</i>	ΓΣΕοΟ
716.	Midelt	<i>Midlt</i>	ΓΣΛΗ+
717.	Mirleft	<i>Mirllft</i>	ΓΣΟΙΙΗ+
718.	Missour	<i>Misur</i>	ΓΣ080
719.	Mjâra	<i>Mjera</i>	ΓΙήΟο
720.	Mohammadia	<i>Lmuḥmmadiyya</i>	ΙΓ8ΛΓΓοΛΣΥο
721.	Mokrisset	<i>Muqriṣat</i>	Γ8ΖΟΣ0ο+
722.	Moualine el-Oued	<i>Mwalin Lwad</i>	ΓΠοΙΣΙ ΠΠοΛ
723.	Moulay Abdallah	<i>Mulay Eabdullah</i>	Γ8ΙοΥ ήοΘΛ8ΙΙοΦ
724.	Moulay Ali Cherif	<i>Mulay Eli Ccrif</i>	Γ8ΙοΥ ήΙΣ 660ΣΗ
725.	Moulay Bouâzza	<i>Mulay Buezza</i>	Γ8ΙοΥ 08ήΧΧο
726.	Moulay Bouselham	<i>Mulay Buwslham</i>	Γ8ΙοΥ 08Π0ΙΦοΓ
727.	Moulay Idriss	<i>Mulay Dris</i>	Γ8ΙοΥ ΛΟΣ0
728.	Moulay Idriss Arhbal	<i>Mulay Dris Aybal</i>	Γ8ΙοΥ ΛΟΣ0 οΥ0οΙ
729.	Moulay Lahsene	<i>Mulay Lḥsn</i>	Γ8ΙοΥ ΙΛ0Ι
730.	Moulay Tahar	<i>Mulay Ṭṭahr</i>	Γ8ΙοΥ ΕΕοΦΟ
731.	Moulay Yâkoub	<i>Mulay Yaḗqub</i>	Γ8ΙοΥ ΥοήΖ80
732.	Mouley Sied	<i>Mulay Seid</i>	Γ8ΙοΥ 0ήΣΛ
733.	Mousa ou Salah	<i>Musa u Ṣalḥ</i>	Γ80ο 8 0οΙΛ
734.	Mrirt	<i>Mrirt</i>	ΓΟΣΟ+
735.	Msemrir	<i>Msmrir</i>	Γ0ΓΟΣΟ
736.	Mtis	<i>Mṭtis</i>	ΓΕΕΣ0
737.	Nador	<i>Nnaḍur</i>	ΙΙοΕ80
738.	Nekhila	<i>Nnxila</i>	ΙΙΧΣΙο
739.	Nekob	<i>Nqqub</i>	ΙΖΖ80
740.	Nif Rhalem	<i>Nif yalm</i>	ΙΣΗ ΥοΙΓ
741.	Nouasseur	<i>Nnwaṣr</i>	ΙΙΠο00
742.	Nouirat	<i>Nnwirat</i>	ΙΙΠΣΟο+
743.	Nzala	<i>Nnzala</i>	ΙΙΧοΙο
744.	Oualidia	<i>Walidiya</i>	ΠοΙΣΛΣΥο
745.	Ouaoufenrha	<i>Wawfnyā</i>	ΠοΠΗΙΥο
746.	Ouaouizarht	<i>Wawzayt</i>	ΠοΠΧοΥ+
747.	Ouaoumana	<i>Wawmana</i>	ΠοΠΓοο
748.	Ouaourioud	<i>Wawryud</i>	ΠοΠ0Υ8Λ

749.	Ouaouzagour	Wawzagur	ΠοΠζοΧ80
750.	Ouarzazat	Warzazat	ΠοΟζοζο+
751.	Ouzennt	Waznt	ΠοζΙ+
752.	Ouazzane	Wazzan	ΠοζζοΙ
753.	Oudaya	Udaya	8Λογο
754.	Oued Afra	Asif n Ufra	ο0ΣΗ 8ΗΟο
755.	oued Aït Aïssa	Asif n Ayt Aïssa	ο0ΣΗ ογ+ ςΣΘο
756.	Oued Aouzergui	Asif n Awzrgi	ο0ΣΗ οΠζΟΧΣ
757.	Oued Assaq	Asif n Ssaq	ο0ΣΗ ΘΘοΖ
758.	Oued Ben Allouch	Asif n Bnelluc	ο0ΣΗ ΘΙΗΠΠ8Ϟ
759.	Oued Ben Allouch	Asif n Bnelluc	ο0ΣΗ ΘΙΗΠΠ8Ϟ
760.	Oued Bou Legmaden	Asif n Buylgmadn	ο0ΣΗ Θ8γΠΧΓοΕΙ
761.	Oued Boufrah	Asif n Bufrah	ο0ΣΗ Θ8ΗΟοΛ
762.	Oued Bouregreg	Asif n Burgrag	ο0ΣΗ Θ8ΟΧΟοΧ
763.	Oued Chbeika	Asif n Cbika	ο0ΣΗ ϞΘΣΚο
764.	Oued Dades	Asif n Dads	ο0ΣΗ ΛοΛΘ
765.	Oued Daoura	Asif n Ddawra	ο0ΣΗ ΛοΠΟο
766.	Oued Dir	Asif n Dir	ο0ΣΗ ΛΣΟ
767.	Oued Drâa	Asif n Dra	ο0ΣΗ ΛΟο
768.	Oued El Habchi	Asif n Lhabci	ο0ΣΗ ΠΛοΘϞΣ
769.	Oued el Ma	Asif n Lma	ο0ΣΗ ΠΓο
770.	Oued el Marmoutha	Asif n Marmuṭa	ο0ΣΗ ΓοΟΓ8Εο
771.	Oued el-Abid	Asif n Lebid	ο0ΣΗ ΠΗΘΣΛ
772.	Oued el-Bagra	Asif n Lbagra	ο0ΣΗ ΠΘοΧΟο
773.	Oued el-Hagounia	Asif n Lhggunya	ο0ΣΗ ΠΧΧ8Ιγο
774.	Oued el-Heimer	Asif n Lhaymir	ο0ΣΗ ΠΛογΓΣΟ
775.	Oued El-Kherouf	Asif n Lxruf	ο0ΣΗ ΠΧΟ8Η
776.	Oued Enjil	Asif n Njil	ο0ΣΗ ΠΣΠ
777.	Oued ez-Zehar	Asif n Zhar	ο0ΣΗ ζΦοΟ
778.	Oued Ferko	Asif n Frku	ο0ΣΗ ΗΟΚ8
779.	Oued Foucht	Asif n Fuct	ο0ΣΗ Η8Ϟ+
780.	Oued Gheris	Asif n I'ris.	ο0ΣΗ ΓΟΣΘ.
781.	Oued Grou	Asif n Gru	ο0ΣΗ ΧΟ8
782.	Oued Issil	Asif n Issil	ο0ΣΗ ΣΘΘΣΠ
783.	Oued Jdida	Asif n Jdida	ο0ΣΗ ΙΛΣΛο
784.	Oued Keddou	Asif n Qddu	ο0ΣΗ ΖΛΛ8
785.	Oued Khoumane	Asif n Xuman	ο0ΣΗ Χ8ΓοΙ
786.	Oued Larbaa	Asif n Larbae	ο0ΣΗ ΠοΟΘοη
787.	Oued Lwinagt	Asif n Lwinagt	ο0ΣΗ ΠΠΣΙοΧ+
788.	Oued Marrout	Asif n Mrrut	ο0ΣΗ ΓΟΟ8+
789.	Oued Melloulou	Asif n Mlullu	ο0ΣΗ ΓΠ8ΠΠ8
790.	Oued Mird	Asif n Mird	ο0ΣΗ ΓΣΟΛ
791.	Oued Moulouya	Asif n Mluyt	ο0ΣΗ ΓΠ8γ+
792.	Oued Nekor	Asif n Nikur	ο0ΣΗ ΙΣΚ8Ο
793.	Oued Nfiss	Asif n Fis	ο0ΣΗ ΗΣΘ
794.	Oued Noun	Asif n Nun	ο0ΣΗ Ι8Ι
795.	Oued Ouergha	Asif n Warya	ο0ΣΗ ΠοΟγο

796.	Oued Oum-er-Rbia	<i>Asif n Isaffn</i>	οΘΣΗ ΣΟοΗΗΙ
797.	Oued Rheris	<i>Asif n Iris</i>	οΘΣΗ ΓΟΣΘ
798.	Oued Rhis	<i>Asif n I'is</i>	οΘΣΗ ΨΣΘ
799.	Oued Satour	<i>Asif n Usatur</i>	οΘΣΗ 8Θο+8Θ
800.	Oued Sbou	<i>Asif n Sbu</i>	οΘΣΗ ΘΘ8
801.	Oued Sous	<i>Asif n Sus</i>	οΘΣΗ Θ8Θ
802.	Oued Tadmisse	<i>Asif n Tdanist</i>	οΘΣΗ +ΛοΙΣΘ+
803.	Oued Taguit	<i>Asif n Tagit</i>	οΘΣΗ +οΧΣ+
804.	Oued Talilit	<i>Asif n Tlilit</i>	οΘΣΗ +ΠΣΠΣ+
805.	Oued Tamanart	<i>Asif n Tmanart</i>	οΘΣΗ +ΓοΙοΟ+
806.	oued Tansift	<i>Tansift</i>	+οΙΘΣΗ+
807.	Oued Tassaout	<i>Asif n Tasawt</i>	οΘΣΗ +οΘοΠ+
808.	Oued Tata	<i>Asif n Tāta</i>	οΘΣΗ ΕοΕο
809.	Oued Tenouchchad	<i>Asif n Tnuccad</i>	οΘΣΗ +Ι8ϙϙοΛ
810.	Oued Tigsert	<i>Asif n Tgsrt</i>	οΘΣΗ +ΧΘΟ+
811.	Oued Todra	<i>Asif n Tudy</i>	οΘΣΗ +8ΛΥ
812.	Oued Zate	<i>Asif n Zat</i>	οΘΣΗ ϙο+
813.	Oued Zelmou	<i>Asif n Zlmu</i>	οΘΣΗ ϙΠϙ8
814.	Oued Zem	<i>Wad Zmm</i>	ΠοΛ ϙϙϙ
815.	oued Zemoul	<i>Asif n Zmul</i>	οΘΣΗ ϙϙ8Π
816.	Oued Ziz	<i>Asif n Ziz</i>	οΘΣΗ ϙΣϙ
817.	Ougrane	<i>Ugran</i>	8ΧΟοΙ
818.	Ouirgane	<i>Wirgan</i>	ΠΣΟΧοΙ
819.	Ouzrhet	<i>Wizyt</i>	ΠΣϙΨ+
820.	Oujda	<i>Ujda</i>	8ΙΛο
821.	Oukaïmeden	<i>Ukaymdn</i>	8ϙοϙϙΙ
822.	Oulad Abdelhalim	<i>Wlad Ebdhlim</i>	ΠοοΛ ςΘΛΠΛΠΣϙ
823.	Oulad Ali	<i>Wlad Eli</i>	ΠοοΛ ςΠΣ
824.	Oulad Âtmane	<i>Wlad Etman</i>	ΠοοΛ ς+ΓοΙ
825.	Oulad Ayade	<i>Wlad Eyyad</i>	ΠοοΛ ςϙϙοΛ
826.	Oulad Berhil	<i>Wlad Brrhil</i>	ΠοοΛ ΘΟΟΛΣΠ
827.	Oulad bou-Beker	<i>Wlad Bubkr</i>	ΠοοΛ Θ8ΘϙΟ
828.	Oulad Brahim	<i>Wlad Brahim</i>	ΠοοΛ ΘΟοΦΣϙ
829.	Oulad Chinane	<i>Wlad Cinan</i>	ΠοοΛ ϙΣΙοΙ
830.	Oulad Driss	<i>Wlad Dris</i>	ΠοοΛ ΛΟΣΘ
831.	Oulad el-Fkih	<i>Wlad Lfqih</i>	ΠοοΛ ΠΗϙΣΦ
832.	Oulad Hamza	<i>Wlad Hmza</i>	ΠοοΛ Λϙϙο
833.	Oulad Imloul	<i>Wlad Imlul</i>	ΠοοΛ ΣϙΠ8Π
834.	Oulad M'Bareko	<i>Wlad Mbarku</i>	ΠοοΛ ΓΘοΟϙ8
835.	Oulad Moussa	<i>Wlad Musa</i>	ΠοοΛ Γ8Θο
836.	Oulad Rezzag	<i>Wlad Rzzag</i>	ΠοοΛ ΟϙϙοΧ
837.	Oulad Saidane	<i>Wlad Sedan</i>	ΠοοΛ ΘςΛοΙ
838.	Oulad Selmoun	<i>Wlad Slmun</i>	ΠοοΛ ΘΠϙ8Ι
839.	Oulad Sidi Belkassem	<i>Wlad Sidi Blqasm</i>	ΠοοΛ ΘΣΛΣ ΘΠϙοΘϙ
840.	Oulad Teïma	<i>Wlad Tayma</i>	ΠοοΛ +οϙϙο
841.	Oulad Teïr	<i>Wlad Ttir</i>	ΠοοΛ ΕΕΣΟ

842.	Oulad Yaïche	<i>Wlad Eyyac</i>	ΠΙΟΛ ΗΥΥΟϞ
843.	Oulmès	<i>Ulmas</i>	ϞΠΕΟΘ
844.	Oum Chemel	<i>Umm Ccmal</i>	ϞΓ ϞϞΓΟΠ
845.	Oum El Achar	<i>Umm Lecar</i>	ϞΓ ΠΗϞΟΟ
846.	Oum El Alek	<i>Umm Lelk</i>	ϞΓ ΠΗΠΚ
847.	Oum el-Âïoun	<i>Umm Leyun</i>	ϞΓ ΠΗΥϞ
848.	Oum-Jrane	<i>Umm Jran</i>	ϞΓ ΙΟοΙ
849.	Ourika	<i>Urika</i>	ϞΟΣΚο
850.	Ourika Ouaourmas	<i>Urika n Wawrmas</i>	ϞΟΣΚο Ι ΠΟΠΟΓΟΘ
851.	Ouriz	<i>Uriz</i>	ϞΟΣϞ
852.	Ourtzagh	<i>Urtzay</i>	ϞΟΤϞΟΥ
853.	Outat Oulad-El-Haj	<i>Utat Wlad Lhaj</i>	ϞΤΟΤ ΠΙΟΛ ΠΛΟΙ
854.	Outerbate	<i>Utrbat</i>	ϞΤΟΘΟΤ
855.	Ouzina	<i>Uzina</i>	ϞϞΣΙο
856.	Ouzoud	<i>Uzud</i>	ϞϞϞΕ
857.	Rabat	<i>Rrbat</i>	ΟΟΘοΕ
858.	Ras Asfour	<i>Ras Asfur</i>	ΟοΘ οΘΗϞΟ
859.	Ras el-Aïn	<i>Ras Leïn</i>	ΟοΘ ΠΗΣΙ
860.	Ras el-Ma	<i>Ras Lma</i>	ΟοΘ ΠΓο
861.	Ras Kebdana	<i>Ras Kbdana</i>	ΟοΘ ΚΘΛοο
862.	Rchida	<i>Rrcida</i>	ΟΟϞΣΛο
863.	Regaia	<i>Rggaya</i>	ΟΧΧοΥο
864.	Reggou	<i>Rggu</i>	ΟΧΧϞ
865.	Remlia	<i>Rramliya</i>	ΟΟοΓΠΣΥο
866.	Rgaïg	<i>Rrgayg</i>	ΟΟΧοΥΧ
867.	Rhafsai	<i>Rafsay</i>	ΓοΗΘοΥ
868.	Rhettara	<i>Rttara</i>	ΓΤΤοΟο
869.	Riah	<i>Rryah</i>	ΟΟΥοΛ
870.	Ribat-el-Kheir	<i>Ahrmummu</i>	οΦΟΓϞΓϞϞ
871.	Rich	<i>Rric</i>	ΟΟΣϞ
872.	Rissani	<i>Rrişani</i>	ΟΟΣΘοΙΣ
873.	Rommani	<i>Rrmmani</i>	ΟΟΓΓοΙΣ
874.	Saf-Saf	<i>Safsajt</i>	ΘοΗΘοΗΤ
875.	Saïdia	<i>Sseidiya</i>	ΘΘΗΣΛΣΥο
876.	Saïss	<i>Says</i>	ΘοΥΘ
877.	Saka	<i>Saka</i>	ΘοΚο
878.	Salé	<i>Sla</i>	ΘΠο
879.	Sebt Aït Ikkou	<i>Ssbt n Ayt Ikku</i>	ΘΘΘΤ Ι οΥΤ ΣΚΚϞ
880.	Sebt Bounaamane	<i>Ssbt n Buneman</i>	ΘΘΘΤ Ι ΘϞΠΓοΙ
881.	Sebt des Oulad-Hassine	<i>Ssbt n Wlad Hşayn</i>	ΘΘΘΤ Ι ΠΙΟΛ ΛΘοΥΙ
882.	Sebt des-Brikyine	<i>Ssbt n Brikyin</i>	ΘΘΘΤ Ι ΘΟΣΚΥΣΙ
883.	Sebt des-Gzoula	<i>Ssbt n Igzzuln</i>	ΘΘΘΤ Ι ΣΧϞϞϞΠ
884.	Sebt des-Neknafa	<i>Ssbt n Inknafn</i>	ΘΘΘΤ Ι ΣΙΚΙοΗΙ
885.	Sebt Guerdane	<i>Ssbt n Lgrdan</i>	ΘΘΘΤ Ι ΠΧΟΛοΙ
886.	Sebt Imgrad	<i>Ssbt n Imgrad</i>	ΘΘΘΤ Ι ΣΓΧΟοΛ
887.	Sebt Korimate	<i>Ssbt n Kurimat</i>	ΘΘΘΤ Ι ΚϞΟΣΓοΤ

888.	Sebt Mâarif	<i>Ssbt n Lmaearif</i>	ፀፀፀተ ለ ጠጮሳፀፀረዘ
889.	Sebt Sais	<i>Ssbt n Says</i>	ፀፀፀተ ለ ፀፀፀፀ
890.	Sebt Talmakant	<i>Ssbt n Tlmakant</i>	ፀፀፀተ ለ ተጠጮጮተ
891.	Sebt Zeniat	<i>Ssbt n Znyat</i>	ፀፀፀተ ለ ጸፀፀተ
892.	Sebta	<i>Sbta</i>	ፀፀተፀ
893.	Sefrou	<i>Şfru</i>	ፀፀፀፀፀ
894.	Segangane	<i>Zynyn</i>	ጸፀፀፀፀ
895.	Selouane	<i>Slwan</i>	ፀፀፀፀፀ
896.	Semsa	<i>Smsa</i>	ፀጮፀፀ
897.	Settat	<i>Sṭtat</i>	ፀፀፀፀፀተ
898.	Setti Fatma	<i>Sitti Faṭma</i>	ፀፀፀተተፀ ፀፀፀፀጮ
899.	Sguirate	<i>Şşxirat</i>	ፀፀፀፀፀፀፀተ
900.	Sidi Abbou	<i>Sidi Ebbu</i>	ፀፀፀፀ ሳፀፀፀ
901.	Sidi Abd-el-Aziz	<i>Sidi Ebdleziz</i>	ፀፀፀፀ ሳፀፀፀፀፀፀፀፀ
902.	Sidi Abderrazak	<i>Sidi Ebdrzaq</i>	ፀፀፀፀ ሳፀፀፀፀፀፀፀፀ
903.	Sidi Abid	<i>Sidi Ebid</i>	ፀፀፀፀ ሳፀፀፀፀ
904.	Sidi Akhfennir	<i>Sidi Axfnir</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀፀፀ
905.	Sidi Ali d'Azemmour	<i>Sidi Eli n Uzmmur</i>	ፀፀፀፀ ሳፀፀፀ ለ ፀፀፀፀፀፀፀፀፀ
906.	Sidi Ali ou Bourek	<i>Sidi Eli u Burik</i>	ፀፀፀፀ ሳፀፀፀ ፀ ፀፀፀፀፀፀ
907.	Sidi Allal el-Bahraoui	<i>Sidi Ellal Lbḥrawi</i>	ፀፀፀፀ ሳፀፀፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀፀፀ
908.	Sidi Allal Msedder	<i>Sidi Ellal Msddar</i>	ፀፀፀፀ ሳፀፀፀፀፀፀ ጮፀፀፀፀፀፀ
909.	Sidi Allal-Tazi	<i>Sidi Ellal Ttazi</i>	ፀፀፀፀ ሳፀፀፀፀፀፀ ተፀፀፀፀፀፀ
910.	Sidi Amar Ou Moussa	<i>Sidi Emr u Musa</i>	ፀፀፀፀ ሳጮፀ ፀ ጮፀፀፀፀ
911.	Sidi Amrane	<i>Sidi Emran</i>	ፀፀፀፀ ሳጮፀፀፀ
912.	Sidi Belkassem ou Moussa	<i>Sidi Blqasm u Musa</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀ ፀ ጮፀፀፀፀፀፀ
913.	Sidi Bettache	<i>Sidi Bṭṭac</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀ
914.	Sidi Bibi	<i>Sidi Bibi</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀ
915.	Sidi Bou Abdelli	<i>Sidi Buebdlli</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀፀፀ
916.	Sidi Bou Beker	<i>Sidi Bubkr</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀ
917.	Sidi Bou Lanouar	<i>Sidi Bulanwar</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀፀፀፀ
918.	Sidi BouAbid	<i>Sidi Buebid</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀፀ
919.	Sidi Bou-Beker	<i>Sidi Bubkr</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀፀ
920.	Sidi Bouknadel	<i>Sidi Bulqnadl</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀፀፀፀ
921.	Sidi Bou-Othmane	<i>Sidi Buetman</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀተፀፀፀፀ
922.	Sidi Bouzid	<i>Sidi Buzid</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀፀ
923.	Sidi Chiker	<i>Sidi Cikir</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀፀ
924.	Sidi El-Aïdi	<i>Sidi Leaydi</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀፀፀ
925.	Sidi El-Mechour	<i>Sidi Lmcur</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀፀፀ
926.	Sidi el-Mekki	<i>Sidi Lmkki</i>	ፀፀፀፀ ፀፀፀፀፀፀፀፀፀ
927.	Sidi Hajjaj	<i>Sidi Hjjaj</i>	ፀፀፀፀ ለፀፀፀፀፀፀ
928.	Sidi Hrazem	<i>Sidi Hrazm</i>	ፀፀፀፀ ለፀፀፀፀፀፀ

929.	Sidi Ifni	<i>Sidi Ifni</i>	ΘΣΛΣ ΣΗΙΣ
930.	Sidi Kacem	<i>Sidi Qasm</i>	ΘΣΛΣ ΕοΘΕ
931.	Sidi Lamine	<i>Sidi Lamin</i>	ΘΣΛΣ ΝοΕΣΙ
932.	Sidi Mabarek / Mbarek	<i>Sidi Mbark</i>	ΘΣΛΣ ΕΘοΟΚ
933.	Sidi Mohamed Lahmar	<i>Sidi Muḥammad Lḥmr</i>	ΘΣΛΣ ΕΒΛΕΕοΛ ΝΛΕΟ
934.	Sidi Moktar	<i>Sidi Lmxtar</i>	ΘΣΛΣ ΝΕΧ+οΟ
935.	Sidi Moulay-el-Fadel	<i>Sidi Mulay Lfaḍl</i>	ΘΣΛΣ ΕΒΝοϚ ΝΗΕοΕΝ
936.	Sidi Moussa	<i>Sidi Musa</i>	ΘΣΛΣ Ε8Θο
937.	Sidi Ouaddoud	<i>Sidi Waddud</i>	ΘΣΛΣ ΠοΛΛ8Λ
938.	Sidi Ouassai / Sidi Ouasse	<i>Sidi Wassay</i>	ΘΣΛΣ ΠοΘΘοϚ
939.	Sidi Rahal	<i>Sidi Rḥhal</i>	ΘΣΛΣ ΟΛΛοΝ
940.	Sidi Salah	<i>Sidi Salḥ</i>	ΘΣΛΣ ΘοΝΛ
941.	Sidi Sibara	<i>Sidi Sibara</i>	ΘΣΛΣ ΘΣΘοΟο
942.	Sidi Slimane	<i>Sidi Sliman</i>	ΘΣΛΣ ΘΝΣΕοΙ
943.	Sidi Smaïl	<i>Sidi Smaeil</i>	ΘΣΛΣ ΘΕοΗΣΝ
944.	Sidi Toual	<i>Sidi Ṭwwal</i>	ΘΣΛΣ ΕΠΠοΝ
945.	Sidi Yahya Zaër	<i>Sidi Iḥya Zeir</i>	ΘΣΛΣ ΣΛϚο ΚΗΣΟ
946.	Sidi Yahya-du-Gharb	<i>Sidi Iḥya n Lyrb</i>	ΘΣΛΣ ΣΛϚο Ι ΝΥΟΘ
947.	Sidi-Abdallah-des-Riatha	<i>Sidi Eabdullah n Lyyata</i>	ΘΣΛΣ ἡοΘΛ8ΝΝοΦ Ι ΝΥϚο+ο
948.	Sidi-Abed	<i>Sidi Eabd</i>	ΘΣΛΣ ἡοΘΛ
949.	Sidi-Aissa	<i>Sidi Eisa</i>	ΘΣΛΣ ἡΣΘο
950.	Skhour Rehamna	<i>Ṣxur Rrḥamna</i>	ΘΧ8Ο ΟΟΛοΕΙο
951.	Skoura	<i>Skura</i>	ΘΚ8Οο
952.	Slirhoua	<i>Sliywa</i>	ΘΝΣΥΠο
953.	Smimou	<i>Smimu</i>	ΘΕΣΕ8
954.	Souira Kedima	<i>Taṣṣurt taqdimt</i>	+οΘΘ8Ο+ +οΖΛΣΕ+
955.	Souk el Arba du Gharb	<i>Ssuq n Larbea n Lyrb</i>	ΘΘ8Ε Ι ΝοΟΘἡο Ι ΝΥΟΘ
956.	Souk el Had el-Gharbia	<i>Ssuq n Lḥad n Lyarbiya</i>	ΘΘ8Ε Ι ΝΛοΛ Ι ΝΥοΟΘΣϚο
957.	Souk El Khemis	<i>Ssuq n Lxm̄is</i>	ΘΘ8Ε Ι ΝΧΕΣΘ
958.	Souk el-Arba des Bani Hassan	<i>Ssuq n Larbea n Bniḥssan</i>	ΘΘ8Ε Ι ΝοΟΘἡο Ι ΘΙΣΛΘΘοΙ
959.	Souk el-Arba-Assads	<i>Ssuq n Larbea n Wassads</i>	ΘΘ8Ε Ι ΝοΟΘἡο Ι ΠοΘοοΛΘ
960.	Souk el-Arba-des-Maadna	<i>Ssuq n Larbea n Lmeadna</i>	ΘΘ8Ε Ι ΝοΟΘἡο Ι ΝΕἡοΛΙο
961.	Souk el-Had Oudarhas	<i>Ssuq n Lḥad n Udayas</i>	ΘΘ8Ε Ι ΝΛοΛ Ι 8ΛοΥοΘ
962.	Souk el-Had-Afella-Irhir	<i>Ssuq n Lḥad n Ufla n Iyir</i>	ΘΘ8Ε Ι ΝΛοΛ Ι 8ΗΕΝΝο Ι ΣΥΣΟ
963.	Souk el-Had-des-Mzoura	<i>Ssuq n Lḥad n Imzurn</i>	ΘΘ8Ε Ι ΝΛοΛ Ι ΣΕΚ8ΟΙ

964. Souk et-Tlata- des-Oulads Sebbah	<i>Ssuq n Tlata n Wlad Şbbah</i>	ፀፀፀፂ ለ ተዛዕተዕ ለ ሀዘዕለ ፀፀፀዕለ
965. Souk et-Tnine	<i>Ssuq n Ltnin</i>	ፀፀፀፂ ለ ዛተዘተ
966. Souk Jdid des-Beni-khloug	<i>Ssuq Ujdid n Bni Xlug</i>	ፀፀፀፂ ፀዘሊያለ ለ ፀዘፂ ጸዘፂጸ
967. Souk Jemâa des Feddalate	<i>Ssuq n Ljmea n Fdala</i>	ፀፀፀፂ ለ ዛዘርሐዕ ለ ዘደዕዘዕ
968. Souk Jemâa des-Braksa	<i>Ssuq n Ljmea n Braksa</i>	ፀፀፀፂ ለ ዛዘርሐዕ ለ ፀዕዕፀፀ
969. Souk Jemaa-des-Oulad Mohammed	<i>Ssuq n Ljmea n Wlad Muḥammad</i>	ፀፀፀፂ ለ ዛዘርሐዕ ለ ሀዘዕለ ርፀላርርዕለ
970. Souk Jemaa-Mellila	<i>Ssuq n Ljmea n Mlilt</i>	ፀፀፀፂ ለ ዛዘርሐዕ ለ ርዘፂዘተ
971. Souk Khemis des Anjra	<i>Ssuq n Lxmis n Lenjra</i>	ፀፀፀፂ ለ ዛጸርያፀ ለ ዛዘዘዕዕ
972. Souk Khemis des Beni Arouss	<i>Ssuq n Lxmis n Bni Erus</i>	ፀፀፀፂ ለ ዛጸርያፀ ለ ፀዘፂ ሐዕፀፀ
973. Souk Sebt-des-Beni-Ikhelf	<i>Ssuq n Sbt n Bni Yixlaf</i>	ፀፀፀፂ ለ ፀፀተ ለ ፀዘፂ ፎፂጸዘዕዘ
974. Souk Sebt-Ouijjane	<i>Ssuq n Ssbt n Wijjan</i>	ፀፀፀፂ ለ ፀፀተ ለ ሀፂዘዘዕ
975. Souk Telata des Ziaïda	<i>Ssuq n Tlata n Zyada</i>	ፀፀፀፂ ለ ተዛዕተዕ ለ ጸፎዕዕ
976. Souk Telata du Gharb	<i>Ssuq n Tlata n Lyrb</i>	ፀፀፀፂ ለ ተዛዕተዕ ለ ዛኅዕፀ
977. Souk Tleta des Gnadiz	<i>Ssuq n Tlata Lgnadz</i>	ፀፀፀፂ ለ ተዛዕተዕ ለ ዛጸዕለጸ
978. Souk Tleta Taghramet	<i>Ssuq n Tlata n Tyramt</i>	ፀፀፀፂ ለ ተዛዕተዕ ለ ተኅዕዕርተ
979. Souk Tnine Beni Harchen	<i>Ssuq n Bni Hrcan</i>	ፀፀፀፂ ለ ፀዘፂ ፎዕፎዕ
980. Souk Tnine des Oulad-Ali	<i>Ssuq n Ltnin n Wlad Eli</i>	ፀፀፀፂ ለ ዛተዘተ ለ ሀዘዕለ ሐዘፂ
981. Souk Tnine de-Toualet	<i>Ssuq n Ltnin n Twalt</i>	ፀፀፀፂ ለ ዛተዘተ ለ ተዘዕዘተ
982. Souk Tnine-Nouadai	<i>Ssuq n Ltnin n Wadday</i>	ፀፀፀፂ ለ ዛተዘተ ለ ሀዕለዕፎ
983. Souk-Foum-Jemâa	<i>Ssuq n Imi n Ljmea</i>	ፀፀፀፂ ለ ሂርሂ ለ ዛዘርሐዕ
984. Taakilt	<i>Taekilt</i>	ተዕሐፀፂዘተ
985. Tabahnift	<i>Tabahnift</i>	ተዕፀዕላዘፂዘተ
986. Tabassamt	<i>Tabassamt</i>	ተዕፀዕፀዕዕርተ
987. Tacheddirt	<i>Tacddirt</i>	ተዕፎላፂዕተ
988. Tachokchte	<i>Tacukct</i>	ተዕፎፀፀፎተ
989. Tadakoust	<i>Tadakust</i>	ተዕለዕፀፀተ
990. Tadalt	<i>Taddalt</i>	ተዕለዕዘተ
991. Tadaout	<i>Tadawt</i>	ተዕለዕዘተ
992. Taddert	<i>Taddart</i>	ተዕለዕዕተ
993. Tadirhoust	<i>Tadiyust</i>	ተዕለፂኅፀተ

994. Takhast	<i>Tadxast</i>	ተአጸዕፀተ
995. Tadmamt	<i>Tadmamt</i>	ተላፎፎተ
996. Tadouart	<i>Tadwwart</i>	ተላሀሀዕተ
997. Taferiate	<i>Tafryat</i>	ተዕዘዐኛዕፎ
998. Tafersite	<i>Tafrssit</i>	ተዕዘዐዐዐረተ
999. Taffert	<i>Taffrt</i>	ተዕዘዘዐተ
1000. Tafinegoult	<i>Tafngult</i>	ተዕዘነጸነተ
1001. Taforalt	<i>Tafuyalt</i>	ተዕዘጻኅዕነተ
1002. Tafraoute	<i>Tafrawt</i>	ተዕዘዐዕዘተ
1003. Tafrata (Plaine)	<i>Tafrara</i>	ተዕዘዐዕዐዐ
1004. Tagadirt	<i>Tagadirt</i>	ተዕጸዕላረዐተ
1005. Tagannt	<i>Tagant</i>	ተዕጸዐተ
1006. Tagdilt	<i>Tagdilt</i>	ተዕጸላረነተ
1007. Taghazoute	<i>Tayazut</i>	ተዕኅዕጸጻተ
1008. Taghjicht	<i>Tayjjijt</i>	ተዕኅዘዘዘዘተ
1009. Tagmoute	<i>Tagmmut</i>	ተዕጸፎፎተ
1010. Tagoudit	<i>Tagudit</i>	ተዕጸጸላረተ
1011. Tagoundaft	<i>Tagundaft</i>	ተዕጸጸላዕዘተ
1012. Tagounite	<i>Tagunit</i>	ተዕጸጸዘተ
1013. Tagragra	<i>Tagrara</i>	ተዕጸዐዐዐዐ
1014. Taguenza	<i>Tagnza</i>	ተዕጸነጸዐ
1015. Taguerroumt	<i>Tagrrumt</i>	ተዕጸዐዐጸፎተ
1016. Tahala	<i>Tahala</i>	ተዕፎዐዐ
1017. Tahanaoute	<i>Tahnnawt</i>	ተዕላዘዐዘተ
1018. Tahderhoust	<i>Tahdyust</i>	ተዕፎላኅጻፀተ
1019. Tahemdount	<i>Tahddunt</i>	ተዕፎላጸዘተ
1020. Taïmzour	<i>Taymzur</i>	ተዕኛፎጸጻዐ
1021. Taïneste	<i>Taynst</i>	ተዕኛዐተ
1022. Tainzirt	<i>Taynzirt</i>	ተዕኛነጸረዐተ
1023. Tajdimt	<i>Tajdimt</i>	ተዕዘላረዘተ
1024. Takat	<i>Takat</i>	ተዕጾተ
1025. Takhensa	<i>Taxnsa</i>	ተዕጸነዐዐ
1026. Takoumit	<i>Takumit</i>	ተዕጸጸፎተ
1027. Tala Tazouggaght	<i>Tala Tazgg^wayt</i>	ተዕዐዐ ተዕጸጸጸኅተ
1028. Talaint	<i>Talaynt</i>	ተዕዐዐኛተ
1029. Talaint-Irherbiin	<i>Talaynt n Iyrbiyn</i>	ተዕዐዐኛተ ለ ረኅዐዐረዘተ
1030. Talate	<i>Talat</i>	ተዕዐዐተ
1031. Talate-Yâkoub	<i>Talat n Yaequb</i>	ተዕዐዐተ ለ ጸዕከረጻፀ
1032. Taliouine	<i>Taliwin</i>	ተዕዐዘዘዘተ
1033. Talmest	<i>Talmst</i>	ተዕዐፎተ
1034. Talrhaïcht	<i>Talyayct</i>	ተዕዐኅዕኛፎተ
1035. Talsinnt	<i>Talsint</i>	ተዕዐዐረዘተ
1036. Taltfraout	<i>Taltfrawt</i>	ተዐዐተዘዐዐዘተ
1037. Talzemt	<i>Talzmt</i>	ተዐዐጸተ
1038. Tamadant	<i>Tamadant</i>	ተዐፎላዐተ
1039. Tamanar	<i>Tmanar</i>	ተፎዐዐዐ

1040. Tamârrouft	<i>Tameruft</i>	ተዐርኮዐጾዘተ
1041. Tamaslent	<i>Tamaslnt</i>	ተዐርዐፀዘተ
1042. Tamassint	<i>Tamasint</i>	ተዐርዐፀዘተ
1043. Tamefrast	<i>Tamfrast</i>	ተዐርዘዐዐፀተ
1044. Tamegroute	<i>Tamgrut</i>	ተዐርእዐጾተ
1045. Tamelahl	<i>Tamllaht</i>	ተዐርዘዘዐለተ
1046. Tamelelt	<i>Tamllalt</i>	ተዐርዘዘዐዘተ
1047. Tamesnite	<i>Tamsnit</i>	ተዐርዐዘተ
1048. Tamessoult	<i>Tamssult</i>	ተዐርዐፀጾዘተ
1049. Tamjercht	<i>Tamjrct</i>	ተዐርዘዐጭተ
1050. Tamjilt	<i>Tamjilt</i>	ተዐርዘዘዘተ
1051. Tamnougalt	<i>Tamnugalt</i>	ተዐርዘጾዘዘተ
1052. Tamrhakht	<i>Tamrayt</i>	ተዐርዐዐሃተ
1053. Tamri	<i>Tamri</i>	ተዐርዐጵ
1054. Tamtattoucht	<i>Tamtattuct</i>	ተዐርተዐተጾጭተ
1055. Tamtrouchte	<i>Tamtruct</i>	ተዐርተዐጾጭተ
1056. Tana	<i>Tana</i>	ተዐ
1057. Tanalt	<i>Tanalt</i>	ተዐዐዘተ
1058. Tanannt	<i>Tanant</i>	ተዐዐለተ
1059. Tanefacht	<i>Tanafct</i>	ተዐዐዘጭተ
1060. Tanezzarte	<i>Tanzzart</i>	ተዐዘጾዐዐተ
1061. Tanger	<i>Ṭanja</i>	ፎዐዘዐ
1062. Tanguerfa	<i>Tangrfa</i>	ተዐእዐዘዐ
1063. Tanoumrhit	<i>Tanumyit</i>	ተዐጾርሃዘተ
1064. Tanoundja	<i>Tanundja</i>	ተዐጾዘዘዐ
1065. Tanout-ou-Fillali	<i>Tanut n Ufilali</i>	ተዐጾተ ጾዘዘዘዘዘ
1066. Tansikht	<i>Tansixt</i>	ተዐዐጵዘተ
1067. Tan-Tan	<i>Ṭanṭan</i>	ፎዐፎዐ
1068. Taouerda	<i>Tawrda</i>	ተዐዘዐለዐ
1069. Taouima	<i>Tawima</i>	ተዐዘዘርዐ
1070. Taouloukoul	<i>Tawlukult</i>	ተዐዘዘጾጾዘተ
1071. Taounate	<i>Tawnat</i>	ተዐዘዐተ
1072. Taounate el-Kchour	<i>Tawnat n Lqcur</i>	ተዐዘዐተ ዘጾጭዐ
1073. Taourirt	<i>Tawrirt</i>	ተዐዘዐጵዐተ
1074. Taourirt n Tilles	<i>Tawrirt n Tillas</i>	ተዐዘዐጵዐተ ተዘዘዐፀ
1075. Taouz	<i>Ṭṭaws</i>	ፎፎዐዘዐ
1076. Tarfaya	<i>Ṭarfaya</i>	ፎዐዐዘዐጾ
1077. Targa n Touchka	<i>Targa n Tucka</i>	ተዐዐእዐ ተጾጭዐ
1078. Targa n Ait Irat	<i>Targa n Ayt Irrat</i>	ተዐዐእዐ ዐጾተ ጵዐዐተ
1079. Targannt	<i>Targant</i>	ተዐዐእዐተ
1080. Targha	<i>Tarya</i>	ተዐዐሃዐ
1081. Targoumaït	<i>Targumayt</i>	ተዐዐእጾርዐጾተ
1082. Targuist	<i>Targist</i>	ተዐዐእጵዐተ
1083. Tarhasrout	<i>Tayasrut</i>	ተዐሃዐፀዐጾተ
1084. Tarhbalt	<i>Taybalt</i>	ተዐሃዐዐዘተ

1085. Tarhia	<i>Tayya</i>	ተዕሃኖ
1086. Tarhilest	<i>Tayilast</i>	ተዕሃኖጠዕተ
1087. Tarkat	<i>Tarkat</i>	ተዕዐጾተ
1088. Tarmilate	<i>Tarmilat</i>	ተዕዐርጸጠዕተ
1089. Tasguinnt	<i>Tasggint</i>	ተዕዐጸጸጸተ
1090. Tasla	<i>Tasla</i>	ተዕዐጠዕ
1091. Tasrirt	<i>Tasrirt</i>	ተዕዐዐጸዐተ
1092. Tassademt	<i>Tassadmt</i>	ተዕዐዐዕጠርተ
1093. Tassaknt	<i>Tasaknt</i>	ተዕዐዕጠተ
1094. Tassemit	<i>Tassmit</i>	ተዕዐዐርጸተ
1095. Tassetift	<i>Tastift</i>	ተዕዐተጸዠተ
1096. Tata	<i>Tata</i>	ፎዕዕ
1097. Tattiouine	<i>Tattwin</i>	ተዕፎፎጸጠጸ
1098. Tawlakt	<i>Tawlakt</i>	ተዕጠጠዕጠተ
1099. Taza	<i>Taza</i>	ተዕጵ
1100. Tazalarhite	<i>Tazlayit</i>	ተዕጵጠዕጸተ
1101. Tazart	<i>Tazart</i>	ተዕጵዐተ
1102. Tazegzaout	<i>Tazgawt</i>	ተዕጵጸጵጠተ
1103. Tazemmourte	<i>Tazmmurt</i>	ተዕጵጠጠጸተ
1104. Tazenakht	<i>Taznayt</i>	ተዕጵጠዕተ
1105. Tazeroualt	<i>Tazrwalt</i>	ተዕጵዐጠጠተ
1106. Tazouguerte	<i>Tazgg^wart</i>	ተዕጵጸጸጠዐተ
1107. Tazoulaït	<i>Tazulayt</i>	ተዕጵጸጠዕተ
1108. Tazouta	<i>Tazuda</i>	ተዕጵጸዕ
1109. Taztot	<i>Taztut</i>	ተዕጵጸጸተ
1110. Tazzarine	<i>Tazarin</i>	ተዕጵዐጸጠ
1111. Teggour	<i>Tggur</i>	ተጸጸጸ
1112. Telat-Azlaf	<i>Tlata n Uzlaf</i>	ተጠተዕ ጸጵጠዕ
1113. Telouèt	<i>Tlwat</i>	ተጠዐተ
1114. Témara	<i>Tmara</i>	ተጠዐ
1115. Temsaman	<i>Tmsaman</i>	ተጠዐጠ
1116. Temsia	<i>Tmsiya</i>	ተጠዐጸ
1117. Tendrara	<i>Tandrara</i>	ተጠጠዐዐ
1118. Tfariti	<i>Tfariti</i>	ተጠዐጸተጸ
1119. Thamusida	<i>Tamusida</i>	ተጠጠጸጠ
1120. Tichchoukt	<i>Ticcukt</i>	ተጸጸጸጸተ
1121. Tichka	<i>Ticka</i>	ተጸጸጸ
1122. Tiddas	<i>Tiddas</i>	ተጸጠጠ
1123. Tidi	<i>Tidi</i>	ተጸጸ
1124. Tidquin	<i>Tidqqin</i>	ተጸጠጠጠ
1125. Tidine	<i>Tidyin</i>	ተጸጠጠ
1126. Tidsi	<i>Tidsi</i>	ተጸጠጠ
1127. Tifernine	<i>Tifrnin</i>	ተጸጠዐጠ
1128. Tiffoultoute	<i>Tiffultut</i>	ተጸጠጠጠጠተ
1129. Tifirassine	<i>Tifirasin</i>	ተጸጠጠጠጠ
1130. Tiflet	<i>Tifflt</i>	ተጸጠጠተ
1131. Tifnite	<i>Tifnit</i>	ተጸጠጠተ

1132. Tifourhaline	<i>Tifuyalin</i>	+ΣΗ8ΥοΜΣΙ
1133. Tifrit	<i>Tifrit</i>	+ΣΗΟΣ+
1134. Tigezmirt	<i>Tiqzmirt</i>	+ΣΧЖΓΣΟ+
1135. Tighassaline	<i>Tiyssalin</i>	+ΣΥΘΟοΜΣΙ
1136. Tighmi	<i>Tiyimi</i>	+ΣΥΓΣ
1137. Tighza	<i>Tiyza</i>	+ΣΥЖο
1138. Tiglite	<i>Tigit</i>	+ΣΧΠΣ+
1139. Tigouraïne	<i>Tigurayin</i>	+ΣΧ8ΟοϚΣΙ
1140. Tigri	<i>Tigri</i>	+ΣΧΟΣ
1141. Tikkert-n-Ouchchane	<i>Tikkrt n Wuccn</i>	+ΣΚΚΟ+ Π8ϚϚ
1142. Tikoutamine	<i>Tikutamin</i>	+ΣΚ8+οΓΣΙ
1143. Tilemsen	<i>Tilmsn</i>	+ΣΠΓΟΙ
1144. Tillelt	<i>Tillilt</i>	+ΣΠΠΣΠ+
1145. Tilmi	<i>Tilmi</i>	+ΣΠΓΣ
1146. Tilougguite	<i>Tilgg^wit</i>	+ΣΠΧΧ ^Π Σ+
1147. Tilouine	<i>Tilwin</i>	+ΣΠΠΣΙ
1148. Timadriouine	<i>Timadriwin</i>	+ΣΓοΛΟΣΠΣΙ
1149. Timahdite	<i>Timḥdit</i>	+ΣΓΛΕΣ+
1150. Timegzounine	<i>Timgzunin</i>	+ΣΓΧЖ8ΙΣΙ
1151. Timganine	<i>Timganin</i>	+ΣΓΧοΙΣΙ
1152. Timguerdine	<i>Timgrdin</i>	+ΣΓΧΟΛΣΙ
1153. Timiderte	<i>Timdrt</i>	+ΣΓΛΟ+
1154. Timinoutine	<i>Timinutin</i>	+ΣΓΣΙ8+ΣΙ
1155. Timissi	<i>Timissi</i>	+ΣΓΣΘΘΣ
1156. Timoulaye	<i>Tin Mulay</i>	+ΣΙ Γ8ΠοϚ
1157. Timzit	<i>Timzit</i>	+ΣΓЖΣ+
1158. Tin Mal	<i>Tinml</i>	+ΣΙΓΠ
1159. Tinejdad	<i>Tinjdad</i>	+ΣΙΠΛοΛ
1160. Tinerhir	<i>Tinyir</i>	+ΣΙΥΣΟ
1161. Tinkert	<i>Tinkrt</i>	+ΣΙΚΟ+
1162. Tinouaïnane	<i>Tin Ueinan</i>	+ΣΙ 84ΣΙοΙ
1163. Tinrheras	<i>Tinyras</i>	+ΣΙΥΟοΘ
1164. Tin-Zoulin	<i>Tinzulin</i>	+ΣΙЖ8ΠΣΙ
1165. Tiouli	<i>Tin Ulli</i>	+ΣΙ 8ΠΠΣ
1166. Tioulit	<i>Tiwlit</i>	+ΣΠΠΣ+
1167. Tiourirhet	<i>Tiwriyt</i>	+ΣΠΟΣΥ+
1168. Tiouririne	<i>Tiwririn</i>	+ΣΠΟΣΟΣΙ
1169. Tioute	<i>Tiyut</i>	+ΣϚ8+
1170. Tiouzaguine	<i>Tiwzagin</i>	+ΣΠЖοΧΣΙ
1171. Tirhanimine	<i>Tiyanimin</i>	+ΣΥοΙΣΓΣΙ
1172. Tirhibout	<i>Tiyibut</i>	+ΣΥΣΘ8+
1173. Tirhiourine	<i>Tiyiwrin</i>	+ΣΥΣΠΟΣΙ
1174. Tirnest	<i>Tirnst</i>	+ΣΟΙΟ+
1175. Tirsal	<i>Tirsal</i>	+ΣΟΟοΠ
1176. Tiseguenane	<i>Tisgnan</i>	+ΣΟΧΙοΙ
1177. Tisfrioudine	<i>Tisfriwdin</i>	+ΣΟΗΟΣΠΛΣΙ
1178. Tisgui-Ida-ou-Ballou	<i>Tisgi Idaw Ballu</i>	+ΣΟΧΣ ΣΛοΠ

		ΘοΠΠΒ
1179. Tiskaouine	<i>Tiskawin</i>	+ΣΟΚοΠΣΙ
1180. Tislit	<i>Tislit</i>	+ΣΟΠΣ+
1181. Tisnassemine	<i>Tisnassmin</i>	+ΣΟΙοΟΟΓΣΙ
1182. Tissa	<i>Tissa</i>	+ΣΟΟο
1183. Tissint	<i>Tissint</i>	+ΣΟΟΣΙ+
1184. Tissouguine	<i>Tisukin</i>	+ΣΟΒΚΣΙ
1185. Tit Mellil	<i>Tit Mlil</i>	+ΣΕ ΓΠΣΠ
1186. Tizga	<i>Tizga</i>	+ΣΧΧο
1187. Tizgui	<i>Tizgi</i>	+ΣΧΧΣ
1188. Tizguine	<i>Tizgin</i>	+ΣΧΧΣΙ
1189. Tizi Abekhnanes	<i>Tizi n Ubxnas</i>	+ΣΧΣ ΒΘΧΙοΟ
1190. Tizi Maachou	<i>Tizi n Meacu</i>	+ΣΧΣ ΓΗοΒΒ
1191. Tizi n' Aït Hamed	<i>Tizi n Ayt Hmad</i>	+ΣΧΣ οϚ+ ΑΓοΛ
1192. Tizi n Ali	<i>Tizi n Ēli</i>	+ΣΧΣ ςΠΣ
1193. Tizi n Bachkoum	<i>Tizi n Backum</i>	+ΣΧΣ ΘοΒΚΒΓ
1194. Tizi n Boujou	<i>Tizi n Bujū</i>	+ΣΧΣ ΘΒΙΒ
1195. Tizi n Ouabadou	<i>Tizi n Wabadu</i>	+ΣΧΣ ΠοΘοΛΒ
1196. Tizi n Ouanou	<i>Tizi n Wanu</i>	+ΣΧΣ ΠοΙΒ
1197. Tizi n Ouli Ousir	<i>Tizi n Wuli n Usir</i>	+ΣΧΣ ΠΒΠΣ ΒΘΣΟ
1198. Tizi n Tabgourt	<i>Tizi n Tbgurt</i>	+ΣΧΣ +ΘΧΒΟ+
1199. Tizi n Taddert	<i>Tizi n Taddart</i>	+ΣΧΣ +οΛοΟ+
1200. Tizi n Tafilalt	<i>Tizi n Tfilalt</i>	+ΣΧΣ +ΗΓΠοΠ+
1201. Tizi n Tagounit	<i>Tizi n Tgunit</i>	+ΣΧΣ +ΧΒΙΣ+
1202. Tizi n Tarakatine	<i>Tizi n Trakatin</i>	+ΣΧΣ +ΟοΚο+ΣΙ
1203. Tizi n Timlaine	<i>Tizi n Tmlayin</i>	+ΣΧΣ +ΓΠοϚΣΙ
1204. Tizi n Tinifift	<i>Tizi n Tnifift</i>	+ΣΧΣ +ΙΣΗΣΗ+
1205. Tizi n Tirlist	<i>Tizi n Tiylist</i>	+ΣΧΣ +ΣΥΠΣΟ+
1206. Tizi n Tretten	<i>Tizi n Trttn</i>	+ΣΧΣ +Ο++
1207. Tizi n Tzazert	<i>Tizi n Tzazrt</i>	+ΣΧΣ +ΚοΚΟ+
1208. Tizi N'Aït Imi	<i>Tizi n Ayt Imi</i>	+ΣΧΣ οϚ+ ΣΓΣ
1209. Tizi n-Aït Ouirra	<i>Tizi n Ayt Wirra</i>	+ΣΧΣ οϚ+ ΠΣΟΟο
1210. Tizi Ousli	<i>Tizi n Usli</i>	+ΣΧΣ ΒΘΠΣ
1211. Tizi n'Taïda	<i>Tizi n Tayda</i>	+ΣΧΣ +οϚΛο
1212. Tizi Taka	<i>Tizi n Takka</i>	+ΣΧΣ +οΚΚο
1213. Tizi Tarhzeft	<i>Tizi n Tyzzaft</i>	+ΣΧΣ +ΥΧΧοΗ+
1214. Tizi Tazouguart	<i>Tizi n Tzgg^wart</i>	+ΣΧΣ +ΧΧ ^Π οΟ+
1215. Tizi Tirherhouzine	<i>Tizi n Tyuzin</i>	+ΣΧΣ +ΥΒΧΣΙ
1216. Tizi Touzlimt	<i>Tizi n Tuzlimt</i>	+ΣΧΣ +ΒΧΠΣΓ+
1217. Tizi Beni Selmane	<i>Tizi n Bni Slman</i>	+ΣΧΣ ΘΙΣ ΘΠΓοΙ
1218. Tizimi	<i>Tizimi</i>	+ΣΧΣΓΣ
1219. Tizi n-Taghatine	<i>Tizi n Tyadtin</i>	+ΣΧΣ +ΥοΕ+ΣΙ
1220. Tizi n-Taguergoust	<i>Tizi n Tgrgust</i>	+ΣΧΣ +ΧΟΧΒΟ+
1221. Tizi n-Test	<i>Tizi n Tast</i>	+ΣΧΣ +οΟ+
1222. Tizi n-Tichka	<i>Tizi n Ticka</i>	+ΣΧΣ +ΣΒΚο

1223. Tizi Oulmou	<i>Tizi n Ulmu</i>	+ΣΧΣ 8ΠΕ8
1224. Tizi Ouzli	<i>Tizi n Uzli</i>	+ΣΧΣ 8ΧΠΣ
1225. Tizirhine	<i>Tiziyin</i>	+ΣΧΣΥΣΙ
1226. Tiztoutine	<i>Tizduḍin</i>	+ΣΧΕ8ΕΣΙ
1227. Tizza	<i>Tizza</i>	+ΣΧΧο
1228. Tlata Ida-Gougmar	<i>Tlata n Idaw Gmar</i>	+Πο+ο ΣΛοΠ ΧΓοΟ
1229. Tleta Akhssass	<i>Tlata n Laxṣaṣ</i>	+Πο+ο ΠοΧΟοΟ
1230. Tleta des Bani Yder Cherki	<i>Tlata n Bni Iddr Ccrqi</i>	+Πο+ο ΘΙΣ ΣΛΟ 66ΟΕΣ
1231. Tleta des-Oulad- Hamdane	<i>Tlata n Wlad Ḥmdan</i>	+Πο+ο ΠΠοΛ ΛΓΛοΙ
1232. Tleta Hanchane	<i>Tlata n Hancan</i>	+Πο+ο ΦοΙ6οΙ
1233. Tleta Ketama	<i>Tlata n Ktama</i>	+Πο+ο Κ+οΓο
1234. Tleta Rissana	<i>Tlata n Rriṣana</i>	+Πο+ο ΟΟΣΟοο
1235. Tnine des Ida ou- zemzem	<i>Latnin n Idaw Zmzm</i>	Πο+ΙΣΙ ΣΛοΠ ΧΓΧΓ
1236. Tnine Tigouda	<i>Latnin n Tguda</i>	Πο+ΙΣΙ +Χ8Λο
1237. Todra	<i>Tudy</i>	+8ΛΥ
1238. Tolba	<i>Tṭlba</i>	ΕΕΠΘο
1239. Toula	<i>Tawla</i>	+οΠΠο
1240. Toumliline	<i>Tumlilin</i>	+8ΓΠΣΠΣΙ
1241. Toundout	<i>Tundut</i>	+8ΙΑ8+
1242. Tounfite	<i>Tunfit</i>	+8ΙΗΣ+
1243. Tourbist	<i>Turbist</i>	+8ΟΘΣΟ+
1244. Tourtit	<i>Turtit</i>	+8Ο+Σ+
1245. Touzounine	<i>Tuzunin</i>	+8Χ8ΙΣΙ
1246. Trit	<i>Trit</i>	+ΟΣ+
1247. Tugunt	<i>Tuggunt</i>	+8ΧΧ8Ι+
1248. Volubilis	<i>Walili</i>	ΠοΠΣΠΣ
1249. Zaâroura	<i>Zerura</i>	ΧΗΟ8Οο
1250. Zad	<i>Zad</i>	ΧοΛ
1251. Zag	<i>Zag</i>	ΧοΧ
1252. Zagora	<i>Zagura</i>	ΧοΧ8Οο
1253. Zaïo	<i>Zayu</i>	ΧοΥ8
1254. Zaouiïa Ahanesal	<i>Zzawit n Uḥnṣal</i>	ΧΧοΠΣ+ 8ΑΙΘοΠ
1255. Zaouiïa Bou Youssef	<i>Zzawit n Buyussf</i>	ΧΧοΠΣ+ Θ8Υ8ΟΘΗ
1256. Zaouiïa Tafetchna	<i>Zzawit n Tftcna</i>	ΧΧοΠΣ+ +Η+6ο
1257. Zaouiïet el-Maati	<i>Zzawit n Lmeṭi</i>	ΧΧοΠΣ+ ΠΓΗΕΣ
1258. Zaouit el-Bir	<i>Zzawit n Lbir</i>	ΧΧοΠΣ+ ΠΘΣΟ
1259. Zaouit Sidi-Blal	<i>Zzawit n Sidi Blal</i>	ΧΧοΠΣ+ ΘΣΛΣ ΘΠοΠ
1260. Zaouiya Ben Hamida	<i>Zzawit n Bnḥamida</i>	ΧΧοΠΣ+ ΘΙΛοΓΣΛο
1261. Zaouiya Caïd Tounsi	<i>Zzawit n Lqayd Ttunsi</i>	ΧΧοΠΣ+ ΠΕοΥΛ +8ΙΘΣ

7. Anglaterra	NNgliz, Inglatirra	<i>Inglatirra</i>	ΣΙΧΠο+ΣΟΟο
8. Angola	Anğula	<i>Angula</i>	οΙΧΣΠο
9. Aràbia Saudita	Ssaèudiya	<i>Ssaèudiya</i>	ΘΟε8ΛΣϚο
10. Argentina	Larjuntin	<i>Arjuntin</i>	οΟΙ8Ι+ΣΙ
11. Atenes	Atina	<i>Atina</i>	ο+ΣΙο
12. Àustria	Nnamsa	<i>Namsa</i>	ΙοΓΘο
13. Bagdad	Bğdad	<i>Bydad</i>	ΘΨΛοΛ
14. Bahrein	Lbaħrayn, Lbħrayn	<i>Lbaħrayn</i>	ΠΘοΛΟοϚΙ
15. Barcelona	Barciluna, Barcaluna, Bařiluna	<i>Barsiluna</i>	ΘοΟΘΣΠ8Ιο
16. Bèlgica	Biljika, Biljik	<i>Biljika</i>	ΘΣΠΙΣΚο
17. Berlín	Birlin	<i>Birlin</i>	ΘΣΟΠΣΙ
18. Bòsnia	Lbusna	<i>Busna</i>	Θ8ΘΙο
19. Brasil (el)	Lbrazil, Lbraził	<i>Brazil</i>	ΘΟοЖΣΠ
20. Brussel·les	Bruksil, Briksil	<i>Bruksil</i>	ΘΟ8ΚΘΣΠ
21. Burkina Faso	Burkina Fařu	<i>Burkina Fasu</i>	Θ8ΟΚΣΙο ΗοΟ8
22. Cadis	Qadis	<i>Kadis</i>	ΚοΛΣΘ
23. Camerun	Lkamiřun	<i>Kamirun</i>	ΚοΓΣΟ8Ι
24. Canada	Kanaða	<i>Kanada</i>	ΚοΙοΛο
25. Catalunya	Kařalunya	<i>Katalunya</i>	Κο+οΠ8ΙϚο
26. Colòmbia	Kułumbya	<i>Kulumbya</i>	Κ8Π8ΛΘϚο
27. Congo	Lkungu	<i>Kungu</i>	Κ8ΙΧ8
28. Còrdova	Qurřuba	<i>Qurtuba</i>	Ζ8Ο+8Θο
29. Corea	Kurya	<i>Kurya</i>	Κ8ΟϚο
30. Croàcia	Křwatya	<i>Krwatya</i>	ΚΟΠοΟϚο
31. Dakar	Dakar	<i>Dakar</i>	ΛοΚοΟ
32. Dinamarca	Ddanimark	<i>Danimark</i>	ΛοΙΣΓοΟΚ
33. Els paıs basc	Tamazirt Lbask Tamurt Lbask	Tamazirt n Bask, Tamurt n Bask	+οΓοЖΣΟ+ Ι ΘοΟΚ, +οΓ8Ο+ Ι ΘοΟΚ
34. Emirats Àrabs Units (Els)	Limarat	<i>Limarat</i>	ΠΣΓοΟο+
35. Hiroshima	Hirucima	<i>Hirucima</i>	ΦΣΟ8ϞΣΓο
36. Espanya	Spanya, Sbanya, řpanyuł, Ssblyun	<i>Spanya</i>	ΘϞοΙϚο
37. Etiòpia	Ityupya	<i>Ityupya</i>	Σ+Ϛ8ΛϚο
38. França	Fransa, řranřa	<i>Fransa</i>	ΗΟοΙΘο
39. Gedda	Jdda	<i>Jdda</i>	ΙΑΛο
40. Ghana	Γana	<i>Γana</i>	ΓοΙο
41. Granada	Γařnařa, Granada	<i>Granada</i>	ΧΟοΙοΛο
42. Grècia	Lyunan	<i>Yunan</i>	Ϛ8ΙοΙ
43. Guinea	Ginya, Γinya	<i>Ginya</i>	ΧΣΙϚο

44. Holanda	Hulanda	<i>Hulanda</i>	Φ8ΜοΙΛο
45. Iemen	Lyaman	<i>Lyaman</i>	ΠΥοΓοΙ
46. India	Lhind	<i>Hind</i>	ΦΣΙΑ
47. Indonèsia	Andunisya, Indunisya	<i>Indunisya</i>	ΣΙΑ8ΙΣΘΥο
48. Iran	Iran	<i>Iran</i>	ΣΟοΙ
49. Iraq	Λείraq	<i>Λείraq</i>	ΠΗΣΟοΕ
50. Irlanda	Irlanda	<i>Irlanda</i>	ΣΟΠοΙΛο
51. Israel	Israyil	<i>Israyil</i>	ΣΘΟοΥΣΠ
52. Istanbul	Istambul	<i>Istanbul</i>	ΣΘ+οΙΘ8Π
53. Itàlia	Τῖtalyan, Ιῖtalya	<i>Ιῖtalya</i>	ΣΕοΠΥο
54. Japó	Japun, Jjapun	<i>Japun</i>	ΓοΛ8Ι
55. Jordània	Lurdun	<i>Lurdun</i>	Π8ΟΛ8Ι
56. Kenya	Kinya	<i>Kinya</i>	ΚΣΙΥο
57. Lisboa	Lisbuna, Licbuna	<i>Lisbuna</i>	ΠΣΘΘ8Ιο
58. Londres	Λundun, Lundῖra	<i>Lundun</i>	Π8ΙΑ8Ι
59. Madagascar	Madayacqar	<i>Madagaskar</i>	ΓοΛοΧοΘΚοΟ
60. Madrid	Madrid	<i>Madrid</i>	ΓοΛΟΣΛ
61. Màlaga	Malaqa, Malaga	<i>Malaga</i>	ΓοΠοΧο
62. Mallorca	Mayurka, Mayurqa	<i>Mayurka</i>	ΓοΥ8ΟΕο
63. Malta	Malῖta	<i>Malῖta</i>	ΓοΠΕο
64. Níger	Nnijir	<i>Nijir</i>	ΙΣΙΣΟ
65. Nigèria	Nijirya	<i>Nijirya</i>	ΙΣΙΣΟΥο
66. Noruega	Nnurwij	<i>Nurwij</i>	Ι8ΟΠΣΙ
67. París	Bariz, Pari, Pari	<i>Paris</i>	ΖοΟΣ
68. Portugal	Brτqgiz, Purtugal, Lburtuyal	<i>Purtugal</i>	Ζ8Ο+8ΧοΠ
69. Roma	ῖRuma	<i>ῖRuma</i>	Q8Γο
70. Rússia	Rusya, Rrus	<i>Rusya</i>	Ο8ΘΥο
71. Senegal	Ssinigal	<i>Sinigal</i>	ΘΣΙΣΧοΠ
72. Sèrbia	ῖSῖrbya	<i>Sῖrbya</i>	ΘΣΟΘΥο
73. Sevilla	ΙῖSῖbilya, Sibiya	<i>Sibiya</i>	ΘΣΘΣΥο
74. Síria	Surya	<i>Surya</i>	Θ8ΟΥο
75. Somàlia	ῖSῖsumal	<i>ῖSῖsumal</i>	ΘΘ8ΓοΠ
76. Sudan	SSudan	<i>Ssudan</i>	ΘΘ8ΛοΙ
77. Suècia	Swisra	<i>Swisra</i>	ΘΠΣΘΟο
78. Suíssa	Sswid	<i>Swid</i>	ΘΠΣΛ
79. Turquia	Turkya, Τῖrῖkya	<i>Turkya</i>	+8ΟΚΥο
80. Txad	Tcad	<i>Tcad</i>	+ΓοΛ
81. Txernòbil	Tcirnubil	<i>Cirnubil</i>	ΓΣΟΙ8ΘΣΠ
82. Txetxènia	Ccican, Cican	<i>Cicinya</i>	ΓΣΓΣΙΥο

83. Valencia	Balinsya, Valinsya	<i>Valinsya</i>	ΘοηΣιοϚο
84. Vietnam	Vitnam, Lvitnam, Lbitnam	<i>Vitnam</i>	ΔΣ+ΙοΓ
85. Washington	Wacintun	<i>Wacintun</i>	ΠοϚΣΙ+8Ι
86. Xina	Ccinwa	<i>Cinwa</i>	ϚΣΙΠο
87. Xipre	Qubrұş	<i>Kubrus</i>	Κ8ΘΟ8Θ

3. CORPUS D'ANTROPÒNIMS (PRENOMS) EN AMAZIC

a. Prenom masculins

	Grafia llatina	Grafia tfinag
1. Abbas	Ébbas	ሰፀፀፀ
2. Abdelaalim	Ébdlealim	ሰፀላሰፀላሰ
3. Abdelaati	Ébdleati	ሰፀላሰፀፀ
4. Abdeladim	Ébdleadi	ሰፀላሰፀፀ
5. Abdelali	Ébdleali	ሰፀላሰፀላሰ
6. Abdelaziz	Ébdleaziz	ሰፀላሰፀፀፀፀ
7. Abdelbadie	Ébdlbadie	ሰፀላሰፀፀላሰ
8. Abdelbaki	Ébdlbaki	ሰፀላሰፀፀፀ
9. Abdelbasset	Ébdrrahim	ሰፀላሰፀፀላሰ
10. Abdelghani	Ébdlyani	ሰፀላሰሃፀላሰ
11. Abdelhadi	Ébdlhadi	ሰፀላሰፀፀላሰ
12. Abdelhafid	Ébdlhafid	ሰፀላሰላፀሃፀፀፀ
13. Abdelhak Abdelhaq	Ébdlhaq	ሰፀላሰላፀፀ
14. Abdelhakim	Ébdlhakim	ሰፀላሰላፀፀፀፀ
15. Abdelhalim	Ébdlhalim	ሰፀላሰላፀላሰ
16. Abdelhamid	Ébdlhamid	ሰፀላሰላፀፀላሰ
17. Abdelilah	Ébdlilah	ሰፀላሰላፀላሰፀ
18. Abdeljabbar	Ébdljbar	ሰፀላሰላፀፀፀፀ
19. Abdeljalil	Ébdljil	ሰፀላሰላፀላሰላሰ
20. Abdeljaouad	Ébdljawad	ሰፀላሰላፀላሰላሰ
21. Abdelkabir	Ébdlkbir	ሰፀላሰላፀፀፀፀ
22. Abdelkader	Ébdlkadr	ሰፀላሰላፀፀፀፀ
23. Abdelkamel	Ébdlkamal	ሰፀላሰላፀፀፀፀ
24. Abdelkarim	Ébdlkrim	ሰፀላሰላፀፀፀፀ

25. Abdelkhalek	Ἐbdlxalq	ἩΘΛΙΧΟΝΙΞ
26. Abdellah	Ἐbdullah	ἩΘΛΣΥΝΙΟΦ
27. Abdellatif	Ἐbdllṭif	ἩΘΛΥΝΙΞΣΗ
28. Abdelmalek	Ἐbdlmalk	ἩΘΛΜΙΞΟΝΚ
29. Abdelmoghit	Ἐbdlmuyit	ἩΘΛΜΙΞΥΣ†
30. Abdelmonaim	Ἐbdlmuneim	ἩΘΛΜΙΞΙἩΣΓ
31. Abdelmoujib	Ἐbdlmujib	ἩΘΛΜΙΞΙΣΘ
32. Abdelmoula	Ἐbdlmula	ἩΘΛΜΙΞΜΟ
33. Abdelouahab	Ἐbdlwahab	ἩΘΛΜΠΟΦΟΘ
34. Abdelouahid	Ἐbdlwaḥd	ἩΘΛΜΠΟΛΛ
35. Abdenbi	Ἐbdnnabi	ἩΘΛΝΙΟΘΣ
36. Abdennasser	Ἐbdnnaṣr	ἩΘΛΝΙΟΘΟ
37. Ali	Ἐli	ἩΝΣ
38. Amin	Amin	ΟΓΣΙ
39. Aziz	Ἐaziz	ἩΟΖΣΖ
40. Bachar	Bccar	ΘΞΞΟΟ
41. Bachir	Bacir	ΘΟΞΣΟ
42. Badr	Badr	ΘΟΛΟ
43. Badr Eddine	Badrddin	ΘΟΛΟΛΛΣΙ
44. Badr Ezzamane	Badrzzaman	ΘΟΛΟΖΖΟΓΟΙ
45. Bahae	Baha	ΘΟΦΟ
46. Bamou	Bamu	ΘΟΓΞ
47. Bassam	Bassam	ΘΟΘΘΟΓ
48. Bassou	Bassu	ΘΟΘΘΞ
49. Belaid	Bleid	ΘΙἩΣΛ
50. Bikr	Bikr	ΘΣΚΟ
51. Bilal	Bilal	ΘΣΥΟΥ
52. Bouazza	Buezza	ΘΞἩΖΖΟ
53. Boubker Boubkar	Bubkr	ΘΞΘΚΟ
54. Bouchaib	Buceib	ΘΞΞἩΣΘ
55. Bouchta	Bucta	ΘΞΞ†Ο
56. Boujema	Bujmea	ΘΞΙΓἩΟ
57. Bourhim Bourhime	Burḥim	ΘΞΟΛΣΓ
58. Bouziane	Buzyan	ΘΞΖΥΟΙ
59. Brahim	Brahim	ΘΟΟΦΣΓ
60. Brik	Brik	ΘΟΣΚ
61. Buarfa	Buerfa	ΘΞἩΟΗΟ

62. Dahane	Dḥḥan	ΔΔΔοι
63. Dahmane	Daḥman	ΔοΔΓοι
64. Dalil	Dalil	ΔοΠΣΠ
65. Elarabi	Lərbi	ΠἩΟΘΣ
66. Elbachir	Lbacir	ΠΘοΓΣΟ
67. Elhabib	Lḥbib	ΠΛΘΣΘ
68. Elhachemi	Lhacmi	ΠΦοΓΓΣ
69. Elhassan	Lḥasan	ΠΛοΘοι
70. Elkebir	Lkbir	ΠΚΘΣΟ
71. Elkhadir	Lxaḍir	ΠΧοΕΣΟ
72. Elmadani	Lmadani	ΠΓοΛοιΣ
73. Elmahdi	Lmhdi	ΠΓΦΛΣ
74. Elmahjoub	Lmḥjub	ΠΓΛΙΣΘ
75. Elmakki	Lmkki	ΠΚΚΚΣ
76. Elmokhtar	Lmxtar	ΠΚΧ†οΟ
77. Elmostafa	Lmuṣṭafa	ΠΚΣΘΕοΗο
78. Elouafi	Lwali	ΠΠοΠΣ
79. Elyazid	Lyazid	ΠΥοΖΣΛ
80. Fadel Fadil	Faḍl	ΠοΕΠ
81. Fahd	Fahd	ΠοΦΛ
82. Fahim	Fahim	ΠοΦΣΓ
83. Fahmi	Fahmi	ΠοΦΓΣ
84. Faissal	Fayṣal	ΠοΥΘοΠ
85. Faiz	Fayz	ΠοΥΖ
86. Fakher	Faxir	ΠοΧΣΟ
87. Fakhr Eddine	Faxrddin	ΠοΧΟΛΣΙ
88. Faouzi	Fawzi	ΠοΠΖΣ
89. Farid	Farid	ΠοΟΣΛ
90. Fath Allah	Fṯḥllah	Π†ΛΠΠοΦ
91. Fath Elkhir	Fṯḥlxir	Π†ΛΠΧΣΟ
92. Frahat	Frḥat	ΠΟΛο†
93. Ghali	Gali	ΥοΠΣ
94. Ghanem	Ganm	ΥοΠΓ
95. Ghanim	Ganim	ΥοΠΣΓ
96. Ghazi	Gazi	ΥοΖΣ
97. Habib	Ḥabib	ΛοΘΣΘ
98. Habib Allah	Ḥbibllah	ΛΘΣΘΠΠοΦ
99. Hadi	Hadi	ΦοΛΣ

100. Hafid	Ḥafīd	ΛοΗΣΕ
101. Hafs	Ḥafṣ	ΛοΗΘ
102. Haidar	Ḥayḍar	ΛοϚΕοΟ
103. Haitam	Haytam	ΦοϚ†οΕ
104. Hakim	Ḥakim	ΛοΚΣΕ
105. Halim	Ḥalim	ΛοΗΣΕ
106. Hamd	Ḥmd	ΛΕΛ
107. Hamdane	Ḥmdan	ΛΕΛοΙ
108. Hamdi	Ḥamdi	ΛοΕΛΣ
109. Hamid	Ḥamid	ΛοΕΣΛ
110. Hammadi	Ḥimmadi	ΛΕΕοΛΣ
111. Hammed	Ḥammad	ΛΕΕοΛ
112. Hamou	Ḥmmu	ΛΕΕϜ
113. Hamouda	Ḥmmuda	ΛΕΕϜΛο
114. Hamza	Ḥmza	ΛΕϞο
115. Hanafi	Ḥanafi	ΛοΙοΗΣ
116. Hanifa	Ḥanifa	ΛοΙΣΗο
117. Hassan	Ḥasan	ΛοΘοΙ
118. Hassoun	Ḥssun	ΛΘΘϜΙ
119. Hatim	Ḥatim	Λο†ΣΕ
120. Hazim	Ḥazim	ΛοϞΣΕ
121. Hicham	Hicam	ΦΣϞοΕ
122. Hilmi	Ḥilmi	ΛΣΗΕΣ
123. Hmad	Ḥmad	ΛΕοΛ
124. Hmida	Ḥmida	ΛΕΣΛο
125. Hmidane	Ḥmidan	ΛΕΣΛοΙ
126. Hosni	Ḥusni	ΛϜΘΙΣ
127. Hossam Houssam	Ḥusam	ΛϜΘοΕ
128. Houcine Houssine Lhoussin Lhouceine	Ḥusin Ḥusin Lḥusin Lḥusayn	ΛϜΘΣΙ ΛϜΘΣΙ ΗΛϜΘΣΙ ΗΛϜΘοϚΙ
129. Houssni	Ḥusni	ΛϜΘΙΣ
130. Hsina	Ḥsina	ΛΘΣΙο
131. Ibrahim	Brahim	ΘΟοΦΣΕ
132. Ider	Iddr	ΣΛΛΟ
133. Idriss Driss	Dris	ΛΟΣΘ

134. Ihssane	Ihsan	ΣΛΘοΙ
135. Iqbal	Iqbal	ΣΥΘοИ
136. Ilyas	Ilyas	ΣИΥοΘ
137. Imad	Eimad	ήΣΓοΛ
138. Imad Eddine	Eimadeddin	ήΣΓοΛ8ΛΣΙ
139. Imran	Eimran	ήΣΓΟοΙ
140. Irchad	Ircad	ΣΟ8οΛ
141. Ishaq	Ishaq	ΣΟΛοΕ
142. Ismail	Smaeil	ΘΓοήΣИ
143. Issa	Eisa	ήΣΘο
144. Issam	Eışam	ήΣΘοΓ
145. Iyad	Eyyad	ήΥΥοΛ
146. Jaafar	Jaefar	ΙοήΗοΟ
147. Jabbour	Jbbur	ΙΘΘ8Ο
148. Jabir	Jabir	ΙοΘΣΟ
149. Jabrane	Jbran	ΙΘΟοΙ
150. Jalal	Jalal	ΙοИοИ
151. Jalal Eddine	Jalalddin	ΙοИοИΛΛΣΙ
152. Jalil	Jalil	ΙοИΣИ
153. Jaloul	Jllul	ΙИИ8И
154. Jamae	Jame	ΙοΓή
155. Jamal	Jamal	ΙοΓοИ
156. Jamal Eddine	Jamalddin	ΙοΓοИΛΛΣΙ
157. Jamil	Jamil	ΙοΓΣИ
158. Jaouad	Jawad	ΙοИοΛ
159. Jaouhar	Jawhar	ΙοИΦοΟ
160. Jilali	Jjilali	ΙΙΣИοИΣ
161. Kabbour	Kbbur	ΚΘΘ8Ο
162. Kabir	Kbir	ΚΘΣΟ
163. Kacem Kassem	Qasm	ΕοΘΓ
164. Kadour	Qddur	ΕΛΛ8Ο
165. Kais	Qays	ΕοΥΘ
166. Kamal	Kamal	ΚοΓοИ
167. Kamel	Kamil	ΚοΓΣИ
168. Karam	Karam	ΚοΟοΓ
169. Karim	Karim	ΚοΟΣΓ
170. Kassou	Qssu	ΕΘΘ8
171. Khair Eddine	Xayrddin	ΧοΥΟΛΛΣΙ

172. Khalid	Xalid	ΧοΙΙΣΛ
173. Khalifa	Xalifa	ΧοΙΙΣΗο
174. Khalil	Xalil	ΧοΙΙΣΙΙ
175. Khatib	Xaṭīb	ΧοΕΣΘ
176. Labib	Labib	ΙοΘΣΘ
177. Lahbib	Lḥbib	ΙΛΘΣΘ
178. Lahcen	Lḥsn	ΙΛΘΙ
179. Lakbir	Lkbir	ΙΚΘΣΟ
180. Lakhdar	Lxḍr	ΙΧΕΟ
181. Larbi	Lerbi	ΙρΟΘΣ
182. Latif	Laṭif	ΙοΕΣΗ
183. Layachi	Leyyaci	ΙρΥΥοϷΣ
184. Lokmane Loukman	Luqman	Ι8ΖΓοΙ
185. Lotfi	Luṭfi	Ι8ΕΗΣ
186. Louay	Luway	Ι8ΠοϚ
187. Lounes Lounis	Luns	Ι8ΙΘ
188. Loutfi	Luṭfi	Ι8ΕΗΣ
189. Mabrouk	Mbruk	ΓΘΟ8Κ
190. Madani	Madani	ΓοΛοΙΣ
191. Mahdi	Mhdi	ΓΦΑΣ
192. Mahfoud	Mḥfuḍ	ΓΛΗ8Ε
193. Mahjoubi	Mḥjubi	ΓΛΙ8ΘΣ
194. Mahmoud	Mḥmud	ΓΛΕ8Λ
195. Majd	Majd	ΓοΙΑ
196. Majdoub	Mjdub	ΓΙΑ8Θ
197. Majid	Majid	ΓοΙΣΛ
198. Mamdouh	Mamduḥ	ΓοΓΛ8Λ
199. Mamoun	Mamun	ΓοΓ8Ι
200. Mansour	Mnṣur	ΓΙΘ8Ο
201. Marouane	Marwan	ΓοΟΠοΙ
202. Marzak	Mrzaq	ΓΟϞοΖ
203. Marzouk	Mrzuq	ΓΟϞ8Ζ
204. Masaoud Massoud	Mseud	ΓΟΗ8Λ
205. Masrour	Msrur	ΓΘΟ8Ο
206. M'barek	Mbark	ΓΘοΟΚ
207. M'hamed	Mḥammd	ΓΛοΓΓΛ

208. Mimoun	Mimun	ΕΣΕΘΙ
209. Mnaouar	Mnawar	ΕΘΠΘΟ
210. Moad	Muead	ΕΘΗΘΛ
211. Moaouia	Mueawiya	ΕΘΗΘΠΣΥΟ
212. Moataz	Muetazz	ΕΘΗΘΟΖΖ
213. Mobarek	Mbark	ΕΘΘΟΚ
214. Mofid	Mufid	ΕΘΗΣΛ
215. Moflih	Muflih	ΕΘΗΗΣΛ
216. Mohamed Mohammad Mohammed M'hamd	Muḥammad	ΕΘΛΕΕΘΛ
217. Mostapha Moustapha	Mstafa	ΕΘΕΘΗΘ
218. Nabih	Nabih	ΙΘΘΣΦ
219. Nabil	Nabil	ΙΘΘΣΗ
220. Nacer Nadir	Naşr	ΙΘΘΟ
221. Nader	Nađir	ΙΘΕΣΟ
222. Nadim	Nadim	ΙΘΛΣΕ
223. Nafie	Nafie	ΙΘΗΣΗ
224. Nafis	Nafis	ΙΘΗΣΘ
225. Naim	Naeim	ΙΘΗΣΕ
226. Najah	Najaḥ	ΙΘΙΘΛ
227. Najem	Najm	ΙΘΙΕ
228. Naji	Nnaji	ΙΙΘΙΣ
229. Najib	Najib	ΙΘΙΣΘ
230. Najm Eddine	Najmddin	ΙΘΙΕΛΛΣΙ
231. Naoufal Oualim	Nawfal	ΙΘΠΗΘΗ
232. Nasr	Naşr	ΙΘΘΟ
233. Nasr Eddine Ounssi	Naşrddin	ΙΘΘΟΛΛΣΙ
234. Nassef Nassif	Naşif	ΙΘΘΣΗ
235. Nassih	Naşih	ΙΘΘΣΛ
236. Nassim	Nasim	ΙΘΘΣΕ
237. Nazih	Nazih	ΙΘΖΣΦ
238. Nezar Nizar	Nizar	ΙΣΖΘΟ
239. Nouaman	Nueman	ΙΘΗΕΘ

240. Nouh	Nuḥ	Ἰ8Λ
241. Nour	Nur	Ἰ80
242. Nour Eddine	Nurddin	Ἰ80ΛΛΣΙ
243. Nouri	Nuri	Ἰ80Σ
244. Okacha	Ἐukaca	Ἡ8Ἢοሬο
245. Okba	Ἐuqba	Ἡ8ἺΘο
246. Omar	Ἐumar	Ἡ8Ἰο0
247. Osmane	Ἐuṣman	Ἡ8ἪἸοἰ
248. Otaiba	Ἐutayba	Ἡ8†ο´Θο
249. Othmane	Ἐtman	Ἡ†Ἰοἰ
250. Ouadie	Wadie	ἸοΛΣἩ
251. Ouael Ouail	Wayil	Ἰο´ΣἸ
252. Ouafi	Wafi	ἸοΗΣ
253. Ouafik	Wafiq	ἸοΗΣἺ
254. Ouahab	Wahab	ἸοΦοΘ
255. Ouahib	Wahib	ἸοΦΣΘ
256. Ouahid	Waḥid	ἸοΛΣΛ
257. Ouajdi	Wajdi	ἸοΙΛΣ
258. Ouajih	Wajih	ἸοΙΣΦ
259. oualid	Walid	ἸοἸΣΛ
260. Ouassim	Wasim	ἸοΘΣἸ
261. Oussama	Usama	8ἸοοἸο
262. Outaiba	Ἐutayba	Ἡ8†ο´Θο
263. Rabbah	Rbbaḥ	0ἸἸοΛ
264. Rabeh	Rabḥ	0οἸΛ
265. Rabie	Rabie	0οἸΣἩ
266. Rachad	Rccad	0ሬሬοΛ
267. Rachid	Racid	0οሬΣΛ
268. Radi	Raḍi	0οΕΣ
269. Rafie	Rafie	0οΗΣἩ
270. Rafik	Rafiq	0οΗΣἺ
271. Rahim	Raḥim	0οΛΣἸ
272. Rahmoun	Rḥmun	0ΛἸ8Ἰ
273. Ramdane	Rmḍan	0ἸΕοἰ
274. Ramzi	Ramzi	0οἸἪΣ
275. Raouf Salah	Rawuf	0οἸ8Ἡ
276. Rayan	Rayan	0ο´οἰ
277. Razek	Raziq	0οἪΣἺ

278. Razouk	Rzzuq	ΟΖΚΘΖ
279. Reda	Riḍa	ΟΣΕο
280. Reda Allah	Riḍallah	ΟΣΕοΠΠοΦ
281. Redouane	Rḍwan	ΟΕΠοΙ
282. Refki	Rifqi	ΟΣΗΕΣ
283. Reyad	Riyaḍ	ΟΣΥοΕ
284. Rezki	Rizqi	ΟΣΚΕΣ
285. Rhassane	Ḡassan	ΥοΘΘοΙ
286. Rochd	Rucd	ΟΘΓΛ
287. Rouchdi	Rucdi	ΟΘΓΛΣ
288. Saad	Saēd	ΘοήΛ
289. Saad Eddine	Saēdeddin	ΘοήΛΣΛΣΙ
290. Saadoune	Saēdun	ΘοήΛδΙ
291. Sabri	Ṣabri	ΘοΘΟΣ
292. Safouane	Safwan	ΘοΗΠοΙ
293. Said	Saēid	ΘοήΣΛ
294. Saif Al-lislam	Sayflislam	ΘοΥΗΠΣΘΠοΕ
295. Saif Eddine	Sayfddin	ΘοΥΗΛΛΣΙ
296. Salah Eddine	Salahḍdin	ΘοΠοΛΛΣΙ
297. Salam	Salam	ΘοΠοΕ
298. Salama	Salama	ΘοΠοΕο
299. Saleh	Salḥ	ΘοΠΛ
300. Salem	Salm	ΘοΠΕ
301. Sallam Selam	Sllam	ΘΠΠοΕ
302. Salmane	Slman	ΘΠΕοΙ
303. Sami	Sami	ΘοΕΣ
304. Samih	Samiḥ	ΘοΕΣΛ
305. Samir	Samir	ΘοΕΣΟ
306. Sarhane	Srḥan	ΘΟΛοΙ
307. Seddik	Ṣddiq	ΘΛΛΣΕ
308. Sedki	Sidqi	ΘΣΛΕΣ
309. Sobhi	Ṣubḥi	ΘΘΘΛΣ
310. Sofiane	Sufyan	ΘΘΗΥοΙ
311. Sohaib	Suhayb	ΘΘΟοΥΘ
312. Soltan	Sulṭan	ΘΘΠΕοΙ
313. Souhail	Suhayl	ΘΘΟοΥΠ
314. Soulaimane	Sliman	ΘΠΣΕοΙ
315. Tachfine	Tacfin	†οΓΗΣΙ

316. Taha	Ṭaha	ἘοΦο
317. Taher	Ṭṭahr	ἘἘοΦΟ
318. Taib	Ṭṭayib	ἘἘοΥΣΘ
319. Taki Eddine	Taqiddin	†οἘΣΛΛΣΙ
320. Talal	Ṭalal	ἘοΜοΜ
321. Talha	Ṭalḥa	ἘοΜΛο

b. Prenoms femenins

1. Aafrae	Ἐafra	ἠοΗΟο
2. Abouch	Ἐbuc	ἠΘἘἘ
3. Achouak	Acwaq	οἘΠοἘ
4. Achoura	Ἐacura	ἠοἘἘΟο
5. Adila	Ἐadila	ἠοΛΣΜο
6. Afaf azhar	Ἐafaf	ἠοΗοΗ
7. Afifa	Ἐafifa	ἠοΗΣΗο
8. Ahlam	Aḥlam	οΛΜοἘ
9. Aicha	Ἐica	ἠΣἘο
10. Aida	Ἐayda	ἠοΥΛο
11. Ainaya	Ἐinaya	ἠΣΙοΥο
12. Aizza	Ἐizza	ἠΣἘἘο
13. Akida	Ἐkida	ἠἘΣΛο
14. Alia	Ἐliya	ἠΜΣΥο
15. Aliana	Ἐlyana	ἠΜΥοΙο
16. Amal	Amal	οἘοΜ
17. Amane	Aman	οἘοΙ
18. Amani	Amani	οἘοΙΣ
19. Amina	Mina	ἘΣΙο
20. Amria	Ἐamriya	ἠοἘΟΣΥο
21. Anbar	Ἐnbr	ἠΙΘΟ
22. Anissa	Anisa	οΙΣΘο
23. Ansam	Ansam	οΙΘοἘ
24. Aouatif	Ἐawaṭif	ἠοΠοἘΣΗ
25. Aouich	Ἐwic	ἠΠΣἘ
26. Aouicha	Ἐwica	ἠΠΣἘο
27. Arbia	Ἐrbiya	ἠΟΘΣΥο
28. Arifa	Ἐarifa	ἠοΟΣΗο
29. Asmae	Asma	οΘἘο
30. Asmahane	Asmahan	οΘἘοΦοΙ
31. Assala	Aṣala	οΘοΜο
32. Atiba	Ἐatiba	ἠο†ΣΘο
33. Atifa	Ἐatifa	ἠο†ΣΗο
34. Atika	Ἐatika	ἠο†ΣἘο
35. Atika	Ἐatika	ἠο†ΣἘο
36. Atouch	Ἐṭṭuc	ἠἘἘἘἘ

83. Elbatoul	Lbatul	ΛΘο+8Λ
84. Elzahia	Zzahiya	ΖΖοΦΣΥο
85. Fadila	Fđila	ΗΕΣΛο
86. Fadma	Fađma	ΗοΕΓο
87. Fadma	Fađim	ΗοΕΣΓ
88. Fadoua	Fdwa	ΗΛΠο
89. Fahima	Fahima	ΗοΦΣΓο
90. Fairouz	Fayruz	ΗοΥΟ8Ζ
91. Faiza	Fayza	ΗοΥΖο
92. Fakira	Fakira	ΗοΚΣΟο
93. Fanida	Fanida	ΗοΙΣΛο
94. Farah	Farah	ΗοΟοΛ
95. Farida	Farida	ΗοΟΣΛο
96. Fariha	Fariha	ΗοΟΣΛο
97. Fathia	Fthiya	Η+ΛΣΥο
98. Fatima	Fađima	ΗοΕΣΓο
99. Fatima zohra	Fađima Zzhra	ΗοΕΣΓο ΖΖΦΟο
100. Fatine	Fatin	Ηο+ΣΙ
101. Fatna	Fađna	ΗοΕΙο
102. Fatou	Fattu	Ηο++8
103. Fatouch	Fttuc	ΗΕΕ8Ϸ
104. Fatoum Fattoum	Fttum	ΗΕΕ8Γ
105. Fayda	Fayda	ΗοΥΛο
106. Firdaous	Firdaws	ΗΣΟΛοΠΘ
107. Fouzia hanae	Fawziya	ΗοΠΖΣΥο
108. Ghada	Gada	ΥοΛο
109. Ghalia	Galya	ΥοΜΥο
110. Ghannou	Gnnu	ΥΠ8
111. Ghariba	Griba	ΥΟΣΘο
112. Ghazala	Gazila	ΥοΖΣΛο
113. Ghenou	Gnnu	ΥΠ8
114. Ghita	Gita	ΥΣ+ο
115. Ghizlane	Gizlan	ΥΣΖΠοΙ
116. Habiba	Habiba	ΛοΘΣΘο
117. Hachmia	Hacmiya	ΦοϷΓΣΥο
118. Hachouma	Hccuma	ΦϷϷ8Γο
119. Hada Hadda	Hadda	ΛοΛο
120. Hadia	Hddiya	ΛΛΣΥο
121. Hadifa	Hadifa	ΛοΛΣΗο
122. Hafsa	Hafsa	ΛοΗϷο
123. Haifae	Hayfa	ΦοΥΗο
124. Hajar	Hajar	ΦοΙοΟ
125. Hajiba	Hajiba	ΛοΙΣΘο
126. Hajjou	Hjju	ΛΠΙ8
127. Hakima	Hakima	ΛοΚΣΓο

128. Hala	Hala	ΦοΗο
129. Halima	Ḥalima	ΛοΗΣΓο
130. Hallouma	Ḥlluma	ΛΗΗ8Γο
131. Hamdaouia	Ḥamdawiya	ΛοΓΛοΠΣΣο
132. Hamou	Ḥmmu	ΛΓΓ8
133. Hanane	Ḥanan	ΛοΙοΙ
134. Hania	Hanya	ΦοΙΣο
135. Hanifa	Ḥanifa	ΛοΙΣΗο
136. Hasnae	Ḥsna	ΛΘΙο
137. Hayat	Ḥayat	ΛοΣο†
138. Heba	Hiba	ΦΣΘο
139. Hedaya	Hidaya	ΦΣΛοΣο
140. Hind	Hind	ΦΣΙΑ
141. Houbaba	Hubaba	Φ8ΘοΘο
142. Houda	Huda	Φ8Λο
143. Houria	Ḥuryya	Λ8ΟΣΣο
144. Ibtihaj	Ibtihaj	ΣΘ†ΣΦοΙ
145. Ibtihal	Ibtihal	ΣΘ†ΣΦοΗ
146. Ibtissame	Ibtisam	ΣΘ†ΣΟοΓ
147. Ichraf	Icraf	ΣϞΟοΗ
148. Ichrak Ichraq	Icraq	ΣϞΟοΖ
149. Ihssan	Iḥsan	ΣΛΘοΙ
150. Ijja	Ijja	ΣΙΙο
151. Ijjou	Ijju	ΣΙΙ8
152. Ijlal	Ijlal	ΣΙΗοΗ
153. Ikbal	Iqbal	ΣΖΘοΗ
154. Ikhlas	Ixlaṣ	ΣΧΗοϞ
155. Ikram	Ikram	ΣΚΟοΓ
156. Ilham Ilhame	Ilham	ΣΗΦοΓ
157. Imane	Iman	ΣΓοΙ
158. Inaam	Ineam	ΣΙήοΓ
159. Inas	Inas	ΣΙοΘ
160. Ines	Inas	ΣΙοΘ
161. Insaf	Inṣaf	ΣΙϞοΗ
162. Intissar	Intiṣar	ΣΙ†ΣϞοΟ
163. Irchad	Ircad	ΣΟϞοΛ
164. Irfane	ʿirfan	ήΣΟΗοΙ
165. Isaad	Isead	ΣΘήοΛ
166. Israe	Isra	ΣΘΟο
167. Istirae	Istira	ΣΘ†ΣΟο
168. Izdihar	Izdihar	ΣϞΛΣΦοΟ
169. Jahina	Jahina	ΙοΦΣΙο
170. Jalila	Jalila	ΙοΗΣΗο
171. Jamila	Jamila	ΙοΓΣΗο
172. Jaouahir	Jawahir	ΙοΠοΦΣΟ
173. Jaouda	Jawda	ΙοΠΛο

174. Jaydae	Jayda	ΓοΨΛο
175. Jihane	Jihan	ΓΣΦοΙ
176. Jmia	Jmiea	ΓΓΣΗο
177. Jouda	Juda	ΓδΛο
178. Jouhaina	Juhayna	ΓδΦοΨΙο
179. Kabira	Kbira	ΚΘΣΟο
180. Kaema	Qayima	ΚοΨΣΓο
181. Kamar	Qamar	ΚοΓοΟ
182. Kamaria	Qamariya	ΚοΓοΟΣΨο
183. Kamila	Kamila	ΚοΓΣΠο
184. Kamria	Qamriya	ΚοΓΟΣΨο
185. Kaoukeb Kawkab	Kawkab	ΚοΠΚοΘ
186. Kaoutar	Kawtar	ΚοΠ+οΟ
187. Karima	Karima	ΚοΟΣΓο
188. Kawakib	Kawakib	ΚοΠοΚΣΘ
189. Keltoum	Kltum	ΚΠ+δΓ
190. KENZA	Knza	ΚΠϞο
191. Khaddouj	Xdduj	ΧΛδΓΙ
192. Khadija	Xadija	ΧοΛΣΓο
193. Khadijatou	Xadijattu	ΧοΛΣΓο++δ
194. Khadouj	Xdduj	ΧΛδΓΙ
195. Khadouja	Xdduja	ΧΛδΓΙο
196. Khadra	Xaḍra	ΧοΕΟο
197. Khalfia	Xalfiya	ΧοΠΗΣΨο
198. Khalida	Xalida	ΧοΠΣΛο
199. Khalila	Xalila	ΧοΠΣΠο
200. Khansae	Xansa	ΧοΙΘο
201. Khaoula	Xawla	ΧοΠΠο
202. Khdijsou	Xdijsu	ΧΛΣΓΙ+δ
203. Khdrae	Xḍra	ΧΕΟο
204. Kheira Khira	Xira	ΧΣΟο
205. Khlifia	Xlifiya	ΧΠΣΗΣΨο
206. Khnata	Xnata	ΧΙο+ο
207. Labiba	Labiba	ΠοΘΣΘο
208. Lamiae Lamyae	Lamya	ΠοΓΨο
209. Latifa	Laṭifa	ΠοΕΣΗο
210. Layla Leila	Layla	ΠοΨΠο
211. Loubna	Lubna	ΠδΘΙο
212. Maazouza	Mezuzza	ΓΗϞδϞο
213. Mabrouka	Mbruka	ΓΘδΚο
214. Madiha	Madiḥa	ΓοΛΣΛο
215. Maha	Maha	ΓοΦο
216. Mahasine	Maḥasin	ΓοΛοΘΣΙ
217. Mahbouba	Mḥbuba	ΓΛΘδΘο

218. Mahdia	Mhdiya	ΕΦΑΣΥο
219. Mahjouba	Mhjuba	ΕΛΙ8Θο
220. Majda	Majda	ΕοΙΛο
221. Majida	Majida	ΕοΙΣΛο
222. Malak	Malak	ΕοΜοΚ
223. Maliha	Mliħa	ΕΙΣΛο
224. Malika	Malika	ΕοΙΣΚο
225. Mama	Mamma	ΕοΕΕο
226. Manal	Manal	ΕοοοΙ
227. Manar	Manar	ΕοοοΟ
228. Mansoura	Mnşura	ΕΙΘ8Οο
229. Maouahib	Mawahib	ΕοΠοΦΣΘ
230. Maounia	Maεuniya	Εοή8ΙΣΥο
231. Mariem	Mryam	ΕΟΥοΕ
232. Marjana	Marjana	ΕοΟΙοο
233. Marjane	Marjan	ΕοΟΙοΙ
234. Maroua	Marwa	ΕοΟΠο
235. Marzouka	Mrzuqa	ΕΟϞ8Ζο
236. Masouda	Mseuda	ΕΘή8Λο
237. Mayada	Mayada	ΕοΥοΛο
238. Mazouara	Mzwara	ΕϞΠοΟο
239. M'barka	Mbarka	ΕΘοΟΚο
240. M'birika	Mbirika	ΕΘΣΟΣΚο
241. Menna	Mnna	ΕΠο
242. Mennana	Mnnana	ΕΠοο
243. Messouda	Mseuda	ΕΘή8Λο
244. Mezouara	Mzwara	ΕϞΠοΟο
245. Milouda	Miluda	ΕΣΜ8Λο
246. Miloudia	Miludiya	ΕΣΜ8ΛΣΥο
247. Mimouna	Mimuna	ΕΣΕ8Ιο
248. Mina	Mina	ΕΣΙο
249. Momtaza	Mumtaza	Ε8Ε+οϞο
250. Morjana	Murjana	Ε8ΟΙοο
251. Mouada	Mueada	Ε8ήοΛο
252. Moufida	Mufida	Ε8ΗΣΛο
253. Mouina	Mueina	Ε8ήΣΙο
254. Moumna	Mumna	Ε8ΕΙο
255. Mouna	Muna	Ε8Ιο
256. Mounia	Munya	Ε8ΙΥο
257. Mounira	Munira	Ε8ΙΣΟο
258. Nabiha	Nabiha	ΙοΘΣΦο
259. Nadia	Nadiya	ΙοΛΣΥο
260. Nadifa	Nađifa	ΙοΕΣΗο
261. Nadira	Nađira	ΙοΕΣΟο
262. Nadoua	Nadwa	ΙοΛΠο
263. Nafissa	Nafisa	ΙοΗΣΘο
264. Naghma	Nayma	ΙοΥΕο

265. Nahida	Nahida	ΙοΦΣΛο
266. Nahila	Nahila	ΙοΦΣΗο
267. Naima	Naeima	ΙοΗΣΓο
268. Najat	Najat	ΙοΙο†
269. Najda	Najda	ΙοΙΛο
270. Najia	Najiya	ΙοΙΣΥο
271. Najiba	Najiba	ΙοΙΣΘο
272. Najlae	Najla	ΙοΙΗο
273. Najma	Najma	ΙοΙΓο
274. Najoua	Najwa	ΙοΙΠο
275. Naoual	Nawal	ΙοΠοΗ
276. Naouara	Nawwara	ΙοΠΠοΟο
277. Narjis	Narjis	ΙοΟΙΣΘ
278. Nasiba	Nasiba	ΙοΘΣΘο
279. Nasima	Nasima	ΙοΘΣΓο
280. Nasira	Naşira	ΙοΘΣΟο
281. Nasma	Nasma	ΙοΘΓο
282. Nasria	Naşriya	ΙοΘΟΣΥο
283. Nassiba	Nasiba	ΙοΘΣΘο
284. Nassria	Naşriya	ΙοΘΟΣΥο
285. Nazha	Nazha	ΙοΖΦο
286. Naziha	Naziha	ΙοΖΣΦο
287. Nehal	Nihal	ΙΣΦοΗ
288. Nihad	Nihad	ΙΣΦοΛ
289. Nihal	Nihad	ΙΣΦοΛ
290. Nisrine	Nisrin	ΙΣΘΟΣΙ
291. Nofayla	Nufayla	ΙΞΗοΥΗο
292. Nora	Nura	ΙΞΟο
293. Odria	Eudriya	ΗΞΛΟΣΥο
294. Olaya	Eulaya	ΗΞΗοΥο
295. Olfa	Eulfa	ΗΞΗΗο
296. Omra	Eumra	ΗΞΓΟο
297. Omria	Eumriya	ΗΞΓΟΣΥο
298. Ouadia	Wadiea	ΠοΛΣΗο
299. Ouafae	Wafa	ΠοΗο
300. Ouahiba	Wahiba	ΠοΦΣΘο
301. Ouahida	Wahida	ΠοΛΣΛο
302. Oualida	Walida	ΠοΗΣΛο
303. Ouarda	Warda	ΠοΟΛο
304. Ouardia	Wardiya	ΠοΟΛΣΥο
305. Ouasila	Waşila	ΠοΘΣΗο
306. Ouasima	Wasima	ΠοΘΣΓο
307. Ouiame	Wiyam	ΠΣΥοΓ
308. Ouidad	Widad	ΠΣΛοΛ
309. Ouihab	Wihab	ΠΣΦοΘ
310. Ouissal	Wişal	ΠΣΘοΗ
311. Oum elaid	Mleid	ΓΗΗΣΛ

312. Oum elbanine	Umm Lbanin	ⲄⲚⲚ ⲛⲑⲟⲓⲚⲓ
313. Oum elez	Umm Leizz	ⲄⲚⲚ ⲛⲏⲚⲖⲖ
314. Oum elghait	Umm Lyayt	ⲄⲚⲚ ⲛⲏⲟⲩⲧ
315. Oum elkhir	Umm Lxir	ⲄⲚⲚ ⲛⲕⲚⲟ
316. Oum essaad	Umm Ssaed	ⲄⲚⲚ ⲑⲑⲟⲏⲗ
317. Oum hani rayda	Umm Hani	ⲄⲚⲚ ⲒⲟⲓⲚ
318. Oum keltoum	Umm Kltum	ⲄⲚⲚ ⲕⲏⲧⲄⲚ
319. Oumayya	Umayya	ⲄⲚⲟⲩⲟ
320. Oumnia	Umniya	ⲄⲚⲓⲚⲩⲟ
321. Ourida	Urida	ⲄⲟⲚⲗⲟ
322. Rabab	Rabab	Ⲑⲟⲑⲟⲑ
323. Rabha	Rabḥa	Ⲑⲟⲑⲗⲟ
324. Rabia	Rabiʿa	ⲐⲟⲑⲚⲏⲟ
325. Rachida	Racida	ⲐⲟⲘⲚⲗⲟ
326. Rachika	Raciqa	ⲐⲟⲘⲚⲘⲟ
327. Radia	Radiya	ⲐⲟⲎⲚⲩⲟ
328. Radoua	Raḍwa	ⲐⲟⲎⲓⲟ
329. Rafiaa	Rafiʿa	ⲐⲟⲏⲚⲏⲟ
330. Rafika	Rafiqa	ⲐⲟⲏⲚⲘⲟ
331. Rahima	Raḥima	ⲐⲟⲗⲚⲚⲟ
332. Rahma	Rḥma	ⲐⲗⲚⲟ
333. Rahmouna	Rḥmuna	ⲐⲗⲚⲓⲟ
334. Rajae	Raja	Ⲑⲟⲓⲟ
335. Rakouch	Rqquc	ⲐⲘⲘⲖⲘ
336. Randa	Randa	Ⲑⲟⲓⲗⲟ
337. Rania	Ranya	Ⲑⲟⲓⲩⲟ
338. Ratiba	Ratiba	ⲐⲟⲧⲚⲑⲟ
339. Rayhana	Rihana	ⲐⲚⲒⲟⲓⲟ
340. Razika	Raziqa	ⲐⲟⲖⲚⲘⲟ
341. R'himou	Rḥimu	ⲐⲗⲚⲚⲖ
342. Rima	Rima	ⲐⲚⲚⲟ
343. Rkia Roukaya	Rqiya	ⲐⲘⲚⲩⲟ
344. Rochdia	Rucdiya	ⲐⲖⲖⲗⲚⲩⲟ
345. Rouhia	Ruḥiya	ⲐⲖⲗⲚⲩⲟ
346. Saadia	Saediya	ⲑⲟⲏⲗⲚⲩⲟ
347. Sabah	Sabaḥ	ⲑⲟⲑⲟⲗ
348. Sabhia	Sabḥiya	ⲑⲟⲑⲗⲚⲩⲟ
349. Sabiha	Ṣabiḥa	ⲑⲟⲑⲚⲗⲟ
350. Sabira	Ṣabira	ⲑⲟⲑⲚⲟⲟ
351. Sabra	Ṣabra	ⲑⲟⲑⲟⲟ
352. Sabrina	Ṣabrina	ⲑⲟⲑⲟⲚⲓⲟ
353. Sadika	Ṣadiqa	ⲑⲟⲗⲚⲘⲟ
354. Safae	Ṣafa	ⲑⲟⲏⲗⲟ
355. Safia	Ṣfiya	ⲑⲏⲚⲩⲟ
356. Safira	Safira	ⲑⲟⲏⲚⲟⲟ
357. Safoua	Ṣafwa	ⲑⲟⲏⲗⲓⲟ

358. Sahila	Sahila	ΘοΦΣΗο
359. Saida	Saaida	ΘοΗΣΛο
360. Sakina	Skina	ΘΚΣΙο
361. Saliha	Saliḥa	ΘοΗΣΛο
362. Salima	Salima	ΘοΗΣΓο
363. Salma	Salma	ΘοΗΓο
364. Saloua	Salwa	ΘοΗΠο
365. Samae	Sama	ΘοΓο
366. Samar	Samar	ΘοΓοΘ
367. Samara	Samara	ΘοΓοΘο
368. Samia	Samiya	ΘοΓΣΥο
369. Samiha	Samiḥa	ΘοΓΣΛο
370. Samira	Samira	ΘοΓΣΟο
371. Samrae	Samra	ΘοΓΟο
372. Sanae	Sana	Θοιο
373. Saousane	Sawsan	ΘοΠΘοι
374. Sara Sarah	Sara	ΘοΟο
375. Seddika	Şadiqa	ΘοΛΣΖο
376. Siham	Siham	ΘΣΦοΓ
377. Soraya	Turya	†80Υο
378. Souad	Suead	Θ8ΗοΛ
379. Souhaila	Suhayla	Θ8ΦοΥΗο
380. Souhir	Suhir	Θ8ΦΣΟ
381. Soukaina	Sukayna	Θ8ΚοΥιο
382. Soutana	Sıṭana	ΘΗΕοιο
383. Soumia	Sumiya	Θ8ΓΣΥο
384. Tahera	Ṭahra	ΕοΦΟο
385. Tahour	Ṭahur	ΕοΦ8Ο
386. Takwa	Taqwa	†οΖΠο
387. Tamimount	Tmimunt	†ΓΣΓ8†
388. Tamou	Ṭamu	ΕοΓ8
389. Tamra	Tamra	†οΓΟο
390. Taoufika	Tawfiqa	†οΠΗΣΖο
391. Tasnim	Tasnim	†οΘΙΣΓ
392. Thouriya	Turiya	†80ΣΥο
393. Tilila	Tilila	†ΣΗΣΗο
394. Tlaitmas	Tlaytmas	†ΗοΥ†ΓοΘ
395. Tohfa	Tuḥfa	†8ΛΗο
396. Touda	Tuda	†8Λο
397. Touiba	Twiba	†ΠΣΘο
398. Wadia	Wadi'a	ΠοΛΣΗο
399. Wahida	Waḥida	ΠοΛΣΛο
400. Wiam	Wiyam	ΠΣΥοΓ
401. Widad	Widad	ΠΣΛοΛ
402. Wissal	Wişal	ΠΣΘοΗ
403. Yajjou	Ijju	ΣΙΙ8
404. Yakout	Yaqut	ΥοΖ8†

405. Yamama	Yamama	ΥοΓοΓο
406. Yamane	Yaman	ΥοΓοΓ
407. Yamina	Yamina	ΥοΓΣΓο
408. Yamna	Yamna	ΥοΓΓο
409. Yasamine	Yasmin	ΥοΘΓΣΓ
410. Yasmina	Yasmina	ΥοΘΓΣΓο
411. Yassira	Yasira	ΥοΘΣΟο
412. Yattou Yetou	Iṭṭu	ΣΕΕΘ
413. Yazza Yezza	Izza	ΣΖΖο
414. Zahia	Zahiya	ΖοΦΣΥο
415. Zahida	Zahida	ΖοΦΣΛο
416. Zahira	Zahira	ΖοΦΣΟο
417. Zaima	Zaëima	ΖοΗΣΓο
418. Zaina	Zayna	ΖοΥΓο
419. Zaineb	Zinb	ΖΣΓΘ
420. Zakia	Zakiya	ΖοΚΣΥο
421. Zanba	Zanba	ΖοΓΘο
422. Zhirou	Zhiru	ΖΦΣΟΘ
423. Zina	Zina	ΖΣΓο
424. Zineb	Zinab	ΖΣΓοΘ
425. Zohra	Zuhra	ΖΘΦΟο
426. Zoubida	Zubida	ΖΘΘΣΛο
427. Zouina	Zwina	ΖΠΣΓο
428. Zoulikha	Zulixa	ΖΘΠΣΧο

4. NOMS D'ESTATS DEL MÓN

Presetem en les taules següents els noms d'Estats independents del món reconeguts per l'ONU.

Donem la forma endonímica i la llengua o llengües oficial(s) de cada estat que assenyallem entre parèntesi davant o a sota de cada endònim.

Algunes llengües que es repeteixen diverses vegades en la tauala les presentem abreviades: anglès: ang., francès: fr., espanyol: esp.,
alamany: alm., portuguès: por., àrab: ar. Pera aquelles llengües que s'escriuen en alfabet no llatí, hem adoptat la forma llatinitzada segosn
els sistemes de transliteració de la ONU.

A més de l'endònim, donem el nom de cada país en anglès, francès, espanyol i àrab, i al final donem la proposta del nom de cada estat en
amazic en grafia llatina i en tifinag.

Anglès	Endònim	Francès	Espanyol	Àrab	Amazic grafia llatina	Amazic grafia tfinag
Afghanistan	Afġānistān (paixtu)	Afghanistan (l')	Afganistán	'afġānistān	Afġanistan	ⵓⵏⵏⵉⵙⵜⵓⵏⵉⵎⵓⵏ
Albania	Shqipëri (albanès)	Albanie (l')	Albania	'albānyā	Albanya	ⵓⵏⵉⵙⵜⵓⵏⵉⵎⵓⵏ
Algeria	Al-Jazā'ir (ar.)	Algérie (l')	Argelia	Al-Jazā'ir	Dzayr	ⵏⵉⵙⵜⵓⵏⵉⵎⵓⵏ
Andorra	Andorra (català)	Andorre (l')	Andorra	'andūrā	Andurra	ⵓⵏⵉⵙⵜⵓⵏⵉⵎⵓⵏ
Angola	Angola (por.)	Angola (l')	Angola	'angūlā	Angula	ⵓⵏⵉⵙⵜⵓⵏⵉⵎⵓⵏ
Antigua and Barbuda	Antigua and Barbuda (ang.)	Antigua-et-Barbuda	Antigua y Barbuda	'antīġwā wa Barbūdā	Antigwa d Barbuda	ⵓⵏⵉⵙⵜⵓⵏⵉⵎⵓⵏ ⵏ ⵏⵉⵙⵜⵓⵏⵉⵎⵓⵏ
Argentina	Argentina (esp.)	Argentine (l')	Argentina (la)	Al-'arjuntīn	Arjuntin	ⵓⵏⵉⵙⵜⵓⵏⵉⵎⵓⵏ
Armenia	Hayastan (armeni)	Arménie (l')	Armenia	'armīnyā	Arminya	ⵓⵏⵉⵙⵜⵓⵏⵉⵎⵓⵏ
Australia	Australia (ang.)	Australie (l')	Australia	'astrālyā	Awstralya	ⵓⵏⵉⵙⵜⵓⵏⵉⵎⵓⵏ
Austria	Österreich (alm.)	Autriche (l')	Austria	Al-Namsā	Namsa	ⵓⵏⵉⵙⵜⵓⵏⵉⵎⵓⵏ
Azerbaijan	Azərbaycan (azerbaidjanès)	Azerbaïdjan (l')	Azerbaiyán	Ađribījān	Azrbayjan	ⵓⵏⵉⵙⵜⵓⵏⵉⵎⵓⵏ

Bahamas (The)	The Bahamas (ang.)	Bahamas (les)	Bahamas (las)	Juzur al-Bahāmā	Tigzirin n Bahamas	+ΣΧϞΣΟΣΙ Ι ΘοΦοΓοΘ
Bahrain	Al-Baḥrayn (ar.)	Bahreïn	Bahrein	Al-Baḥrayn	Lbaḥrayn	∏Θο∧Οο∫Ι
Bangladesh	Bāmlādeśh (ang.)	Bangladesh (le)	Bangladesh	Baṅglādīś	Bangladic	Θο∏Χ∏ο∧ΣϞ
Barbados	Barbados (ang.)	Barbade (la)	Barbados	Barbādūs	Barbados	ΘοΟΘο∧ΣΘ
Belarus	- Bielarús (bielorús) - Belarus' (rus)	Biélorussie (la)	Belarús	Bīlārūs	Bilarus	ΘΣ∏οΟΣΘ
Belgium	- Belgien (alm) - Belgique (fr.) - België (neerlandès)	Belgique (la)	Bélgica	Bīljīkā	Biljika	ΘΣ∏ΙΣϞο
Belize	Belize (ang.)	Bélize (le)	Belice	Bilīz	Belize	ΘΣ∏ΣϞ
Benin	Bénin (fr.)	Bénin (le)	Benin	Binin	Binin	ΘΣΙΣΙ
Bhutan	Druk Yul (Dzongkha)	Bhoutan (le)	Bhután	Butān	Butan	ΘΣ+οΙ
Bolivia	Bolivia (esp.)	Bolivie (la)	Bolivia	Bulīfyā	Bulibya	ΘΣ∏ΣΘ∫ο
Bosnia and Herzegovina	Bosna i Hercegovina (bosnià, croat i serbi)	Bosnie-Herzégovine (la)	Bosnia y Herzegovina	Al-Būsna wa al- Hirsik	Busna d Hirsiguvina	ΘΣΘΙο ∧ ΦΣΟΟΣΧΣΔΣΙο

Botswana	Botswana (ang.)	Botswana (le)	Botswana	Butswānā	Butswana	Θ8+ΘΠοιο
Brazil	Brasil (o) (por.)	Brésil (le)	Brasil (el)	Al-Brāzīl	Brazil	ΘΟοЖΣΠ
Brunei Darussalam	Brunei (ang. i malai)	Brunei (le)	Brunei	Brūnī Dār Al- Salām	Brunei	ΘΘ8ΙΣΥ
Bulgaria	Bălgarija (búlgar)	Bulgarie (la)	Bulgaria	Balgaryā	Balgarya	ΘοИΧοΟΥο
Burkina Faso	Burkina (fr.)	Burkina (le)	Burkina Faso	Būrkinā Fāsū	Burkina Fasu	Θ80ΚΣΙο Ηο08
Burundi	- Burundi (fr.) - Burundi (Kirundi)	Burundi (le)	Burundi	Būrūndī	Burundi	Θ808ΙΛΣ
Cambodia	Kâmpŭchéa (khmer)	Cambodge (le)	Cambodia	Kambūdyā	Kambudya	ΚοΓΘ8ΛΥο
Cameroon	- Cameroon (ang.) - Cameroun (fr.)	Cameroun (le)	Camerún	Al-Kāmīrūn	Kamirun	ΚοΓΣΟ8Ι
Canada	Canada (fr. i ang.)	Canada (le)	Canadá	Kanadā	Kanada	ΚοιοΛο
Cape Verde	Cabo Verde (por.)	Cap-Vert (le)	Cabo Verde	Al-Ra's al-'aḥḍar	Iyir Azgzaw	ΚοΘ8 ΔΣΟΛΣ
Central African Republic (the)	- République centrafricaine (fr.) - Ködörösêse tî Bêafrîka (sango)	Centrafrique (la)	República Centroafricana (la)	Jamhūriyat Janūb Afrīqiyā	Tagdudant n Afrika n Wammas	+οΧΛ8ΛοΙ+ Ι οΗΟΣΚο Ι ΠοΓΓοΘ
Chad	- Tšād (ar.) - Tchad (fr.)	Tchad (le)	Chad	Tšād	Tcad	+ΓοΛ

Chile	Chile (esp.)	Chili (le)	Chili	Šīlī	Cili	ḠΣΙΣ
China	Zhongguo (xinès)	Chine (la)	China	Al-Şīn	Cinwa	ḠΣΙΠο
Colombia	Colombia (esp.)	Colombie (la)	Colombia	Kūlūmbyā	Kulumbya	Ḡ8M8ΓΘΥο
Comoros (the)	- Juzur al-Qumur (ar.)	Comores (les)	Comores	Juzur al-Qumur	Tigzirin n Qumur	+ ΣΧΖΣΟΣΙ Ḡ8Γ8Ο
	- Komori (shikomor)					
	- Comores (fr.)					
Congo (the)	Congo (fr.)	Congo	Congo	Al-Kūngū	Kungu	Ḡ8ΙΧ8
Democratic Republic of the Congo (the)	République démocratique du Congo (fr.)	République démocratique Congo (le)	República democrática del Congo	Jumhūriyat Al-Kūngū Al-Dimūqrāṭiya	Tagdudant Tadmukratit n Kungu	+οΧΛ8Λο + +οΛΣΓ8ḠΟο+Σ+ Ḡ8ΙΧ8
Costa Rica	Costa Rica (esp.)	Costa Rica (le)	Costa Rica	Kustārīkā	Kusta Rika	Ḡ8Θ+ο ΟΣḠο
Côte d'Ivoire	Côte d'Ivoire (fr.)	Côte d'Ivoire (la)	Costa de Marfil	Kūt Difwār	Kut Dibwar	Ḡ8+ ΛΣΔΠοΟ
Croatia	Hrvatska (croat)	Croatie (la)	Croacia	Krwātyā	Krwatya	ḠΟΠο+Υο
Cuba	Cuba (esp.)	Cuba	Cuba	Kūba	Kuba	Ḡ8Θο
Kıbrıs	- Κύπρος (grec)	Chypre	Chipre	Qubruş	Qubrus	Ḡ8ΘΟ8Θ
	- Kýpros (grec)					

	- Kibris (turc)					
Czech Republic (the)	Česko	République tchèque (la)	República Checa	Al-Jumhūriya	Tagdudant Tatickt	+oXΛ8ΛoI+ +o+ϷΣK+
	(txèc)			Al-Tšikiya		
Danmark	Danmark (danès)	Danemark (le)	Dinamarca	Al-Dānimark	Danimark	ΛoIΣΓoOϜ
Djibouti	-Jībūtī (ar.)	Djibouti	Yibuti ¿?	Jībūtī	Jibuti	IΣΘ8+Σ
	- Djibouti (fr.)					
Dominica	Dominica (ang.)	Dominique (la)	Dominica	Dūmīnīkā	Duminika	Λ8ΓΣIΣKο
Dominican Republic (the)	República Dominicana (esp.)	Dominicaine (la République)	Dominicana (La Republica)	Al-Jumhūriya al-Dūmīnīkiya	Tagdudant Taduminikant	+oXΛ8ΛoI+ +oΛ8ΓΣIΣKοI+
Ecuador	Ecuador (esp.)	Équateur (l')	Ecuador (El)	'ikwādūr	Ikwadur	ΣKΠoΛ8O
Egypt	Miṣr (ar.)	Égypte (l')	Egipto	Miṣr	Miṣr	ΓΣϷO
El Salvador	El Salvador (esp.)	Salvador (le)	Salvador	Al-Salfādūr	Salvadur	OoIIΔoΛ8O
Equatorial Guinea	- Guinea Ecuatorial (esp)	Guinée équatoriale (la)	Guinea Ecuatorial	Ġīnyā	Ginya Takwaturit	XΣIϷο +oKΠo+8OΣ+
	- Guinée équatoriale (fr.)					
United Arab Emirates (the)	United Stats off America	États-Unis (les)	Estados Unidos (Los)	Al-Wilāyāt al-muttaḥida	Iwunak Munnin n Marikan	ΣΠ8IοK Γ8IIΣI I ΓoOΣKοI
Eritrea	- 'irītryā (ar.)	Érythrée (l')	Eriteria	'irītryā	Iritrya	ΣOΣ+OϷο

	- Eritrea (ang.)					
	- Iertra (Tigrinya)					
Estonia	Eesti (estonià)	Estonie (l')	Estonia	'istūnyā	Istunya	ΣΘ+81Ϛο
Ethiopia	Ityop'iya (amharic)	Éthiopie (l')	Etiopía	'ityūbyā	Ityupya	Σ+Ϛ8δϚο
Fiji	- Fiji (ang.)	Fidji (les)	Fiji	Fījī	Fiji	HΣIΣ
	- Viti (Fijian)					
Finland	- Suomi (finès)	Finlande (la)	Finlandia	Finlanda	Finlanda	HΣIIοIΛο
	- Finland (suec)					
France	France (fr.)	France (la)	Francia	Faransā	Fransa	HΟοIΘο
Gabon	Gabon (fr.)	Gabon (le)	Gabón (el)	Ġābūn	Gabun	ΧοΘ8I
The Gambia	The Gambia (ang.)	Gambie (la)	Gambia	Ġambyā	Gambya	ΧοΓΘϚο
Georgia	Sakartvelo (georgià)	Géorgie (la)	Georgia	Jūrjyā	Jurjya	I8O1Ϛο
Germany	Deutschland (alm.)	Alemangne	Alemania	'almānyā	Almanya	οIIΓοIΣο
Ghana	Ghana (ang.)	Ghana (le)	Ghana	Ġānā	Γana	ϚοIο

Greece	Ellás (grec)	Grèce (la)	Grecia	Al-Yūnān	Yunan	Υ81ο1
Grenada	Grenada (ang.)	Grenade (la)	Granada (el)	Ġrīnādā	Grinada	ΧΟΣ1οΛο
Guatemala	Guatemala (esp.)	Guatemala (le)	Guatemala	Ġwātīmālā	Gwatimala	Χ11ο+Σ1ο11ο
Guinea	Guinée (fr.)	Guinée (la)	Ghana	Ġīnyā	Ginya	ΧΣ1Υο
Guinea-Bissau	Guiné-Bissau (por.)	Guinée-Bissau (la)	Guinea-Bissau	Ġīnyā Bīsāw	Ginya Bisaw	ΧΣ1Υο ΘΣΘο11
Guyana	Guyana (ang.)	Guyana (le)	Guayana (La)	Ġyānā	Guyana	Χ8Υο1ο
Haiti	- Haïti (fr.) - Ayiti (haitià)	Haïti	Haití	Hāytī	Hayti	ΦοΥ+Σ
Holy See (the)	Santa Sede (italià)	Saint-Siège (le)	Santa Sede (la)	Al -Kursiy al-rasūlī	Santa Sede	Θο1+ο ΘΣΛΣ
Honduras	Honduras (esp.)	Honduras (le)	Honduras	Hindūrās	Hinduras	ΦΣ1Λ8ΟοΘ
Hungary	Magyarország (hongarès)	Hongrie (la)	Hungría	Hangāryā	Hangarya	Φο1ΧοΟΥο
Iceland	Ísland (islandès)	Islande (l')	Islandia	'āyslandā	Islanda	ΣΘ11ο1Λο
India	- India (ang.)	Inde (l')	India (la)	Al-Hind	Hind	ΦΣ1Λ

	- Bhārat (indi)					
Indonesia	Indonesia (indonesi)	Indonésie (l')	Indonesia	'indūnīsyā	Indunisya	ΣΙΑ8ΙΣΟΥο
Iran	'īrān (persa)	Iran (l')	Irán	'īrān	Iran	ΣΟοΙ
Iraq	Al-Ēirāq (ar.)	Irak (l')	Iraq (el)	Al-Ēirāq	Leiraq	ИΗΣΟοΕ
Ireland	- Ireland (ang.) - Éire (irish)	Irlande (l')	Irlanda	'āyrlandā	Irlanda	ΣΟИοΙΛο
Israel	- 'isrā'īl (ar.) - Yisra'el (hebreu)	Israël	Israel	'isrā'īl	Israyil	ΣΘΟοΥΣИ
Italy	Italia (Italià)	Italie (l')	Italia	'itālyā	Italya	ΣΕοИΥο
Jamaica	Jamaica (ang.)	Jamaïque (la)	Jamaica	Jāmāykā	Jamayka	ΙοΓοΥΚο
Japan	- Nihon / Nippon (japonès)	Japon (le)	Japón	Al-Yābān	Japun	ΙοϚ8Ι
Jordan	Al-'urdun (ar.)	Jordanie (la)	Jordania	Al-'urdun	Lurdun	И8ΟΛ8И
Kazakhstan	- Qazaqstan (kazakh) - Kazahstan (rus)	Kazakhstan (le)	Kazajstán	Kāzāhīstān	Kazaxstan	ΚοЖοΧΘ+οΙ
Kenya	Kenya (ang. i swahili)	Kenya (le)	Kenya	Kīnyā	Kinya	ΚΣΙΥο

Kiribati	Kiribati (ang. i gilbertese)	Kiribati (les)	Kiribati	Kīrībātī	Kiribati	ΚΣΟΣΘο+Σ
Democratic People's Republic of Korea (the) (South Korea)	Chosŏn (coreà)	République populaire démocratique de Corée (la) (Corée du Nord)	República Popular Democrática de Corea (la) (Corea del norte)	Jumhūriyat Kūryā Al-Šaēbiya (Kūryā Al-Šamāliyya)	Tagdudant Tayrfant n Kurya (Kurya n Ugafa)	+οΧΛ8Λοι+ +οΨΟΗοι+ Κ8ΟΣο (Κ8ΟΣο 8ΧοΗο)
Republic of Korea (the) (North Korea)	Han'guk (coreà)	République de Corée (la) (Corée du Sud)	República de Corea (la) (Corea del Sur)	Jumhūriyat Kūryā (Kūryā al-Janūbiyya)	Tagdudant n Kurya (Kurya n Iffus)	+οΧΛ8Λοι+ Κ8ΟΣο (Κ8ΟΣο ΣΗΗ8Θ)
Kuwait	Al-Kuwayt (ar.)	Koweït (le)	Kuwait	Al-Kuwayt	Lkwit	ΠΚΠΣ+
Kyrgyzstan	- Kyrgyzstan(kirghiz)	Kirghizstan (le)	Kirguistán	Qīrgīzīstān	Kirgistan	ΚΣΟΧΣΘ+οι
	- Kyrgyzstan (rús)					
Lao	Lao (lao)	Lao	Lao	Lāw	Lao	ΠοΠ
Latvia	Latvija (letó)	Lettonie (la)	Letonia	Litfiyā	Litunya	ΠΣ+8ΙΣο
Lebanon	Lubnān (ar.)	Liban (le)	Líbano (el)	Lubnān	Lubnan	Π8Θοι
Lesotho	Lesotho (ang. sesotà)	Lesotho (le)	Lesotho	Līsūtū	Lesotho	ΠΣΟ8+8
Liberia	Liberia (ang.)	Libéria (le)	Liberia	Lībiryā	Libirya	ΠΣΘΣΟΣο

Libya	Lībyā (ar.)	Libye (la)	Libia	Lībyā	Libya	ΛΣΘϚο
Liechtenstein	Liechtenstein (alm.)	Liechtenstein (le)	Liechtenstein	Līhtnštāyn	Liechtenstein	ΛΣΧ+ΙϞ+οϚΙ
Lithuania	Lietuva (lituà)	Lituanie	Lituania	Litwānyā	Litwanya	ΛΣ+ΠοΙϚο
Luxembourg	- Luxemburg (alm)	Luxembourg (le)	Luxemburgo	Liksamburg	Luksamburg	ΛϞϞΟοΓΘϚΟΧ
	- Luxembourg (fr)					
	- Lëtzebuerg (Lexumburguès)					
Madagascar	- Madagascar (fr)	Madagascar	Madagascar	Madağašqar	Madagaskar	ΓοΛοΧοΘϞοΟ
	- Madagasikara (malagaix)					
Malawi	- Malawi (ang)	Malawi (le)	Malawi	Malāwī	Malawi	ΓοΠοΠΣ
	- Malaŵi (Xixeua)					
Malaysia	Malaysia (malai)	Malaisie (la)	Malasia	Mālīzyā	Malizya	ΓοΠΣϞϚο
Maldives	Dhivehi Raajje (maldivià)	Maldives (les)	Maldivas	Maldīf	Tigzirin n Maldiv	+ΣΧϞΣΟΣΙ Ι ΓοΠΛΣΔ
Mali	Mali (fr.)	Mali (le)	Mali	Mālī	Mali	ΓοΠΣ
Malta	Malta (ang. i maltès)	Malte	Malta	Mālṭā	Malṭa	ΓοΠϚο
Marshall Islands	- Marshall Islands (ang.)	Marshall (les)	Marshall	Juzur Māršāl	Tigzirin n Marcal	+ΣΧϞΣΟΣΙ Ι

(the)	- Aelōnḷ in Majel (marshallès)					ἘοΟἶοἰ
Mauritania	Mūrītānyā (ar.)	Mauritanie (la)	Mauritania	Mūrītānyā	Muritanya	Ἐ80Σ+οΙΥο
Mauritius	Mauritius (ang.)	Maurice	Mauricio	Mūrīšyūs	Muricyus	Ἐ80ΣἘΥ80
Mexico	México (esp.)	Mexique (le)	México	Al-Miksīk	Miksik	ἘΣῚ0ΣῚ
Micronesia	Micronesia (ang.)	Micronésie (la)	Micronesia	Mīkrūnīzyā	Mikrunizya	ἘΣῚ08ΙΣϰΥο
Moldova	Moldova (romanès)	Moldavie (la)	Moldavia	Mūldūfā	Muldav	Ἐ8ἸΛοΔ
Monaco	Monaco (fr.)	Monaco	Mónaco	Mūnākū	Munaku	Ἐ8ΙοῚ8
Mongolia	Mongol (mongol)	Mongolie (la)	Mongolia	Mungūlyā	Mungulya	Ἐ8ἸΧ8ἸΥο
Montenegro	Crna Gora (serb)	Monténégro	Montenegro	Al-Jabal Al-'aswad	Montenegro	Ἐ8Ι+ΣΙΣΧ08
Morocco	Al-Mağrib (ar.)	Maroc (le)	Marruecos	Al-Mağrib	Lmyrib / Mrruk	ἸἘΥ0Σ0 / Ἐ008Ὶ
Mozambique	Moçambique (por.)	Mozambique (le)	Mozambique	Mūzāmbīq	Muzambik	Ἐ8ϰοἘ0ΣῚ

Myanmar	Myanma (Burmese)	Myanmar (le)	Myanmar	Myānmār	Myanmar	ἘϛοἰἘοΟ
Namibia	Namibia (ang.)	Namibie (la)	Namibia	Nāmībyā	Namibya	ἸοἘΣΘϚο
Nauru	- Nauru (ang.)	Nauru	Nauru	Nāwrū	Nawru	ἸοἸΟ8
	- Naoero (Nauruà)					
Nepal	Nepāl (nepalès)	Népal (le)	Nepal	Nībal	Nīpal	ἸΣϚοἸ
Netherlands (the)	Nederland (alm.)	Pays-Bas (les)	Países Bajos	Hūlāndā	Hulanda	Φ8ἸοἰἌο
New Zealand	- New Zealand (ang.)	Nouvelle-Zélande (la)	Nueva Zelanda	Nyūzīlānd	Nyuzilanda	ἸϚ8ϛΣἸοἰἌο
	- Aotearoa (maorī)					
Nicaragua	Nicaragua (esp.)	Nicaragua (le)	Nicaragua	Nīkārāgwā	Nikaragwa	ἸΣἬοΟοΧἸο
Niger	Niger (fr.)	Niger (le)	Níger (el)	Al-Nījīr	Nijir	ἸΣἸΣΟ
Nigeria	Nigeria (ang.)	Nigéria (le)	Nigeria	Nījīryā	Nijirya	ἸΣἸΣΟϚο
Norway	- Norge (bokmål)	Norvège (la)	Noruega	Al-Nurwīj	Nurwij	Ἰ8ΟἸΣἸ
	- Noreg (Nynorsk)					
Oman	ʿumān (ar.)	Oman	Omán	ʿumān	ʿuman	ϛ8Ἐοἰ

Pakistan	Pākistān (urdu)	Pakistan (le)	Pakistán	Bākistān	Pakistan	ḶoḶΣḶo†oḶ
Palau	- Palau (ang.)	Palaos (les)	Palaos	Bālāw	Balaw	ḶoḶḶoḶḶ
	- Belau (palau)					
Panama	Panamá (esp.)	Panama (le)	Panamá	Banamā	Panama	ḶoḶoḶo
Papua New Guinea	- Papua New Guinea (ang.)	Papouasie- Nouvelle-Guinée (la)	Papua Nueva Guinea	Bābwā Ġinyā al- jadīda	Papwa Ginya Tamaynut	ḶoḶḶḶo ḶΣḶḶo †oḶoḶḶḶ†
	- Papuaniugini (Hiri Motu)					
Paraguay	Paraguay (esp. i Guaraní)	Paraguay (le)	Paraguay (el)	Bārāḡwāy	Paragway	ḶoḶoḶḶḶoḶ
Peru	Perú (esp., aimara i quítxua)	Pérou (le)	Perú	Bīrū	Piru	ḶΣḶḶ
Philippines (the)	- Philippines (ang)	Philippines (les)	Filipinas (las)	Al-Filibīn	Filipin	ḶΣḶḶΣḶḶḶ
	- Pilipinas (Filipí)					
Poland	Polska (polonès)	Pologne (la)	Polonia	Būlandā	Pulunya	ḶḶḶḶḶḶo
Portugal	Portugal (por.)	Portugal (le)	Portugal	Al-Burtuḡāl	Purtugal	ḶḶo†8ḶoḶḶ
Qatar	Qaḡar (ar.)	Qatar (le)	Qatar	Qaḡar	Qaḡar	ḶoḶḶo

Romania	România (romanès)	Roumanie (la)	Romanía	Rūmānyā	Rumanya	Ο8ΓοΙΥο
Russian	Rossija (rus)	Russie (la)	Rusia	Rūsyā	Rusya	Ο8ΘΥο
Rwanda	Rwanda (ang., fr. i Kinyarwandès)	Rwanda (le)	Rwanda	Rwandā	Rwanda	ΟΠοΙΛο
Saint Kitts and Nevis	Saint Kitts and Nevis (ang.)	Saint-Christophe-et-Niévès	San Cristóbal y Nieves	Sānt Kīts wa Nīfs	Saint Kitts d Nevis	ΘοΙ+ ΚΣ++Θ Λ ΙΣΔΣΘ
Saint Lucia	Saint Lucia (ang.)	Sainte-Lucie	Santa Lucía	Sānt Lusyā	Saint Lucia	ΘοΙ+ Ν8ΘΥο
Saint Vincent and the Grenadines	Saint Vincent and the Grenadines (ang.)	Saint-Vincent-et-les-Grenadines	San Vicente y las Granadinas	Sānt Finsant wa juzur Ġrīnādīn	Saint Vincent d Tgzirin n Grinadin	ΘοΙ+ ΔΣΘΣΙ+ Λ +ΧϞΣΟΣΙ Ι ΧΟΣΙοΑΣΙ
Samoa	Samoa (ang. i samoà)	Samoa (les)	Samoa	Sāmwā	Samoa	ΘοΓΠο
San Marino	San Marino (italià)	Saint-Marin	San Marino	Sān Marīnū	San Marino	ΘοΙ ΓοΟΣΙ8
Sao Tome and Principe	São Tomé e Príncipe (por.)	Sao Tomé-et-Principe	Santo Tomé y Príncipe	Sān Tūmī wa Brīnsībī	São Tomé d Príncipe	ΘοΠ +8ΓΣ Λ ϞΟΣΙΘΣϞΣ
Saudi Arabia	Al-Ēarqbiya al-Saeūdiya (ar.)	Arabie saoudite (l')	Arabia Saudita	Al-Ēarqbiya al-Saeūdiya	Ssaeudiya	ΘΘοή8ΑΣΥο
Senegal	Sénégal (fr.)	Sénégal (le)	Senegal (el)	Al-Siniġāl	Sinigal	ΘΣΙΣΧοΠ

Serbia	Srbija (serb)	Serbie-et-	Serbia	Şirbyā	Sirbya	ΘΣΟΘΥο
Seychelles	Sesel (crioll)	Seychelles (les)	Seychelles	Sīšīl	Seychelles	ΘΣϞΣΠ
	Seychelles					
	(fr. i ang.)					
Sierra Leone	Sierra Leone (ang.)	Sierra Leone (la)	Sierra Leona	Sīrālyūn	Sirra Lyun	ΘΣΟΟο ΠΥ8I
Singapore	- Singapore (ang.)	Singapour	Singapur	Singāfūra	Singapur	ΘΣΙΧοϞ8Ο
	- Singapura (malai)					
	- Chiñkappu:r (tamil)					
	- Xinjiapo (xinès)					
Slovakia	Slovensko (eslovac)	Slovaquie (la)	Eslovaquia	Slūfākya	Sluvakya	ΘΠ8ΔοϞΥο
Slovenia	Slovenija (eslovè)	Slovénie (la)	Eslovenia	Slūfīnyā	Sluvinya	ΘΠ8ΔΣΙΥο
Solomon Islands	Solomon Islands (ang.)	Salomon (les)	Salomón	Juzur Sulaymān	Tigzirin n Sliman	+ΣΧϞΣΟΣI I ΘΠΣΓοI
Somalia	- Al-Şūmāl (ar.)	Somalie (la)	Somalia	Al-Şūmāl	Şumal	Θ8ΓοΠ
	- Soomaaliya (somalí)					
South Africa	- Suid-Afrika (afrikaans)	Afrique du Sud (l')	Sudàfrica	Janūb Afrīqiyā	Afrika n Iffus	οΗΟΣϞο I ΣΗΗ8Θ
	- South Africa (ang.)					
	- Sewula Afrika					

	(ndebele)					
	- Afrika Borwa (Pedi i sesostho)					
	- Ningizimu Afrika (swati)					
	- Aforika Borwa (tswana)					
	- Afrika Dzonga (tsongo)					
	- Afurika Tshipembe (venda)					
	- uMzantsi Afrika (xhosa)					
	- Ningizimu Afrika (zulu)					
Spain	España (esp.)	Espagne (l')	España	'isbānyā	Spanya	ΘζοΙΥο
Sri Lanka	Shrī Laṅka (Sinhalese)	Sri Lanka (le)	Sri Lanka	Sirī Lānkā	Sri Lanka	ΘΟΣ ΗοΙΚο
Sudan (the)	Al-Sūdān (ar.)	Soudan (le)	Sudán	Al-Sūdān	Ssudan	ΘΘδΛοΙ
Suriname	Suriname (alm.)	Suriname (le)	Surinam	Sūrīnām	Surinam	ΘδΟΣΙοΓ
Swaziland	- Swaziland (ang) - eSwatini (swati)	Swaziland (le)	Swaziland	Swāzīland	Swaziland	ΘΠοϞΣΗοΙΛ

Sweden	Sverige (suec)	Suède (la)	Suecia	Al-Suwīd	Swid	ΘΠΣΛ
Switzerland	-Schweiz (alm.)	Suisse (la)	Suiza	Swīsrā	Swisra	ΘΠΣΘΟο
	- Suisse (fr.)					
	- Svizzera (italià)					
	- Svizra (romanès)					
Syrian Arab Republic (the)	Sūryā (ar.)	Syrie (la)	Siria	Sūryā	Surya	Θ80Υο
Tajikistan	Tojikiston (tajik)	Tadjikistan (le)	Tayikistán	Tājīkistān	Tajikistan	+οΙΣΚΣΘ+οΙ
Tanzania	Tanzania (ang i suahili)	Tanzanie (la)	Tanzania	Tanzānyā	Tanzanya	+οΙϞοΙΥο
Thailand	Prathet Thai (thai)	Thaïlande (la)	Tailandia	Tāyland	Tayland	+οΥΠοΙΛ
Macedonia	Macedonia (macedonià)	Macédoine	Macedonia	Maqdūnyā	Masidunya	ΓοΘΣΛ8ΙΥο
Timor-Leste	- Timor-Leste (por.)	Timor oriental (le)	Timor Oriental	Tīmūr-Lištī	Timor-Leste	+ΣΓ80-ΠΣΘ+Σ
	- Timor Lorosa'e (tetum)					
Togo	Togo (fr.)	Togo (le)	Togo	Tūgū	Tugu	+8X8
Tonga	Tonga (ang. i tongà)	Tonga (les)	Tonga	Tūngā	Tonga	+8ΙΧο

Trinidad and Tobago	Trinidad and Tobago (ang.)	Trinité-et-Tobago (la)	Trinidad y Tobago	Trīnīdād wa Tūbāgū	Trinidad d Tobago	+0ΣΙΣΛοΛ Λ +80οX8
Tunisia	Tūnis (ar.)	Tunisie (la)	Túnez	Tūnis	Tuns	+8Ι0
Turkey	Türkiye	Turquie (la)	Turquía	Turkyā	Turkya	+80ΚΥο
	(tunc)					
Türkmenistan	Türkmenistan (turkmenès)	Turkménistan (le)	Turkmenistán	Turkmānistān	Turkmnistan	+80ΚΕΙΣ0+οΙ
Tuvalu	Tuvalu (ang. i tuvaluà)	Tuvalu (les)	Tuvalu	Tufālū	Tuvalu	+8ΔοV8
Uganda	Uganda (ang.)	Uganda (l')	Uganda	Ūgāndā	Uganda	8XοΙΛο
Ukraine	Ukraina (ukraïnès)	Ukraine (l')	Ukrania	Ūkrānyā	Ukranya	8ΚΟοΙΥο
United Kingdom (the)	United Kingdom (ang.)	Royaume-Uni (le)	Reino Unido	Al-Mamlaka al-muttaḥida	Tagldit Imunn	+οXVΛΣ+ ΣΕ8II
United Arab Emirates (the)	Al-'imārāt al-ʿarbiyya al-muttaḥida (ar.)	Émirats arabes unis (les)	Emiratos Árabes Unidos (los)	Al-'imārāt al-ʿarbiyya al-muttaḥida	Limarat	VΣΕοΟο+
					(Limarat Taerabin Munnin)	(VΣΕοΟο+ +οήΟοΘΣΙ Ε8IIΣΙ)
Uruguay	Uruguay (esp.)	Uruguay (l')	Uruguay	Ūrūgway	Uruguay	808XIIοΥ

Uzbekistan	O‘zbekiston (Uzbek)	Ouzbékistan (l')	Uzbekistan	Ūzbikistān	Uzbikistan	ՑՁԹՏՔՏԹ+ՕԼ
Vanuatu	Vanuatu (Bislama, ang. i fr.)	Vanuatu (le)	Vanuatu	Fānwātū	Vanwatu	∆ՕԼԼՕ+Ց
Venezuela	Venezuela (esp.)	Venezuela (le)	Venezuela	Finizwīlā	Vinizwila	∆ՏԻՏՁԼՏԽՕ
Viet Nam	Việt Nam (vietnamita)	Viet Nam (le)	Vietnam	Fyīt Nām	Vitnam	∆Տ+ԼՕԸ
Yemen	Al-yaman (ar.)	Yémen (le)	Yemen	Al-yaman	Lyaman	ԽՏՕԸՕԼ
Zambia	Zambia (ang.)	Zambie (la)	Zambia	Zāmbyā	Zambya	ՁՕԸԹՏՕ
Zimbabwe	Zimbabwe (ang.)	Zimbabwe	Zimbabwe	Zimbābwī	Zimbabwi	ՁՏԸԹՕԹԼՏ